

ZAČUĐENI
SVATOVI

Eugen Kumičić

I.

U župnoj crkvi u Lučici čitaše stari župnik don Jure Ratković tihu misu, a odgovaraše mu zguren i slabašan starčić, zvonar Franina. Bijaše pred Božić. Silovit vihor, bijesna bura hujila je i cviljela oko crkve. Župnik i zvonar pogledavahu na stakla visokih prozora do oltara, kojima je vjetar drmao i tresao. Bješe se već razdanilo. Blijedi plameni voštanica na oltaru drhtahu neprestance, leden zrak gibaše se malom crkvom, a vlažna studen dizaše se s popločena, izlizana tla. U crkvi ima i nekoliko rakva, a na njihovim pokrovcima od kamena isklesane su mrtvačke glave i pod njima oduge kosti jakih zglobova. Te kosti prikazuju valjda mrtvačke ruke. Noge pobožnih Lučičana izlizale su i kamene pokrovce i isklesane glave i one kosti.

K misi bješe došlo nekoliko žena, koje klečahu raštrkane u pocrnjelim i bršljivim klupama. Podalje od žena u jednom kutu klečao je starac, zamotan u topao i odug zimski ogrtač. Visoki ovratnik kabanice, u koju se taj čovjek skoro sav zamotao, bio je uzdignut, te se je vidjelo samo tjeme sijede mu glave. Bješe ju spustio na ruke, koje je položio na klupu preda se, turnuv jednu u široki rukav druge.

Prošlo je bilo već nekoliko časova, što je malo zvono poklicalo na misu, župnik se bio već nekoliko puta okrenuo pred oltarom, a još bi po koja žena žurno u crkvu banula. Jedna starica ne zatvori odmah za sobom vrata; studen udarac vjetra nahrupi u crkvu i ošinu ćelavu i šiljatu glavu staroga zvonara.

- Kumo, nemate doma vrata? Zar se sada u crkvu dolazi? Već je i epištola! - zamrmlja zvonar, okrenuv se ženi, koja bješe zaboravila zatvoriti vrata.

- Frane, tiho, tiho! - šapćuć opomenu župnik zvonara.

I onaj starac u debeloj kabanici ljutio se na ženu, mrmljajući i klimajući sijedom glavom.

Kad bi šum vjetra jenjao, čulo bi se tiho čitanje župnikovo, šaputanje molećih starica i lijeno vučenje široke zvonareve obuće od debela sukna. Bila je to neka vrsta papuča.

Misa se svrši, a studen zrak izagna ljude iz crkve, pa se onda i naglije negoli obično razidoše, gubeć se u male i uvijajuće uličice.

Kad dođe župnik u sakristiju, svuče se i huknuv u ruke reče:

- Zima, zima, dragi Frane!

- Što ćemo, gospodine! Nije ni čudo, ta evo nam Božića za koji dan. Sve u svoje vrijeme! - junačio se starčić tumarajući po sakristiji.

- Rec' bi, Frane, da malo drščete!

- Ja... ja, gospodine? Dok se ne smrzne blagoslovljena voda u škropionici, ne zna Frane za zimu! Drugaćiju sam ja zimu pretrpio u Odesi! - mahnu Franina i zaljulja se na nogama.

- E, e! tomu ima šezdeset godina. Tada vam je druga krv tekla žilama.

- Gospodine, vi ne znate što je zlo! - slegnu ramenima zvonar, sjetiv se svojih mladih godina, što ih bješe proživio na moru.

- No, no, Frane, i ja sam štogod pretrpio! - ustvrdi župnik i odmah nastavi: - Danas vam može stari Tomo dati i dvije čašice rakije...

- Dobar čovjek! E, lako njemu!

- Je li Tomo bio kod mise? Čuo sam, da je nešto bolestan.

- A što da mu bude? Pravi kremen! Bit će za deset godina mlađi od mene. Da, da od kremen! Ma vidim, da neće smrt po nas; morat će nas ljudi batom ubiti. Da je meni dobro kao Tomi, pa bih još sto godina živio! - završi Frane huknuv u ruke.

Župnik ode nato kući, a zvonar, pozatvarav crkvena vrata, odlunja, da vidi, kako je na moru.

Na istočnoj istarskoj obali, na visokoj klisurini, na živom stancu, što se okomito iz mora diže, nagomilalo se do pedeset kuća gradića Lučice. Gradić leži nad morem do četiri stotine stopa. Obala njegova zadivljuje svako oko svojom divljinom i tužnom ljepotom. Sva je strma, malo gdje pristupna. Kuk slijedi za golom brežinom, tajinstven ohoj nužno se zeleni do grebenasta rta, što se je ispružio u more kao hrapava jezičina. Za rtom se otvara mrtva draga, a pod grdnim liticama bijeli se mali pijesak na plitkom žalu. Za uvalom dižu se iz tamna mora grdne, prugaste i izbočene klisurine i hrapave grede, na kojima čuče gavrani i sivi golubovi. Nad samom površinom morskog mračni otvori vlažnih spilja bulje u zaljev. Kad voda naraste, prelijeva se u njih muklo bućeć. Dalje od mora zelene se rijetke šumice; niske omorike proviruju sred gruha i gromače. Među prezidima probijaju se iz kamena pojedine masline, a gdje god ima ih više na okupu. Žutkasti potoci, izrovavši si korita među bočinama golih kukova, strmo se spuštaju u more, dijeleć jednu klisurinu od druge, koje ti se čine kao mrke tvrđave, kad ih motriš po noći s mora. Svaki se potok ljeti zasuši.

Obala Lučice velebna je i tužna. Kad joj se diviš, sjedeć u ladici podalje od kraja, tvoje se oči ne raje njenim grdnim klisurinama. Sive i oštre, te vrleti ne mogu ti srca razveseliti, razigrati, ni razblažiti. Kad ih gledaš, kako se mirno u moru zrcale, duša ti se smiri, srce zakuca laganije, slatka i tiha čuvstva stanu ti se slijevati u grudi, a oko tvoje spušta se za tim vrletima u bajne dubljine, gdje se odsijeva plavetni nebeski svod tako da ti se more prikazuje neizmjernim bezdanom, kao što je i nebo samo. Motreć one mrke grede i pećine, kako se dūlje i gube u beskrajnost pod tvojom crnom ladicom, misao ti roni sve dublje i dublje, dok ti se napokon prestravljena u duši ne zaustavi... Riba pliskavica zapljuska tihom površinom, ti drhtneš, tvoj se duh zaleti u hladne dubljine, neka bojazan obuzme ti srce, jer misliš da je sve što te okružuje, zauvijek začarano, da nema nigdje života. Tvoje oko još bludi u plavetnim dubljinama; a kad opaziš pod lađom jato galebova, i kad začuješ nad glavom šum krilâ i cik njihov, pogledneš prema nebu, slijediš let slobodnih galebova i u sjetne se misli uljuljaš...

Dišuć onaj pronicavi i slani miris morskih voda, ne misliš napokon o ničem...

Na sjevernoj strani gradića Lučice stoji stara župna crkva među mornarskim kućama i poluporušenom zidinom, koja je udaljena od crkve kojih pet koračaja. Ta bršljanom obrasla zidina, kojom bješe u starije vrijeme cijela Lučica opasana, diže se danas samo na sjevernoj strani. U raspucanoj zidini ima više otvora i pukotina, gdje bura cvili kao guja u procijepu. Ako pružiš glavu u jedan takav otvor, vidiš skoro cijeli Riječki zaljev i sve one kršne i burom obrivene bregove, koji se pružaju od Učke do Senja.

Zvonar Franina, ljuljajuć se na slabim i krivim nogama, dođe do onih otvora; no turnuv u jedan svoju šiljastu glavu, odmah je opet natrag povuče. Mrzao i silovit udarac vjetra bješe mu zatvorio oči. Šumeć i zviždajuć bacala je bura pijesak i mel sa ruba zidine, hujila je kroz uske otvore, fijukala kroz pukotine, tresla i drmala starim bršljanom i vitlala smećem u kutovima tijesne uličice. Zvonar, držeći si modri nos, trsio se je, da gledne u more. Htio je vidjeti, nije li nesrećom koja lađa u zaljevu; no vjetar mu je oštro u lice badao i žestoko po trepavicama tukao. Sad bi turnuo glavu u otvor, sad bi ju opet naglo natrag povukao. Obriveni i narovani obrazi bili su mu ljubičasto potamnjeni od studeni; tanke usnice, okrenute u usta preko pustih čeljusti, stiskale se sve to većma, a rtasta brada ispružavala se u vjetar kao da ga hoće presjeći, kao da mu hoće umanjiti silu. Zvonar je imao odug vrat, te kad bi ga u ramena povukao, namrskala i nabrala bi se na njem ona stara i pocrnjela koža, kao što to biva na vratu žabe kornjače kad si pod krov glavu povuče.

Sunce se bješe već nešto uzdiglo nad otokom Krkom. Zlatni mu traci prelijevahu se nad uzvitlanom vodom, koja se je dimila i bijeljela kao tanahni snijeg, leteć strelovito nad talasima. Samo gdje gdje vidjeli se zapjenjeni valovi, koji se valjahu k istarskoj obali.

Zvonar zurio opet u more stiščuć oči. Sad mu se nešto ukaza u onom dimu bijesnih talasa: no to nije bijelo, već malko tamnije, kao platno, kao mokro jedro. Franina upre još bolje suzne oči u malo jedro, te mu se nešto i zacrni u morskog skorupu. Tu je lađa, to je njezino korito, to su njezini crni

bokovi, koji se pokazuju, dižuć se na valovima, koji iščezavaju, padajuć u slane i zelene jazove. Zvonar žali nesretnike, koji su na lađi. Ta gdje da se spase, gdje da pristanu pod grdnim vrljetima?

Stari Franina odlunja sada, naglo se zibljuć, k Tomi Bariloviću, imućnom trgovcu, da mu kaže što je vidio na moru, i da istrusi čašicu rakije. Kuća trgovca stajaše blizu crkve.

Stari Tomo, sjedeć uz ognjište na niskoj klupici, grijao si je ruke na velikom plamenu, što je uvis praskao između dva, tri oveća lonca. Puna, glatka i rumena lica nisu odavala, da je starcu sjela sedamdeseta godina. Žena mu Tonka, starica malena i ravna stasa, namještala je lonce oko vatre i srdila se na dim, što se je širio kuhinjom.

- Dobro jutro! - zamrmlja zvonar, doljuljav se u kuhinju. Franina usta micahu se neprestance kao da nešto žvače.

- Bura, bura, dragi Frane! Da vam istinu kažem, noćas mi je bilo u postelji sa dva pokrivača studenije od jučer. Stara, daj mu čašicu rakije; zar ne vidiš, da se je sav od zime stisnuo? - govoraše Tomo svojoj ženi.

- Dosta sam stara, ali ovakva bura nije još nikad u dimnjaku grmjela i šumila. Pa ovaj dim - ne bilo ga, izjest će mi oči! Frane, ne bi li prije rakije koju suhu smokvicu; imamo ih, hvala Bogu, još dvije pune škrinje - hvalila se Tonka.

- Imate vi svega, svega, draga kumo, no što će mi smokve kad nemam zuba - potuži se Frane i pokaže prstom na gole čeljusti.

- Stari smo, stari, dragi Frane! - klimaše Tonka.

- Ako smo i stari, no ovakve bure još nismo doživjeli. Zapalila je borme, da sve more kuha, a grmi i trese, kao da će zvonik srušiti. Sada sam bio za crkvom; bit će zla, vidi se jedro u moru.

- Što zaboga! Po ovakvu vremenu! - čudio se Tomo.

- Oh, božji ljudi, da nemaju pameti! Ma je li prilično puštati se iz luke ovakvim vremenom! - jadikovaše Tonka, taruć si oči od dima.

- Bit će ih snašlo na moru. Zlo, zlo po njih! - mucaše zvonar.

- Joj svakomu, koji nije danas pod svojim krovom! - uzdahne Tonka.

- Frane, bit ćete se prevarili, bit će vam se pričinilo - primijeti Tomo.

- Uzmite, kume, dalekozor, pa hajdmo, da se uvjerite - odvrnu Franina, gledeć ruke kumine koje su nosile bocu s rakijom.

- A rekla, rekla sam ja već noćas, kad je počelo šumiti, da neće ova bura proći bez nesreće. Bog bi znao, što li znači taj vjetar!

- Pripovijedao mi je Talijanac, štono popravlja stare kišobrane u pojati pred crkvom, da su razbojnici negdje nad Bakrom, tamo za gorama, zaklali nekoliko ljudi. E, tko ide po svijetu, znade svašta! - mrmljaše Frane.

- Da, da, stoga i jest ta bura! No sad drž'te, Frane, drž'te, stoplite si malko srce. A što ćemo, no? Stari smo, stari! - klimaše Tonka glavom.

Zvonar uze čašicu rakije u mršave i poput stara voska žutkaste ruke, otare si usta hrptom druge ruke, nasmiješi se čašici, zažmiri i ispije; pa zaljuljav se cijelim tijelom, stresav glavom, istisne kroz čeljusti:

- Kao vatra!

- To je preklanjska, Frane! Bolje vam nema od Pulja do Rijeke! - pohvali se Tomo i sade s ognjišta.

Uto bane na prag kuhinje mlad čovjek, oniska i stepena stasa.

- Što je, Antonio? - upita Tomo mladića.

- Lađa na moru - odvrati Antonio dubokim glasom, stojeć uvijek na pragu i držeć unakrst jake ruke na razgaljenim i širokim prsima.

- Hoćeš li, Antonio, malko rakije? - ponudi mu Tomo.

- Neću. Lađa je na moru - mahnu on omašnom glavom, na kojoj je virila ispod zamrljane mornarske kape crna mu i raskuštrana kosa.

Činilo se, kao da ta velika glava pritište kratki i žilavi vrat. Odijelo Antonijevo je poderano, gdjegdje krpa na krpi. Ljuta je zima, no on kao da je ne osjeća, jer mu je jedna nogavica od hlača tja do koljena zavrnutu. Od zime i vjetra pocrveneo mu list noge. Meso je tuj čvrsto, kao da je od kremen.

Tonka, pogledavši mu u crnomanjasto lice i u kratku i raščupanu bradu, reče:

- Antonio, stopi se malko kod vatre.

- Velika je bura, razbit će se lađa - odvrati mladić.

- Tko bi to znao? - slegnu zvonar ramenima.

- Jest, razbit će se! - ponovi Antonio, a oči mu sijevnuše. Te su oči bile velike, crne i sjajne.

Tomo i Antonio pođu sada k staroj zidini, gdje nađu nekoliko mornara, koji raspravljahu o sudbini lađe. Tomo stisnuv najprije među koljena okrajke široke i oduge kabanice, da mu je vjetar ne uvija, metne u jedan otvor zidine žut dalekozor, opazi lađu i gledajući u nju stane govoriti ostalima:

- Propali su, propali! Bit će istarska lađa, da, od naše obale. Mala je bracara. Imaju samo komad jadra, no gle, gle, lađa se okreće na sve strane; puklo im je valjda kormilo. Jest, propali su. Vjetar i valovi nose lađu po svojoj volji; al čujte, ljudi, meni se čini, da se odviše lagano miču. Okladio bih se, da vuku, da branaju sidro za sobom, po krmi.

- Možda nema nikoga na lađi. Sila je mora, možda su ih talasi s palube odnijeli - primijeti jedan kopač.

- I to je moguće, no teško da je tako - klimaše jedan mornar.

- Ne čavrljajte, ljudi, što nije spodobno! Mislite li, da sam uzalud dao tri zlatna napoleona za moj dalekozor? Ta vidim ih, kao da su mi na dlanu. Da, da, četvorica su se stisnula na krmi.

- Oh, sirote, oh brižni ljudi! - kukala je neka starica.

- Vi biste, kumo, mogli kod kuće ostati, kod preslice - zabrunđa Tomo.

- Ma i ja vidim, da se odviše lagano miču uz ovu silu vjetra. Sigurno imaju na krmi sidro. Bacili su ga u vodu nadajući se, da će vjetar popustiti, i da ne dođu na kraj, dok se ne razdani - tvrdio je Antun Šabarić, stari mornarina.

- Ja velim, da na lađi nema mornara od oka, a tko nije za more, neka pase koze kod kuće. Da imaju malo pameti, digli bi sidro, ili još bolje, presjekli bi mu konop, pa zabrazdili s ono malo jedra pod cresku obalu. Tamo ima i manje mora i manje vjetra - ljutio se Tomo.

- E, lako nam ovdje! - klimaše Antun Šabarić.

- Kad bi se barem mogli zahvatiti za ovaj rt, da se zaklone u malom zatonu, jer valjaju li se istim pravcem, doći će nekamo pod grad, a tuj se neće spasiti ni miš, ako je koji na lađi - zaključí stari Tomo.

Svijet se je skupljao iza crkve. Lađa, mala bracara s jednim jarbolom, približavajući se obali, bila uto minula odugi grebenasti rt Šipak i malu dragu za ovim rtom. U dražici bilo more nešto mirnije. Ljudi stanu nagadati, kamo da bi lađa mogla prispjeti, gonjena, pravcem vjetra i ogromnih valova.

- Ne otisnu li se od obale, razbit će se u Sadrišću, ako me oko ne vara - reče Antun Šabarić.

- Ondje im nema pomoći; no valja da što god učinimo. Hajdmo na klisurine, uzmimo nekoliko konopa, pa daj, da ih spasimo, ako je moguće - poviknu trgovac Stipe, sin staroga Tome.

- Idem tražiti konopce - reče Antonio i otrči vičuć: - Na pomoć, na pomoć, ljudi! Lađa, lađa će se razbiti!

- Javite i župniku, da dođe na kuk. Blagoslovit će bijednike, preporučit će im duše Bogu, ako im se ne smiluje, da život spase - govoraše Tomo tronutim glasom, tarući si suze u očima.

Sav se već gradić uznemirio, vrata se otvarala, ljudi zazivali, skupljali se i trčali, noseći oduge konopce na visoke klisure, što se kočice nad malom dražicom Sadrišćem. Ta dražica, ta uvala širi se nešto južno od mjesta Lučice, velika je kao kakva okrugla dvorana, a otvorena je baš prema buri, sjeveroistočnjaku, tako da prima ravno valove, koji dolaze u nju tim vjetrom. Sa tri strane dražice dižu se vrleti okomito iz mora. Klisurine po njenim bokovima više su od grdne, nad morem izbočene pećine, što stoji u sredini.

Bilo je već osam sati. Dan bijaše vedar, nebo prozirno. Samo nad sjeveroistočnim gorama Kvarnera komešahu se sivi oblaci. Donji okrajci tih oblčina visili su kao rastrgane i velike i grimizne krpe, pozlaćene rumenilom sunčanih trakova. Mornari Lučičani raštrkaše se po vrletima nad dražicom Sadrišće.

Na izbočenoj hridini gola kuka za Lučicom bješe se skupilo nešto žena, starica i odraslije djece. Vihor, šumeć među stijenama, savijaše im haljine oko tijela i tresaoše niskim i rijetkim smrekama. Djeca cvokoćuć zubima, drščuć od zime, nijemo gledahu u lađu. Župnik, odjeven kao za pogreb, držao je u ruci malo propelo, a blijeda mu usta lagano se micahu šapćuć vruće molitve.

Bol što se je zrcalila na licu tim ljudima, bila je veća od grozne pustoši, koja se je morem prostirala. Suznim očima gledahu ljudi na površinu, što je pred njima kipjela, a molitva bude im toplija, videći svuda pjenu, dim, bijes, smrt. Na južnom obzorju sljubilo se more s nebom. Uzburkani talasi propinju se tuj, uzdižu se na to mirno i hladno nebo.

Lađa se primiče obali, sve su oči u nju uprte. Gorostasni talasi bacaju je na svoje vrške, peru joj palubu, toče se preko nje, strovaljuju je u smučene i zelenkaste jazove. Okolo lađe more uzavrelo, voda se uzvitala, svud se vije dim, svud rastrgana pjena, šum, prasak, bijesna, grozna pustoš.

Ljudi ne skidaju oka s nesretne lađe, koju su valovi već pod vrleti dognali. Svi se nagiblju nad stijene, a lađa je dolje, kao u ponoru. Četiri su na njoj čovjeka; jadnici se drže krhke splavi, da ih valovi ne odnesu s palube, da ih ne zamete u svojim glibovima. Kad se lađa na val nasadi, sunce joj obliznu ispranu palubu i zasjaji na crnom koritu.

Napokon eto jadnika u dražici. Župnik križa ladicu propelom, blagosilje je svetom vodom, škropeć u ponor. Suze mu dršču na blijedom licu. Puk tiho jeca. Bijedni mornari na lađi jošte su živi; no pred njima strše u nebo mrke klisurine, koje odbijaju prasak valova paklenim grohotom i groznom rukom.

U sredini dražice viri iz mora greben, velik kao lađa ribarica. Među grebenom i tamnim i izjednim podnožjem pećine more je plitko, čovjeku do pasa. Greben je daleko od kraja za kojih petnaest koračaja. U dražici more kopa bučec, navaljuje na liticu urlajuć, razbija se praskom, uzmiče pljuštom, srazuje se, gruva, prebacuje se, grne, kipi, pjenu se, zvoni, jauče i cvili.

Ogroman talas zagna lađu među greben i obalu, na onu pličinu. Lađa udari jarbolom o izbočenu liticu, jarbol se slomi i pade s jadrom u more. Kad talas uzmaknu s pličine, povuče sa sobom lađu, koja tresnu bokom o greben. U tom trenu skoče mornari na greben. Lađa se skrši i u hip iščezne smrvljena u valovima. Ljudi na klisurama odahnuše, videć one bijednike na grebenu, za koji se bjehu uhvatili kao priljepci. Po vrletima dovikuje se; zapovijeda se, spuštaju se konopi u dražicu. Ljudi vide sad i nesretne mornare i greben, a sad opet sve iščezne u pjenu, kad val nahrupi. Vjetar klateć s konopima dobaci jedan do grebena. Mornar ga jedan uhvati i provuče se u gotovu zamku, koja ga stisne pod pazuhima. Oni na klisuri gdje je župnik, davaju znak, mašuć rukama onima, koji su nad dražicom, da vuku konop. Lučičani stanu dizati nesretnika, a svijet počne vikati: - Jedan je spašen! Jedan je spašen!

Lučičani potežu konop, a ne vide čovjeka, koji se je za nj privezao, jer on visi nad morem pod izbočenom pećinom, no osjećaju da je nešto teško na konopu. Mornari vuku i vuku. Antonio je najbliži rubu klisurine, mišice su mu nabrekle, oči mu se sjaje, čvrstim nogama upro se o stijene,

žile u njemu pucaju. Konop makne nekoliko kamena, ovi se skotrljaju, a jedan udari u glavu mornara, što je pod pećinom visio. Kad ga izvukoše, tjele mu bijaše probijeno, lice okrvavljeno. Mišljahu isprva, da je već mrtav; no kad opaziše, da diše, podigoše ga njih četvorica i odnesoše u gradić, u kuću, koja im bijaše najbliža, a to je bila kuća mornara Antuna Šabarića.

Kako spasiše prvoga, tako spasiše još dvojicu, no ovi ostadoše neozlijeđeni. Na grebenu držao se još jedan. Kako spašeni rekoše, bio je dječak od kojih petnaest godina. Sad se je doznalo, da je lađa bila iz Jelenščice, koja je udaljena od Lučice dva sata prema jugu.

Dječak se je držao dulje vremena na grebenu, a vjetar kao da mu nije htio dobaciti konopa. Svi bjehu već izgubili nadu, da bi ga mogli spasiti. Kad upitaše Lučićani, koje da je obitelji onaj dječak, odgovoriše spašeni, da nema u Jelenščici ni oca ni majke, niti koga od rodbine, nego da je nahod, donesen iz Trsta. Čuvši te riječi, Antonio stane vikati, kao da je pobjesnio:

- Spustite me pod pećinu, ja ću se dobro vezati. Među grebenom i među krajem more je plitko; kad val uzmakne, skočit ću na greben, privezat ću dječaka uza se, a kad vam dadem znak da sam gotov, podignite me.

- Ne, ne luduj, Antonio! - povikaše mu mnogi. - Ne, nemoj, ubio bi se!

Antonio napravi zamku na kraju jednog konopa, pa provukav se u nju, zdvojno zaurla:

- Drž'te konop, il se bacim pod pećinu sâm.

Mornari uhvate konop i počnu ga lagano spuštati. Malo zatim bude im konop lahak. Antonio je već bio u moru. Svijet na klisurama čudio se, molio i križao. Talas uzmičuć povuče Antonija na greben. Koliko bi okom mignuo, uhvati on dječaka oko pasa. Oči mu se zasjaše od neizmjerne radosti. Pogleda jadniku u blijedo i prestravljeno lice, ogrli ga čvrsto i zaviknu: - Vucite!

Mornari na znak s druge vrleti počnu dizati onu dvojicu. Svijet zahvaljivaše Bogu, što se je smilovao, da se na taj čudnovati način spasi život ljudima, koji bijahu već u čeljusti grozne smrti.

- Vucite, vucite! - vikaše narod radosno.

Antonio i onaj dječak nisu se ljuljali još ni za tri hvata nad morem, kad se stisne krv u srcima ljudi na klisurini. Svi se okameniše. Konop, izglođan već po oštrom kamenju, puče kao tanak konac. Jahnici se strovališe u more. Grdan talas, lomeć i prskajuć nahrupi u plitku dražicu, poklopi ih i zalije. Talas bućeć i pljušteć uzmakne, a ljudi sa vrleti opaziše čovjeka, koji se je protegao potrbuške među ostrim kamenjem grebena. Bio je to Antonio. On ustane, osovi se za časak, pogleda po dražici i opazi na vrhu vala, što se je valjao prema grebenu, dvije sklopljene ruke među rastrganom pjenom. Antonio legne naglo na greben, prihvati se za nj, pa kad se vršak vala prelije preko njega, opet ustane. Pogleda zdvojno morem, no svud pjena, svud prasak, svud grozna pustoš...

Puk na klisuri klekne. Vjetar zviždi i šumi, lomeć se o vrleti i tresuć tamnim smrekama. Pod vedrim plavetnim nebom prostire se neizmjereno more. Bijelom površinom razlilo se sunčano zlato. Župnik moli se Bogu za mir pokojnikove duše. Suze mu rone blijedim i bolnim licem. Vihor raznaša kapljice svete vode. Puk jecajući odgovara na župnikovu molitvu...

Ne potraja dugo, te i Antonio bi spašen, pošto se bješe uhvatio za konop.

Svijet pođe sada u gradić, razgovarajuć se o brodolomu, i o svemu, što se bješe dogodilo. Dobri ljudi primiše u svoje kuće onu dvojicu spašenih, a teško ranjeni gospodar lađe nalazio se već pola sata u kući Antuna Šabarića. Ranjeni Mato Bartolić bijaše trgovac iz Jelenščice. Svakog tjedna po jedan ili dvaput vozio bi on vino, ulje i druge proizvode na Rijeku svojom lađom, koja se, eto, bješe pod klisurama razbila.

Jedan sat poslije brodoloma zvonio je stari Franina mrtvačkim zvonom u mračnom i studenom tornju. Žalobni zvuk javljajući groznu smrt utopljenika, gubio se i zamirao u šumu vjetra.

Stara Tonka vrteć se oko ognjišta i plačuć rad zbivše se nesreće i ljuteć se na dim, govoraše jadikujući:

- Ah, ti more, ljuto more! Dosta si ih progutalo, dosta kosti bijeli se u tvom dnu! Ma zašto je to sve dragi Bog tako naredio? Ah, jadni dječko! Onako umrijeti, i bez svećenika i bez svetog ulja i bez propela u ruci.

- Malo ti koristi naricati! Tako je bilo uvijek; jedan umire u valovima, a drugi u krevetu - odvrati Tomo, njezin muž, metnuv oprezno u lulu debeo ugljen, što mu skakutaše na dlanu ruke.

- Da, da, kako je već komu suđeno! - klimaše Tonka. - Ma i našega - pod tim »našega« razumijevaše svoga sina Stipu - i našega snaći će još nesreća. Oh, crni dane, nikad te ne doživjeli Lučičani!

- Bolje bi bilo, da šutiš! Kako ti može šta takva u staru glavu i sunuti? - ukori Tomo ženu, smutiv se od bojazni, da bi ipak onaj crni dan mogao svanuti.

- Znam ja, što govorim, znam! Ta dosta sam puta rekla Stipi, da se čuva nesreće i da se ne pušta iz luke po nevremenu. A čemu da se bez prestanka muči? Ne imamo li, hvala Bogu, svega i svačega u kući i izvan nje? Ta i ti si se već dosta napatilo u svom životu! Nećemo li jednog dana sve ostaviti? Neće li nam biti dosta nekoliko gruda zemlje i četiri daščice?

- Dok smo živi i dok možemo, radit nam je! - reče Tomo. - Šta ti znaš, što je svijet! Gle, ženske li mudrosti! Ti govoriš i naklapaš i ovo i ono; vidjela bi, kako bi mrko gledala, da nije sutra ujutro zdjelice tople kave? E, e, e. Laglje je plakati nego utapljati se! - mahaše Tomo, sjedeć do ognjišta u toploj kabanici.

- I ja sam se dosta u svom životu oko djece natetošila, u kući i oko nje namučila, ta ovaj mi je dim izjeo već i oči i vid!

- Jesi, jesi stara! No što se tiče Stipe, pusti ga na miru. Zna on, šta je kormilo, a što je jadro! - ustvrđi Tomo gledajući u velik lonac, u kom se je kuhao dobar komad govedine, koja bješe već požućela uzavrelu vodu.

Trgovac Stipe, mjereć vreće šećera, kave i muke na velikoj tezulji u hodniku pred kuhinjom, slušaše razgovor svojih roditelja. Stipi bilo kojih četrdeset godina. Kako bijaše malena i debela stasa, gubio se među onim vrećama. Oko mu se je neprestance smiješilo i odavalo muža bistra i zdrava uma. Stipe bijaše udovac. Dižući vreće na tezulju, našali se s majkom, da ju malko razveseli:

- Draga mamo, sad imaš opet razloga da plačeš barem jedan mjesec dana. Znam ja, da ćeš se sjetiti svih mornara, koji su se dosad utopili. Razumijem, ti plačeš, jer i tebi ne manjka još sto godina do onog časa, kad nas prevari sapa. E, valja umrijeti, draga mamo! Nije šale, valja u hlad pod lipu!

Na groblju u Lučici bila je velika granata lipa. Mrijeti ili ići pod lipu, u Lučici je to isti pojam.

- Ah, dragi Stipe, lako se tebi šaliti, jer ne znaš, kako mi se ne mogu zatvoriti oči, kad nam se kuća od bure trese, a tebe nema pod ovim krovom! Nesreća se zgađa, kad najmanje na nju misliš, a za zlo ne treba se moliti, govorio bi tvoj pokojni djed.

- Što ćeš, majko! More je more! Dječko se utopio, nema ga više, sad mu je dobro, on je svoje svršio, a da je živio, bio bi se možda napatilo i zime i glada i svake nevolje.

- Da, da, svršio je svoje; sad je u raj - klimaše starica.

- Toliko bolje po njega! Ja mislim da mu je bolje u raj, među svecima i anđelima, negoli na maloj braceri, gdje je bio mornarče, i gladno i poderano - šalio se Stipe.

- Govori ti, sinko, što te volja, no meni se ne da odavle, jer znam, kako je ovdje; a što je tamo, gdje je onaj dječko, o tom će malo ljudi znati koju reći! - ljuljaše Tomo glavom.

- Kako vele, onaj dječko nije imao nikoga od roda u Jelenščici. Govore, da je nahod. Mamo draga, ti znaš, da je Antonio bolji od mnogih drugih; no vidiš, kako se s njim nerado ljudi druže. Ovakve sirote dosta gorkosti iskuse! Siromah Antonio! Napojit ću ga i nahraniti za deset dana, čim k nama dođe. Tko bi učinio za svoga iskrnjega, što je on danas? - pitaše Stipe pazeć, da li je dobro odmjerio vrećetinu kave.

Stipe je trebao Antonija još istoga dana, kada se bješe razbila lađa Mate Bartolića. Tražili zato Antonija cijelo poslijepodne, no sve uzalud.

Antonio Marola bio je nahod. Bilo mu je oko trideset godina. Siromašna neka žena, po imenu Kata, bješe ga donijela iz Trsta, kada bješe navršio prvu godinu. U petoj mu godini umrije Kata, a on ostade sam samcat na ovom svijetu. Dobri ljudi hranili su ga i odijevali, da sirotan ne pogine od nevolje. Seoska djeca igrahu se s Antonijem, no kad bi se s njima zavadila, rugala mu se, što je nahod, i nazivahu ga mulcem. Čim je starijim bivao, tim se je više od ostale djece tudio. Najmilija mu bijaše zabava ribarenje.

Kad bi koju ribu prevario tankom udicom i izvukao ju iz mora na lakom povrazu, crne oči krijesile bi mu se od radosti. Pozornije loveć, spretnije držeć povraz, gledao bi on u crne strune, neće li se još koja pozlaćica, koja kantrica ili tija, koja lovratica pomamiti i pridružiti onoj ribici, kojoj se je već nadimao bijeli trbuh, kojoj se već širile crvenkaste škrge, udišući za nju otrovni zrak na tvrdoj stijeni obale. Sunčani traci zasjali bi češće na vlažnim ljuskama ribica, koje se svijahu na udici od boli i straha, kad bi ih Antonio na površinu izvukao. Skakale bi zatim po tvrdom kamenu, a kad bi se smirile, izdisale bi, sjećajući se krasne slobode, što ju uživahu u hladnim morskim dubinama. Antonio bi tada nabrao suha granja, tanke grahorice i suha kuša u maloj šumici do mora, pa naravnav rahlu lomaču i snijetiv vatru, puhao u nju, nadimao se, da su mu oči od dima suzile. Sad se plamen utišao, drvo se nagorjelo, a na ugljeglju, što blijedi o žarkom suncu, rudjele bi se ribice, svijale i cvrčale, stiščuć i puščuć se.

Na grebenastom, sivom i samotnom žalu, pod sjajnoplavetnim nebom, u upaljenom zraku, sjedeć na izgledanoj i podjedenoj stijeni nad samim morem, odrazujući se u prozirnoj i bijeloj vodi, naglo je gulio meso s kostiju ribica u licu pocrnjeli i napola goli Antonio, držeć ih jednom rukom za glavu, a drugom za rep.

Antonio bijaše jake i čvrste naravi. Već kao desetogodišnji dječak obavljao ljudima najteže poslove, šuteć i podnoseć svaki trud, a to sve za komad kruha ili za zdjelu sočiva. Navršiv dvanaestu godinu, uze ga u kuću mornar Antun Šabarić. Antonio je uz druge poslove čuvao i Šabarićeve djece, maloga Marka i još manju mu sestru Mariju. Kadgod radio bi Antonio i drugdje, a ponajviše pomagao bi trgovcu Stipi.

Kako već rekosmo, Stipe trebaše Antonija onoga dana, kada se je lađa u Sadrišću razbila, no uzalud ga je dao tražiti na sve strane.

Došav Antonio u Lučicu poslije brodoloma, nigdje nije nalazio počinka. Veliki nemir, nesnosljiva uzrujanost bješe mu srce obuzela. Ona riječ »nahod«, što ju bjehu izustili spašeni mornari, zujila je neprestano u uhu, vrtjela mu se u mozgu i smučivala mu dušu. One dvije ruke, sklopljene nad pjenom vala, što je grnuo o dražicu, uzdizahu se jošte pred njegovim očima, puneć mu grudi bolnom i gorkom tjeskobom. Antonio bješe umakao iz Lučice, pa dok su ga tražili i za nj u gradiću pitali, verao se je on golim kukovima i grebenastim obalama, zureć i buljeć u more, ne bi li gdje spazio tijelo nesretnoga utopljenika. Misao, da će tijelo onoga dječaka sagnjiti i raspasti se u moru, mučila ga i trapila. I danom i noću penjao se je po vrletima oko mora, spuštao se u mračne drage po grupu i po klisurama, da razvidi svaku školju i svaki pijesak. Bura je bila već popustila, no valovi se jošte prelijevahu i pljuskahu po niskom žalu, a u onom tužnom pljusku razlivenne vode naslušivao je Antonio riječ »nahod«. Ta se riječ odbijala od klisurina, odjekivala je pod vrletima, zamirala u tamnim spiljama i skrovitim gudurama.

Prođe već jedan dan i jedna noć, no Antonio nije se jošte umorio. Izranjenih i okrvavljenih nogu i ruku, jošte se on penje po oštrim hridinama, hvatajuć se zgurenih i kvrgastih smreka. Odmara se u crnim otvorima spilja, iz kojih bi izletjela mrtvim letom po koja sovetina, da padne na podaljenu stijenu kvrčeć i prhutajući krilima.

Sjedeć druge noći po sredini duga i bijela pijeska, prislušivaoše ono uvijek jednako i odmjereno razlijevanje i uzmicanje talasa, kojim se voda kao ogromna zmija pijeskom svijaja. Pun i sjajan mjesec

pomolio se nad otokom Cresom; srebreni mu traci sunuše skorupom, što se je ljuljao po vršcima talasa. Čarobna mjesečina bajno oblijeva i tamne smreke i žute pećine, te se svijetle na onim vlažnim prugama po liticama, dršćući srebreni vodu, što se po pijesku svija, žalobno se prelijeva po samotnom žalu i po crnomanjastom i bolnom licu Antonijevu. Sjene ropavih stupova i raspucanih vrleti padaju u tajanstvene uvale i izrovane potoke. Kroz pukotine pećina prolio se trak mjesečine, te duljeć se u sjenu sjaji se daleko po kamenju kuka i po malim maslinama.

Antonio čuči na žalu i gleda u more. U sjeni valova pričini mu se, da nešto pliva. Hrli k vodi po hladnom pijesku, gleda i gleda, no to je crna daska, ili nije ništa. Antonio sjedne opet. Zureć u valove, misli na one u moru sklopljene ruke, na stravom zastrto lice utopljenog mladića, kojega bješe za časak privinuo na grudi na onom grebenu u dražici Sadrišće. On se više ne sjeća onoga prestrašenoga lica, kao što se ne sjeća ni lica svoje majke, ni draganja njezinih ruku...

Mjesec bješe se već uzdigao visoko nad more. Antonio gledaše sad u nj, sad u njegovo srebro, što se bješe prosulo sredinom zaljeva kao velika ljaga. Antonio ustane i pođe žalom. Naglo se trgnu cijelim tijelom, pa zaustaviv se časak, hrlo potrči k moru. Gleda. Čovjek leži u vodi. Polovica je tijela na plitkom žalu. Glava je u moru licem okrenuta prema dnu. Antonio stupi u vodu, uhvati tijelo za ramena, podigne malko, izvukav ga na suho, položi ga nauznak. Sagnu se na koljenima do lešine i zagleda se u nju. Mokre i poderane haljine savile su se uz mlado tijelo. Mjesec sjaji se na blijedom i modrom licu. Iz crne i raščupane kose curi voda. Koljena su gola i razbita; čelo je probito na dva mjesta. U zelenkastim rupama bjelasaju se kosti. I usta su razbita. Nigdje krvi.

Antonio primi utopljenika za ruku. Vlažna je i mrzla. Ispusti ju. Položi mu zatim ruke na razbito čelo, zagleda mu se u modro i isprano lice, trgnu se, a onda muklo i bolno izlanuv: - Nahod! - odrinu lešinu od sebe...

Sjednuv zatim mrtvacu do glave, utonuo u misli. Nakon dulje vremena osjeti studenu noć; sjeti se tople sobe u kući Antuna Šabarića, sjeti se njegove kćerke Marije, koja mu je uvijek tako dobra bila, i uze plakati...

U praskozorje uze Antonio lešinu u naručaj i stane se verati kamenitim i strmim stazama. Noseć lešinu, žurno je stupao od kamena do kamena po onim kukovima, kroz šumice i kroz potoke. Sad bi se sakrio sjaju mjeseca, sad bi ga mjesečina samo na časak oblila, njega i mrtvaca. Napokon od lomine do plotine pane pred lučićko groblje. Tu je bila mala i trošna kućica za mrtvace. Antonio ude u nju i položi mrtvaca na nosila. Sad se opet zagleda u lešinu. Debele suze stanu naglo kapati niz obraze. Pade zatim na koljena i izmoliv glasno kratku molitvu, ustane i opet se zagleda i bolno i milo u ono modro lice. Poljubiv mrtvacu razbita i mrzla usta, izade iz kućice, tarući si suze na crnomanjastom licu hrptom svoje žilave ruke.

II.

Jedan sat iza brodoloma dođe župnik u kuću mornara Šabarića, da ispovjedi i pričesti ranjenog Bartolića. Župnika pratilo je mnogo Lučićana. Mala sobica, gdje je ležao jadni gospodar razbijene lađe, bila se nabila svijetom. Matu bjehu položili na visoku postelju, koja je zapremala skoro polovicu sobice. Ležao je nauznak i teško disao. Jela Šabarićka i njena kći Marija bijahu pomno isprale, očistile i povezale grdnu ranu na bolesnikovoj glavi.

Župnik moljaše dulje vremena, gledajući u tužnu postelju, a kad svrši svoje molitve, naloži ženama, da mu odmah jave, ako se Bartolić osvijesti i dođe do riječi. Svi prisutni mišljahu da neće Mato preboljeti teške rane, koju mu zadade teški kamen, kad su ga dizali mornari iz dražice Sadrišća.

- Jeste li javili nesreću u Jelenščicu? Ako mu je suđeno, da se u vječnost preseli, dobro bi bilo, da tko od njegovih amo dođe. Mogli bi ga jošte živa zateći - reče župnik odilazeć.

- Jesmo, gospodine, jesmo. Evo, baš malo prije poslali smo maloga Ivicu s listom. U dječaka su lake noge; za dva sata proplakat će sva Jelenščica - odvrati stara Jela župniku.

- Dobro, Jele, dobro! A što je napisao list? Dobri Bože, ublaži bol starim roditeljima ovoga nevoljnoga mladića - uzdahnu župnik.

- Teška ih je nesreća snašla! Stipe, naš dobri Stipe, pozna se s ocem Matinim. On je i list napisao; no što ćemo, morao je javiti istinu! - lamaše Jela rukama.

- A je li progovorio koju riječ, otkad je u postelji?

- Nije, dobri gospodine.

- Teško je ranjen, no ako mu nije mozak ozlijeđen, mogao bi ipak preboljeti. Uzdajmo se u Boga! - reče župnik, pogledav povjerljivo prema nebu.

- Sve je u Božjim rukama: Kad smo mu ranu ispirale i čistile, bolno je zastenjao nekoliko puta. Zvale smo ga po imenu, metale smo mu pod nos octa, trle smo mu sljepoočnice; no on nije očiju otvorio - pripovijedaše Jela.

- Gospodine, recite nam, zar ne, da neće umrijeti? - upita Marija župnika, tihim glasom.

- A tko bi mogao znati, drago dijete! Pripazite na nj, Bog će vam naplatiti! Jelo, poslat ću vam nešto govedine; malo juhe neće škoditi. Kako rekoh, molim vas, da koga po mene pošaljete, ako bi se osvijestio - reče župnik, te pozdraviv okolo stojeće izađe iz kuće.

- Rekla sam ja dosta puta, da nam biskup još nikada nije poslao ovako dobrog gospodina! Jeste li čuli, što nam je sve rekao! I govedine da će nam poslati! Da, da, od svojih usta otrgnut će si ju; no mesa već imamo, jer nam ga je trgovac Stipe dobar komad poslao. O, za juhu se ja ne bojim! Bit će dobra i sočna, no Bog bi znao, da li će ju moći bijednik okusiti! - klimaše Jela, mećuć drva na ognjište.

Za župnikom otiđu i ostali iz kuće. Ostalo je još oko ognjišta nekoliko susjeda i dva stara mornara.

- Zlo je, dragi kume, no moglo je biti i veće. Spasili su ljudi barem onu dvojicu, ako i na devet muka. Naši su se danas borme ponijeli, a više nije se ni dalo učiniti - reče Šabarić jednom susjedu, gladeći si sijedu glavu.

- Ma čudo je pravo, da su ovu dvojicu spasili. Velim dvojicu, jer za Bartolića... - ne doreče susjed, pogledav blijedo lice bolesnikovo kroz otvorena vrata sobice.

Stari mornarina, sijed kao ovca, narovana i žutkasta lica, sjedio je na ognjištu i pušio lulicu, držeć je u mršavoj ruci. Ruka se tresla, a na duhanu drhtao je žarki i debeo ugljen. Tarući si hrptom lijevice crvene oči, govoraše djed:

- Osijedio sam i očelavio, no ovakve nesreće, ovakva čuda nisam još doživio u našem mjestu. Ma da mi svi ne kažete, da je baš tako bilo, da ste ih spasili baš u Sadrišću, vjere mi, ne bih vam vjerovao. Čudo, čudo! Ta poznaj naše stijene, dosta sam puta tamo ribe lovio. E, e, kad je to bilo! Umrlo je od onda pet plovana. Antune, vi se niste bili ni rodili! Htio sam da idem na kuk sa župnikom, al što ću kad su mi noge slabe. Moje su već kosti stare i krhke! Ta bura bi me bila bacila u more!

- Dobro, da ih je vjetar zagnao pod naše stijene, po danu, jer da se priključiše kraju noći, pa bilo i u prozoricu, ne bi im se ni traga ni znaka znalo; ni živa duša ne bi za njih saznala bila - mahaše Šabarić rukama, ljuljajući se na nogama.

Mornari se razgovarahu dulje vremena, a napokon izađu svi iz kuće, ostavivši u njoj samo Jelu i Mariju. Stara Jele bješe pošla u sobu k Mariji, da vidi, što je i kako je s bolesnikom. Vrativši se zatim u kuhinju, udari šibom velika crna mačka, koji se bješe razvalio na toplim opekama posred ognjišta. Jela baci nekoliko debelih panjeva na oganj i potrsi se, da štogod za ručak priredi. Iz kuhinje se je ulazilo u sobu, gdje je ležao bolesnik. Vrata bijahu priprta. Majka i kći razgovarahu se tiho i čekahu, ne bi li se Mato maknuo ili što progovorio. Teško disanje ranjenika prekidaše tišinu, koja bi nastala, kad bi žene umukle. Čedna ta mornarska kućica imala je bijelo pročelje prema moru. Na prozorima zelenila se mažurana i sitan bosiljak. To cvijeće bilo je Marijino, ona ga je gojila i zalijevala i s njim si grudi kitila svake nedjelje, kad bi išla k velikoj misi. Slike božjih svetaca

visile su u sobici na bijelim i gdjegdje požućelim zidovima. Nad krevetom crvenio se u žutu okviru sv. Nikola, zaštitnik mornara. Do uzglavlja visila je staklena posudica s posvećenom vodom. Kraj vode bio je privezan o velik čavao svežanj uvelih i blagoslovljenih maslina, koje se pale, kad grmi ili kad tuča stane sipati. Sveti i mirisavi dim ima u sebi moć, da protjera crne i sive oblake, i sve vještice i zle duhove, koji se u njihovu krilu vrzu. Svete masline trebaju ženama u Lučici i u drugim prilikama. Stara Jela izliječila je već više puta svoju Mariju, kad je ova malena bila, i kad bi joj nahudilo zlo oko koje susjede, koja joj je bila zavidna za tako lijepu i snažnu djevojčicu. Od uroka nema ti moćnijega lijeka do dima od maslina.

U sobici bijaše sve čisto, i svaka stvar na svojem mjestu. Velike škrinje poredane su uza zid, ormar svijetli se među prozorima, a na njem se rumene jabuke u malim šalicama. Miris jabuka širi se sobicom. Na ormaru je velika pozlaćena ura pod staklenim zvonom. Nad ormarom zabita su u zid dva velika čavla, na kojima je mala daščica, a na njoj velik brod, dug dvije stope. Brod ima tri jarbola, jadra su mu požućela. Na krmi koči mu se zastava od papira, no ona ne prikazuje svojom bojom ni jedne zastave cijeloga svijeta. To je djelo krasne Marije.

Matine ruke ležahu uz mirno tijelo, protegnute pod ljubičastim pokrivalom. Glava mu bila povezana bijelim rupcima, ispod kojih je virila crna kosa. Gornji dio čela blijed je kao snijeg, a niži prelazi u tamniju boju. Nasuprot krevetu sjedi Marija i svaki čas pogledava u Matino lice. Oči su mu zatvorene, a duge i crne trepavice spustile su se prema nešto nadutoj i modrikastoj kožici pod očima. Kratka crna brada kruži mu lice, na kojem se smrt sa životom bori. Nad bolno uzvinutom usnicom crni se lijep i mekan brk. Gornji niz bijelih i čvrstih zuba sjaji se među blijedim usnama, koje svaki čas lagano drhtnu.

- Miče li se? Diše li laglje? - pitaše majka iz kuhinje.

- Ne, leži mirno.

- Oh, bijedni mladiću!

- Ne boj se, mamo, vidjet ćeš, da će ozdraviti.

- Neka te Bog usliša!

- Ali ne znamo ništa; no ja slutim, sve mi nešto u srcu govori, da neće umrijeti.

- A šteta bi bila, da pogine tako kršan i lijep mladić!

Marija pogleda bolno lice Matino i, pomislivši: Majka istinu veli, reče glasno:

- Da, da, neće umrijeti, čvrste je naravi, sad tek vidim, kako su mu ruke jake.

- Naš kum Stipe pripovijedao mi je... no nosi se odatle, stara pepeljugo, šic, šic! - ljutila se Jela na mačku - da, pripovijedao mi je, da je Mato dobar i pametan mladić.

- I ja sam čula, kad je Stipe pripovijedao.

- Joj meni, mokro mu je odijelo, kao da je ležao cijelu noć na dnu mora. Ta kako da i ne bude s ovim vjetrom. Dosta im se mora prelilo preko lađe! - jadicovao Jela, vješajući odijelo o čadave kline nad ognjištem.

- Sve se bojim, da će se odijelo osušiti prije negoli se bude mogao ustati.

- Da, da, tako će biti, draga Marijo.

- Da bi barem liječnik na vrijeme došao, da nam se ne bude moglo reći, da nismo učinili sve, što smo mogli.

- A briga liječnika za siromake! Gospoda su ti, draga dušo, sva jednaka! Vjeruj mi, Marijo, starija sam ja od tebe, vjeruj mi, da je za svakoga nas zlo, kad imamo s njima posla. Pa što da mi liječnik koristi? Ako mu je suđeno, Bog zna, zašto mu je suđeno!

- Majko, nemoj tako!

- Liječnik je čovjek, kao što smo i mi, pa što hoćeš, da mu on pomogne! Dosta bih ti ljudi nabrojiti mogla, koje su liječnici u grob spravili!

- Varaš se, draga mamo! Ni ja, ni ti nismo išle u školu, mi ništa ne znamo, a liječnici uče se svašta u velikim gradovima, oni ti i mrtve ljude režu i paraju.

- Sram ih bilo, ma kako da im se ne gadi ljudsko tijelo! Marijo, ne govori mi toga, jer se odmah sjetim svoga Marka! Dosta sam se oko njega namučila, dosta sam ga nagovarala, da je svećenički stališ najbolji, najljepši na ovom svijetu. Da, govori i prosi, al već nisu djeca, kako jednom bila! Da me je slušao, ja bih sigurno bila spasila dušu, a ovako Bog bi znao, kamo će sa mnom sveti Mihovil na sudnji dan. Marku ne bi bilo teško spomenut katkad i moje ime kod crne mise! Oj djeca, djeca! On me nije htio slušati, pa eto ti ga sada u Beču, gdje reže mrtve ljude! Ma kakova je to škola? Čudim se, da to cesar u svojem mjestu dopušta. Ta cijeli valjda grad smrdi! A ne bi bolje bilo, da je plovao ovdje u Lučici? Komu li je bolje kod nas negoli gospodinu plovanu? Pop, plovani! Joj, draga Marijo! Okreni se dva, tri puta pred oltarom, reci nekoliko puta: Gospodin s vama! pa eto ti dvije, tri cvancige u džepu, već kakova je sveta misa. A onda pogrebi, vjenčanja, kršćenja, sve to, sve! Pa imaju i plaću od cesara, Bog mu daj svako dobro, da, da, plaću; ta tko bi kazao cesaru, da nije plovana, koliko se je ljudi rodilo, koliko ih je naraslo, da budu vojnici na njegovim brodovima? O znam ja dobro, da drumar Zvane svaki mjesec donese plaću plovanu iz cesarove blagajne.

- Svi ljudi ne mogu biti popi i biskupi - šapne Marija iz sobe. Djevojka, gledajuć u blijedo i lijepo Matino lice, bješe čula samo nekoliko majčinih riječi.

- Znam, dušo, no naš Marko lako je to postići mogao. On ima i glas za plovana, ma sva bi mu crkva ozvanjala kod velike mise. A propovijedi? Joj, svi bi Lučičani u crkvi plakali.

- Kako to govoriš? Tko ti veli, da bi ga biskup baš u Lučicu bio poslao?

- Što, dušice!? Ne znaš li, da bi svi Lučičani molbu na biskupa upravili da im ga pošalje? Ta i Tomina Marica, Stipova majka, plakala je, kad je čula, da neće Marko da bude pop.

Jela govoraše dalje o svom sinu Marku, koji je tada učio liječništvo u Beču, i o sposobnostima njegovima, koje bi ga bile učinile prvim istarskim župnikom. Marija nije više slušala, jer se bješe zagledala u bolno i izmučeno mornarevo lice.

- Marijo, što si umukla?

- Što želiš, majko? - šapnu djevojka.

- Kako mu je sada? Joj meni, ovo mu se odijelo nikada neće osušiti pri ovoj vatri!

- Majko, govori tiše. Čini se, da laglje diše.

- Jadni mladić.

- Da, da, mirnije diše. I lice mu nešto oživljuje. Nadam se, da će doskora progovoriti.

- Dobro, dobro, dušice; no promijeni mu katkad i vodu na glavi.

- Hoće li otac doći doskora kući?

- Ne znam, Marijo.

- A znaš li, kamo je otišao?

- Išao je da vidi, kako je s onom dvojicom spašenih mornara. Velika ih je nevolja snašla! Čuvat će se drugi put! No što koristi to? Tko će proti ovakvu vjetru? - Žene umuknu.

Marija ustavši tiho, približi se k postelji te se nasloni na nju do Matinih nogu. Spusti zatim lijepu glavu na dlan desne ruke i zadubi se u žalosne misli.

Marija bijaše odjevena u crnu suknju, koja joj padaše u teškim i gustim naborima niz vitko i puno tijelo. Na milom joj licu vidjela se sjetna zapanjenost i bolna tjeskoba. U njenu dušu slijevalo se nešto gorka. Velika tuga nabrala je sve one žilice nad dubokim okom, ljuta bol stiskala joj crne obrve, mila i nujna sućut prelijevala se cijelim tijelom njezinim. Vrana i glatko počesljana kosa podavaše čednu i nježnu dražest smrknutom joj čelu. Sjajne Marijine oči kao začudene počivahu na izmučenom licu ranjenog mladića. Djevojka dragala ga je dugo vremena svojim milim pogledima, promatrajuć i razgledajuć sad čelo, sad usta, a sad zatvorene oči bolesnikove. Kad osjeti suze na

trepavicama, pođe k prozoru i zagleda se u more, koje se jošte pjenilo. Vjetar je bio nešto popustio, a dim nad morem gdjegdje se rastrgao. Sada se mogahu vidjeti zeleni i smućeni valovi i njihova slana voda, što je letjela kao magla preko uzburkane površine. Marija, stojeć blizu stakla i zamaglivši ga svojim dahom, otare ga i opet se zagleda u more. Kad se stakla iznova zamagliše, na piše ona prstom ime: Mato.

Marija bješe naučila čitati i pisati od staroga i dobrog župnika. Pazeć kroz suze, kojima joj bijahu oči zalivene, kako nestaje slova na staklu, začu uzdah s postelje. Okrene se naglo i pođe k bolesniku, Mato opet uzdahnu i, otvoriv napola oči, maknu jednu ruku.

- Želite li štogod? - šapne bojažljivo Marija, dočim joj licem preleti radost.

Mato otvori bolje oči, pogleda bolno djevojku i teško uzdahne.

- Majko, majko! - zazove Marija tiho.

- Što je, dušo?

- Dodi amo; osvijestio se je.

- Evo me - reče Jela i dotrča u sobu.

Uzevši Matinu ruku stane tražiti bilo i ne mogavši ga naći zamljaska.

- Ma gdje je to bilo? Je li štogod rekao, je li se možda maknuo u postelji?

- Otvorio je oči.

Jela klimajući nepovjerljivo upita:

- Čujte, dragi mladiću, hoćete li malko juhe? Jedna ili dvije žlice neće vam škoditi. Čujete li? Je li vam štogod bolje? Govorite, jadni čovječe, recite nam, što želite, kao da ste u svojoj kući.

- Majko, on te ne čuje - izlaze djevojka bolnim glasom. Žene umukoše. Na Marijinu licu vidjela se bol. Bolesnik maknu se zatim, drhtnu lagano, uzdahnu i otvori posve oči. Pogledav zapanjeno žene htjede nešto reći, no riječ mu umrije u grlu, a iz usta izade samo slab i nerazumljiv glas.

Marija ga primi za desnu ruku, te nadvivši se nad postelju i nad njegovo lice, upita ga:

- Kako vam je?

Mato okrene očima po sobi, pogleda i majku i kćer, pa sklopi lagano trepavice.

- Ne bojte se, dragi! Udarili ste se; neće biti zla, uzdajte se u Boga! - tješila ga Jela.

- Majko, on te ne čuje - uzdahnu opet djevojka.

Mato pogleda Mariju i nasmiješi joj se, da se tek spaziti mogao bolni mu smiješak.

- Kako vam je? - uze opet Marija, zaokupivši mu lice bolnim pogledom.

- Čujte me, dragi prijatelju, poslušajte me i uzmite koju žlicu juhe.

Mato maknu glavom, da neće.

Marija i Jela rekoše si pogledom: - Neće umrijeti. Jadni Mato, gledajući u žene smućenim, napola ugasnulim okom, teško šapnu:

- Mornari?

- Svi su spašeni, svi! - prevari ga Marija.

- Da svi! - ponovi majka.

- Svi?

- Umirite se, dragi prijatelju, ne bojte se, neće biti zla - tješila ga Jela.

- Gdje sam?

- Kod Antuna Šabarića - odvrati mu Marija.

Mato, osmijehnuv se nujno djevojci, izusti:

- U Lučici?

- Da, da u Lučici - reknu žena.
  - Moja lađa? - uzdahne Mato.
  - Ne mislite sada na vašu nesreću - odvrati Jela.
  - Da, ne mislite; to je najmanja stvar, kad ste si svi život spasli - govoraše Marija.
  - Boli me...
  - Gdje vas boli? - upitaju žene.
  - U glavi.
  - Kamen vas je ranio, vele ljudi - šapne Marija, gledajući ga utješljivo.
  - Može li tko... - ne mogaše Mato doreći.
  - Govorite, dragi govorite. Sve vam hoćemo učiniti po volji - bodrila ga Jela.
  - Svećenik... meni je zlo...
  - Smirite se, smirite se! - molila ga Marija.
  - Oh, majko moja! - zastenja Mato.
  - Idem odmah po župnika - reče Jela i pode u plovaniju, pripovijedajući putem, da je Mato Bartolić progovorio.
- Matino lice stalo se vedriti, a srce Marijino osjećalo veliku radost. Mornarove oči napuniše se slabim sjajem. Pogleda milo djevojku i tiho izlance:
- Svi su dakle spašeni?
  - Da, svi, no budite tihi, i vama će Bog dati zdravlje.
  - Oh, majko moja, nisam jučer mislio...
  - Recite, recite, što vam srce želi?
  - Nisam mislio, da će me ona nesreća zadesiti.
  - Bog je tako htio.
  - A tko ste vi, dobra djevojko?
  - Otac mi se zove Antun Šabarić.
  - Poznam ga... Joj meni, joj moja glava! - stenjaše jadni Mato.
  - Strpite se; poslali smo po liječnika.
  - A u Jelenščicu jeste li već javili?
  - Jesmo; odmah iza nesreće.
  - Dobri ste vi ljudi - uzdahnu Mato i pogleda Mariju zahvalno i milo.
- Marija reče stidljivo:
- A tko da vam se ne smiluje?
  - Gdje su moji mornari?
  - Kod naših susjeda. Oni su zdravi; prozebli su samo; ta cijelu ste noć bili u vodi.
  - Jesmo, jesmo, dobra djevojko.
  - Dosta ste noćas pretrpjeli!
  - Nisam ni slutio...
  - Odmorite se, dragi prijatelju! - zamoli ga Marija, videć, da govori s velikom mukom.
  - Kako da vam naplatim?
  - Ne govorite toga! - uze Marija ljubezno.
  - Ne znam, kako sam i živ ostao...

Uto dođe župnik, stara Jela, muž joj i jošte nekoliko ljudi.

Župnik približi se k postelji, uzme mornara za ruku i zapita ga:

- Kako vam je, dragi sinko?

- Zlo, gospodine, ako Bog ne pomogne - odvrati Mato.

- Ne očajavajte. Molio sam se Bogu za vas, da vam barem život ostavi, kad ste toliku nesreću pretrpjeli. Bog je moju molitvu uslišio, te se nadam, da ćete doskora ozdraviti i povratiti se u kuću, gdje ste se rodili.

- Jadni moji roditelji!

- Sinko, pokorite se božjoj volji - reče mu župnik, držeć ga za ruku. - Dragi sinko, vidim da vam je bolje, no mi svega ne znamo, stoga bi dobro bilo, da se s Bogom izmirite.

- Želio sam, da me posjetite - šaptaše Mato. - Ako mi je suđeno, hoću da umrem kao kršćanin.

- Evo, dragi sinko, donio sam spasitelja k vašem tužnom uzglavlju, da vam dušu smiri, osladi ovaj dan, ako li bi morao biti posljednji u vašem životu. Dragi sinko, želite li primiti sveta otajstva?

- Želim, gospodine.

Ljudi izađu iz sobe, a kad se svrši ispovijed, vratiše se opet, da budu pri sv. pričesti. Svi klekoše. Svačije je lice zastrla bol, mnoge oči zalile se suzama. Soba bila puna sunčane svjetlosti. Široka, zlatna zraka prelijevala se posteljom. U sunčanim tracima sjajile se bijele ruke župnikove, i zlatni kalež, i crna kosa ranjenog mornara.

- Dragi brate, sad se odmorite i obratite vaše misli svevišnjemu. Podnašajte strpljivo vašu bol i uzdajte se u božju providnost, koja nije još nikoga ostavila, kad se je utekao skrušeno u njezino krilo.

- Hvala vam, milostivi i dobri gospodine - reče Mato župniku, kad je ovaj izlazio iz sobe.

Teška rana priječila je mornara, te se nije mogao u postelji maknuti. Gledajući ljude, zahvaljivaše im pogledom za ljubav i veliku požrtvovnost, koju mu bijahu iskazali kod brodoloma. Crno mu oko stalo se sjajiti i sve više otvarati, a tražilo je ponajviše premilo lice dobre Marije. Krasna ta djeвица pričinjala mu se anđelom čuvarom, koji je došao s neba do njegova uzglavlja, da ga utješi i srce mu ublaži. Motreć djevojku, pomisli na smrt, a u duši ga nešto zazebe.

Istog dana u sumrak posjetiše Matu stari župnik, trgovac Tomo Barilović i sin mu Stipe. Bijedni Mato mogaše već laglje govoriti. Tješili su ga i sokolili govoreći mu, da je mlad i jake naravi, i da će, ako Bog da, za kratko vrijeme ustati i ozdraviti.

Mato i Stipe poznavahu se od viđenja. Više puta bjehu se već vidjeli na obali riječke luke.

Spašeni mornari su svom silom htjeli, da posjete jošte iste večeri svoga ranjenoga gospodara, no to im ne dozvoliše ljudi, kod kojih bijahu nastanjeni, boječ se, da im onako iskidanim ne nahudi zima i vjetar.

Bilo je negdje oko Zdravemarije, kad začuše ljudi, koji su se desili u bolesnikovoj sobi, da je netko u kuhinju došao. Čulo se šaputanje Jele, koja kuhaše večeru, i jecanje nepoznata glasa. Bijahu to Matini roditelji. Jela ih je molila, neka ostanu malko u kuhinji, da se tu umire, jer da bi se Mato uzrujao videći njihove suze, a to da bi mu moglo naškoditi onako obnemoglu i slabu.

- Majko! - uzdahnu Mato bolno, raspoznavši glasove. Ljudi se u sobi pogledaše. Župnik otvori vrata. Starac i starica uniđu i nijemo se zagledaju u postelju.

- Mato, sine, rano moja! - zaplaka majka mu Josipa, primivši ga za ruke.

- Nesreća... ne plačite, majko! Što vam koristi naricati! Nije moja krivnja...

- Ah, ljubljene Mato, nije ti majka ni slutila ovaj crni dan! - zalomi starica rukama.

- Majko, bolje mi je sada; danas ujutro mislio sam, da ću umrijeti i da te već neću vidjeti.

- Mato, dragi Mato, što te je to snašlo - pitaše ga jecajući otac Andro, koji je bio skoro sav svoj život mornarom. Pod stare dane bješe kupio lađu svomu sinu, i s ono malo glavnice, što mu je preostalo, počeo je trgovati vinom, uljem i drvima.

- Ostavite ga na miru, ljudi božji! Ta vidite i sami, da govori teškom mukom - reče Stipe, komu su se sjale suze u očima. - Što da ga žalostite! - nastavljaše trgovac - umirite se, nije to ni prva ni zadnja nesreća na ovom svijetu. Svaka se škoda daje nadoknaditi! Mato je mlad, pa kad ozdravi, neka radi i štedi, a za lađu, to nam je najmanje! Razbila se, nema je više, no u šumama raste još hrastovina!

- Lako, lako za sve, samo da nam ozdravi - kukaše Matina majka.

- Ne gubite uzdanja u Boga! U božjim je rukama život svih nas. Ljudi, utješite se i podnašajte strpljivo teški udarac koji vas je snašao - govoraše župnik.

- Joj meni, ah nesretni dane! Koliko sam se namučio, koliko sam pretrpio jada, dok sam si nešto privrijedio. Svi moji žuljevi, sve je sada u moru zakopano! - tužio se Andro.

- Ta budite čovjek! Tako ne govore ni žene u Lučici! Kad su ljudi spašeni, lađa kao da se i nije razbila - mahnu objema rukama stari trgovac Tomo.

U sobi visila je o zidu malena uljena svjetiljka. Slaba svjetlost mirna plamena padala je na blijedo lice Matino i na bijele rupce, kojima bijaše povezana glava. U istoj svjetlosti vidjelo se je pol lica župnikova, gornji dio tijela Stipina, nešto rumenih Tominih obraza i cijeli vitki Marijin stas, do prozora, u polusjeni. Majka Matina, prikrivši si lice rukama, bila se tako naslonila na tužno uzglavlje. Starica tiho plakaše. Sijede kose njezine pognute joj glave sjale su se kao srebrne niti na žutom svjetlu. Otac mu stajaše kraj visoke postelje srvan od ljute boli. Debela suza treptjela mu je na naboru stare kože ispod oka. Marija, stojeći u praznini prozora, gledaše u more. Mjesec pomaljao se nad Cresom i srebrenio skorup morski. Blijedi mu sjaj oblio i mažuranu i bosiljak i premilo lice krasne djevojke. Na tom sjetnom sjaju, koji probijaše malko zamagljena stakla, blistao se biser, koji joj bijaše zalio rajske oči.

- Dobro je, Mato, da si se namjerio na ovakve ljude! - uze otac nakon duge stanke, gledajući u crne sinovljeve oči, koje bijahu uprte u prozor, gdje je stajala Marija.

- Da, da, na dobre sam se ljude namjerio. Ne znam, kada i kako - da im se odužim.

- Da li te boli rana? Kaži mi, sinko, reci svojoj majci.

- Sada me ne boli.

- Hoćeš li, da ti ranu operem, da ti promijenim vodu?

- Ne treba, majko. Kći Antunova povezala me malo prije, negoli si ti došla - reče Mato tiho i pogleda milo u mjesecom rasvijetljeni prozor i u nježno svedeno tjeme crne glavice.

- Mato, zašto se nisi čuvao? Zašto si se odvezao iz luke onakvim vjetrom? - pitaše ga zabrinuta majka.

- Kad smo iz luke odjedrili, bilo je malo vjetra. Nismo se mogli spasiti, strašan... - ne doreče Mato, jer mu prekinu župnik besjedu, govoreći:

- Kazat će vam, kako je bilo, kad se malko oporavi, no sada ga nemojte mučiti.

- Sve, sve već znamo - klimaše otac. - Dječak, što nam je donio crne glase, kazao nam sve putem od Jelenšćice do Lučice.

Već je bila noć, kad su otišli ljudi iz Šabarićeve kuće. Mato, ostavši sam sa svojim roditeljima, tješio ih, al oni kukahu i naricahu. Jela i Marija dolažahu svaki čas u sobu, gdje prirediše na brzu ruku postelje za starce iz Jelenšćice. Obavivši svojoj posao, ostadoše žene još nekoliko vremena, a onda podoše da legnu.

Kad je Marija nazvala svima laku noć, Matini se i njezini pogledi susretoše. Mladić, onako nevoljan, i obnemogao s teške rane, nasmiješio se djevojci povjerljivo i zahvalno, pogledav ju milo i bolno. Njegovo crno oko cijelu je noć pred njom lebdjelo, dragajući ju i milujući.

Tako prođe taj tužni dan, koji bješe uzrujao malu Lučicu. Sutradan bio se utišao silni vjetar, debeli valovi bili su se malko slegli.

Mato bijaše prospavao dobar dio noći, a kad se probudi, bude vedriji i osjeti, da je gladan. U kući sve se obradova, videć ga onako snom okrijepljena. Oko desete ure dođe u Lučicu kotarski liječnik. Izvidiv ranu izjavi, da će Mato doskora ozdraviti, ako se bude čuvao i mirno u postelji ležao. Dok je liječnik pregledavao i povezivao ranu, klimaše stara Jela nepovjerljivo.

- Marijo, jesi li čula, što je sve naklapao? - upita Jela kćer si u kuhinji, kad je već liječnik otišao s trgovcem Stipom, koji ga je dopratio. - Da, da, ako umre Mato, reći će on: »Ej, nije se čuvao, nije mirovao, nije radio kako sam mu ja naložio«, ako pak preboli, reći ćeš ti, da ga je on spasio. Oh, djeco, djeco! U mojoj mladosti nismo ni znali za liječnika, ni za njihove gadne i smradne vodurine, pa smo bili i bez njih zdravi. Još bi se laglje obrnula, kad mijeh zasniva, da, laglje od koje tvoje vršnjakinje. A znaš zašto? Jer me se nikada nije dotakla liječnikova ruka - svrši Jela, te pridignuvši i raširivši po strani suknu, okrene se dva, tri puta po kuhinji, kao da pleše narodni ples.

Dan iza brodoloma dodoše k Mati i njegovi spašeni mornari Menego i Pero. Mornari stadoše sada pripovijedati nesreću, koja ih bješe stigla. Roditelji Matovi slušahu i zgražahu se.

- Menego, Pero, čujte, ja vam ne mogu razumjeti, kako smo se spasili - govoraše tiho Mato.

- Čudo, čudo! - usklikne Pero.

- Pod onim klisurama! Ja ne znam, koji nam se je svetac smilovao! - mahaše rukama Menego.

- Sam sveti Nikola, hvala i čast mu budi, uhvatio lađu za provu (prednji dio) i zavukao nas među one stijene i greben - tvrdio je Pero.

- A kada polazite u Jelenščicu? - upita mornare, gledajući ih radosno, kao da im želi reći: I ja ću doskora za vama doći!

- Idemo danas, ta što da ovdje radimo? Nama je dobro, a nadamo se, da ćete i vi doskora ustati - odvrati Pero.

- Zabranio mi liječnik, da se dižem iz postelje. Vi možete u Jelenščicu zajedno s ocem; uza me ostat će majka.

- Da, dragi sinko, ići ću s njima. Ti znaš, koliko imamo posla kod kuće. Dosta je, da otiđemo odavle pod večer.

- Dobro - reče mornar Menego, malen i mršav čovjek. - Ja i Pero ne smijemo se udaljiti do noći iz Lučice.

- Zašto? - upita Mato.

- Pozvao nas je načelnik ove općine, da dođemo danas poslije podne k njemu - odvrati Pero.

- Pa idite. Ja znam, zašto vas pozivlje; hoće da vas ispita i onda piše na oblast, da se je u njegovoj općini lađa razbila, i da su nam ovi ljudi spasili život. Kažite mu golu istinu, ispričujte mu sve redom - reče im gospodar.

Pero i Menego pođu k načelniku i nađu u njegovoj pisarni tri domaća čovjeka. Ovi bjehu došli, da kažu, što se zbilo na klisurinama, i kako su Lučičani mornare spasili. Ta trojica domaćih ljudi bijahu jedini prijatelji, koje je imao načelnik u Lučici. Načelnik Ermano Murelli bješe se doselio u Lučicu pred mnogo godina.

Kad mornari udoše u polutamnu sobu, ponudi im načelnik da sjednu. Pero i Menego, ogledavajuć se bojažljivo, sjedoše na stare i rasklimane stolice. U sobi bijaše sijaset razbacanih papira te požućelih i zaprašanih novina. U tom neredu razvalio se na širokom naslonjaču načelnik, pa se smiješio i smiješio mornarima, koji ga ispod oka pogledahu želeći, da čim prije budu gotovi.

Načelnikova žena Anastazija i kći joj Ida donesoše na velikim tanjurima natučenih oraha i narezana kruha i dvije boce crna vina. Načelnik natoči čaše i ponudi ljudima.

- No, no, hajde popijte kupicu vina, a onda ćemo na posao!

Govorio je ljubazno, slatko i smiješeci se po svom običaju, kao uvijek. Lice bilo mu okruglo i rumeno, kratki i debeli brci micahu mu se kao i gornja usna, kad bi govorio. Načelnik je bio mlađi od žene si Anastazije.

- Kako se zovete? - upita mršava i visoka Anastazija Menega.

- Menego Pačić.

- A vi, dragi prijatelju?

- Ja?

- Da, da, vi! - ponovi Anastazija, gledajući mu u lice svojim malim i od upale crvenim očima.

- Ja se zovem Pero Streha - odgovori mornar, zureći u mršavo lice Anastazijino.

- Vi ste obojica iz Jelenšćice? - nastavi načelnik.

- Da, obojica - odvrnuše u isti mah mornari.

- Tako, tako, no ispijte još jednu čašicu. Ido, natoči im; ovakva ne piju svaki dan! - smiješio se Murelli vukuć prsluk na svoj veliki trbuh, koji mu je tako reći počivao na debelim i kratkim nogama.

- Uzmite i komad kruha, ne sramite se; kao da ste u svojoj kući - bodrila ih je gazdarica, sileći se da joj bude prijazno njeno crnomanjasto i nešto žutkasto lice. Njezini obrazi bili su posve izmreškani gustim naborima, a sijede dlake dviju bradavica, što su bile među tim naborima, sjećahu te kakve blatne i tamnožutkaste kaljuže, iz koje vire repovi raca, koje su uronile glavom u vodu, burkajući površinu.

- Recite mi, dragi Streha, kad ste otišli iz Rijeke i gdje vas je bura zahvatila? Recite mi sve, onako kako najbolje znate.

- Hoću, hoću - odvrati Menego.

- Hajde, recite dakle vi. Ja sam pitao prijatelja Strehu. Uostalom, ništa zato - reče načelnik.

- Šuti, Menego, gospodin je načelnik mene pitao; no ako baš hoćeš, da ti govoriš, slobodno ti od mene - uze Streha.

- To je sve isto! - slegnu Menego ramenima.

- Dakako, da je sve isto - kimnu mali Streha, gladeći si glavu.

- Hajde, hajde, dragi prijatelji, jedan ili drugi; ne marim, tko govori. To je sve isto! - mahnu rukama debeli načelnik.

- Ma to i ja velim! - potvrdi Streha.

- Što velite vi, dragi prijatelju? - upita Anastazija.

- On veli, da je njemu sve jednako, pripovijeda li on ili ja - razjasni Menego.

- Pa naravno, da je sve isto! - razljuti se malko načelnik.

- Ma i ja to velim! - uskliknuše u jedan mah Streha i Menego.

Ida, kći načelnika, djevojka kojih trideset godina, dodade piskutljivim glasom:

- Ta ne uplitajte se jedan drugome u riječ!

- Šuti, beno! - ukori je ljutito majka. - Ako i ti počneš, onda nećemo do sutra na kraj izaći.

Idu to uvrijedi. Pocrvenjevi u blijedom licu, ustade i izađe šepajući iz sobe. Ida bijaše vrlo slična svojoj majci.

Ono troje Lučićana sjedilo je i mirno pušilo, pijuckajući vino i mljaskajući ga u ustima.

Anastazija bila je ljuta, što se uzalud trsila, da svede u ljubazan posmijeh mršava usta, što joj otkrivahu krezube čeljusti. Nabori na njezinu licu burkahu se, sve sijede dlake bradavice micahu se kao repovi raca nad blatnom barom.

- No, govorite već jednom jedan ili drugi! Kazujte vi! - mahnu Anastazija rukom prema Menegu.

- Bilo je pol noći, kad smo se odvezli - uze Menego.

- Tako, da, negdje oko pol noći - upade mu u riječ Streha. - Jadrili smo u krmu, sjedeć do kormila, razgovarajuć i pušeć.

- Ja nisam pušio; pala mi lula u more - potuži se Menego.

- Ta do vraga, manite se vaše lule! - zavika načelnik ljutito.

- Da se ja manem? A gdje mi je? - čudio se Menego.

- Da, onda smo jadrili, al da je Menego htio pušiti, dao bi mu bio lulu gospodar Mato - tvrdio je Streha.

- Uf! - uzdahnu Anastazija od gnjeva. - Ta poludjeti bi morao čovjek kraj ovakve magaradi!

- Bog neka vam oprost, gospođo! Ružna je ta bolest. I mi imamo jednu ženu u Jelenščici... - ne doreče Menego, jer mu prekinu riječ načelnik:

- Ta ostavite ženu na miru! Briga mene, da li je koja u Jelenščici poludjela.

- Jest, poludjela! Pripovijedao mi je pred malo dana općinski sluga, da će ju uzeti u bolnicu u Trst - reče Streha.

- Ali molim vas, da već jednom počnete! Vi ste dakle u krmi jadrili - srdio se načelnik.

- Da, mi smo jadrili i jadrili, a onda začuli, da nam vjetar po krmi šumi. Prekrižismo se, spustismo jadro...

- A bura izasu se na nas kao iz vreće - prihvati Menego.

- Oganj od vjetra! - kliknu Streha.

- Ne vidiš prsta pred nosom, puca ti more u oči, mrzlo kao led. Sve dim okolo nas. Dignemo komad jadra, pa nek svira, nek nas goni bura, kamo joj volja...

- Joj meni, ali je zviždjela i grmjela, kao da nije sto godina duvala - prekine ga Streha i upita načelnika: - Molim vas, vi ste više od nas učili, recite nam, što ono puše?

- Ostavimo to za sada! - zareži Anastazija.

Mornari plaho ju pogledaše. Streha nastavi:

- Vjetar biva svakim časom silniji, valovi valjaju se kao gore, ma kao da jadrino iz Nevajorka u Jibraltar. Lađa skače, koprca se kao da se najela otrovnih gljiva. Bacismo zatim sidro u more, pa vuci te vuci, jer da dođemo na kraj za tmine ne bi se bili ni prekrižili, a more bi nas bilo progutalo. Kad se razdanilo, a mišljismo, da već sunce nikada neće granuti, opazismo pred sobom u dimu silne klisurine. Što se onda dogodilo, to znaju u Lučici i djeca.

- Da nije mene bilo, da nisam ja zapovijedao ljudima, da, ja, moja žena, da nije nas u Lučici, da nismo mi naučili ljude na red, na požrtvovnost i na posluš, vi bi ste se utopili - tvrdio je načelnik.

Mornari gledahu zahvalnim pogledom, a ona trojica domaćih ljudi povlađivahu mu, klimajuć glavom.

Načelnik napisu sada opširno izvješće i pročita ga mornarima.

- Je l' te, dragi prijatelji, vi vidite, da sam istinu napisao?

- Pa zašto da lažete? Jest, baš tako je s nama na moru bilo; no da li je tako bilo i na klisurinama u Lučici, toga mi ne možemo znati - primijeti Streha.

- Evo vam ovdje ljudi, koji su najviše pripomogli, da ste živi; oni vam mogu posvjedočiti - uze načelnik.

- I priseći - izjave u jedan mah ona trojica.
  - Mi vam vjerujemo sve, no na jednom mjestu niste pravo napisali - opazi Menego.
  - Tako? A gdje to, dragi prijatelju? - nasmiješi mu se načelnik.
  - Vi pišete onoj gospodi kod suda, da Mato, naš gospodar, ne može te hartije potpisati, jer da je smrtno ranjen, da ne može ni govoriti i da se očekuje svakim časom njegova smrt. Sve to nije istina, jer će Mato doskora ozdraviti - tvrdio je Streha.
  - A zna li Mato čitati i pisati? - upita načelnik slatko i ljubazno.
  - Dakako da znade - potvrdiše Pero i Menego.
  - Tako, tako, on dakle znade pisati, a vi, umijete li i vi pisati? - smiješio se opet načelnik.
  - Znam vruga! - fijuknu Menego.
  - To je za gospodu! - mahnu rukama Streha.
  - Vaši križevi i potpisi ovih ljudi bit će dosta; da, da, znam ja zakone, imam ih evo ovdje - hvalio se Murelli, pokazav im mali prst.
  - E, ako vi ne znate tko da znade - prihvati Menego, čudeć se načelniku i razgledavajuć zaprašene i po sobi rastresene papire.
  - A jeste li vidjeli, kad smo lađu razbili? Ružna li mora, ma sve je hukalo! Jeste li vidjeli, kako su nas izvukli na kuk, kao vrećetine - smijao se Menego.
- Načelnik mu se nasmjehnu, kao da hoće reći: Ta naravno da sam vidio!
- Mornari načiniše križ pod izvješćem, a pismeni načelnikovi prijatelji potpisaše se kao svjedoci.
- Malo zatim isprati načelnik mornare do kućnog praga. Pozdraviv ih još jednom vrati se u sobu, tarući si veselo ruke i lagano skakutajuć.
- Misliš? - upita žena, rastežuć slovke i gledajuć mu živo u oči.
  - Nema dvojbe, mila Anastazijo! - odvrati joj njezin Ermano, smiješeć se kiselo i škiljeć joj u narovano lice.
- Prijatelji načelnikovi dugo su vremena pili u općinskoj pisarni, šuteć i pušeć iz malih lulica. Lučičani nisu dobrim okom pazili te ljude, koji su puhali u Murellijevu tikvu svakom prilikom.
- Onaj lihvar Stipe ili opet župnik mogli bi mi ipak pomrsiti račune - šapnu Ermano u uho svojoj ženi.
  - Ne brbljaj, beno, već gledaj, da ovi ljudi izađu iz kuće. Popit će nam cijelu bačvu! Što da nam vino po kući razlijevaju! - odvrati mu Anastazija tiho.
- Istog dana navečer pođu Menego, Streha i Matin otac u Jelenščicu. Otac poljubiv si sina otre si nekoliko suza u nadi, da će se doskora s njim kod kuće sastati.
- Dva dana poslije brodoloma, rano ujutro, bane u kuću Antonio. Jela opazivši ga prestraši se, videć ga onako poderana, blijeda i raskuštrana.
- Antonio, gdje si zaboga bio? Koji su te jadi snašli?
  - Našao sam utopljena dječaka.
  - Što!
  - Da, našao sam ga.
  - A gdje si ga našao?
  - More ga je izbacilo na pijesak.
  - Pa što si s njim učinio?
  - Odnio sam ga na groblje.

Antonio uniđe u sobu. Svi se presenetiše. On pogleda Mariju i htjede da iziđe, no djevojka ga zaustavi govoreć mu:

- Što je s tobom, Antonio? Svuda smo te tražili.

- I ja sam tražio i našao sam ga - odvrati on trpkno.

Kad Mato začu, da se dječak utopio i da je Antonio njegovo tijelo našao, suze mu navriješe na oči, te reče:

- On se dakle utopio, a svi ste mi rekli, da je odmah poslije brodoloma otišao u Jelenščicu.

- Vama je bilo odveć zlo jučer i prekjučer, pa nismo htjeli, da vas rastužimo - ispriča se nato Marija.

Antonio gledaše u Matu začuđeno, kao ljutito, kao da mu je zavidao, što je ležao u onom toplom krevetu i što ga je Marija dvorila.

Djevojka reče Antoniju:

- Čuješ, tebi nije dobro; ti dršćeš od zime.

Antonio pogleda ju plaho i pođe u kuhinju do ognjišta, gdje se bijahu već razgorjele debele cjepanice.

Prošlo nekoliko sati, i sva je Lučica saznala, da je lešina utopljenika nahoda na groblju. Desetero seoske djece skupilo se oko crkvice na groblju. Odrasliji nisu htjeli da pogledaju u kućicu kroz prozorčić, već dizahu na svoja ramena mlade. Dječaci gledahu hladnokrvno mrtvoga nahoda, koji je ležao na nosilima, i pripovijedahu odraslijima, kakovo mu je lice, kakve su mu ruke, i kako mu je čelo razbijeno.

Nahod bi pokopan.

Do otvorenog groba, na crnoj i vlažnoj zemlji, u kojoj se vidio po koji komad čovječjih kosti, ležao je nahod u siromašnom bijelom lijesu. Sakupilo se nekoliko ljudi, većim dijelom žena. Svi su klečali i tiho odgovarali na župnikovu molitvu. Vjetar je tresao požučelom travom na humcima i uvijao golim granama starovjeke lipe, izrasle pred crkvicom što se bijeli posred groblja. Kad spustiše lijes u duboki i mračni grob, i kad udariše muklo prve grude u daske, nije se čulo tuj naricanja ni bolna jecanja. Seoska djeca gledahu zapanjeno u grob i župnika, kome su se izvinule suze na oči.

Iza crkvice, odaljen od ostaloga svijeta, čučio je Antonio i plakao...

Prošlo je nekoliko dana, a Mato se lijepo oporavio. Njegova majka, Jela i Marija bile su zabrinute i danju i noću, i odviše se vrtjele oko njegove postelje, pitajući ga, da li mu srce štogod želi. Mato zahvaljivao se na tolikoj brizi i ispričavao se tuđoj obitelji, koja ga je pazila kao svoga.

Marija šivala bi ili plela u sobici, dok bi se Mato razgovarao sa svojom majkom. Njihovi pogledi susretali bi se vrlo često. Djevojka porumenjela bi stidljivo, pa bi se onda zagledala u tlo ili u svoju radnju. Mati bilo je najmilije, kad bi ga dvorila prekrasna Marija. Njene lijepe i punane ruke često bi se dotakle njegova lica, a to bi mu godilo i srce razblaživalo. Njezin zvonki i srdačni glas i turobni joj tek zamjetljivi smiješak, koji bi se samo katkad pomolio u kutovima rumenih usta, sve ga je to opajalo nekom nepoznatom radosti i nekim tihim blaženstvom, te mu je podavalo jakost, da podnosi strpljivije svoje boli. On se rajio, on se božio u njenom crnom oku, njegova se duša utapljala u bajnim dubljinama one sjajne zjenice; na sve je boli zaboravljao, osjećajući po svom licu onaj tajnoviti i nježni dodir, ono milo draganje njezinog nevinoga i rajskoga pogleda...

Nakon dva tjedna bolovanja poče Mato ustajati, no iz sobe nije izlazio. Bivaše svakim danom veseliji, a isto tako i Marija i majka mu. Čim se oporavi, stane pripovijedati, kako će si sagraditi novu lađu i kako se ne boji mora. Mjesec dana prođe, a Mato se toliko ojača, da je mogao poći u Jelenščicu. Teško mu je bilo pri srcu, kad je vidio, da mu je ostaviti Šabarićevo kuću i onu sobicu, u kojoj je toliko pretrpio, i u kojoj su mu iskazali najveću ljubav i neizrecivu požrtvovnost.

Mato nije smogao riječi, da se zahvali Jeli i Mariji, kad se s njima opraštaše.

- Kad posve ozdravite, posjetite nas. Nije Lučica preko svijeta - govorila mu Jela.

I majka Matina i otac mu Andro, koji bješe po nj došao, zahvaljivahu ljudima na ljubavi i na svakoj dobroti.

Mato gledajuć u crne i vlažne oči Marijine i stižuć njezinu ruku, koja mu bješe toliko puta isprala i povezala ranu, izusti drščućim glasom: - Marijo, ja vas neću nikada zaboraviti.

Krasnu djevojku obli rumen po vratu i po licu, te si kradomice otre suze sreće...

Prošla je zima. Pet je već mjeseci, što se lađa u Sadrišću razbila. U Lučici skupilo se mnogo gospode iz obližnjih gradića. Načelnik Ermano Murelli slavi rijetko slavlje. Za njegovu veliku požrtvovnost pri onom brodolomu u Sadrišću nagradilo ga zlatnim križićem.

Srčuć crnu kavu i pušeć dosta skupu smotku, reče Isidor Maletti, načelnik Jelenšćice, načelniku Lučice:

- Čuj, Murelli, to je morao biti divan prizor, taj brodolom pod tvojim klisurama.

- I ja mislim - odvratu Murelli, načelnik Lučice - i ja mislim, da je to bio zanimljiv prizor. Vjeruj mi, da vrlo žalim, što me onoga dana nije bilo u Lučici. Tek sutradan vratio sam se iz Trsta, gdje sam bio pohodio rodbinu.

III.

Pol sata od Lučice prema sjeveru vijuga se među bregovima »Crni potok«, spuštajuć se tamo k morskoj obali. Bokovi njegova korita jesu povisoke i vodom izlizane stijene. Nedaleko od obale slijedi slap za slapom, korito biva dublje i šire, a napokon pada na dugačak pijesak, koji zovu ljudi »stupovima«. Taj pijesak bit će dug kojih sto koračaja. Nad pijeskom strši grebenast kuk, što se pruža u more kao visok rt. Kad potokom nahrupi voda, dovalja na niski pijesak zemlje i gruha, no valovi juga sve isperu, čim nastane suša. Valovi, razlijevajuć se pijeskom, valjaju po njem kamenje, guraju ga prema kuku, vuku ga za sobom, kad uzmiču, a kamenje taruć se biva sve manje, dok ga napokon more zaobli, izbijeli i izgadi. Čim bliže moru, tim su krugljice manje. Pijesak se spušta lagano u vodu. Deset koračaja od kraja, a voda nije ti ni do vrata. Pješćaci bijeli su kao snijeg, sjaje se, kad u njih sunce pripeče. I morsko dno bijeli se blizu kraja, dočim se malo podalje tanki mulj zeleni, prelazeć u sivkastu boju. Dno biva onda tamnozeleno od maha, koji je tuj obrastao kamenje, debelo kao čovječja glava, i od morskih bilina, što rastu među tim kamenjem, gibljeć se tek zamjetljivo. Kad je tišina, more je tako mirno i tako prozirno i ustaljeno, da ti se čini najčišćim kristalom, pa bi skoro povjerovao, da je pred tobom suho dno, kad ne bi vidio onu svijetlu srebrnu crtu, gdje se voda s krajem ljubi. Dalje od maha iščezava dno, a pučina biva sve tamnija, dok se napokon ne prelije u onu modru i svijetlu boju, što nam oko začarava, što nam puni grudi slatkim čeznućem i snatrivim žudnjama. Pijesak »Stupova« dulji se od zapada k istoku. Na istočnoj mu strani viri iz mora glatka stijena, velika kao kakav omanji stol. Kad je plima, bit će za jednu stopu nad površinom. Stijena odaljena je od kraja do tri koraka, a more okolo nje neće biti ma ni do koljena odraslu čovjeku. Na toj glatkoj stijeni žene peru rublje kad je u Lučici oskudica vode i kad presahne u pučevima potoka.

Jednoga dana koncem mjeseca srpnja prala je rublje krasna Marija, kći mornara Šabarića, na onoj glatkoj stijeni. Sunce upiraše cijeli dan svoje žarke trake u pijesak na prisoju. Upaljeni zrak titraše nad golom i kršnom obalom kao tanka i providna maglica. Pred Marijom prostrlo se tiho i neizmerno more, ljubeć se s nebom u silnoj daljini sjajnoga obzorja. Glatka površina kao da je stopljena s plavetnim nebom: Obale istarske, obale otoka i manjih ostrva, vrleti i šumice, bijele crkvice po bregovima, siva seoca i mrki gradići i odvojene kuće seoske, sve se to ogledavaše u modrim dubinama podvostručujuć se tiho i očarano. Sunce bješe se već nagnulo k zapadu. Sjene klisurâ padahu u more, a sjene smreka i grebenâ duljahu se po kuku, kao šiljaste ljage, kao rastrgane krpetine. Zlatne zrake, sunuvši kroz uvalu potokom rastavljenih bregova i kroz vrleti,

ožarile su pijesak i oblile žeženim zlatom lijepu djevojku. Marija, stojeći u vodi, bješe se pognula nad stijenu, gdje ispirala rubeninu.

Bistar zrak, sjaj zapadajućeg sunca, miris vode, vonj kuša i omorike, topao dah raspaljenih pećina, sav taj bajni čar ljetnoga južnoga dana, sve to okružuje krasnu, mladu i zdravu djevojku.

Udarci njezine peraače prekidaju tu velebnu tišinu, ozvanjajući u dragama i odbijajući se od litica.

Marija pridigla si lako ljetno modro odijelo skoro do koljena, privezala ga oko tankoga i gipkoga pasa. More joj je preko članaka, a površina kao da se srebreni okolo njenih bjeloputih i oblih nogu. U prozirnoj vodi čine ti se njene nožice posve malene. Život odijela, što ju stiskaše sve do pasa, bješe bacila na pijesak. Sad je slobodnija u kretu, sad joj ide pranje od ruke; košulja, što se do pasa bijeli, ne priječi je u poslu. Gole, čvrste i bijele ruke umaču rublje u more, ožimaju ga, tuku po njemu peraačom, a na žarkom suncu cackle se sitne i guste kapljice znoja, po glatkom i jakom vratu i po nježnom zatiljku među kratkim, crnim i mekanim kosama. Kad se pridigne, kad se osovi njeno čilo i vitko tijelo, da malko odahne, pogledava ona svojim velikim i bezazlenim okom u tiho more, u pozlaćeno zelenilo creskih šumica i u mala ostrva, što se gube u modro-rumenkastoj daljini. Njenu oku pričinja se, da se šiljasti rtovi onih ostrvaca i ne tiču morske površine. Mariji usta napola su otvorena, njihovo rumenilo življe je od rumenila uznojenih obraza. Marija se bješe na nešto zamislila gledajući u more. Oblak sjete prikrio je na časak njezino lice, no uzdahnuvši zatim i mahnuvši rukom nasmiješila se bila povjerljivo varavoj površini...

U onom toplom zraku, među onim sivim grebenima, u onom prozirnomo moru, u cijeloj onoj slici tužna i samotna predjela bijaše Marija najdivnija točka. Njezino rascvjetano, gipko i slikovito tijelo, bljesak sreće na prekrasnom joj licu, snježna put i sjajna kosa, bujne joj grudi i sav onaj nježni sklad čarobnih uda, sve to bijaše tako milo, tako zdravo i tako puno života i tako dražesno.

Kad bješe gotova, izade Marija iz mora, hodajući oprezno po pijesku. Sunce već zapalo na pijesku. Kad počne sakupljati rublje, što ga bješe razgrnula po kamenju, da ga osuši, začu, kako se je skotrljalo u more nekoliko kamena. Pogleda obalom i opazi čovjeka, gdje se penje pod klisurama, nad samim morem.

- Antonio, jesi li ti? - poviče Marija, čudeći se i snebivajući.

- Jesam - odvrati Antonio.

- A kud se to penješ? Ta sašao si s uma! - korila ga djevojka.

- Ne bojte se, neću ja pasti u more.

- A gdje si bio.

- Lovio sam ribe za ovim malim rtom. Nešto sam ih uhvatio.

- Ah, što će ti ribe! Pazi, da se ne smrčeš u vodu!

Antonio, penjuć se, približavaše se pijesku. U hladu pod onim liticama činilo se Mariji, da ga vidi, a kad bi opet iščeznuo, pobjavaše se, da se nije u more strovalio. Kad skoči napokon na pijesak, upita ga djevojka:

- A gdje su ti ribe? Ta rekao si, da si ih nekoliko ulovio.

- Neće da jedu - odvrati on i stane vaditi iz njedra ribe, sve jednu po jednu.

- O, o! Pa dosta si toga nalovio! - naradova mu se djevojka, smiješeći se.

- Pet, šest, no vaš će se otac srditi, ja bih već morao biti kod kuće.

- Zašto, Antonio?

- Poslao me, da nasiječem malo drva, a ja videć ovako lijepo more, pomislih, da još nije noć, pa se spustih pod stijene, da nalovim večeru.

- Gdje su ti drva?

- Breme sam ostavio na jednom putu, gore na brijegu. Malo prije čuo sam vašu peraču, pa sam došao...

- Hajde, Antonio, pomози mi, da pospravimo rublje. Ovakve žege nije još do danas bilo.

- Hoću, hoću - reče Antonio, a lice mu se razvedri, pogledavši dobru djevojku.

- Do Zdravemarije, nadam se, ćemo kući. Ti znaš da mi se majka uznemiri.

- I prije, Marijo! Ta koliko nam je odavle puta?

- Pol ure, i više.

- Oh, kako mi je toplo! Danas je lijepo vrijeme - reći će djevojka zamišljeno.

- Da, lijepo. I more je mirno, posve mirno - odvrnu Antonio tiho i bojažljivo.

- Što veliš?

- Zar ja?

- Da, nešto si rekao.

- Da je more mirno.

- Danas se neće razbiti nijedna lađa - primijeti Marija gledajući obalom.

- Ni Bartolićeva lađa neće se danas razbiti...

- Pa kako ti je sad Mato na um pao - uze Marija zbunjeno.

- Ja uvijek na Matu mislim - odvrati Antonio gorkim glasom.

- Tako?

Nakon kratke stanke zapita ju Antonio gledajući prema jugu:

- A vi... vi ne mislite?

- Što me to pitaš?

- Mato je dobar, da, dobar.

- Znam, da je dobar - odvrnu ona porumenjevši.

- U nedjelju doći će opet u Lučicu, ako bude vremena imao.

- Meni je drago, da dođe; da, i meni i mojim roditeljima - izusti Marija stidljivo.

- Da, da, vama je drago...

- Dobra čovjeka svatko rado viđa.

- Mato je dobar, da, dobar.

- Zar ga ti rado ne viđaš? Antonio, da nije tebe, Bog zna, bi li on živ bio. Ti si mnogo pomogao pri onoj nesreći. Mato mi često o tebi govori.

- On govori o meni? Danas je četvrtak, danas ide on na Rijeku, u subotu vratit će se u Jelenšćicu...

- A tko ti veli, da on danas u Rijeku ide? - pogleda ga Marija u oči.

- Ja poznam njegovu novu lađu. Da, u subotu vratit će se u Jelenšćicu, a u nedjelju doći će u Lučicu.

- No reci mi, gdje si vidio njegovu lađu.

- Vidio sam ju malo prije s kuka, kad sam gore drva sjekao. Lađa se vozi krajem, no odmah mora izaći iz one drage.

- Je li još daleko? - pitaše djevojka smiješeći mu se.

- Nije daleko - odvrati on reskim glasom.

- Tako!... - izlanu Marija, a čelo joj se smrknu, pogledavši Antonija u lice.

- Da, sad će se pokazati na rtu pred nama. Čekajmo, dok lađa amo dođe.

Djevojku oblije rumen.

Kad je zatim slagala rublje u breme, reče joj Antonio gorkim i nestalnim glasom:

- Čujete li?

- Što da čujem?

- Nije daleko.

- Antonio hajdemo kući.

- Ne čujete li vesla?... Čekajmo - izusti on potmulim glasom.

Marija pogleda prema niskom i dugačkom rtu, što zatvara s juga dražicu, gdje je pijesak »Stupova«. Djevojka sluša, a lice joj se vedri. Čuo se odmjereni pljusak vesala. Iza grebena niska rta vidio se već jarbol lađe. Marija se smiješi. Lađa se približi kraju rta, a jarbol i jadro sve se više otkrivaju. Napokon pomoli se i crno korito.

Antonijevo se čelo smrknu...

Četiri mornara, stojeć na palubi, upirahu se o velika vesla, što su se krivila u čvrstim mornarskim šakama. Mornari sad bi se pognuli i ispružili, a sad opet naravnali i osovili. Dva vesla po strani u jedan mah umakahu se u more i pljušteći dizahu se iz njega. Pred lađom točila se i srebrnila modra voda. Kad se podjenu lađa na kraju rta, zaokrenu u uvalu, te prolazeć pod stijenama dopuzi doskora u blizinu pijeska.

Marija bješe se uto uputila kući, no došavši na okomite stijene, što se dižu iz mora u blizini pijeska, naslonila se bila s bremenom na jedan povisok kamen. Sad dopuzi lađa pod pećinu, na kojoj čekaše Marija. Ta je pećina visoka za jedan jarbol.

- Čuješ, Menego, meni se sve čini, da je ono na pijesku bila Marija Šabarićeva - govoraše Mato pod pećinom, ne videć djevojke.

- Ako je bila, nije daleko - odvrati Streha.

- Ne, ne može bit daleko, jer od onoga rta s onkraj drage nismo ma ni pedeset put zaveslali. Mene rijetko oko prevari; čim smo došli na rt, odmah sam je prepoznao - tvrdio je Mato.

- A onaj čovjek s njom bio je sigurno Antonio - hoće Menego.

- Njega sam i ja prepoznao! - zaljulja glavom Streha.

- Ne čavrljaj! Što znaš ti? - uze Menego prezirno.

Marija sluša pomnivo taj kratki razgovor na lađi. Žarka rumen oblila joj vrat i premilo lice. Srce joj naglo udaralo u grudima. Antonio sjedeć na onisku kamenu bješe upro lakte o koljena i onda spustio veliku glavu u ruke. Njegove oči gledahu kobnim sijevom u vršak jarbola, što se micaše nad pećinom. Lice mu bijaše mračno.

Lađa zaokrenu lagano pod liticom, odalji se od nje za nekoliko zaveslaja i stane se voziti uzduž pijeska prema rtu. Marija opazi prednji dio lađe. Na palubi ima naslaganih drva za gorivo, i nekoliko gajba, nabijenih pilićima. Već se vidi i pol lađe. Do jarbola leži na palubi nekoliko tukaca. Svezani su sve dva po dva. Među tukcima leži i mlado tele, a podalje naslagane su opet gajbe s pilićima i kokošima. Svaka životinja tuži se i jadikuje svojim glasom. Al eto i mornarskih glava, eto crne i rude Matine glave. Lađa se već sva pokazala. Marijino srce dršće od radosti. Mato je na krmu. Upiruć se o veslo, ravna kormilom, gurajuć ga nogom desno i lijevo, kako već treba. Mato pogleda u obalu, opazi Mariju, potegne veslo i lađu i poviknu:

- Ej *olà!* Menego, Streha, šia, šia!

To znači: vozite natrag!

- Ej, zlatna dušo! Znao sam ja, da niste daleko. Vi nas gledate, pa ni: »Sretno!« ne velite! Kako, kako je, Marijo? - upita ju Mato veselo.

- Toplo, Mato, toplo! - odvrati Marija smiješeć mu se.

- Jeste, borme, i na moru i na kraju! - dodade Streha, taruć si znoj s čela hrptom ruke.

- Vi ćete, dušo, kasno kući. Marijo, pogledajte ovo more, a, kao ulje!

- Mato, naveslat ćete se do Rijeke, ako što ne popuhne - odvratila Marija.
- Hoće, hoće, kad zahlti - uzdahnu Menego.
- Marijo, šta ste radili na pijesku? - upita gospodar Mato.
- Prala sam. Velika je suša, nigdje vode u potocima - tužila se djevojka.
- Ni kaplje, ni za divljega goluba! - klimaše Streha.
- Marijo, upoznao sam vas od onog rta.
- Znala sam, Mato, da se vozite.
- Tako?
- Da, vidio vas je Antonio.
- *Che nuova*, Antonio? Je l' šta riba? - upita ga Mato.
- Ispekao bih sve na trbuhu - odvratila Antonio nadrtu.
- Što te zubi bole, da se tako kiselo držiš - našali se Streha.
- Veslajte, veslajte, Rijeka je daleko! - pokaže Antonio more.
- Kako je doma? Marijo, je l' vam došao brat iz Beča? - nastavi Mato.
- Doći će za koji dan.
- Taj Beč da je silno mjesto! - mahnu Streha rukama.
- Šta znaš ti! Ima po svijetu i većih i ljepših gradova. Što si ti vidio? Ma nisi bio dalje od Rijeke i Pulja! - tvrdio je Menego.
- Ej čuo sam pričati! - odvratila Streha nešto ljutito.
- Marijo, ako vrijeme posluži, eto me u Lučići prekosutra. E, Menego, Pero! Vesla u more! Koga vraga čavrljate! *Voga!* Uprite, uprite! Marijo, zbogom - kliktaše mladi gospodar, krasni Mato.
- Sretno, sretno - povikala Marija gledajući u lađu, što se bješe zazibala i makla od prvoga jakoga zaveslaja.
- Zbogom, dušo! Pozdravite mi vaše! Ako Bog da, doskora se vidimo! - poviknu Mato.
- Sretno! sretno! - zaželi djevojka.

Malo zatim počeo se sakrivati lađa za rt, no prije nego što je zamakla, okrene se Mato prema pećini i mahne djevojci rukom. Brazda, što se je crnjela tihom i bijelom površinom, pa i oni široki i jedan od drugoga jednako odaljeni kolobari pjene, gdje bjehu zaronila vesla, naznačivahu put, kojim je prošla lađa.

Marija zamišljeno gledaše u more i u onu brazdu, što se bješe napokon utišala i slegla. Sunce pozlaćivaše još bregove otoka Cresa i zelene mu hrastove šumice. Ruševine starinskog manastira na istom otoku, na tajanstvenoj Porozini, bile su ožarene zlatnim zrakama, a prozori male crkvice Sv. Antuna, što se uzdiže do manastira, caklinjahu se kao rumen plamen. Ogromna sjena istočne istarske gorske kose bješe već prikrila tiho more.

Marijine se grudi lagano uzdizahu i spuštahu, srce joj mirno kucaše, a iza rta, iz tihe uvale, čuo se mukli pljusak vesala, čuli se veseli glasovi. Gorski dah spuštao se potokom na more, gibajući od žege oparenim kušem i zujeć među bodljem smreke. Mali valići mreškali su i crnili more pod pijeskom. Plitko dno čini ti se kao da se i ono ljulja. Plahi srsi toga večernjega povjetarca zalijetaju se prema pućini, no nestaje ih već malo podalje od obale.

Antonio čući na kamenu. Oko mu je mutno i mrko.

Crne mu oči bulje u more nijemo i bolno, a disanje Marijino čini mu se, da se diže ispod sivih klisura. I on bi rado uzdahnuo, no okolo srca savila mu se guja, pa ga steže i muči, a zdrobiti ne može to otrovano srce. Veliko more prostire se pred njim, a on žali, da se Marija ne nalazi u

njegovim dubinama. On bi rado skočio u vodu s one pećine, da se onda s njom sastane. Dolje na dnu, među mekom mašinom čvrsto bi ju ogrlio, nitko ga ne bi znao, ni ona sama, ni onaj... Mato...

- Antonio, hajdemo kući - reče napokon Marija, pogledavši rt, za koji bješe zamakla lađa.

- Da.

Idući strmom putinom sve se više odaljavahu od mora. Negdje na pol puta nasloni se Marija s bremenom na onizak prezid, da otpočine. Opazivši veliko breme drva na Antonijevim ledima, tiho ga zapita:

- Čuješ, suviše si nakrcao; nije li ti breme preteško?

- Nije - reče Antonio gledajući u zemlju.

Sve žile njegova tamna lica bijahu nabreknute.

- Barem da si ponio sobom kakvu staru vreću, da ti drva ne našulje ramena.

- Hajdemo, hajdemo - uze on potmulim glasom i stane koračati bosonog po izlizanom kamenju.

Verući se tako prispješe u sumrak na carsku cestu. Tuj se oboje nasloniše o malen zid, da se ponovo odmore. Do kuće bilo je još gotovo pola sata hoda. Marija, tarući si znoj s čela, opazi čovjeka, odjevena gospodskim ruhom. Taj se čovjek lagano šetaše cestom prema Lučici, te se igraše malim bijelim psom, sileć ga, da skače preko batine.

- Tko je onaj gospodin? - upita Marija Antonija.

- Gdje?

- Eno tamo na cesti, ide prema nama. Čini mi se poznat.

- Da, on je! - odvrati Antonio i pokaže prstom na veliku kuću, što se je bijelila među stabaljem na jednom brežuljku nedaleko od Lučice.

- Je l' stari ili mladi? - nastavi Marija, pošto ga bješe vidjela samo na časak na cesti, koja se je baš ondje svijala.

- Mladi... Zar ga ne poznate?

- Poznam ga, no vidjeh ga, koliko bih okom mignula - otpovrnu Marija, a čelo joj se smrknu. Nakon male stanke šapnu opet: - I moj će brat doći doskora iz Beča.

- Da, Marko će doći.

- Škole se sada svršavaju.

- Škole?

Marija i Antonio upuste se sada prema Lučici. Idu naglo i slušaju korake mlada čovjeka, koji ih napokon i stigne. Približivši se Mariji, pozdravi ju ljubaznim glasom:

- Dobar večer, krasna djevojko! Gle, uznojili ste se, dušice, pod bremenom. Kako ste lijepi... lijepa Marijo? Da, Marijo; zar ne, da se tako zovete?

- Da, tako se zovem.

- A vi ni da mi ozdravite na moj pozdrav!

- Marijo, noć će nas; ajdmo žurnije! - opomenu Antonio.

- Nije vam sile! No gle, i tebe poznam; da, i tebe! Ti si Antonio... Antonio - rastegnu gospodin, gladeć si lice rukom.

- Ta naravno, da me poznate! - uze Antonio ljutito, iduć nekoliko koračaja pred Marijom.

- No, krasna Marijo, kako je? - šanu gospodin, zureć joj u obraz crnim i velikim očima.

- Meni je dobro - odvrati djevojka.

- A! Dobro, dobro! Da, da, čuo sam, da neki trgovac iz Jelenščice amo dolazi...

- Svijet svašta brblja - reče tiho Marija.

- Tako, tako! A hoće li biti doskora pir?

Marija porumeni i ne reče ništa.

- Dakle istina, istina! E, kad svi zvonovi zvone, bit će nešto na stvari! Bez svake šale, jučer sam to doznao - reče gospodin i dignuvši klobuk otare se svilenim rupcem visoko čelo.

- Pak da je istina? - zašaputa Marija.

- Ma žao mi je, da Lučica gubi najljepšu djevojku - nastavi on potapav ju po licu jakom rukom.

Marija trgnu se pod bremenom i odskoči od njega za dva koraka.

- Gle, ja nisam znao, da sam takva strahota! A zašto da se mene plašite? Zar sam ja kriv, da ste tako mili i tako krasni!

- Ostavite me, ja nisam vaš par! Sram bi vas moralo biti, da sram...

- Mene sram? A čega?

- Da, vi ste gospodin...

- Pa onda?

- Nikakva vam zla nisam nikad učinila. Ja idem svojim putem, a vi ajte vašim.

- Vi, vi da mi niste zla učinili? Jeste, dušo, jeste! Ranili ste mi srce zauvijek! - šaptaše on, da ga ne čuje Antonio.

- Malo me briga za vaše srce!

- Da, draga Marijo, otkad ste ponarasli, uvijek vas prati moje oko! Ja vas se ne mogu nagledati!

- Ta manite se suludice! Ostavite me na miru! Ja već ne mogu pred vama ni iz kuće izlaziti.

- Umirite se, dušice! Ostavit ću vas, no vi morate primiti ovu malu kutijicu. To vam je dokaz, da sam i u Beču na vas mislio.

- Što sam vam ja učinila! Ostavite me, udaljite se od mene!

- Marijo, gledajte, evo gledajte, kako su lijepi ovi prsteni. Uzmite ih, dušo, uzmite; nitko neće znati.

- Oh, majko moja! - uzdahnu Marija, ne znajući, što da učini i kako da se riješi napasnika.

- Marijo, mila Marijo, zašto tako sa mnom postupate? Umirite se, krasna djevojko! Vi nemate nikakva razloga, da se mene plašite.

- Zar vas nije Boga strah?

- Ma ako me uslišite, za vas bit će dobro! Čujte me, dušo - reče uzevši je za ruku - čujte me, dodite, sutra...

Marija istrgnu svoju ruku iz njegove, odrinu ga od sebe i poviknu:

- Antonio, čekaj me, Antonio, stani!

Antonio se pričini kao da je ne čuje. Znao je, da ju gospodin napastuje, razabrao je nekoliko riječi, u srcu već mu je kipjelo, no čekao je, gušeci svoj bijes, da mu onaj gospodin jačega povoda dade, pa da se onda na nj obori.

- Antonio, Antonio! - vikaše uzalud djevojka.

- Šutite, umirite se! Vi ste, Marijo, pravo dijete! Radi se o vašoj sreći! Da, sretnu bih vas želio vidjeti.

- Oh, majko moja! Ta ostavite me jednom, ma što sam vam skrivila?

- Ali, draga Marijo!

- Sram vas bilo!

- Vi dakle nećete ovoga prstenja? Vi dakle nećete uslišiti moje želje?

- Čovječe, Bog vas čuje!

- Marijo, ljuto ćete se pokajati, vjerujte mi...

Djevojka pogleda ga oštro.

- Marijo, jošte vam jednom velim, da si promislite. Marijo, ne budite dijete!

- Vi ste nepošten! Ostavite me!

- Ne, dušo! Ovako vas ljutitu ne mogu ostaviti - šapnu gospodin i ogrlivši ju, poljubi ju iznenada u lice.

Marija kriknu, pljunu ga i odrinu od sebe. Antonio, začuvši njezin krik, baci breme na cestu, potrči k njoj i upita:

- Što je?

- Vi besramni čovječe! Tako rade razbojnici! - ljutila se Marija na gospodina.

Antonijevo se lice ožari tamnim rumenilom, te i ne pitajući dalje, što se Mariji dogodilo, skoči na onoga gospodina, uhvati ga za grkljan jednom rukom, a drugom ga udari tako silno u prsa, da se je odmah na cestu srušio.

Marija i Antonio podoše na to svojim putem.

Alfredo plemeniti Saletti ustane i ogleda se zabezeknuto i zapanjeno. Crnomanjasto mu lice bješe problijedjelo, kao da je mrtvac. Gnjevno stiskaše jake pesti, misleći na osvetu. U grudima ga nešto boljelo i peklo. Obazrevši se na sve strane, pođe nekoliko koračaja, pa zakrenuvši jednom stazicom nestade ga u šumi, koja se prostirala po brežuljku gdje mu je bila očinska kuća. U šumici, nedaleko ceste, zaustavi se, svuče kaput i stade tresti s njega prašinu.

Alfredo je jaka i oniska stasa. Debele mišice ispunjavahu mu rukave bijele košulje. Obukav kaput sjedne u travu, uzevši crni šešir u ruke, pa obriše ga rupcem. Bit će mu kojih dvadeset i osam godina, a dosta je već oćelavio nad čelom. Kosa mu je crna i rudasta. Sad, u onom sivom večernjem zraku i u onom zelenilu šumice, prelazi bljedilo njegova lica u nešto žućkastu boju. Po čelu viđaju se kaplje znoja. Brci debeli, kratki i crni objesili su mu se preko kutova usta, koja su otvorena, kao u zapanjena čovjeka. Velik i nešto zavinut nos pričinja se u njegovu upalu licu jošte većim. Duboke i kao ugljen crne oči nepomično buljile u travu. Bijes, što je malo prije u njima plamtio, bješe se pretvorio u neku glupu stravu. Alfredo teško disaše, držeći si rukom bradu, koja mu bješe samo pod ustima izrasla.

Alfredo bijaše sin bogatoga vlastelina Marina Salettija. Ta obitelj imala je u Lučici najljepšu i najveću kuću, najbolja polja i najviše novaca. U kući bijaše svega napretek. Stari Saletti imao je Lučicu u svojim šakama. Sin mu Alfredo bijaše pravnik. Učio je u Beču. Otac se na nj često tužio načelniku Murelliju...

Alfredu svidala se krasna Marija Šabarićeva već dulje vremena. Djevojka mu se uklanjaše, no sve uzalud, jer ju on neprestance napastovaše. Dok je Marija bila mlada, nije ju ni poznavao. Poslije brodoloma o Uskrsu, bio je došao kući, te čuvši kako se je govorilo o njezinoj ljepoti; odluči ju obljubiti. Otac ga bješe međutim poslao u Beč, te on odgodi svoju nakanu do velikih praznika. Sad je već boravio u Lučici kojih desetak dana: U to kratko vrijeme bijaše mu pošlo za rukom, da ju nagovori nekoliko puta. Kako vidjesmo, zadnji razgovor bješe završila Antonijeva šaka.

Marija bila je zavrtjela Alfredovim mozgom. Požudna i crna strast trovaše plemićev mir, plemićeve dane i besane mu noći. Vitka, krasna i mlada djevojka lebdjela mu pred očima, pa koliko se je i mučio, da odvrne svoje misli od nje, sve mu je bilo uzalud.

Dok si je Alfredo u šumici razbijao glavu, kako da se osveti Antoniju, sjedio je stari Šabarić na ognjištu, pušeć malu lulicu i gledajuć u rojeve muha na zidovima i čađavoj polici. Kuhinjica bila je slabo rasvijetljena. Na ognjištu gorjelo je nekoliko cjepanica. Sjaj plamena padaše na mornarevo navorano lice i mršave mu ruke. Jela, njegova žena, pekla je na žeravici četiri ribe, mažuć ih velikim puranovim perom, koje je umakala u posudicu uljem napunjenu. Ribe su cvrčile i pušile se, a kuhinjom širio se vonj ulja i izlazio kroz otvorena vrata u usku uličicu.

- Pazi, stara, da ti ribe ne izgore! - opomenu Antun ženu. - Ma što bih rekao, da još nema Marije ni Antonija?

- Valjda su blizu. Marija je imala mnogo rublja. E, malo nas je u kući, al ti se toga dosta nakupi. Antonio uzeo je sobom i povraze, pa se sigurno zabavio loveć ribe.

- A što ćemo s ribom, stara?

- Skuhala sam malo krumpira. Ma da, mjesto da pušiš, ne bi li mogao očistiti i izrezati?

- Daj amo, Jele, daj.

- No prije izvadi lulu iz usta. Ah, božji muškarci! Uvijek da vam se samo pod nosom dimi! Antune, bolje bi bilo, da baciš krajcare, koje potrošiš za to suho lišće, u škrabicu u crkvi! Da, da, barem bi ti bilo za dušu! Ma izgorjet će ti od tog dima i srce i pluća!

- Neće, stara, ne, kad nije do sada. No daj amo zdjelu s krumpirom - reče mornar, pa uzevši zdjelu među koljena, stane lupiti krumpir.

- Ti si dakle vidio Matinu lađu? - reći će Jela nakon kratke stanke.

- Da, vidio sam ju, vozila se krajem. E Mato je trudoljiv, a što će dakle! Da, da, pravi crv! Ma uvijek u poslu! Okladio bih se za ovaj krumpir i za te ribe, da je već i zaboravio na onu nesreću od prošle zime.

- Kad ga sirotana donesoše u kuću, nisam se nadala, da će ozdraviti. Tako je Bog htio! - mahne rukama Jela.

- Veli, da ga nikad ne boli; gdje se je bio udario.

- Mozak bio mu se je malko stresao. Da, da stari, tako ti je na ovom svijetu! Sve, sve je suđeno. Ona nesreća donijela je možda sreću u našu kuću. Znam ja, da našoj Mariji nema para u Lučici, no nije ni u ovoj kući, kako je bilo, dok nije naš Marko pošao u Beč. Svijet ide danas za novcem, a mi ga; stari, nemamo! da, da, nemamo! - uzdahnu Jela, pa nastavi: - Šalji te šalji! Marko uvijek piše, sad za ovo, sad za ono, ta otkud da mi toliko smognemo? Zla su ljeta, vina malo, ulje ne rodi, a što smo si bili prištedjeli, to je pošlo za Markom u Beč.

- Ne jadikuj, Jele! Marko će svršiti škole, pa će nam biti još od pomoći.

- E, e, da su djeca, kao što su nekad bila! Marko je gospodin, a mi, mi, što smo mi? Siromasi, siromasi! Da mi je Bog dao još jednog sina, ne bi on vidio tih velikih škola!

- Jele, obrni ribu. Ti dakle misliš, da će uzeti Mato našu Mariju?

- A što ćeš da ti kažem? - slegne Jele ramenima. - Ja bih rekla, da će se iz toga štogod izleći. Ta kad je Mato dolazio u Lučicu prije negoli je lađu razbio? Sad ne prođe ni petnaest dana, da ne skoči do nas. Valjana i poštena bi nam Bog zeta dao! Vjerili ih doskora i u sretan čas! Istina, voljela bih, da mi kći ostane u našem jatuu, na i Jelenščica nije preko Karlovca! - svrši Jele i prevrnu ribe na velik pladanj.

Nešto se u taj par stropošta pred kućom. Antonio bijaše svalio breme s ramena: Marija, raspitivši se pred vratima, uniđe u kuhinju poniknute glave, šuteći.

- A što si mi dušo, zakasnila? Zar si i rublje na pijesku osušila? - upita je majka.

- Jesam, majko, da ga ne nosim uzbrdo onako mokra - odvrati Marija, ravnajući si odijelo na njedrima.

- No, sad sjednimo, da nam se ribe ne ohlade. Bit ćeš, Marijo, umorna i gladna - reče otac, lijevajući ulje na krumpir, što se pušio u zdjeli.

- A gdje je Antonio? - reći će sada Jela.

- Došli smo zajedno; bit će pred kućom - otpovrnu djevojčice nesigurnim glasom.

Stari Šabarić pozove Antonija, koji i uniđe ne govoreći ništa i gledajući rastreseno po kuhinji.

Svi sjednu i stanu blagovati. Kad opazi Jela, da joj Marija šuti i da je nešto smućena, upitat će ju zabrinuto:

- Marijo, gledam te i gledam, a što si mi to umukla, zašto si tako snuždena i nevesela?

Otac gledaše kćerku ispod oka i kao da se je preplašio. Marija upre lakat ljevice o stol, pa spustivši glavu na ruku, pogleda majku. Usta joj se ganuše na plač, zausti nešto, no riječi joj se ugušise u grlu, a krupne suze stanu se naglo kotrljati po malom licu i kapati na siromašni ubrus.

- Dušo, rano moja, ta zašto plačeš, ta koji su te jadi snašli? - upita uplašena majka snébivajući se.

Kad Marija ne odgovori, upita otac Antonija:

- Čuj, ti si s njom bio, ne mučite nas, govori, zašto plače ona?

- Da, s njom, ona plače... svaka bi plakala. Da, evo, ovako sam ga! - istisnu Antonio muklo, ispruživši desnu ruku naglo prema Šabariću i stisnuv grčevito pest. Iz crnih dubokih očiju sijevao je živi plamen, čelo se smračilo, obrve se drščuć stiskale.

- Majko! - uzdahnu Marija te si rukama pokrije oči i orošeno lice.

- Marijo, milo moje čedo, govori, zaboga, što ti se to zbiló? - zarida Jela.

- Ne znam, što da već počnem; ta nikad nemam pred njim mira - jecaše djevojka.

- Pred njim nemaš mira. Tko je to, Marijo? Reci svojoj majci.

- Dušo, ne plači, kazuj nam, koja te nesreća zadesila. Marijo, ne budi dijete, govori! - izusti blijedi i prestravljen joj otac.

Marija uze kazivati, kako ju Alfredo već nekoliko vremena napastuje i kako ona ne htjede toga isprva kazati, samo da ih ne rastuži. Starac i starica protrnuše i kao da se okameniše od čuda i gorke tuge. Kad se je Antun sabrao, poviknu stisnuv pesti:

- Ah, rđo, lupežu! Znat ćeš ti, tko je Antun Šabarić!

- Moja briga! - zaviknu Antonio škrinuv zubima.

- Ljudi božji, čuvajte se zla! - zakuka Jela.

- Stropoštao se je na cestu kao vreća, kad sam ga udario. Sastat ću se ja još s njime! - reče Antonio, grozeć se i mašuć desnicom po zraku.

- Tko se je srušio? - zapita preplašena Jela.

- On, mladi; da, kao vreća.

- Antonio, šta si uradio? - zalomi Jela rukama, te nastavi uzdišuć: - Oh, jadne li mene! Što ćemo mi sirote proti njima! Tužno li nam je danas ogranulo sunce! Da mi je barem Marko kod kuće; ta tko, tko da nam pomogne? Nesreća je pala na našu kuću! Ne, ne, samo Bog nam može pomoći!

- Što? Onaj lupež da mi kćer napastuje! Pravo si učinio, Antonio! Ma iz puške ću ga kao bijesno štene!

- Antune, zar se ne bojiš Boga? Ta i on je kršten! Čuvajmo se one kuće na brijegu, znaš i sam, da je već cijeloj Lučici dosta jada zadala. Zlo za svakoga, tko ima posla sa starim Salettijem! Kakav je bio otac, takav je i sin. Umiri se, dragi Antune, moli se Bogu, da te zao duh ne zamami. Nije na nama da griješimo, već na Bogu, da ga svojim prstom takne. Sva će njegova oholost onda... - Jela ne doreče, jer joj muž upadne u besjedu.

- Ne cvili, ženo! Ti ne znaš, što je svijet! Ako čovjek i sagriješi riječju, nije zato vragu dušu prodao! Rekao sam, da ću ga ubiti, no zato još nisam na nj puške ispalio! Marijo, kćerko moja, ti se umiri, ne plači! Da, da! To su vam ta gospoda! Sve su nam ti skotovi ugrabili, oplijenili nas, kožu nam odrli, a sad bi još rado naše poštenje, našu krv. Zlo, zlo po nas, jer nismo već gospodari ni u svojoj kući, ni pod svojim krovom. Gladni i poderani doklatili su se amo, a sad nam gospodare; za njih se znoje naši jadni kopachi, ta sve, što je u Lučici boljega, sve su nam oteli prijeverom i krivom

prisegom. Što ćemo mi sirote proti njima? Bog ne plaća svake subote, a car je daleko, ne zna on za naše jade!

- Ta zar nema pravice na svijetu? Antune, pripovijedit ćemo naše nevolje gospodinu plovanu i Stipi, oni će nam pomoći, oni će nam reći, što nam je uraditi - klimaše Jela.

- Moja briga! - istisnu kroza zube Antonio.

- Čovječe, promisli, što govoriš! - ukori ga Jela. - Ti si jedna sirota, a on velik gospodin. Umiri se, Antonio, ti nam ne možeš pomoći. Alfredo dozvat će žandare, oni će te okovati i odvesti u tamnicu.

- U tamnicu!... Pa neka odvedu! - primetnu potmulo Antonio, te pogledav Mariju približedi.

- Da, u tamnicu, gdje ćeš od glada i studeni poginuti. A ti, Marijo, slušaj svoju majku; ugibaj se onom zlobniku i uzdaj se u Boga. I otac mu je takav bio, da, i stari Saletti. Kad su nam već sve ugrabili, mogli bi barem sada na miru živjeti, al da, od objesti ne znaju, što da rade!

- Pravo imaš stara! Ta ti valja! Ah, lupeži! E kucnut će i njima zadnji čas! Sve su nam ugrabili. Da se ja nisam na moru mučio, ne bih imao danas ni korice suha kruha! - lupnu Antun rukom po stolu.

- I danas, kad prolazim kraj onih naših brajda, što nam ih je Saletti krivom prisegom oteo, da, i danas mi od boli srce puca - tužila se Jela.

- Ta čekaj, da ti kažem! Moj pokojni otac bio je uzajmio u Salettija pedeset forinti, da, pedeset, a kako su bile zle godine, dug je rastao i rastao, a duše mi, ja ne bih dao one brajde ni za hiljadu forinti. Ja sam bio onda mlad, a nije me ni kod kuće bilo. Jest, ne varam se, otac mu je dugovao pet godina onih pedeset forinti, a onda prokleo, Bože mi prosti, i odvjetnike i pravicu. No što će najbolji i najpošteniji sudac proti ovakvim lupežima?

- Marijo, ti se umiri i slušaj svoju majku! - tješila je starica jedinicu kćer gladeć je po čelu.

- Majko, voljela bih se s nečastivim susresti negoli s njim.

- Da, dijete moje, ugibaj mu se, pa ako ti se približi, a ti šuti, ne odgovaraj mu. Marijo, vidjet ćeš, ostavit će te u miru. Sad si otari suze, pa da legnemo. Ta što nam hasni jadikovati? Sutra je dosta posla, valja uraniti.

Antonio ustane i metne u džepove dva povraza.

- A kamo ćeš ti? - upita ga Jela.

- Idem loviti ribe; sutra je petak.

Kad je Antonio stupio na kućni prag, zaustavi se časak i pogleda u tamnu usku uličicu. Imao je modre platnene hlače, i crvenu zakrpanu košulju. Pleća mu ispunjavahu gotovo svu širinu uskih vrata. Svjetlo uljene svjetiljke padaše na Antonijev stari, na više mjesta probušeni slamnati šešir, na jaki mu zatiljak, na poderano odijelo i na čvrste mu bosc noge.

Obitelj Šabarićeva u jedan mah pogleda Antonijeva omašna pleća. Po zakrpama košulje i na ledima bilo je komadića suhe kore, što bijaše pala omuliv se s drvâ, koja je kući donio.

Crna kosa, slamnati šešir i crvena košulja iščeznu u mraku. Ukućani se pogledaše. Jela klimaše nepovjerljivo glavom, kao da sluti veliku nesreću.

Tri su već po prilici sata minula, što nestade i posljednjih sunčanih traka s goleti Velebita. Noć je tamna. Modro nebo osulo se krupnim zvijezdama. Na niskom i plosnatom brežuljku, što se gubi u mraku nedaleko od Lučice, sjaji se niz rasvijetljenih prozora velike kuće. Pred tom gospodskom kućom sterc se oveća ravnica, koju zaokružuje zid čovječje veličine. Pod ovim zidom spušta se dosta strmo u dolinu brežuljak. Brežuljku oko podnožja uvija se carska cesta. Od onog zida pa sve do ceste, po cijeloj onoj strmini izrasla je gusta hrastova šuma.

U kasno doba noći hodao je cestom onizak, jak čovjek, ogleđavajući se oprezno. Bijaše gust mrak, no taj čovjek ipak nije išao sredinom bijele ceste, nego njenim rubom, što se je krio u tmni šume, koja se nad jarkom ceste crnjela kao mračna obala kakova ostrva. Kad je onaj čovjek došao do

jednog mjesta, skoči preko jarka, pa zaroviv se u šumu, provere se kroz bujad i šikarje do onoga zida pod ravnicom, gdje se u tihoj noći bijele gospodski dvori.

Taj čovjek bijaše Antonio. On nije bio otišao loviti ribe, kako reče Šabarićevim jedno dva sata prije nego je prispio pred kuću Salettijevu.

Antonio se nasloni, stojeć na jednom panju, objema laktima na zid, te se zagleda u rasvijetljene prozore. Vršci hrašća lagano se giblju na dahu noćna povjetarca. Među granama šušti lišće. Oči Antonijeve sjaju se u mraku pod debelom granom hrasta. Prozori su otvoreni. U sobama vise pozlaćene svjetiljke. Povjetarac napuhava bijele visoke zavjese. Svjetlost iz soba prelijeva se po zelenilu stabalja. U jednoj sobi zveče žice, u koje netko udara. Sa zvukovima žica stapa se srebren glas. Elvira Saletti pjeva, no ne kao ostale djevojke u Lučici, ne kao mornarske kćeri. Glas joj se čuje sad tiše, sad jače, onda kao da jeca, kao da uzdiše, kao da guče. Antonio sluša i snebiva se, sjeća se tankoga grla Marijina i njezinih pjesmica, koje on razumije, koje njegovu srcu tako ugađaju. Pjevanje prestade. Na otvorenom prozoru pokaže se neka bijela slika. Žena. Ta je žena došla k prozoru radi - Antonija. On misli koješta, najvolio bi otići, no ne smije, ne smije...

Ne znajući što da radi, pa da si neke crne misli protjera, stane brojiti prozore. Ima ih mnogo. Dvanaest prizemno, u sredini velika vrata, gore ih ima također dvanaest, a još više jedan, dva... trinaest, da trinaest. I nad velikim kućnim vratima nalaze se jedna staklena, pa tu mogu ljudi i iz sobe izaći, a da ne padnu, načinili su kovači željeznu ogradu. - Velika je to kuća - pomisli Antonio - i biskupova u Trstu bit će takva. - Kad se sjeti Trsta, smrkne mu se čelo, u srcu mu se nešto stegnu...

Opet promatra kuću. Na krovu joj strše uvis dvije šipke. Rtovi im se sjaje. Sad stane misliti, da li bi mogla istina biti ono, što mu je zvonar Franina o tim šipkama pripovijedao. Ta Franinu su sigurno ljudi prevarili, da u one palice gromovi udaraju i po njima u zemlju silaze!

Antonio u mislima, a iz kuće pane čovjek. Ori skine šešir, da ga onaj čovjek ne opazi u mračnom zelenilu. Čovjek stane pred kućom šetati. Antonio se skući pod zidom, iznad kojega se sada dizala sama gornja polovica velike i raskuštrane glave. Njegove oči micahu se lagano, probijajući tminu i prateći čovjeka, što se je šetao.

Malo zatim pojavi se druga neka sjena podalje od kuće.

- Tko je? - upita onaj šetalac.

Antonio se trgnu, prepoznavši glas Alfredov.

- Ja sam, gospodine, ja, Lovro.

- Gdje si bio? Pst, tiho! Dođi amo - pozove ga mladi vlastelin.

- Evo me, gospodine, što zapovijedate? Bio sam kod konja, da ih napojim.

- Govori tiše! Imam ti nešto kazati.

- Izvolite, gospodine! Vi znate, da bih za vas i u more skoćio! - šapnu Lovro, a nešto zrakom mahnu. Bio si je skinuo šešir.

- Dođi amo, prema šumi, podalje od kuće - reče Alfredo, te se uputi malom ravnicom prema Antoniju, koji se pod zidom posve zguri.

- Gdje je Luka? - upita Alfredo kočijaša Lovru.

- Ako zapovijedate, potražiti ću ga.

- Idi, no oprezno. Odmah da mi ga amo dovedeš.

Kad se malo zatim Lovro s Lukom povrati, reći će im plemić tiho:

- Čujte, ja ne znam, što je šala. Mogu li se u vas pouzdati?

- Gospodine! - izuste sluge u jedan mah.

- Vi mi možete u nečemu pomoći...

- Dakako da hoćemo - odvrate sluge začuđeno.

- Niste djeca, pametni ste dosta, samo oprezno! Ja se ne bojim, da vam neće za rukom poći.

Lovro i Luka mahnu, kao da će reći: Bit će naša briga!

- Drž'te, evo vam, a poslije bit će i više - obeća im plemić tiho, utisnuvši svakomu novaca u ruke.

Nadareni pogledahu se, opipaju papir, što im zašušti u rukama, te ga spraviše u džep.

- A sada da me slušate! Tiho! Ne bih htio, da nas tko opazi. Vi ste dakle pripravnici na svaku moju zapovijed?

- Jesmo.

- Vi poznate ono trščansko kopile, što se je nastanilo u kući nekog mornara?

Antonio pod zidom zadrhta. Lice mu planu grozničavim žarom, pa stisnuv zube i pesti naperi uši, da ni riječ ne prečuje.

- Poznamo, Antonio.

- Velika je ono rđa!

- Lupež! - huknu Lovro.

- Ubiti ga! - šapnu Luka.

- Vi znate, kako je bezobrazan i drzovit.

- On pred vama neće da skine šešira - reče Lovro.

- Kazivali ste nam, da vam se je neki dan šakom zagrozio, a vi da mu niste ni povoda dali - hoće Luka.

- Da, tako je! No čujte! Danas u suton susreo sam onu djevojku i njega na cesti. Kad djevojku nagovorih, on se na me obori pa, udariv me šakom u prsa, sruši me.

- Rđa! On vas je udario iz zasjede! - reče Lovro.

- Da, iznenada. Zna li sada, zašto sam vas amo pozvao?

Luka i Lovro plaho se pogledaše.

- Vi morate na nj vrebati, pa kad vam se prilika pruži, udrite, izlemajte ga do svetoga ulja. Pazite, da vas nitko ne vidi. Pst! Čujte! Najbolje bi bilo... - predloži Alfredo, ispruživ naglo ruku u mrak mjesto da svrši riječi.

Sluge se lecnuše, razumjevši taj znak.

- Da, nožem, ako ga gdje nađete nasamu. Luka, ti se bojiš?

- Ne bojim se, gospodine, no gdje da ga nađemo? - ustručavaše se sluga.

- Tražite ga gdje god blizu mora. Kako rekoh, najprije nož u srce, a onda u vreću njega i nekoliko kamenja, pa pljus u more - pouči ih plemić.

- Luka, što ti veliš? - reče bojažljivo Lovro.

- Vi ste kukavice! Hoćete li, da ili ne? Opet vam velim, da mora ono pseto crknuti! Samo oprezno, za nj neće nitko živ pitati; ta znate da je kopile.

- Težak posao, da težak! - klimaše Luka.

- Ne luduj! Velim ti, da nema za vas pogibelji. Jednoga dana ljudi će reći, da ga je nestalo, prostačina nagađat će i ovo i ono, a pet dana kašnje tko da o njemu i misli?

- Težak posao! Da, da, i naša koža nešto vrijedi - uze Luka pogađati se.

- E, gospodin je dobar, on razumije i sam, da bi nas mogli vješalima nagraditi! - produlji Lovro misao Lukinu.

- Sto sam već forinti svakome dao, a toliko, pa možda i više, dobit ćete poslije.

- Priznam! - šapne Lovro.

- I ja! - odluči se Luka.
- Dobro, sad vidim, da ste ljudi! No jošte imam za vas posla. Vi poznate kćer mornara Šabarića?
- Krasota! - izlanuše sluge prigušeno.
- Meni se ova djevojka sviđa, ona mora svakako...
- Razumijem - reče Luka - no kako, gdje?
- Pazite, kud sama zalazi. Ispitujte.
- To je nešto laganije od onoga prvoga,- odgovori Luka slegnuv ramenima.
- Čuvajte se, da ljudi ne nanjuše vaših nakana. Ja ostajem kod kuće još cijela tri mjeseca; vremena imate dosta.
- Učinit ćemo kako želite. E, vaše su mišice čvrste, pa ako bi trebalo mi ćemo vam ju svezati - šaptaše Luka.

Antonio se trgnu, kao da mu je tko srce zdrobio.

- A da se dozna! Da nas djevojka tuži! - sumnjaše Lovro.
- Ne bulazni! Nije tako luda! Budite uvjereni, ona će šutjeti - tvrdio je Alfredo.
- Tko bi to mogao znati? Pa gdje da se s njom nasamu sastanete? - kliknu Lovro.
- Ma ima dosta mjesta. U gori, blizu mora, ili već gdjegod drugdje - mahne Luka.
- Tiho! sad je dosta! Ne gubite vremena. Ako gdje ma jednu riječ jedan od vas pisne, ustrijelit ću ga! - zagrozi im se plemić.
- Bit će, bit će na vašu - obeća mu Luka.
- Sad se udaljite od mene, svaki svojim putem. Ako što saznate, da mi odmah javite.

Časak zatim začu Antonio, kako se koraci odaljuju od zida škripajući po pijesku, kojim bijahu posute stazice po ravnicu pred kućom. Antonio se pridigne lagano i pogleda u mrak. U taj par ulazio je Alfredo u kuću. Nahodove oči sipaju vatru u tamnu noć. Krv mu se bila u srcu zapalila, u cijelom tijelu uzburkala i sve žile nabreknula, nozdrve mu podrtavahu šireći se, zubi mu škrgutahu od boli i bijesa, usne se stiskahu. Gvozdena mu ruka trgnu kratak mornarski nož iza pasa a oštri rt toga noža zadržta u grčevitoj mu pesti i blijedo zasja u onom noćnom mraku pod zidom...

Antonio zataknu nož pod pas, te se nasloni o zid, pa upre svoje poglede u jedan prozor Salettijeve kuće. U glavi mu šumila krv. Gledajući u onu kuću, sine mu misao u pamet, da ju zapali, no sjetiv se Marka, Marijina brata... gorko se nasmiješi.

Antonio upire oči uvijek u isti prozor. U kući ne gori već nijedna svijeća. Najednom zaleprša na prozoru nešto bijela. Antonio se pope na zid i potrči po ravnicu do kuće, pod onaj prozor.

U gustoj noćnoj tmuni zabijele se nečije ruke i lice na prozoru. Ruke se maknuše, a uz zid se spusti bijelo pismo, privezano koncem. Antonio ga žurno odevže, pa onda priveže na isti konac drugo pismo, što ga bijaše izvadilo iz njedara. Ne izustiv ni riječi, pobrza ravnicom, skoči u šumu i sađe strminom na cestu. Kad se malo zatim prikuči gradiću Lučici, legne potrbuške na zemlju. Podbočivši si glavu rukama, nijemo se zagleda u pročelje Marijine kuće, što se je crnjela pred njim porazdaleko u mraku... Noć je topla, zrak procijeden mirisom morske vode, što se muklo toči mrkim grebenima i groznim školjama pod ropavim klisurama. Antonio se zavuču među dva oveća kamena, gdje bijaše nešto mekše zemlje pa ispruživ se usne tvrdo.

Na sivom istoku planu pun mjesec. Velika lopta, zaokružena maglom više krvavom negoli zlatnom, izvinu se iza Velebita. Popevši se za dva koplja na nebu, oblije Antonijevo tijelo svojim sjajem. Široka pleća lagano se uzdižu i padaju. Mjesečina puzi po raskuštranoj crnoj kosi, s koje je pao slamnati šešir; po omašnom razvaljenom tijelu i po žilavim i bosim nogama. Glava mu se spustila na crvenkastu zemlju, koju pritišće jednim obrazom. Spava kao zaklan; videć onu crvenkastu i rahlu

zemlju, natopljenu žitkom mjesečinom, pred njegovim licem, koje mu je silno orunjavilo, mislio bi, da je krv iz njega iscurila.

IV.

Velebna je istočna obala istarska. Visoka gorska kosa uzdigla se iz modra mora, u kojem se zrcali, talasajući se svojim golim glavicama, sve od Preluke i veseloga trgovišta Voloskoga, pa do mrkoga gradića Plomina. Po strmini te kose raspreso se i naslagalo sijaset kladâ i brežuljaka. Glatka cesta vuče se sad uz samo more, a sad se penje nad vrleti, pod kojima ne bi mogla prolaziti, van da ju izdubeš u stancu kamenu. Ta cesta, dotaknuvši se više gradićâ i selâ dovijugala se i do Lučice. Pred gradićem raširila se, te tako postala lučičkim glavnim trgom. Ako pogledaš prema jugu, vidjevaš tu istu cestu, kako se bijeli po bokovima bregova, kako se gubi u uvale potoka, kako vodi u Jelenščicu sve na zavoje i okuke.

U župi lučičkoj ima više pomanjih selaca, zaselaka i kuća odvojenih, samica. Ljudi iz tih veselih selaca zalaze u grad Lučicu samo nedjeljom i blagdanom, da se pomole dobromu Bogu, da čuju pred načelnikovom kućom želje i zapovijedi velike gospode raznih oblasti, a napokon da štogod i kupe u dućanu trgovca Stipe.

U Lučici bijahu dva svećenika: župnik i još jedan starac. Ovaj je bio u miru, no ako i u visokim godinama, služio je ipak malu misu svake nedjelje ranim jutrom. Župnikova bijaše velika pjevana misa s propovijedi. Na tu misu zazvonilo bi već u devet sati, odzvonilo tek u deset. Najprije zabrenčalo bi malo zvono, što bijaše po strani puklo. Zvuk mu bijaše neugodan; upravo kao zvuk razbijena lonca. Lučičani razgovarahu često o tome zvonu, te bi uvijek došli do zaključka, da je za Lučicu još dobro. Za malim zvonom oglasilo bi se srednje. Glas ovoga zvona pričinjao se Lučičanima veoma turobnim, valjda s razloga što je to bilo mrtvačko zvono, koje im je često javljalo da je netko između njih pošao na dalek put.

Stari Franina namučio bi se zvoneć, a kad bi pred toranj dotrčala djeca vičući: »Frane, gospodin su plovani u sakristiji!« zgrabio bi on konope velikoga i maloga zvona, pa vukuć sva tri u jedan mah, pozvao bi puk, da se požuri u crkvu.

Bilo je jedne nedjelje. Zvonilo srednje zvono. Sunce već visoko poskočilo. Silna se vrućina uvalila u kvarnersku kotlinu. Sparan zrak titra nad sivim kamenjem, nad prezidima, nad šumicama i nad požutjelom travom. Na nebu ne viđa se nijedna pahuljica, samo nad južnim obzorjem nadvile se na more dugačke i svijetle mezdre. More je bijelo. Sredinom zaljeva, u širokoj struji, blista se sunčano zlato, a u tom zlatu grmlje, miješaju se dragulji.

Cestom, vodećom u Lučicu, s južne strane i sjeverne strane mnogo se svijeta žuri k velikoj misi. Ljudi idu hrpimice. Na jednom obronku vidi ih se po deset, podalje zamače ih u uvalu pet, a na drugom jednom brijegu pomalja se opet nekoliko hrpa. Ima i pojedinaca, a to su pognute starice, koje mlađi dostizavaju, te pozdravivši ih za sobom ostavljaju. Cestom bijele se rukavi košulja veselih seljakinja. Šarene svilene rupce nadvukle si nad rumena i zdrava lica da ih sunce ne zažari. Djevojke ne idu same; s njima se pomiješalo mladih mornara. Ovi svukli kapute te ih prebacili preko ramena, a klobuk gurnuli nad zatiljak. Šaleći se s djevojkama i peckajući ih, taru si znoj s lica bijelim rupcem, koji drže u ruci cijelim putem. Djevojke čas po čas prsnu u smijeh, odvrćajući milo za drago, kore nestašne mornare, ljute se na njih, no ne na riječi, već ako ih tko malo uštine na obluku, pa i to samo onda, ako osjete bol na onom svježem i zdravom uštinutom mesu.

Sav je taj svijet veseo, bezbrižan i zadovoljan. Ta kako da i ne bude! Ma namučili su se i naznojili kroz šest radnih dana, a danas otpočinut će malko, napjevati se malo u crkvi, slušati propovijed gospodina plovana, koji je svima pravi otac, koga svi štuju i ljube, koji ih toliko puta do suza gane, kad onako lijepo i srdačno prodiče ma da, tako lijepo kao nijedan pop ni u Jelenščici, ni u Lovranu, ni u Plominu. A poslije podne tek, poslije blagoslova! Sjest će dobre ženice u hlad pred kuću svoje

susjede, porazgovorit će se o ljetini, o vinu, o mladencima, što se zavojuje, o bolesnoj kojoj kumi, o dolasku koga mornara, pitat će, što pišu vojnici s carskih brodova i za stotine drugih stvari. U ljupki suton, kad zahladi, kad svježe sjene prikriju ono mirno božje more, bacit će mlad mornar kaput na ramena, otrgnut će kitu sestrina bosiljka, pa hajd pjevajući u odaljeno seoce k svomu zlatu, koje će ga dočekati radosno mu se smiješeć, onako čisto na blagdansku odjevena. A on da pokaže dobnik na srebrnu lančiću, izvadit će ga iz džepa i reći svomu zlatu, da je već kasno, da mu valja doskora kući. No on je to i zadnji put rekao, a pol noći je već bilo, kad je svomu zlatu utisnuo zadnji cjelov na tople i rumene usne...

Srednje zvono jošte zvoni... Ljudi pogledavaju u sunce i vele: »Franina će brzo odzvoniti! Oh, kako će biti vruće u crkvi! Sve će, sve izgorjeti pod ovim suncem!«

Tanka prašina na bijeloj cesti kao da je usijana, crven i zaprašen mak u jarku do ceste svija se od žestoke žege, zlatno se klasje po brajdama ne leluja. Nigdje hlada do slabe sjene gdje koje masline što no kvrgasto raste pod zidom ceste. Ljudi žmirkaju u more kroz onu počinu dršćućega svjetla, žaleć lađe, što se u bijeloj tišini ukočiše. Jadra im vise lijepo i sumorno, odrazujući se točno pod crnim preokrenutim koritom.

Franina jošte nije uhvatio za konop velikoga zvona, a svijet se već žuri i žuri. Čim bliže gradiću, hrpe se sve više povećavaju i sastavljaju. Mrka Lučica sad im se ukaže, a sad im opet zamakne za brijeg, kad se oni izgube u uvalu, kud se spušta dubok potok prema moru. Korito je suho, crvena je zemlja u njem od žege ispucana. Vode nema ni za divljega goluba. Ljudi se izmotaju opet na bok brijega a gradić stoji pred njima. Čini im se, kao da se zvonik njiše u onom titrajućem zraku. Na zidinama, što se ruše, zeleni se stari bršljan, zlatni se križ na crkvi veselo blista. Stipina se kuća bijeli, stakla njezinih prozora gore na sunčanim zrakama.

Kad se ljudi gradiću primakoše, zaustave se djevojke malko u jednom zavoju. Tu si razvežu modar ovelik rubac, što su nosile u ruci, a na suncu sjaje male cipelice, koje bi se oštetile dugim putem, da su na nozi. Sad odvežu lake opanke, pa dok bi navlačile cipele, okrenuli bi se nekoji smjeliji mornari, da ih nije stid pred starijima, da, okrenuli bi se, da se zadive bijeloj čarapi i još više punoj obloj nozi.

Kad se već sve hrpe Lučici približiše, sustigne zadnje stasit i krasan mladić. Lice mu je crveno i uznojeno, a iz crnoga mu se oka krijesi radost gledajući u taj veseli i sjajni svijet.

- Dobro vam jutro, ljudi! - pozdravi mladić.

- *Olà*, Mato! Dobro jutro! Kako je? - povikaše kršan mornar zažarena lica.

- Toplo! Rastalit ću se!

- Valja da imate prešna posla u Lučici, ili da nekoga vrlo rado vidate, kad ste se otisnuli po ovoj vrućini od Jelenščice - bocnu ga jedna vesela djevojka.

- E, tko bi znao! Možda oboje! - mahne Mato bezbrižno.

- Ma nije ni čudo! - klikne jedan mornar.

- Veseli bili i šalili se i do godine! - odvrati Mato.

- Ma duše mi, nema joj para u Jelenščici! Da, da, i lijepa je i prelijepa, no šta je to sve! Marija je dobra, radina i mirna, a to je prva stvar kod žene, koja je, kako neki vele, i za hajduka kuga - umovaše star mornar, a debele brazde, protežući se čelom, sve se sakupljahu prama sredini nad kvrgastim nosom.

- A mati joj! Ma nikad ljepše djevojke od nje! Ta da, ne pada jabuka daleko od svoga stabla. O ružno bi sagriješio tko bi štogod rekao proti Jeli Šabarički! Nema bolje žene od nje u Lučici. Da, da, nikada se nije proćulo, da ju susjede proklinju, nije ona vodenica, što neprestano pred tuđim pragom lapara! - huknu neka starica, tarući si lice, puno dubokih nabora, hrptom mršave ruke, o kojoj joj visijaše krunica.

- Zna li, Mato, da je jučer došao Marijin brat iz Beča? - upita ga jedan mornar.

- Ta kako bih znao, kad sam danas ujutro iz Rijeke došao.
- Ah, pasja noga, krasna li mladića! Dosta nam je svima žao, da nije išao u redovnike. Imali bismo mlada domaća plovana. No znajte, ja neću reći, da nije sadanji plovani pravi namjesnik božji u crkvi i izvan nje, ali što ćemo, već mu je dosta snijega ovdje - reče star mornar, otkrivši se i pogledavši si ćelavu glavu, na koje mjesečini sada sunce zasja.
- Jest, dobar, dobar je čovjek vaš plovani, no, čujte, i naš vam nije, no, kako da kažem? Da, i naš vam je dobar pastir, al kako se meni čini, ma što ćete, da ja znam? Da, ja bih rekao, da se on previše od puka udaljuje; da, to, to! Jest, ja mislim, da to nije pravo! Pop neka bude samo u crkvi pop, a izvan nje neka bude ne samo pop, već i čovjek, kakvi smo i mi ostali. On s nama živi, zna sve naše nevolje, a vjerujte mi, da bi nam često mogao pomoći. E, mlad sam, no vidim, da su zla vremena nastala - kimnu Mato.
- Pravo govorite! Ta vam valja! Oni popovi, koji neprestano gvire u knjige, oni su vam, moj Mato, za velike gradove, a za nas, za nas valja da nam biskup pošalje plovana, koji nas razumi, koji je sin kopača! - dokazivaše neki stari mornar, tukuć hrptom desne ruke u dlan ljevice.
- Čujete, Mato, zar niste u četvrtak poslije podne prošli ispad naših stijena na Rijeku? - upita mlad mornar.
- Jesam! jao, navozili smo se onog dana! Ma ni ćuha odnikud!
- Vozi li vam se dobro lađa? Ljepša je od prve? - doda mornar.
- Vozi se kao po loju! - pohvali se Mato.
- A pomislite li još katkada na nesreću, koja vas je snašla prošle zime? - reći će jedna djevojka, zureći mu u krasno lice.
- Ta što bi mi i koristilo? Ta bolje je, da čovjek na ono zaboravi! - reče Mato mahnuv rukom.
- Sad ste valjda malko oprezniji; zar vas nije strah mora? - upita opet djevojka.
- Što da me bude strah! Ma ne utaplja se čovjek svaki dan!
- Mato u riječi, a Franina uhvatio sva tri konopa.
- Gospodin je plovani u sakristiji; baš smo došli u zgodno vrijeme - reče mornar.
- Za časak uniđu u gradić. Mato prođe malim uličicama, te bane na prag Šabarićeve kuće. Tu popostane i baci pogled po kuhinji. Nema nikoga. Na ognjištu vrije nekoliko lonaca. Mačak se razvalio po sredini poda, na velikoj zlatnoj ljagi, što padaše u kuhinju kroz otvoren prozor. U kuhinji sve je čisto i uredno, kao da Šabarićevi nekoga očekuju.
- E, ljudi! Nema li nikoga doma? - povikne Mato.
- Momak uniđe u kuhinju, pa kad mu se poslije poduljega čekanja nitko ne oglasi, sabere svoju srčanost i opet povikne:
- Ljudi, Bog daj zdravlje! Ej, zar ste otišli baš svi u crkvu?
- U sobi se netko ganu, vrata se lagano otvore, a krasna Marija, odjevena na blagdansku, stidljivo šapnu:
- Oh, Mato!
- Zavirivši mu u crne oči, osmjehnu mu se rajski, pa porumenjevši poniknu krasnom glavom.
- Dobro jutro, Marijo!
- Sretno vam osvanulo!
- Zar su vaši u crkvi? kako je, dušo? - zapita Mato, zaokupiv joj pogledom dražesno lice.
- Ah nije zla! Da, sama sam; ovaj čas pošli su moji k misi. Ja sam bila jutros kod male mise.
- Tako i ja u Jelenšćici. Oh, ali je toplo! Ma ispržio sam se putem!
- A odbacite kaput, stupite u sobu - ponudi mu djevojka.

Mato posluhne, pa baci kaput i šešir na postelju, sjedne do prozora.

- Zna li, da mi je jučer brat došao?

- To mi rekoše ljudi putem. E, baš želim, da ga upoznam! Ako vama, Marijo, naliči, onda valja da je vrlo...

- A zašto ne svršite?

- A radi šta se vi crvenite? Marijo, vi ste me razumjeli...

- Mato!

- Ta gledajte u moje lice, a ne u pod!

- Vi dakle ne poznate mog brata?

- Da i ne! dva Lučićana polaze velike škole, da, dva; čini mi se, da sam ih već jednom vidio. Ja mislim, da je vaš brat onaj stasiti i jaki gospodin, koji ima crnu rudu kosu.

- Jest, to je on, a onaj drugi je...

- Tko?... Da, da, onaj bogati...

- Poznate i njega?

- Da, poznam; no što vam se lice smrklo...

- Meni?

- Da, vama... Marijo, koliko se vašega brata sjećam, on vam je posve sličan. Jest, poznat mi je samo od vida, ta vi znate, da nisam ovako često u Lučicu...

Mariju oblije žarka rumen.

- Dušo, sjedite ovamo do mene, evo tako, sad je dobro!... Da, lijepa moja dušice, ja nisam prije ovako često dolazio u Lučicu, no što ću? Kad mi se ono lađa zimus razbi, upoznao sam se s dobrim ljudima... Ta gle, evo postelje, na kojoj skoro da nisam umro...

- Ah, Mato, nemojte da se sjetim onih dana!

- Dušo mila, ni u majci, ni u sestri, da je imam, ne bih bio našao bolje i strpljivije nudilje od vas.

- Marijo, čujte me! Da nije one nesreće...

Djevojka se trže cijelim tijelom. Mato ju primi za ruku. I njezina i njegova, obadvije ruke drhtahu.

- Marijo...

Djevojku prolete neobični srsi. Crnim sjajnim okom milo i pouzdano ona podraga krasno i preobraženo Matino lice.

- Marijo draga, da, što da vam rečem? Ta i vi sama znate, jest, dušo, vi morate znati; ja dolazim amo u vašu kuću, htio bih, no vi...

- Mato!

- Jest, dušo moja, ma baš sramim se, da vam jošte ništa nisam rekao!

Djevojka mu stisne ruku tek osjetljivo.

- Zlato moje, meni je teško, no moram vam reći, jer je već i vrijeme: jest, Marijo, ja dolazim u Lučicu samo radi vas..

Marija se zanosno zagleda u njegove oči. Matine riječi bijahu slatko uspavale njeno srce; bujica ljubavne boli slijevaše se u njenu dušu. Vlažne usne drhtahu, a premilo lice podudaraše krv naglo, ožarivajući ga grozničavim žarom, pa se ona hrlo usteže po punanom vratu prama raskošnim grudima, što se bolno nadimahu od žestokih udaraca uzburkana srca.

- Dušo ljubljena, ja vam moram reći, ta srce mi puca, ne znam ni sam od česa; da, Marijo, znajte, da ste mi draža od sunca i moga zdravlja. Marijo, ta kako da živim bez vas? Jest, dobro moje jedino, ako me nećete za muža, žao mi je, da se nisam utopio, da, ja bih volio...

- Mato, zar vas nije Boga strah? - uzdahnu djevojka, a vlažne već oči zaliju se obilnim suzama. Sva drhtahu. Licem joj preleti nešto sjajna.

Mato ju nježno povuče k sebi, pa joj ovije desnicu okolo gipka i vitka struka.

- Marijo, budite mi ženom?

- Mato!

- Zar niste vi moja?

- Da... vaša... - uzdahnu djevojka i pogledavši ga, u najsladoj zaboravi spusti mu se na koljena.

Mato ju privine na grudi, položi joj ruke na vruće čelo, pa potisnuvši joj glavu malko nad zatiljak, poljubi je usred toplih i punanih usta.

Marijino rascvjetano tijelo drhtaše u njegovu naručju. Ona nasloni glavu na njegovo jako rame, i oboje mučāše...

- Marijo, ti me dakle voliš! - upita Mato, a glas mu igraše u grlu.

Djevojka pridigne glavu; pogleda mu onako suzna u oči, slatko mu se osmjehnu i tiho izlāne:

- Da, uvijek o tebi mislim.

Mato je poljubi u milo lice i strastveno ju zagrlī...

Sretnici drhtaše i usplahireno pogledaše na vrata, vodeća u kuhinju.

Bjehu začuli turoban i dubok uzdah, kao da si raspolovio nečije srce tupim nožem, pa da je smrtno zastenjao.

- Tko je to bio u kuhinji? - upita Mato.

- Ne bih znala. Niste li čuli korake?

- Jesam. Pričinilo mi se, kao da je netko zastenjao i zubima zaškrinuo, pa onda iz kuhinje izletio.

- To je možda bio Antonio - reče Marija tiho i bojažljivo.

- Antonio!?

- Da, Antonio. On je pravi čudak; često mi se krv u srcu sledi, kad me pogleda nekako mrko i nabureno, a ja znam, da je dobar kao kruh.

- On nas je prisluškiavao... Ne mogu, da se od čuda prečudim.

- Zar nije Antonio nahod?

- Da, nahod.

- Źalim ga, što nema nikoga na ovom svijetu.

- Ima nas, ta pazimo ga, kao da nam je svoje, a nije naša krivnja, da je onako čupav i dronjav; uzalud mu nuđamo po koju bolju haljinu, on neće i neće, pa da ga zakolješ. Antonio je dobra srca; za mene i brata mi Marka skoćio bi u more.

- A gdje vam je brat, Marijo?

- Bit će na cesti, pred poštom. Doći će već o podne, no i misa valja da je pri koncu.

- Marija; danas morao bih reći koju tvojim roditeljima, ta i ti to želiš?

- Mato, nemojte! - pohita Marija nježno da se ogradi.

- Pa kako da se vjenčamo, a tvoji da ne saznaju?

- Da, ali...

- No što vam je, Marijo? Zar nećete, da govorim s vašim ocem?

- Recite mu, no ne preda mnom - nasmiješi se djevojka, a oči joj se pomute.

- E, pa tako i budi! Oh Marijo, vi ne znate, koliko sam sretan! A hoćete li rado u Jelenščicu?

Djevojka ga ukori radosnim pogledom, ko da mu hoće reći: - Pa kako da me šta takova pitaš?

Sad ustanu i primaknu se otvorenom prozoru. Marija ovije Mati ruku oko vrata i na rame mu nasloni glavu. Ništa ne govoreći gledaju u modro more. Sunčano zlato prelijevalo se tihom površinom, kršnim obalama, po mažurani i bosiljku na prozoru i po njihovim krasnim glavama.

- Marijo draga, pogledajte to more! Da, dušo moja, da je uvijek ovako mirno, ne bih ja sada uz vas, uz tebe stajao - šaptaše Mato gladeć joj vranu i mekanu kosu.

- Istina je, Mato - osmjehnu se djevojka i čvršće ga ogrli, pobjavši se, da ga ne izgubi.

U taj par začu se iz kuhinje:

- Joj, joj, kad ćemo mi danas objedovati? Ma kamo je zaboga otišla? Ta sav, sav se oganj utrnuo!

Marija pogleda Matu i prigušeno izusti:

- Ah, zaboravila sam na objed! Jao meni, što će sad majka?

- Marijo, Marijo, gdje si, gdje si, pusto ti ne bilo! - zvaše Jela.

Mato i djevojka pokažu se na vratima. Jela se zabezeknu.

- Evo nas! Ja sam svemu kriv!

- O, vi ste ovdje!? A kad ste došli? Jao meni, moj oganj! Marijo, ma zašto nisi malko pripazila? Ah, mladost, mladost!

Marijina su lica gorjela; nije znala, kamo da svrne okom.

- Pazila sam, majko, al drva nisu dobra - reče djevojka u zabuni.

- A što mi nabrajaš! Što, drva da nisu dobra? Ta suha su kao moje kosti. A kako je, Mato? Uh, kako je toplo u crkvi! Škoda, da niste bili kod svete mise! Gospodin plovnik rekao nam je dosta lijepih riječi, te nam uvijek govori i tumači; a mislite li, da su ljudi zato ma za mrvicu bolji? Ta evo u nijednom loncu ne vrije voda! Mato, jeste li već vidjeli moga sina? Da, jučer, sinoć je došao, a nadali smo se i vama. Ah, puška ga ne ubila!

- Koga, Jele! - upita Mato.

- Moga sina, moga Marka.

- Ta zašto?

- A uvijek ću, uvijek žaliti, što nam nije plovnik. Da, Mato, i vama smo se nadali, pa smo i malo boljšeg mesa uzeli, a sad evo, još je sve sirovo. Što ćete? Valja da se malko strpite, ako ste gladni.

- O za me je lako! Sat prije il poslije, to je svejedno - odgovori smiješeći se Mato.

- Marijo, ti si crvena kao rak. Mato, Mato, vi ste joj nešto u uho šapnuli! - reče Jela pogledavši mladića kao da mu želi reći: Da, vi ćete mene obigrati i prevariti!

- Ma nisam, Jele, ni riječi, ne.

- Eeee, pa da i jeste! Mladi ste i zdravi, a tim si niste ogriješili duše!

- A zašto da sada drobimo ovo i ono! Pripravite nam, Jele, objed, pa ako baš mislite, da sam prišapnuo što god Mariji, o tom ćemo razgovarati kašnje, poslije objeda.

- Mato! - ukori ga Marija.

- Lijepo, lijepo, kao tat, kad nije matere kod kuće! Tako dakle, Mato, tako? A vidiš ti nju, sveticu! - šalila se Jela ustobočiv se.

- Nit sam svetica, nit je Mato tat! Razumiješ li me, mamo? - reče Marija zvonko se nasmijav.

- Ta znate i po sebi, draga Jele, da ima stvari, koje se ne mogu reći nego u četiri oka.

- Ala ste mi, Mato, mudar i pametan! Zar vi mislite, da ja nisam nikad mlada bila? O vjerujte mi, da se ne bih ni danas sa svakom mijenjala. E, nema više u našoj krajini one krvi kao onda, kad sam ja bila u Marijinim godinama. Da, da, bile su onda djevojke kao od kremenca, a kad su se udavale, ne bi povenule kao današnje, nakon pol godine. Sve, sve se je nekako preokrenulo na ovom svijetu. Sada, kada žena rodi, treba i po petnaest dana, dok se iz kreveta izmota, a meni je svakih babinâ bilo dva

dana dosta. Nema, nema više u našem kraju onoga pravoga zdravlja; naši mornari i soldačija sve su nam otrovali! Ta kad se je vidalo u starim vremena u ovim stranama ljudi, kojima je koža po vratu zakrpana? Oh, dragi Bože, što će biti iz ovoga svijeta? Nikad, da...

- Mamo, mi ćemo u mrak objedovati! - prekine joj Marija besjedu.

- Da, dušo, pravo imaš! No, no, sad me ostavite u miru! - reče Jela i stane podjarivati vatru te lonce bolje namještati.

Sad uniđe u kuću Antun, otac Marijin, pa opaziv Matu, pozdravi ga:

- O, Mato! Dobar dan! Je l' što dobra?

- Nije borme, van zla! - odvrati Mato šaljivo.

- Zla!? - začudi se Antun.

- Ma tako je! Za ravan sat kasnije ćete danas k stolu negoli obično.

- A baš me popala nekakva slabina.

- Dok se vi u crkvi Bogu moliste razgovarala se Marija sa mnom i u razgovoru na lonce zaboravila.

- Sve zlo za tim, dragi Mato! A jeste li već bili s Markom? Sad, sad će kući doći. Bio sam s njime na cesti, pa mu rekoh, da dođe čim prije kući, misleći da je objed već na stolu.

- Ide, ide, čujem mu već korake - reče Marija.

I zaista čulo se pred kućom škripanje gospodskih cipela.

Visok, prekrasan mladić, bane naglo u kuhinju.

- O, i! Čini mi se, da objed još nije... a gle! Jeste li vi to, Mato? Da, da, po opisu moje sestre valja da ste vi. Ta kako je, dragi prijatelju? Amo vašu ruku! - pozdravi Marko mladoga mornara.

- Jesam, gospodine, jesam, Mato Bartolić. A već znate, da se zovem Mato.

- Ta kako i ne bih? Dosta sam već čuo pripovijedati o vama u ovo malo vremena, što sam kod kuće, pa mi rekoše, da vam se danas nadaju.

- Što ću? Nedjelja! Kod kuće malo posla, a ja put pod noge, pa udarim cestom put Lučice. Ta u ovoj sam kući kao u svojoj, a ne bi ni lijepo bilo, da katkad ne posjetim oca vam i majku.

- I nikoga više? - doda Marko smiješeći se i naglašujući svaku slovku.

Mato baci pogled na Mariju, te opaziv da je porumenjela, porumeni i sam.

- Marko, tebi se hoće uvijek zaludice! - ukori otac.

- Po što Mato k nama dolazi, ne tiče se tebe - našali se Marija tiho.

- Da, Marko, pravo ti budi! Ta što da ničeš, gdje te ne siju! Ma baš si se zainatio, da ne daš Mariji mira; otkad si kući došao, neprestano ju bockaš, uvijek u nju zadirkuješ - reče smijuć se Jela.

- A neka se malko našali! Lijepo je, kad su gospoda dobre volje - mahne Mato.

- Evo, Mato, to će biti doskora naš liječnik - pohvali se Antun nabusito, pruživ ruku prema sinu.

- Neće valjda gospodin Marko u Lučici ostati. Ta što da radi ovdje kod nas? Ma nema u svoj Lučici pet bolesnika! - smiješio se Mato.

- Ala mi od njega pomoći! - usklikne Jela, pogledavši ljubezno sina.

- Slušaj, Marko, slušaj! Uvijek ti je takva naša majka, uvijek nešto nabraja protiv liječnika - doda Marija.

- Ej, stare diple! Voljela bi ona, da me čuje Lučičanima propovijedati; ali ja ne bih znao što! Je l' te, da je tako, draga mamo?

- Sinko, pravo govoriš! Ma dala bih za to vid očinji! No što ću starica? Kad je tako, neka bude u slavu božju! Ta i ovako i onako sve zamalo traje. Da, da, samo do groba! Sve to brzo prolazi, i mladost, i oholost, i zdravlje!

- No, no, stara, okanimo se tih stvari! To ti je preklanjska bura! E, e! Mi ćemo danas k objedu kao velika gospoda! Ma ogladnio sam kao vuk! - potuži se stari Antun.

- Ajte u sobu, bit će odmah gotovo. Ti, stari, idi po vino; natoči onoga boljega.

Antun skine s police velik zemljani vrč, pridigne vrata na podu, kotoratu, pa se strmim stubama spusti u podrum. Kroz otvor iz pivnice udari vlažan zrak zaudarajući po vinu, kiseloj repi, kiselu zelju, po starim okrutima i bačvama.

- Grdna nas je pritisla sparina! Najbolje bi bilo objedovati u pivnici. A sad k stolu, dragi prijatelju! Gle, još nismo ni ručali skupa! - usklikne Marko, pa uhvati Matu za ruku, odvede ga u sobu.

- Ako nismo dosada, odsada ćemo češće! - odvrati Mato, mahnuvši visoko rukom.

Malo zatim napune Marija i Jela pladnje juhom, a zatim sjednu svi za stol. Rumeno vino veselo je odsjajivalo u velikoj staklenki; para tople juhe dizala se mirno prema stropu sobe. Muškarci svukoše kapute.

- Gospodine Marko, vi mi nećete zamjeriti - ispriča se Mato, bacivši kaput na krevet.

- Ta ne ludujte! - Evo, gledajte mene; jedan, dva, tri, ah, sad je dobro! - uzdahne Marko odbacivši kaput, prsluk, ovratnik i ošve na postelju.

Marko sjedne iznova, namjesti se, pa stane slatko jesti.

- Sinko, zar se ne sramiš? - ukori ga majka.

- Zašto?

- Ta počeo si jesti, a nisi se ni prekrizio!

- Da, pravo imaš, mamu - reče Marko i prekrizi se. - Znaš, u velikim se gradovima čovjek priuči na svako zlo. Vidiš, u Beču ti nema toga običaja.

- Nisam znala, da su u Beču Turci - slegne Jela ramenima.

- Ta kakvi Turci? - naruga se Antun ženi.

- Ma i gori od Turaka! - suzbije ga starica.

Marko si zavrne rukave košulje, te ne slušaše više riječi svoje majke. Bijaše on vrlo krasan mladić od kakvih dvadeset i pet godina. Onaj razgaljeni, jaki i bjeloputni mu vrat nad širokim prsima, nešto tamna mast zdravoga lica i vesele mu crne oči, sve to bijaše dokazom, da je Marko žilave i kao kremen čvrste naravi. Jeo je, kako jedu zdravi i gladni mladi ljudi, i pri tom pogledavao sestru si i Matu svojim sjajnim okom, što se je neprestano radosno smiješilo. Bijaše on neobično veseo i zadovoljan u toj maloj sobici, u toj skromnoj mornarskoj kućici, što se ogledavaše u tihom moru s grdnih klisura.

- Marko, hoćeš li jošte juhe? - upita Jela sina.

- Daj napuni, jer ti ovakve u Beču ne jedem svaki dan.

- Ali, dragi sinko, tko bi ti to vjerovao? Gdje živi naš car, tu može i sin mornara Šabarića živjeti - klimnu Jela.

- Ali ja ne jedem s carem! Vjeruj mi: bečka juha, to su vam prave pomije. A mislite li, da natrpaju lonac s rižom kao kod nas? Da; čovjek se skoro uznoji, dok uhvati nešto zrnja, koje po njoj pliva kao crvi.

- Gospodine Marko, ima li u Beču više zgrada nego u Trstu? - upita Mato.

- Za deset Trsta, za deset!

- A što ću ja sirota! Rodila sam se u Lućici, pa ću umrijeti ovdje, a da nisam ništa vidjela do Rijeke - doda uzdišuć Jela.

- No slušaj, sinko, nisi ni ti sve vidio! Bio sam ja u Londonu tri puta! To, ti je grad, moj brajne! Da, koliko odavle do Rijeke, sve kuća do kuće i nikad ni kraja - mahaše Antun, mjereć rukama na sve strane. - E, dosta sam ja gradova vidio, ma u najmanju ruku pedeset!

- No čujte! Londra je grad pomorski, a Beč nema luke. Ja ne bih mogao živjeti u gradu, gdje nema mora - tvrdio je Mato.

- Meni je pripovijedao gospodin plovani, da ima velikih gradova i u novom svijetu, no čekajte, kako se zove taj novi svijet? - pitaše Marija rastreseno.

- Amerika - pouči ju brat.

- Da, da, Merika - potvrdi Jela.

- To je velika zemlja, ta Amerika; ima tamo i posve crnih ljudi - kazivaše Antun ženi.

- Joj, Bog nas ih sačuvaj! - doda prekriziv se Jela.

- A što se križaš, ta oni su dobri kao i mi! - uputi ju Antun mirno. - Kapetan na brodu pripovijedao bi nam često, da ima zemalja, gdje ti crni ljudi nas bijele jedu, no to ja ne vjerujem, jer znam, da gospoda katkad iz šale svašta siromahu na nos objese. Što bi, Mato, vi rekli?

- Ja ne znam, što da rekнем! - slegne mladić rame.

- Na svijetu ima svega zla! - uzdahne Jela.

- Ima i dobra, draga majko! - ispravi ju Marko.

- Što ćete, Jele? Jedan se muči glavom, a drugi veslom! No ja ne vjerujem, da je baš ugodno škiljiti u knjige - mišljaše Mato.

- Ta vi ste na glavu pali! Zamislite, da moj Marko uvijek u knjige škilji? - upita smiješeć se Antun. - A ne znate li za sve zabave u velikom gradu; za muzike, za plesove, za teatre i za...

- Teatre, kazališta - popravi Marko oca.

- A što je pak to trator? - upita Jela gledajuć sina i boječ se, nije li to kakvo zlo.

- Ta deset sam ti već puta pripovijedala, da je to jedna velika kuća na Rijeci - reče Marija. - Lani sam bila jedanput u njoj pod samim krovom. Nekoliko ljudi govorilo je pred ostalim svijetom, što je sjedio u malim sobicama, sve tri po tri i više, kao pladnji na polici. Oni ljudi sprijeda pravdahu se i ubijaju. I dolje u sredini kuće bilo je mnogo ljudi no ti su mirno sjedili, samo bi katkad nešto vikali i udarali rukom o ruku.

Marko slušaše pomno i ozbiljno riječi svoje sestre.

- A jeste li što razumjeli one ljude, zašto se pravdahu? - upita Mato. - S kim ste bili u onoj kući?

- Trgovac Stipe bio je poveo mene i još jednu našu susjedu. Razumjela nisam ni riječi, jer su oni ljudi talijanski govorili.

- A zašto da ne govore hrvatski? - upita začuđeno Jela.

- Kad bi hrvatski govorili, svi bi ih Riječani razumjeli. Ja sam svakog tjedna na Rijeci, imam posla s puno svijeta, pa me svi razumiju, kad govorim ovim našim jezikom - reći će Mato.

- Za gospodu je talijanski jezik, a hrvatski je za nas siromake - mahne rukom Antun.

- A zašto? - upita Marko trgnuv se neugodno.

- Ma tko bi to znao! Gospodin plovani veli ljudima, da je i naš jezik kao i svaki drugi, pa i ljepši od mnogih drugih, a načelnik veli opet, da je naš jezik za one, koji koze pasu - odvrati Antun.

- Dragi oče, idi ti po bocu vina, a okani se politike; nisu te stvari za tebe.

- A što zna on, što je politika! - doda smiješeći se Jela.

- Šuti, stara, ne pačaj se ti u muške poslove, nego nam donesi malo crne kavice. Neće nam nauditi za ovim ribama.

Tako šaleć se i razgovarajuć dokonča se i ručak. Kad Jela donese kavu, reče Marko sestri.

- Marijo, molim te, pogledaj, imam li koju smotku u kaputu.

- Nemaš ni jedne - odvrati djevojka pretraživ mu džepove kaputa.

- Imao sam tri, četiri, no popušio sam ih putem - ispriča se Mato, od srca žaleć, što ne može podvoriti gospodina Marka.

- Pošaljite po nekoliko; ta gdje je Antonio? Ej, Antonio! - zovnu Marko.

- Nema ga kod kuće - reče Marija i pogleda uzburjano Matu.

- A kamo li je zalutao? - upita Antun.

- Od rana ga jutro ne vidjeh; lovi valjda ribe - odvrati Jele.

- Vi ga, Mato, poznate? O, to vam je duša od čovjeka! - reče Marko.

- Poznam ga, al valja da je vrlo čudnovate ćudi.

- Da, da čudnovate; prođu i dva dana, da ne izusti ni jedne cigle riječi, a sada već dulje vremena svakim je danom mučaljiviji i žalosniji. Bog bi znao, što mu se sve mete po glavi - kazivaše Jela mašuć glavom.

Marija pođe iz kuće kupiti smotke. U sobici umuknu svi. Nakon podulje stanke prekine tišinu Antun, upitav Matu:

- Hoćete li za vida kući?

- Hoću, hoću, kad zahladi - otpovrnu Mato i zamisli se.

Mladić je htio nešto reći, no nije mogao svladati velike uzrujanosti, što bi se svakim časom povećala na njegovu licu.

- Danas vas je sunce opalilo - reče Jela - no što ćeš, kad smo se sprijateljili, pa ste nam i obećali poslije one nesreće, da ćete nas kadgod posjetiti.

- Ne bi Mato u Lučicu po ovoj žegi, da ga ne vuče srce za kojom od naših lijepih djevojaka! Je l' te, da sam pogodio žilicu? - reče nasmijav se Marko.

- Ma bit će nešto slična - izmuca Mato, a lijepo mu se lice ožari.

- Recite mi njeno ime, pa da vam budem prijatelj i savjetujem i uputom. Hajde, Mato, da čujemo! Ako baš hoćete, ja ću za vas isprobiti i s njenim ocem uglaviti vjeridbu.

- Gospodine Marko, lako je vama, al je meni teško! Da, ne bi mnogo koraka učinili da nadete onu, rad koje zalazim u Lučicu. No čujte me, ta šta da čekam, kad smo već u riječi? Hoćete li, da vam baš rečem, što mi srce tišti...

Svi umukoše, Mato nastavi nestalnim glasom:

- Dragi moj prijatelju Antune, vi ćete... - no ne doreče, jer mu riječ u grlu zape.

- Ajde, Mato, odlanut će vam! - osokoli ga Marko.

- Antune, oprostite mi, što vas nazvah prijateljem, ne bih smio, jer bi mi mogli biti ocem. Vi znate...

- Mato, slušam vas - reći će Antun nakon poduljeg čekanja, gledajuć u prozor.

- Ma hoću da vam istinu kažem. Evo, čujte: ja želim, da mi date vašu Mariju za ženu. Nadam se, da se tome nećete usprotiviti; mlad sam, pod svojim sam krovom, pa ako me je ove zime i nesreća zadesila, još se ipak ne moram potucati oko tuđeg praga. Majka mi već ostarila i obnemogla, u kući treba mladih mišica, a vaša mi je Marija srcu prirasla.

- Mato, vidim, da ste se namjerali jedno na drugo! E pa dobro, radujem se od srca i svu vam želim sreću. Govorite s Marijom, pa ako se odluči, Bože daj, bilo u dobri čas! - izusti Antun okrenuvši se prama moru, da ne bi tko opazio, kako mu se oči zamutiše.

- Mato, kao da ste se rodili jedno za drugo! Mladi ste i zdravi; radite i štedite, pa vam neće uzmanjkati korica kruha. Neću da se hvalim, no svaka bi se majka mogla ponositi s mojom Marijom. Vi ste, Mato pametan i radin, imate nešto pod krovom, a i Mariji ćemo dati, koliko premožemo. Neće ona iz naše kuće kao kakva sirota, ta nismo ni mi siromašni kao crkveni miševi! - završi Jela i otare pregačom suze.

U taj par stupi na prag sobe Marija, noseć u ruci smotke. Pogleda brata, a ovaj joj se važno nasmiješi. Taj Markov posmijeh, ona tišina u sobi i zabuna na licu svijju prikuju djevojku o prag; osta kao zapanjena i poniknute glave.

- Marijo - ogłosi se Jela - evo, baš sada smo govorili o tebi.

Krasna djevojka, porumenjevši po vratu, licu, do same crne i sjajne kose, gledala je u zemlju.

- Mato želi da mu budeš ženom, pa ako ti pristaješ, pristajemo i mi - reče joj otac. - No, Marijo, što se stidiš! Dođi bliže, ta nisi više dijete!

- Majko! - hukne djevojka, te približivši se postelji, nasloni se na nju i tako sakri lice.

Marko skoči k sestri, uhvati joj objeručke glavu i silom ju makne s postelje. Marija sakri si sada lice rukama, a Marko mičuć joj ruke zapita:

- No, dušice, hoćeš li ga ili nećeš?

- Marko, Marko! - moljaše Marija, a taj glas radosno drhtaše.

- Da ili ne? - ponovi brat.

- Ostavi ju na miru! - zaprijeti mu majka.

Mato pristupi djevojci i uzevši ju za ruku upita je slatkim glasom:

- Marijo mila, recite mi, umirite nas sve, recite mi, hoćete li sa mnom u Jelenščicu?

Marija ne izusti ni slova, no baci mu se nježno u naručaj i zagnjuri glavu u njegova njedra. Matine oči radosno sijevahu, osjećajuć topli joj dah, držeći ju u svom naručju. Taj dah grijaše njegovo srce koje silovito kucaše, i što ne mogaše istutnjiti i umiriti se. Iz Jelinih očiju navalili bujica suza, kad vidje kćer na grudima čovjeka, koji pred osam mjeseci ležaše u ledenoj nesvijesti na onom krevetu.

- Sretni bili! - zajeca Jela. - Ne znali, što je muka, ni što je bol! Bog vas blagoslovio i obdario zdravljem i poštenjem!

Dok Jela govoraše, natoči Marko kupice rumenikom vinom. Krasnomu tomu mladiću razgaljena su prsa, lice mu je nešto porumenjelo, oči mu veselo igraju pod gustim obrvama. Marko podigne kupicu u zrak i strese lijepom glavom, da tako poravna meke pramove crne kose, što mu se predivno talasaju. Visoko drži on kupicu, nešto svečana prelijeva se njegovim licem. Širok rukav bijele košulje spao je pod lakat, a čvrsta mu i gola ruka, čini ti se, prosut će svu sreću, što je u svemiru ima širom te sobice.

- Čaše u ruke! - klikne Marko, a kad ga svi poslušnu, snažnim i zvonkim glasom kliknu: - U zdravlje Marije i Mate!

Svi kucnu. Stari se Antun smiješio i otirao suze sa navorana lica.

- Daj, da te poljubim, sestrice mila - reče Marko i utisne joj žestok cjelov najprije na usne, a zatim ju stane cjelivati po licu, čelu, gdje god je mogao, jer se sestra dražesno otimala i rukama branila.

- Marko, što si se tako razigrao? - upita ga majka.

- Razigrao! Ta sto života u meni kipi! Pa moram biti veseo, kad vas vidam ovako sretno.

- A jesi li se i ti obazro gdje po svijetu? - doda Jela. - O, ti si gospodin, tvoja će se odijevati svilom i kadifom, a ne ovakvom suknjom! Da, i klobuk će ti nositi kao Bodulke, pa i onaj mali kišnik, da ju sunce ne oprži. A hoćeš li ju k nama u Lučicu dovesti, da vidi od svoje svekrve, kako se radi pasulj i krumpir?

- Ima još vremena, draga majko - odvrnu Marko zamišljeno.

- E, kad bude liječnik, lako će njemu biti za ženu! Ima ih dosta po svijetu - primijeti otac.

Sad se rasprede srdačan razgovor sve do u suton. Na svačijem se licu zrcalilo blaženstvo, a najviše na Marijinu. Jedino brata joj obletavahu neke nevesele misli, no on se silio, da mu nitko ne zaviri u dušu, a to mu ne bijaše ni teško među ljudima, koji nisu navikli da paze na razne izraze tuđih lica. Jedina Marija pogledala bi katkada radoznalo i nemirno, no njene rumene usne svele bi se opet u

dražestan smiješak, čim bi joj oči o Matino lice zapele. Mato neprestano pogledavaše u svoje zlato, s koga ne mogaše skinuti oka ni pet časaka. Srcem mu se talasahu najslada čuvstva, tiha sreća blažila mu zaljublenu dušu. Kad u sobu mrak navalio, otiđu Jela i Antun prigliedati ovce i malu tustu kravicu. Marko se naslonio na prozor i zagledao u more. Divotan mu je vidik pred očima pukao, no on se ne raji velebnim krasotama zavičajna predjela. Čarobna slika, što se pred njim razvija, pričinja mu se malenom i tijesnom. Njegove misli probijaju siv i lagodan sumrak, htjele bi one, da se svi prostori razmaknu, jer kad se zalete prema mrkom obzorju, odbiju se tu i srnuvši natrag u Markovu vruću glavu, spuste se u njegovo srce, gdje okrutno premeću razna čuvstva i slatke uspomene, tražeći krvava mjesta i slijevajući u te rane melem nade...

Markovo se čelo mrgodilo, lice mu se snuždilo; samo na časak pomolio bi mu se na usnama nujan smiješak; slab odsjev nade, što bi zatinjala kao umiruća iskra u mraku njegove duše.

U sobici, u polutama, sjedahu Marija i Mato jedno uz drugo. Marko nije slušao njihovih pomiješanih glasova, nije ni jedanput čuo, kako bi u sobici nagli dodir toplih usana drhtnuo sivim zrakom. Ljubavni Marijini uzdasu nisu bunili brata joj, slatki šapat sretnika nije se doimao njegova srca...

Rumenilo na zapadnom nebu bilo je već odavna iščezlo, a Mato jošte cjelivaše Mariju, šaputajući slatke riječi, kojeno mu je ljubav iz srca na usta iznosila. Marija se odazivaše isprva stidljivo i bojažljivo, no prepuno joj se srce doskora razlije; rumene joj i vlažne usne stanu onda žuboriti i romoniti riječi pune zanosa, pune nadzemnoga žara, riječi, koje se mogu vinuti na usta samo iz ljubavljuzburkanih djevojačkih grudi. Mato, prestravljen i očaran blaženošću, gledaše u sjajno lice premile djevice, slušajući njezine riječi, taj nebeski poj iz tako slađanih usana. On nije shvaćao svoga zlata, već presenećen i uzvišen u nepoznate krajeve sklada, ćutio je neodoljivu silu njezinih riječi, osjećajući slast i bol, kao da mu se u dušu njezinu duša slijeva...

Tamna se noć uvalila u Kvarner. Kroz mrak čini ti se more ogromnim bujnim poljem, nad kojim se dižu noćne magle. Marko promatraše dulje vremena te magle. Kad se on na prozoru ganu, pritisne Mato na Marijine usne oprosni cjelov, privinuvši joj bujno tijelo na svoje grudi. Oprostivši se zatim sa ostalima, izađe iz Lučice i udari prema Jelenščici cestom, što se je pred njim u mraku gubila. Srce mu radosno kucaše, on koracaše lako, osjećajući se na sebi krila; činilo mu se, da ga nosi neko nevidljivo biće. Tamna noć jasan mu je dan. Mrke stijene dulje se u mraku uz cestu; mnogomu se putniku srce od straha ledi, kad ih opazi već iz daljine i kad se stane križati kao pred grdnim utvarama. Te se stijene Mati prijazno smiješe. Na modrom nebu krije se zvijezde sve jedna do druge, a pokoja krupnija povjerljivo i umiljato sjaji njegovom vlažnom oku. On gleda u tu zvijezdu na modrom nebu, koje kao da se je te noći zemlji približilo, on ju gleda i žali, što joj ne može povjeriti svega onoga, što je Mariji rekao, da mu u duši lakše bude. Noćne tmine postaju sve gušćim i zrakom se valjaju, otajstveno drščući. Njihovi srsi stapljaju se sa uzdasima uspavana mora, što se uzdižu ispod mračnih klisura uz zujanje noćna daha i uz šušanj šumica. Sav taj čarobni i tajinstveni sklad usnule naravi, sve se to gubi, sve to zamire na glavicama one gole i tamne gorske kose, što probija nebo svojim rastrganim vrhovima, kojima se kroz pukotine sjaji po koja blijeda zvijezda...

Iste noći, okolo jedanaestoga sata, šetaše jedan čovjek povioka stasa carskom cestom, i to baš pod izbreškom, gdje si je pl. Saletti kuću sagrađio. Noćni šetalac zaustavio bi se svaki čas te prisluškiavao, ne bi li čuo što u šumi, koja se prostire od ceste do vrha brežuljka. Šetalac naglo zasta i okrenu se prema šumi. Kroz šikarje provlačio se netko kao zvijer, koja noću hranu traži. Malo zatim skoči iz šume preko jarka na cestu jak i onizak čovjek.

- Antonio - šapnu Marko - čeka li me?

- Da, čeka.

- Od jučer te nisam vidio; jesi li joj predao moj list?

- Jesam, sinoć.

- Nije li ona tebi dala list za mene?

- Nije.
  - Antonio, hvala ti od srca! Skoro godinu dana nisam je vidio. Da nije tebe, ne bih mogao nikad s njom govoriti. Hvala ti! - reče Marko i uzevši mu desnicu čvrsto ju stisne.
  - Idite, čeka vas. Vi ju ljubite?
  - Da, ljubim, no ti si sretan, jer ne znaš, što ta riječ znači.
  - Ja! - izlaze Antonio muklo.
  - Da, ti ne znaš...
  - I ja sam čovjek.
  - Ta, naravno, kao svaki drugi.
  - Ne, ja nisam čovjek; mene smije svatko ubiti. Ne, ja nisam čovjek.
  - Da što si?
  - Ljudi imaju oca i majku. Ja sam nahod, čujte, nahod - istisnu Antonio groznim glasom.
  - Što ti je danas, Antonio? - upita Marko, trgnuv se natrag za jedan korak. Groza ga bijaše zahvatila, videć pred sobom sijevajuće Antonijeve oči.
  - Hajdmo, čeka vas.
  - Šuti, netko ide.
  - Ne ide nitko.
  - Antonio, ja idem ovud kroz šumicu, a ti pođi okolo, kao lani.
  - Da.
  - Pazi, da me tko ne zateče.
  - Hoću, no oprostite mi - izusti Antonio molećim glasom.
  - Što da ti oprostim?
  - Vi ste se mene uplašili. Oprostite. Ovdje me peče - reče i metne ruku na srce.
  - Kazat ćeš mi drugom zgodom. Hajdmo!
- Rastanu se. Marko se provere šumom do zida, kojim je opasana ravnica kraj Salettijeve kuće. Skočiv na zid pođe rubom ravnice u drugu šumicu, odaljenu od kuće kojih sto koračaja. U šumici raspredla se cijela mreža stazica. Već je pol noći. Marko, iduć uskim putićem, naglo se zaustavi. Pred njim u mraku zabijeli se nešto, kao ljudsko lice. Marko potrči, raširi ruke i šapnuv: Elviro! - privine na grudi vitku i mladu ženu.

V.

Stari plemić Saletti bijaše vrlo strog, štedljiv i za bogatstvom pohlepan čovjek. U njegovoj kući nije se kruh badava lomio. Sva služinčad bijaše zaokupljena neposrednim poslom, no usprkos tome umakli bi Lovro i Luka u Lučicu bilo pod kakovom izlikom, samo da začuju štogod o Mariji Šabarićevoj. Sluge vrebahu neumorno na mladu djevojku, nastojeć saznati, kamo zalazi; oprezno i lukavo propitkivahu bezazlene ljude u nadi da će ipak nanjušiti štogod čim bi mogli umiriti svoga mladoga gospodara. Cijelo ih je tijelo svrbjelo od velike i slijepe nestrpljivosti, da se riješe čim prije svoje pogibeljne zadaće, da skinu s vrata tešku brigu, i da se napokon dočepaju obećane im nagrade.

Alfredo nije ni izdaleka sumnjao, da mu nakana ne bi za rukom pošla, a posvema se je pouzdavao u vještinu i u vjernost svojih slugu. On, Alfredo Saletti, da Saletti, plemić, bogat i naobražen čovjek, pun svakojaka iskustva, on, koji je u tuđini slavio toliko teških pobjeda, pa njemu, njemu da se

iznevjeri sreća u tako neznatnom pothvatu? Takove misli pričinjahu se Alfredu smiješnima, a da su komu drugomu u glavu sunule, pričinile bi mu se bile i glupima!

Svake večeri polagahu pokunjene sluge račun svomu gospodaru, ispričavajući se da ne mogu ništa opraviti ni saznati, jer da im je na putu onaj nesretni Antonio. Alfredo slušaše strpljivo njihove neslane isprike nekoliko dana, a kad se je jedne večeri na njih razljutio, zagrozi im se, da će im oduzeti novce, kojima ih bijaše zakapario. Sluge zdvajahu. Alfredo, da ih osokoli, pogleda ih važno i ispruži ruku prema njima, oponašajući mah, kojim se porine nož u srce čovjeku, komu ne želimo doživjeti sijedih dana. Sluge razumješe taj osudni mig, taj značajni mah, no slegnuvši ramenima izjaviše, da im je nemoguće, jer da nema prilike i zgode, te da im se neće uludo gubiti glave.

Alfredo često mišljaše o Antoniju. Plemić je mrzio nahoda iz dna duše. Dubok i širok jaz razdvajao je njih dva. Njega, Alfreda, sav je svijet pozdravljao, svi su pred njim skidali kapu, mnogi su se klanjali, pa i sam župnik pozdravio bi ga smjerno, kad bi se s njim sreo. A taj garavi, taj poderani Antonio, prošao bi mimo njega, pa ne samo da ga ne bi pozdravio, već bi ga pogledao i promjerio mrkim i prezirnim pogledom. Pa tko je taj odurni nahod? Zašto da mu se neprestano među noge upliće? Zašto mu je tako često pred očima? Da, u istom Beču, u kazalištu, na ulici, u velikim zabavama, na sjajnim plesovima, svagdje mu na um dolazi taj prljavac, svud mu se pričinja, da vidi onu veliku glavu, onu raskuštranu kosu, ono mrko njegovo oko. Među hrpama velegradskih plesačica, među dragim kamenjem, što se blista u mekim pramovima njihovih krasnih glava, među naborima zavjesa njegove radosne alkove, svud se diže, svud se pomalja, svud ga prati nahodov kobni i krvavi pogled, koji ga buni u danima radosti, koji mu sve slasti gorči i prekida.

Alfredo se često ljuti, što si nahoda izbiti iz glave ne može; nesnosne su me te misli, no čim se više muči, da si misao na drugi predmet svrne, tim mu se živahnije predočuje jedna zgoda iz djetinjstva.

U sumrak nekog dana, bilo mu je tada oko pet godina, sjedio je na sagu posred sobe, zabavljajući se raznim igračkama. Alfredo se igra, da ne može ljepše, valja se po mekom sagu, razgovara se sam sa sobom, hihoće, klikće, zove po imenu svoje drvene konje, a tad najednom prestrašeno zavrisku. U sobu bješe ušla neka stara i siromašna žena, vukuć za sobom dronjava dječaka. Taj zamazanac bijaše velike glave i čupave kose. Na Alfredov krik izleti iz obližnje sobe stari plemić, njegov otac, da vidi, što se zbililo, no opazivši ženu, izdere se na nju, pokaže joj vrata, te uđe u sobu, iz koje bješe ispao. Žena, umjesto da ga poslušna, te se iz kuće pobere, pođe za njim i stane ga nešto moliti i zaklinjati. Plemić se razljuti užasno i obasu je pljuskom grdnih psosova. Žena moli i plače, a plemić proklinje nju i onoga prestravljenoga derana. Kad starom Salettiju dodijalo, turne ženu iz sobe, a jadnoga dječaka gurane nogom u leđa tako žestoko da se je po podu skotrljao do Alfreda i na sagu izvalio. Tad i u mladom plemiću uskipi krv, te uhvativ debelu batinu, stane nemilo udarati po glavi bijednoga sirotana, koji je vriskao od boli, videć, da mu curi krv s lica.

Od ove zgrade sjećao se Alfredo Antonija. Taj prizor bio se začavlio u njegovim moždanima. Ona žena došla je bila jošte dva, tri puta u njihovu kuću, no njegov otac svaki bi ju put protjerao, grdeć ju i grozeć joj se, samo da se više ne povrati. Alfredo nije pitao, ni kad je ponarastao, tko je bila ona žena i zašto je dovađala onoga dječaka, jer on kao i svi drugi ukućani bili su navikli takvim prizorima. Dan na dan ispsovao bi stari Saletti u najmanju ruku po pet ljudi, koji su k njemu dolazili, moleći ga da im se smiluje i da im ne prodaje baštine.

Alfredu, kako već vidjesmo, bješe se prohtjelo zdrave i nepokvarene djevojke. Marijino krasno tijelo bješe raspalilo u njegovu srcu neodoljive žudnje i crnu strast, a taj prokleti Antonio najveća je zapreka, što se je ne može dočepati, što ne može zatomiti svoje čežnje. To poderano kopile bez praga i ognjišta oborilo se na nj i srušilo ga posred ceste jednim udarcem, a on se jošte nije osvetio! Alfredo dršće od srditosti, žuč mu se prelijeva srcem, kad pomišlja, da je na nj nasrnuo onaj ogavni stvor i da još - živi!

Na posljedice umorstva nije Alfredo pomišljao. Smiješno! Ta koga da se boji? Tko da se brine za Antonija, kad ga ugrabi mjesec suncu? Ludorije, tlapnje, smiješno! Pa tko da odade, tko da nanjuši, da je on podmitio sluge? Pa zašto da se boji? Zar ne zna on, da mu je otac bogat, vrlo bogat? A

načelnik, nije li pouzdan prijatelj?... A pravica, sud, žandari? - Brus! Gdje su dokazi, gdje su svjedoci? Koliko ima ljudi u Lučici, koji nisu kod njegova oca zaduženi? Zar ne obrađuje njihova polja do trideset obitelji? - Jadni crvi, što se na našem hrane, zar oni da proti meni svjedoče? Pa tko je taj Antonio? Što su, gdje su njegovi zaštitnici?... Stipe Barilović, možda i župnik! Zar da strepim pred popovima i pred kramarima, ja, Alfredo Saletti!?

Luka i Lovro razbijahu si međutim uzalud glavu, kako da jave što vesela mladomu plemiću. Marija izlazila je vrlo rijetko, pa kad bi kamo i pošla, to su bila obično takva mjesta, gdje je bilo i drugih ljudi u blizini. Otac joj bješe obolio, pa ju je i to kod kuće zadržavalo. Alfredo je zdvajao.

U Lučici obdržavaju ljudi dvije berbe i dvije žetve. Ono, što do mora rodi, sazrije rano, a u gori sve tri nedjelje kašnje. Od grada do oranica u gori trebaju ljudi dobar sat hoda. I Šabarićevi imali su nešto zemlje u gori. Jednoga dana vraćala se Jela kući, noseć dosta veliko breme snoplja na leđima. Bilo je u suton. Starica koračaše pognuto i oprezno strmim i kamenitim putem po jednoj goloj strani, a da se ne prevali, uprla bi se gdjegdje o jaku preslicu. Kad dojunja podno brijega, nasloni breme na jedan zid, da malko otpočine. Otare si zatim znoj s lica, pa se zagleda u široku dolinu, što je pukla gradiću Lučici po strani. U toj mirnoj dolini među šumicama i među pašnjacima nalazi se ovelik zelen prostor, opasan četverouglastim visokim pocrnjelim zidom. Kroz grane starovjeke lipe bjelasa se crkvice, sazidana po sredini onoga prostora. To je lučičko groblje. Sva dolina napunila se već lagodnom sjenom ljetnoga podvečerja. Stara Jela baš se zagledala u domaće groblje. Slabe joj oči ne mogu razabrati pojedinih križeva na malim humcima; samo dva čedna spomenika, i jedan mnogo veći, magle joj se pred očima. Pod jednim počiva Stipina sestra, koja je uvenula kao pupoljak, pod drugim je jedan župnik, a pod ovim velikim žena staroga Salettija. Jela pomisli: Strunule su im već i kosti! Izustivši zatim glasno: »Bog ih pomiluj!« izmoli tiho molitvu za duše svih umrvih. Sad si poravna breme, da pođe dalje, no začuvši iza sebe nečije korake, okrenu se i prepozna Luku, Salettijeva slugu. Luka je nosio breme kolja. Kad se približi starici, pozdravi ju riječima:

- Dobar večer, Jele! Otkud vi s tim bremenom?

- Bog daj dobro, Luka! Ala ste si nasjekli lijepa kolja! Bila sam u gori po ovaj ječam. Ma nema u klasu ni po dva zrna! Zla, zla, ljetina, dragi Luka!

- Imate dakle i u gori zemlje? - upita Luka slatko, a nekakva radost preleti mu crvenim i punim licem.

- Da, imamo dva, tri dolčića.

- Jele, bit ćete se umorili; teško je ići ovim putovima s bremenom, pa još u vašim godinama - hoće Luka da navede vodu na svoj mlin.

Malene mu sive oči neprestano žmirkahu.

- Ah, što ću? Muž mi je obolio, a kći mi se i odviše muči; no nemojte misliti, da već ne mogu baš ništa.

- Imate li još snoplja u gori? - upita Luka kao slučajno i pogladi si kratku plavu bradu.

- Bit će ga još jedno breme. No sad sam se dosta odmorila - reče Jela i pođe niz brijeg.

- E, lako zato, kad nije više - reći će Luka iduć za njom i smiješec se pod bremenom.

- Borme ne idem ti sama po nj!

- Pravo imate, kad je mladih u kući.

- Neće joj biti teško! Poslat ću je sutra rano, prije osvitka; najbolje je, da obavi za hlada.

- O, u vaše Marije lake su noge! - polaska Luka starici i naperi uši, na kojima mu se lupila koža i na hrptu široka nosa.

- Mlada je i zdrava!

- Ljudi govore, da je doskora pir u vašoj kući? - upita Luka i oslini debele i klepave usne jezikom.

- A tko bi to znao!
- Jele, kako se ono zove budući zet?
- Mato... Mato.
- Da, da, Mato. Lijep pir! Ej veselo, Jele! Lijepo vam je Bog dao! Kći vam se udaje, sina ste odgojili, pa što ćete više?
- Malo će mi biti od njega koristi!
- Da, on je gospodin, no svi nisu jednaki. Čujem i slušam ljude, pa svi ga hvale.
- Valja reći istinu, i mi se ne možemo na nj potužiti. Mlad je, a dosta već zna; dosta je već za knjige potrošio! - uzdahne starica.
- Što govorite, Jele? Dosta, dosta! Ma znat će koliko i gospodin plovani, ako ne i više! Dakako izvan svetih stvari.
- Za srce ste me ugrizli, za srce!
- A zašto, Jele? - upita naprasito i trgnu se jakim i stepenim tijelom.
- Sjetili ste me, da mi je Marko mogao biti redovnikom.
- Tako, tako... - odvrati Luka i odlane mu.
- Marija će mi u Jelenščiću, a da Marko nije što je, bio bi možda našim plovanom. Sama ću ostati s mužem, no što ću, kad je Bog tako htio!

Tako se razgovarajuć približe se Salettijevom brežuljku. Luka pozdravi Jelu i zakrenu drugom stazom, gdje se putovi razilaze.

Sluga se smijaše u debele žute brkove, viseće mu preko usana, te se radovaše, što je naveo staricu na tanak led i što ju je onako lukavo ispipao. Luka bijaše čovjek, koji je živio u uvjerenju, da bi mogao nadmudriti i samu sotonu! Ej, lako ti ga njemu sada! Nestrpljivi Alfredo neće više moći da mu spočitava ono sto forinti i da ga grdi, jer će ga on doskora uvjeriti, da ga nije htio obigrati, obećavši mu, da će savjesno ispuniti, što bjehu međusobno na vjeru uglavili.

Kad prispije kući s bremenom kolja, odmah popita za kočijaša Lovru, no ni ovoga nije bilo kod kuće, jer se bješe nekud odvezao s mladim plemićem.

Luka Koprisk bijaše jošte mlad čovjek, a služio je već dvadeset godina kod starog Salettija. Koprisk bijaše rodom iz Poreča, gdje je živio jedan od Salettijeve braće. Kad je Luka u Lučicu došao, bilo mu je negdje dvanaest godina.

Na crkvenom zvoniku u Lučici odbio je deseti sat. Antonio već čuči pod onim zidom, što okružuje ravnicu, koja se prostire pred Salettijevom kućom. Potisnuvši slamnati šešir nad zatiljak, sav se zguri. On dolažao svakoga tjedna pod onaj zid, noseć listove gospođici Elviri. Antonio bijaše odan Šabarićevima, a za Marka skočio bi on u sam pakao. Marijin brat ljubljaoše već duže vremena Alfredovu sestru. Bijaše to tajna ljubav, a trebaše najveće smotrenosti da ne plane oluja i da ne satre sudbina ova dva mlada srca, koja se žarko ljubljahu. Markovi listovi iz Beča dolazili bi na stanoviti dan u gradić Jablanac i tu bi ostajali na pošti, dok ih ne bi Antonio digao. Od Lučice do Jablanca ima dva sata hoda. Listovi nisu glasili na ničije ime; bili su označeni brojem, koji bijaše poznat samo Antoniju. Ljudi bijahu najzad opazili, da nahod zalazi prečesto u Jablanac, no gonetali oni koliko im drago, sav im trud bijaše uzaludan. I stara Jela bila ga nekoliko puta upitala, kakav ga to posao goni u Jablanac. Antonio rijetko bi odgovarao na njezina pitanja, a kad bi mu se baš prohtjelo, da što reče, opsjenio bi već staru kakvom mudrom izmišljotinom. U dvije godine ma ni jedan od Markovih listova da bi se izgubio; poštar u Jablancu bijaše pošten mlad čovjek, pouzdan mu i iskren prijatelj.

Antonio sjedi zguren pod zidom, a čudne mu se misli motaju glavom. Nakon poduljega čekanja začuje nečije korake. Pridigne se i raspozna u mraku stas Alfredov. Mladi plemić ušeta se ravnicom. Tako prođe pol sata. Sad začu opet korake čovjeka, koji se naglo približavaše. Uzdignu

se i pogleda. Alfredo i Luka stajahu podalje od njega, tako da je prečuo prve njihove riječi. Prignu se i stane se šuljati, da im se primakne, pazeći da ne zašušti šikarjem, što je pod zidom bujalo. Sad razumijevaše svako njihovo slovo. Kad bi se oni makli, za koji korak, i on bi se za njima povukao.

- Jesi li već kazivao Lovri? - zapita Alfredo prigušeno.

- Jesam, gospodine - odvrati Luka.

- Čuj, mi ćemo sami u goru; reći ćemo, da idemo u lov.

- Pa zašto da nam se i Lovro ne pridruži?

- Ne, nikako! Moj bi ga otac mogao trebati, pa bi se i začudio, da je Lovro s nama pošao. Ti znaš, da on nikad ne ide u lov. Oprezno valja da radimo! Da ide kočijaš s nama, otac bi štogod posumnjao. No, znaš li ti, gdje je taj Šabarićev dolac?

- Gospodine, lako za to! Noćas neću ni da okom trenem, a sutra pripazit ću, da ju vidim, kad pođe iz grada. Mi ćemo za njom izdaleka.

- No moglo bi se slučiti, da ne dođe.

- Doći će svakako; barem mi tako reče danas njezina majka.

- Dobro, Luka, dobro! Ponijet ćeš sobom čvrst velik rubac...

- Rubac?

- Da... Zar me ne razumiješ?

- Da, ako se ne preda na milost i nemilost.

- Razumijem, al...

- Zar te grčevi hvataju?

- A da nas utuži, da nas prijavi sudu?

- Glupane!

- E, nisam ja svoje kože kupio na pazaru!

- Ne luduj! Što da nas tuži? Ne znaš li, da je zaručena?

- Znam.

- A kad znaš, što da se koprcaš? Da, šutjet će ona! Ta tko da bude osramoćen više negoli Marija? Ako samo pisne, ne vidje više onoga mornara iz Jelenšćice!

Antonio drhtaše pod zidom, stišćući držalo oštrog mornarskog noža.

- Da, da, pravo kažete, jest, ona će šutjeti...

- Najvećma se bojim, da mi otac ne nasluti... Vrlo je naprasit.

- A, pa da i nasluti! Zar nije bio i on mlad?

- Lako u njemu krv uzavrije.

- Vi ste, gospodine, andeo prema njemu. Ta sva Lučica pred njim strepi! E jadni ljudi nemaju pa nemaju, ma da im krv otočiš! Ta kako da se iz dugova iskopaju?

- Ne brundaj, tikvane!

- Da, da, drugačije je srce u vas negoli u vašega oca, no nek vas ne boli glava...

- Što znaš ti, ludo?

- Gospodine, a šta me grdite? Pst, čujte!

- Govori!

- Jeste li poznavali Franku, onu lijepu ženu?

- Ženu našeg kočijaša, što je umrla, pred jedno deset godina?

- Da, da, nju; majku našeg kočijaša Lovre.

- Dobro je se sjećam. Lijepa, vrlo lijepa je bila, no svrši svoje naklapanje. Što je s tom ženom?
  - Kako? Ne razumijete li me, gospodine?
  - Ti misliš, da je ona?
  - Da, to vam je upravo tako! Svi u kući znamo da je imala posla s vašim ocem.
  - Lažeš, lopove!
  - Ne lažem, gospodine. Svi misle, da je Lovro sin vašega...
  - Ne bulazni, huljo!
  - Ta molim vas, gospodine, zar je to toliko zlo?
  - Lovro... moj brat!... Šuti! To nije moguće!
  - E, jezik mi ispao, ako lažem! Ta svi vele; da je on sin vašega oca, da je vaš brat...
  - Umukni! Zaklat ću te!
  - Ma radšta se ljutite?
  - Dosta! Manimo se tih šala! Potraži mi Lovru i dovedi ga amo, da se s njim porazgovorimo o stvarima, koje su za sada preče.
- Antonio ogledavaše neprestano oštricu svog noža, vrteći ju grčevito. Sjaj svijetla noža zabijelio bi se pred njegovim očima u onom mraku kao hrbat zmije, kad si oguli staru kožu.
- Kad se Luka i Lovro povratije, zareži Alfredo:
- Lovro, ti si velik lopov!
  - Molim, gospodine...
  - Kako znaš, dao sam ti sto forinti; a zašto sam ti ih dao, i to znaš. Luka je pametniji, kad spava, negoli ti, kad bdiješ.
  - Gospodine, nije moguće...
  - Šta da ne bude moguće! Znam dobro, da se ono kopile, cijele noći po obalama skita, no ti voliš spavati...
  - Težak posao, gospodine, težak!
  - Luka je skoro svršio, što je teže...
  - Ne vjerujem, gospodine! Ubiti čovjeka!
  - Mrtvi ne govore, a Marija bi nas ipak mogla izdati.
  - Pa da vas, gospodine, i tuži, nije to veliko zlo. I drugi to čine! - branio se Lovro.
  - Ti si velika bluna! A da ljudi saznadu, da mi ocu do ušiju dođe?
  - Pa onda?
  - Protjerao bi vas sve iz kuće.
  - Ne vjerujem, gospodine! - reče Lovro. - I vaš otac bijaše mlad, i njemu su se milile lijepe žene, a možda i više negoli vama. Da to zna stari gospodin, smijao bi se, jer bi se sjetio svoje vesele mladosti.
  - Ne brbljaj!
  - E, znam ja, što govorim! Moj mi je pokojni otac koješta pričao. Jao, kolike li je noći probdio radi staroga gospodina - govoraše Lovro.
  - Tvoj je otac bio magare, kao što si i ti!
  - Polaganije, gospodine! - opomenu Luka.
  - Nije tako, gospodine! Vaš otac voljaše svoga kočijaša, moga oca, Bog mu dao duši lako! O, o, koliko mi je puta pripovijedao o nekoj lijepoj i mladoj ženi, kojoj je muž bio više godina na moru.
  - O toj stvari ne znam ništa - zaglavinja Luka.

- Beno! - odvrati Lovro sipasto - ta kako da i znadeš? To je tajna, o kojoj moj otac nije nikad ni slova izlanuo, a ja, usahnuo mi jezik, ako sam ikad...
- Svrši već jednom, ti šuškalo, da ti meso pod batinama načetvero ne ispuca - zasijeće mu plemić u besjedu.
- Hoću, gospodine, hoću, samo nemojte, da me krstite i ovako i onako. Da, čujte! Moj otac pratio bi vašega do neke mlade žene. Kako rekoh, Bog bi znao, gdje bijaše njezin muž po svijetu. Ta žena bijaše lijepa, ali jako siromašna; stanovaše tamo za jednim kukom, sat odavle blizu mora. Otac mi kazivaše, da je stari gospodin imao s njome dosta okapanja, jer da se sprva branila, no kasnije...
- Živino, pazi, da ne zaludim! Izbroji, da ti ne iščupam te magareće uši! - izdere se plemić jedovito.
- Lovro, ne ljuti gospodina! - opomenu ga Luka.
- Da, što rekoh? Da, kasnije se nije branila. Vaš otac...
- Izmiči!
- Imaše s tom ženom dijete, sina...
- Zaokrenut ću ti vratom!
- Evo vam moje glave, ako lažem. Da, sina! Tko je taj sin, je li živ, je li mrtav, to mi moj otac ne htjede nikada kazati. Muž one žene vrati se nakon nekoliko godina u naše krajeve, no ne nađe žene, jer bijaše umrla u babinju, pet, šest dana iza poroda. Muža joj poznam; zove se Martin Kožulić. E dobičina, no već je osijedio!
- Sinu mu je ime Joso; onaj visoki i mršavi, s krivim nosom - razjasni Luka.
- Ja mnijem, da bi se ipak saznalo, gdje je sin one žene, da je jošte živ. Po svojoj prilici bit će i dijete umrlo - zaključi Lovro.
- Ta prestani već jednom! Idite sada spavati. Luka, da me probudiš. Učini, kako misliš, da je najbolje. A čim prije valja da maknemo s puta ono kopile! - mahne Alfredo rukom po mraku, kao da ima u njoj nož, i udalji se nato.
- Čuješ, Luka, radi se o našoj glavi - reče Lovro, kad ostaše na samu.
- Tko radi o našoj glavi? - osupnu se Luka.
- Ta tko drugi, negoli mi sami?
- Lovro, ta ti valja!
- Pa kome za volju!
- Šuti, Lovro!
- Da, za ovakva lopova!
- Zar misliš, da će nas Alfredo prevariti?
- I to je moguće.
- Govori tiše.
- Već je u svojoj sobi.
- Tko bi znao, mogao bi nas slušati - posumnja Luka. - On ne običava leći odmah u postelju.
- A kad legne, nikad iz nje ne ustao! No on misli, da će se sutra dočepati...
- Lovro, bojim se, bit će zla!
- Čuješ, Luka, čudnovata su ta gospoda!
- Ja držim, da se djevojka neće obraniti...
- Lako s njom, no što ćemo i kako ćemo s Antonijem? - šaptaše Lovro.
- Pričekajmo, dok nam se zgoda pruži, pa ako nam se baš podrsne, da nas nitko ne vidi, evo ti, Lovro, lijepe svotice!

- Nećemo si omastiti brkova! Da pravo kažem, bolje bi bilo i za Antonija, da otegne papke; ta pedeset godina prije ili kašnje, zar nije to isti vrag? - umovaše Lovro, koračajuć sa svojim prijansom prema jednoj staji.

Antonio bješe ustao i gledaše za njima, dok ne iščeznuše iz vida. Dobar se je sat načekao, dok je na prozoru zalepršao bijeli rubac. Antonio skoči na ravnicu, dotrča pod prozor i uze list, što je visio o koncu. Obavivši svoj posao kao obično, poleti prema šumi i strugnu u tamnu noć.

Nije prošlo ni po sata, a s jednoga povisokoga rta razlegnu se krupan glas mračnom morskom pučinom i istutnji pod pećinama mrkih draga.

- Antonio, jesi li to ti? - odazove se muklo noćni ribar ispod klisura.

- Evo me nad »Stupovima«. Vozi!

Antonio bješe se uspeo na rt, pod kojim je pijesak »Stupova«, da odatle povikne svome prijatelju Josi, koji običavaše ribariti onim krajem. Antonio se počne sada spuštati k moru, držeći se čvrsto rukama i pazeći kamo da metne nogu, sad jednu, sad drugu. Kad sade do mora, sjedne na jednu stijenu, valovima ispranu i izjedenu, i pogleda u tamnu dragu, otkle se je čuo pljusak vesala. Lađa Josina zapuzi glatkom površinom prama rtu. Sa svake strane pljušti po jedno veslo. Ladica i njena vesla, sve ti se pričinja u onom mraku, kao da je velika i crna prekomorska ptica, što tromo i saneno bludi nad tihim morem, umačući u nj okrajke svojih teških krila.

- Antonio, gdje si? - povika Joso, kad sjekne pod rt, ne videći u mraku svojega prijatelja.

- Evo me ovdje! Zaveslaj još dva puta. Tako, ravno, pazi da ne bubneš o stijene!

Ladica pristane kraju, poljubivši nosom obalu, zastruže o jedan greben, pa se trže natrag od toga hladnoga i tvrdoga cjelova. Uto skoči u nju Antonio i tako ju silno uzljulja, da joj more otprсну ispod napuhnutih bokova.

- Pomalo, Antonio! Nije moja lađa gumno! Skoro da se ne prevrnuh.

- Jesi li što naribarario?

- A, a! dva, tri funta. Mišljah, da nećeš noćas doći - zahunta Joso kroz nos.

- Kamo ćemo sada?

- Drži veslo! Hajdemo na kantrište, gdje sam dosada bio, znaš kod onoga grebena, što ga djeca zovu Kokošom. Ima ti tamo i lovrata.

- Joso, imaš li ti što smrkiša, da natorimo more?

- Nemam ništa, a i ne treba, jer se pomamila riba za udicom, kao da je korizmovala. Sve cigli gladuši! E, što će nam riba, kad nema čime da ju zaliješ!

- Bit će doskora i vina; grožđe je već zamjekaj.

- Baš sam ga željan. Ako Bog da, kad otočimo, napit ću ga se do mile volje, sve ću se valjati pred pivnicom.

- Joso, grijeh je opiti se!

- E, znaš, katkad, kako je ono lani rekao, znaš na sajmu, onaj čovjek iz Karlovca, koji je platno prodavao.

- A što je rekao?

- E, e, dobru ti ja imam glavu! Škoda što nisam polazio školu! Onaj ti je čovjek rekao, da nije sramota opiti se svake vlaške godine!

- Nut vruga! A što je to vlaška godina?

- E, to ti brajane, ni ja ne znam! Antonio, ne veslaj više! Evo, tu ćemo baciti povraze.

- Zar nećemo spustiti sidro?

- Ti valjda misliš onaj šuplji kamen? - reče Joso smijuć se.

On nije uistinu imao sidra, pa je stoga bio privezan ovelik kamen o stari i dug konop.

- Spusti lagano kamen u more, da se ribe ne poplaše - opomenu Antonio.

Kad se usidriše ili bolje reći ukameniše, upitao će Joso:

- Antonio, imaš li vatre? Hoću da si malko nos potkadim.

- Imam nekoliko žigica; evo, drž'!

Joso se protegnu preko lađe i ispruživ dugu ruku primi žigice, pa upali lulu. Kad žigica planu, rasvijetli staru i izgledanu lađu, ribaricu. Josino mršavo i žutkasto lice, iskrivljena mu usta, grbavi nos, i nešto modra i tiha mora.

- Joso, prije dana, znaš doskora, ici ćemo na kraj. Izvući ćemo lađu na suho, na pijesak »Stupova«.

- Zašto? - začudi se Joso, držeć u zubima lulu na kratkom kamišu.

- Poznaš li onog gospodina?

- S brijega nad Lučicom?

- Da, onoga...

- Kaži, Antonio!

- Sutra zorom ide Marija Šabarićeva u goru po breme ječma.

- Sretno! Ne iznosila ga nikad! Napunila si njim svu kuću!

- Onaj gospodin i Luka, njegov sluga... poznaš li Luku?

- A, a!

- Oni idu za njom u goru.

- Pa nek idu! No kako to govoriš? Kao da si se nabo na morsku ježicu.

- Onaj gospodin hoće da nanese Mariji sramotu.

- Sramotu?

- Da, sramotu; ta kako da ti kažem?

- Sramotu?

- Da, da s njom sagriješi...

- Gle lopova! Utopit ga! - zakvrči Joso trgnuvši se, da se je lađa zazibala.

- Hoćeš li dakle sa mnom?

- I te kako! Kao na pir! Ma izlemać ću ga do svetoga ulja!

- Stari Saletti prodao je imanje tvoga oca na bubanj.

- Lupež ti je ono! Ta on si ga je kupio, ta na njegovom kopa moj otac. Da, ja ti i sam ne znam, kako nas je prevario i oplijenio! Stara ti je ono lija! Grob mu kosti izmetao! Ha, pst! Antonio, nešto mi se zakvačilo - reče Joso i stane vući povraz u lađu.

Joso vuče, popušta i opet vuče, lagano i oprezno, da mu se povraz ne isprekida. Napokon zapljuska na površini velika i široka lovrata. Joso dignu ribu u lađu, stisnu je među koljena, izvadi joj udicu iz usta, a baciv je u dno lađe reče ozbiljno:

- U najmanju ruku šest funti! Čestita li zalogaja za stol gospodina plovana.

U tišini mračne drage čulo se sada, kako skače riba po dnu lađe, po klimavim daščicama, po pajolima. Kad se riba umirila, zavlada u uvali opet ona ukočena tišina, koju prekida katkad mirno dizanje i padanje vode, što se saneno toči i upija u krhki i šupljikavi morski skorup, kojim su se osule stijene baš na površini. Kad slušaš onaj tihani romon i ono muklo i ljupko pljuskanje vode, misliš, da i one klisurine u mraku uzdišu, da su i one žive, da i njima godi, što ih more cjeliva, što im se umiljato poigrava gustim i dugim mahom. Glatka i tamnomodra pučina lagano se nadima i

uzdiže ko slatko uspavana morska vila, kad sniva o krupnim i sjajnim zvijezdama, što se ogledavaju s nebeskoga svoda u tajinstvenim dubinama, njišući se oko njezine zlatokose glave.

- Joso, bacit ćemo još jednom povraze, a onda idemo na pijesak. Gledaj, tamo na bregovima već se nebo bijeli.

U jednoj pećini nešto zaprhuta.

- Divlji se već golubovi bude - drhtnu Joso, pa onda nastavi: - E, noć je jošte! Tebe ruke svrbe...

- Zašto, Joso?

- Što ćeš, da ti rečem?... Marija je lijepa djevojka...

- Ti bi dakle, rado izlemao onoga gospodina? - upita sada Antonio nestalnim glasom.

- A ti?

- Ne znam, no on bi mene satio, da može.

- A što bi mu to koristilo?

- Joso, ono su zli ljudi.

- Kako rekoh, utopiti!

- Evo moga noža! Nabrusio sam ga; ako na mene navale, rasparat ću im trbuh!

- Ovako, a? Pfurr! A crijeva van - hoće Joso, mahnuv naglo rukom po Antonijevom trbuhu, od pupka do grudi.

- Joso, ja držim, da se čovjek smije braniti.

- Dakako da smije, i po zakonu i po pravici. Ta i carevi se brane, kad tko na njih navali.

- E, drugo je vojska!

- Kad se budeš branio, bit ćeš i ti vojska! Zar se uistinu bojiš tih gadova?

- Da, njegove sluge hoće da me ubiju.

- On ima mnogo slugu?

- Lovro i Luka.

- Tko ti je to kazao? Ne vjeruj, Antonio! No da na tebe nasrnu, ma i deset onakvih, ti bi svima razmrskao lubanje!

- Ne bojim se nikoga, ali kako da se obranim, ako me zaskoče iznenada?

- Ako je istina, što slušam, čuvaj se, Antonio! No zašto da te ubiju? Kada si im stao na rep?

- Ne znam Joso...

- A, slušaj! Pred tri, četiri dana kazivao si mi, da si onog lupeža opalio nasred ceste, pa je on, da ti se osveti, naložio slugama, neka te zakolju.

- Da, da, bit će tako...

- Čuj, ne bi li bilo bolje, da ih prevarimo?

- Kako?

- Da su mrtvi, ne bi tebe nikako mogli ubiti...

- Neću, Joso. Na ovom mi svijetu nije dobro; no želim, da mi bude bolje na onom drugom, pa neću da si smrtno ogriješim dušu.

- E, ne bih ja ovako mudrovao, da su ono ljudi!

- Kršteni su kao i mi! Neću, Joso, ako me baš ne prisile. Ta nije čovječja krv pasja krv. Bog zna, da nisam žedan njihove, a on će svima suditi.

- Baš divno siječeš! Ne bi tako umio ni naš plovani! Antonio, ti si čovjek od oka!

- Čuj, Joso! - reći će nakon kratke šutnje Antonio - daj da te nešto upitam: Sjećaš li se svoje majke?

- Da i ne; nisam bio navršio ni dvije godine, kad je umrla... Ču li, Antonio, kako prhutaju nekakve ptice u onim mračnim pećinama - upita Joso tiho prekriziv se.

- Je li ti bio otac u Lučici, kad je majka umrla?

- Nije; no zašto me to ispituješ? Zar ne čuješ, da one ptice sve jače prhutaju i kvrče? Da, Antonio, svaki put, kad ovud noću ribarim i kad pomišljam o pokojnoj majci, premještaju se one ptice, križaju oko pećine i sve se nešto tuže cvileć i pišteć. Hajde, reci mi, zašto me to pitaš?

- Zašto... zašto? - Ne znam...

- Kad mi pokopaše majku, bio je moj otac na moru. To mi je dobro u pameti, jer se sjećam da me je tetka k sebi uzela poslije smrti...

- Tetka Kata?

- Da, Kata kod koje proživjesmo zajedno nekoliko godina, dok mi se je otac s mora vratio.

- A zašto sam se ja nalazio kod tvoje tetke?...

- Što si se lecnuo, Antonio. Tvoj mi se glas pričinja kao da dolazi iz groba.

- Mene je tvoja tetka jako milovala; kako sam ja došao u njezinu kuću?

- Da, jako te je voljela. Nikad neću zaboraviti onoga dana, kad te je donijela...

- Iz... iz Trsta...

Nad dragom, pod mrkim vletima, preleti sovetina mrtvim letom, zakvrči grozno i osvetno, te iščeznu u mraku.

- Da, iz Trsta. Jesi li zaboravio, kako se igrasmo pred tetkinom kućom po onim kamenim stubama?

- Kašnje rugahu mi se ostala djeca, da sam mulac.

- Pa što te briga! Ta i ja kao da nisam nikad majke imao.

- Ti imaš barem oca.

- A da se je moj otac utopio?

Antonio i Joso umuknu i zagledaju se u povraze.

Prođe dobar sat.

Nad istočnim planinama kidahu se i rijađahu noćne koprene. Nebo bivaše golubinje. Sjeverno povjetarce spuštalo se s kastavskih bregova na more i crnilo mu površinu sredinom zaljeva.

- Joso, ajde da savijemo povraze! Eto, već se dani.

- Kako ti voliš.

Ribari posprave povraze, late se vesala, pričvrste ih o klimave kline, a lađica, zaljuljavši se kao tikva, zabrazdi okol rta. Kad dođoše pred pijesak, zakrive svom silom stara vesla. Ribarica poleti kao po loju, zastruže po mulju dna, nasadi se i zarine na plitki žal.

- Polovicu smo je zasukali na suhi pijesak - kliknu Joso.

- Sjećat će se njezino dno ovoga sukanja!

Sad pobacaju na pijesak nekoliko kratkih i vlažnih daščica, što pokrivaju dno lađe. Skočivši zatim sami na kraj, polože ove sluzave daščice pred lađu, pa uhvativši je svaki sa svoje strane, povuku ju po onim daščicama za jedno pet koraka od mora. Kad su bili tim gotovi, uzmu one daščice, vesla, ribe i konop od kamensidra, pa sve to sakriju u jednu pećinu daleko od pijeska. Da su ostavili vesla na lađi, teško da bi ju Joso kašnje na svom mjestu našao, jer djeca, što dolaze svakog dana k moru, porinula bi lađicu u vodu, da se malo pozabave, veslajući po klisurinama.

Ribari se upute sad u goru. Antonio sved šuteći hoda pred svojim prijateljem. Joso mašući rukama mjeri duge korake i puše sav zapuren. Lijeva mu je noga ravna, a desna od koljena dolje ispružila se postrance, kao da si mu ju slomio u zglobu. Kad korakne prigne mu se mršavo visoko tijelo -

najviše u cijeloj Lučici - nad desni bok, a ona iskrivljena noga napravi potpun polukrug svaki put, kad stupi naprijed.

Krasan će svanuti dan. Uvalama zuji svjež jutarnji vjetrovi i razblažuje ribarima lica i razgaljena im prsa, šuljajući se u njedra crvenih zakrpanih košulja. Glavice na planinama i odaljena ostrva lijepo se već razabiru. Male kućice bijele se na izbrešcima i po pitomim obroncima. Mlada i ljupka svjetlost svud se širi, raste, svud probija sjene, svud ih raspršuje. Ta utješljiva svjetlost, taj čisti i blagi zrak, narav, što se budi iza krepka sna, lagodan njezin dah, koji srčeš tako požudno, sav taj velebni porod jednoga dana doima se silno i živaca i srca i duše - Antonijeve...

- A kud se mi veremo? - puhnu Joso.

- Daleko smo već odmakli od mora. Udarit ćemo sada ovim brijegom, pa eto nas kod Šabarićeva dolca! Marija će doći bez dvojbe.

- Sakrit ćemo se za koji zid. Sjetit će se Saletti današnjega dana! - grozio se Joso.

- Ti ne smiješ ništa činiti, nego što ti ja rečem. Oni će imati puške.

- Pu... puške! - osupnu se Joso, te se zaustavi na ravnoj nozi, držeć onu drugu u zraku.

- Da, puške! Ti se već bojiš, a toliko si se junačio u ladi.

- E ma ne bih želio, da u mene zadime i da me oprže.

- Stoga valja da budemo na oprezu.

Antonio i Joso skoro da se ne umoriše, lomeći se onim grdnim stazama. Napokon doklipsaju do Šabarićeva dolca. Taj se dolac nalazi pod strmom glavicom najviše gore. Mala je to kotlina, kakvih ima mnogo u onim kršnim krajevima. Dolcu bit će u promjeru sto koraka, opasuje ga povisok zid. Po sredini dolca bila je kop ječma. Još ima snoplja za dva bremena. Joso i Antonio sakriju se za zid izvan dolca, u jarak, što štiti od povodnje taj mali Šabarićev posjed. Oni sjednu, a u daljini, pod bregovima, stane se razlijegati jutarnji pozdrav majci božjoj. Ribari skinu kape, prekrize se, pa svršivši molitvu, reći će Joso:

- Danas je Franina podranio.

- Šuti il govori tiše; Marija neće zakasnuti.

- Čut ćemo je, čim prispije na dolac.

- Da, ona obično pjeva.

- Lijepa je to djevojka, no reci, je li tebi hladno?

- Nije.

- Mene borme srsi prolaze. E, znaš u gori smo; ovdje ti je uvijek studeno, pa da ti istinu kažem, uznojio sam se putem. Gledaj, Antonio, sva mi je košulja poderana. Imao sam jednu iglu, no i tu sam izgubio. Imaš li ti novaca? Kupio bih si košulju kod Stipe.

- Nemam, no Stipe dat će ti i na vjeru. Dobar je on čovjek.

- Neću na dug, jer se stidim - reče Joso i pogladi si dugački vrat.

- Šuti, čujem nečije korake.

Ribari se zgure pod zidom. S brijega preko dolca čuli su se uistinu laki koraci.

- Je li to ona? - šapne Joso.

- Mislim; gospoda imaju cipele, a njezini opanci ne štropeću po kamenju.

Prijatelji umuknu, gledajući si u lice. Uto zapjeva nad dolcem tih ženski glasić: »Hitala Mare pešćice u more.«

- Ona! - izlane Antonio i porumeni.

- Antonio, što ćemo sada?

- Ništa, šuti! Čekajmo, dok side u dolac - reče Antonio i pridigne se, da vidi, gdje je djevojka.

- A što se je to zabavila na brijegu?

- Stoji na jednom kamenu - odvrnu Antonio, obuhvaćajući njezin dražesni struk svojim velikim očima.

Sunce, malo jutarnje sunce, siplje već svoje zlatnorumene zrnke po gorskom predjelu. Marijin vitki stas slikovito se crta na sinjem nebu, kupajući se u onim sjajnim zrakama. Djevojka pričinja se Antoniju mnogo višom, negoli je uistinu. Ona gleda u more. Oči joj blude tihom površinom i zelenim obalama odaljenih ostrva, tražeći mala i mirna jadra. Osmjehnuvši se sjetno moru, svrne okom po rodnom kraju i uze promatrati, kako se dim lijeno diže nad seljačkim kućama. Sluša zatim mršavu kravicu, što mûče pod jednim brijegom, i gladne ovce, što bleju po strmoj strani nad Lućicom. Marijine se nozdrve šire, grudi joj se nadimlju, udišući onaj čisti zrak, kojim se rasplinuo miris kuša i smreka i vonj rahle zemlje. Sivo kamenje, stijene čovječje visine sjaju se i lašte, jer su vlažne od noćne obilne rose, pa misliš, da se one probudiše, da usišu toplinu životnih traka svemožna sunca. U rijetkoj travi sve nešto gmiže i mravinja, u grahoricama i smrekama šuška, sve gmilji, sve uzdiše, sva priroda oživljuje. Nad Marijom u bistrom zraku leluja se sura ladvica i klikta veselu pjesmu; nad planinom leti orao, mašuć i šumeć velikim krilima, a još više, gore po nebeskom svodu, plove mirno pozlaćene pahuljice.

Dan je osvanuo.

Antonio ne može skinuti oka s djevojke suncem obasjane a Joso razmišlja o Salettijevoj puški, te zalazi rukom pod zakrpanu košulju na prsima. Gladi rukom crvena i mršava prsa, opipava rebra, koje možeš lasno prebrojiti pod onom jadnom kožom. Klima Joso glavom, pa kad pomisli, kako bi bilo, da ovdje ili ondje olovo među rebra prohuji, ispruži visoki vrat, teško gutne slinu, a vanredno velika jabučica u grkljama poskoči i napne kožu baš kao u tukca, kad ga pitaš za božićne svece cijelim orasima i kukuruznim žgancima. Joso pogleda zatim svoje suhonjave noge, što su se duljile pred njim po zemlji i preko jarka. Lice mu se razvedri, sive mu oči veselo zažmire, kad mu sune u glavu misao, da bi već i ona iskrivljena noga svoje učinila, kad bi baš do bijega došlo.

- Pst, pst! Antonio, silazi li već Marija? - upita Joso pa kad ne dobije odgovora, povuče prijatelja za otrcanu nogavicu hlača.

Antonio gledajući Mariju, mahne mu rukom, da šuti, no malko kašnje zguri se pod zid i metne kažiprst na usne.

- A, ide li? Antonio, blijed si kao da nema u tebi ni kapi krvi - progundā Joso kroz grbavi i nadesno nakrivljeni nos.

- Tiho! Već silazi u dolac.

- Tako? Saletti? - izbeči Joso oči.

- Ne. Ona. Šuti!

Marija, silazeći u malu kotlinu, pjevaše iz svega grla. Antonijevo srce naglo tuče. Marija otvori laz i uniđe u dolac, pa stane slagati breme na plašćenicu, na uprtu, koju bješe protegnula po strništu. Joso i Antonio pogledavahu se pod zidom izvan dolca, slušajući njezin zvonki glas.

Kad djevojka naravna breme, sjede na zemlju i provuče glavu kroz plašćenicu. Oprti se, a kad htjede da ustane, naglo zadrhta, opazivši dva čovjeka, što se bjehu pomolila nad dolcem.

- Evo ih! Joso, tiho!

- Možda nemaju puške! - zinu Joso kao riba kanj.

- Tiho! Silaze u dolac.

- Antonio, ustani, da vidiš puške.

- Pst! Već su blizu dolca.

- Pucat će na nas kao u zeceve!

- Ne dršći! Ti se plašiš!

- Ja?

Prijatelji umuknu, da čuju, što će biti.

Marija skamenila se videći Alfreda i Luku, te nije ni mislila, što da učini, već osta onako privezana za breme i na nj naslonjena. Plemić i sluga mu vrebahu na taj zgodan čas s ruba kotline, pa se onda hrlo spustiše u dolac, gdje prisloniše puške o zid, koji zatvaraše dolac u potpunom okrugu, pa potrče k djevojci, bojeći se, da se ne rasprti.

- Dobro jutro, krasna Marijo! O, o, vi se rano ustajete! - reći će Alfredo, pogladivši je po licu.

Djevojka ne reče ni riječi, već se sagne, da se dignu s bremenom. Luka povuče breme, pritisne ga na zemlju, a djevojka protrnu i viknu:

- Oh, majko moja!

- Marijo, pošao sam u lov, a vjerujte mi, nisam se ni nadao, da ću vas ovdje naći.

- Ostavite me na miru!

- Marijo, danas morate mi štogod utješljiva reći! Ja neću da propustim ovako lijepe zgode. Sami smo ovdje, nitko nas ne vidi i ne čuje, ovo je moj sluga, ta šta da se plašite? - govoraše Alfredo drščućim glasom.

- Ako znate, što je Bog, ostavite me! - kriknu Marija i opet pokuša, da se dignu, no Alfredo gurne ju natrag, a ona se sruši na breme i vrisnu: - Razbojniče!

Alfredo poljubi ju u lice. Marija razveže plašćenicu, riješi se bremena, pa osovivši se htjede pljusnuti mladića, no to zapriječi Luka, uhvativši ju čvrsto za ramena.

- Marijo, bolje po vas, da se umirite! Gospodin vas voli, bit ćete sretna...

- Oh, majko moja! - zarida djevojka, trzajuć se u Lukinim šakama.

Alfredo opasne ju rukom. Oči mu sijevahu, lice mu je tamno ožareno, cijelo mu tijelo dršće.

Marijo, ne vičite! Umirite se, dušo!

- Ljudi, na pomoć! Zar me nitko ne čuje! - vrisnu opet Marija.

Luka sveže joj usta velikim rupcem. Marija brani se svom silom, da im se otme. U taj par skoče Antonio i Joso preko zida u dolac, i to baš na onom mjestu, gdje su bile naslonjene puške. Antonio bješe malko zavirio u dolac i opazio puške, pa se onda s Josom do njih došuljao, idući pognuto izvan zida.

- Stani - zagrmi Antonio, naperivši pušku u plemića.

Alfredo i Luka okrenu se i prestrave. Marija potrči k nahodu, klekne pred njega, pa obuhvati mu koljena zajeca:

- Antonio, neka ti Bog plati!

Plemić i sluga stajahu blijedi posred dolca.

Luka htjede umaći, no Joso zakriješti:

- Stoj, razbojniče, il' te prozvrndam!

- Dajte amo puške - umoli Luka.

- Šuti, psino ili ću odapeti! - zagrozi se opet Joso.

Alfredo pogleda bijesno Antonija i koraknu prema izlazu.

- Stani, ići ćemo zajedno u Lučicu! - javi se Antonio muklo i hladno.

Plemić protrnu.

- Marijo, oprtite breme. Dok sam ja živ, neće vam se dogoditi zla. Joso, pazi na Luku.

- Ako se makne, hoću u srce! Ej, grdobno, ajde pokušaj, da mi umakneš! Ni sveti Luka te neće spasiti, jer ću ja... pras!

- Joso, daj amo pušku! Ne luduj - hoće Luka slatko.

- Hoćeš li, da te nasolim?

Plemić drhtaše od bijesa i od straha, videći one mrke oči i ono crnomanjasto i mračno Antonijevo lice.

Kad bude Marija pripravna, zapovjedi Antonio:

- Sad u Lučicu!

- Lupeži, pred nama! - vikne Joso.

- Za deset koraka - produlji Antonio.

Sat zatim čudom se ljudi čudili na cesti pred Lučicom.

Pokunjeni plemić i prestrašeni sluga stupahu pred Antonijem i Josom, gledajući u zemlju. Malo za njima išla je Marija s bremenom. Djevojka bijaše sva rasplakana. Nekoje žene, dolazeći od rane mise, snuždiše se, videć jednu djevojku! Klimajući glavom i lamajući rukama idahu dalje, svaka svojim putem.

Kad dodoše pred poštu, koja se nalazi na cesti pred Lučicom, reče Antonio plemiću i slugi:

- Sad možete, kud vas volja.

- Daj puške - umoli Luka.

- Ne laj, psino! Smrskat ću ti glavu! - grozio se Joso.

- Puške vam se neće izgubiti - odsiječe Antonio.

- Amo pušku! - istisnu Alfredo kroza zube.

- Ne! Zahvali Bogu, da si živ! Ajde, grdobo, gdje je za to puška! Nosi se kući, pozdravi mi tvoga oca, onoga lupeža, što mi je baštinu ukrao. E, lijepo ste nas ogulili!

- Mani ih se, Joso - mirio ga Antonio.

- Ako pisne jednu riječ, zavalit će se u svoju krv!

Luka i plemić, kad uvidješe, da ne mogu ništa opraviti, krenu šumom kući.

* * *

Seoska djeca idahu za Antonijem i Josom vičući: Imaju puške, puške! Antonio hodaše brzim korakom. Šešir bješe navukao nad oči; oštro pogledaše djecu, koja mu se približavahu. Joso klipsaše za njim, nagibljući se na desni bok i mašući glavom.

- Joso, kamo idete s puškama? - upita ga jedan deran.

- K Stipi.

- Znaš li ti; kako se puca?

- A, a! Znam, vidiš ovako - reče dižući pušku na oko.

- Ajde, pucaj!

- Neću! Lijepa puška. Ovo je Lukina. Ala su drhtali oni lopovi!

- Žandari će te zatvoriti, što si pušku ukrao. Da, i Antonija će zatvoriti!

- Mi ćemo se braniti; sve ćemo poubijati.

Trgovac Stipe, stojeći pri blagajni u svojem dućanu, drži lijep svežanj papirnata novca u ruci. Pred njim na klupi leži jedna stotinjača i nekoliko desetaka. Lovro, Salletijev kočijaš, došao je s onom stotinjačom, da ju usitni kod trgovca. Stipe se dotakne svaki čas jedne mokre spužvice i broji novce kočijašu. On broji, a u dućan banuše Joso i Antonio. Trgovac se osupnu. Lovro se okrenu i spazivši oboružane ribare strašno probljedi.

- Antonio, čije su to puške? - upita Stipe.

- Reći ću vam kad otiđe iz dućana taj ćuk - odvrati Antonio i pokaže rukom na Lovru Palottu.

Taj čovuljak, prava lopužina, oduga i obrijana lica, sve nešto žvače, a ne zna, što da reče, ni što da učini.

- Lovro, evo ti! Broji jošte jednom; možda sam se pomutio - reče Stipe, gurajući desetače po klupi.

- Ej, sakaro! Odakle tebi taj novac? - upita Joso.

Lovro zinu velikim ustima i zagleda se u ribare.

- Znam ja, otkud mu taj novac! - šanu Antonio.

- Gle taj skot, a mijenja stotinjače! - viknu Joso i uzme u nišan kočijaša.

Lovro sav se stisnu i turi novce u džep široka i dugačka sura kaputa.

- E, ne mijenja on za sebe! Poslao ga amo mladi gospodar - obrani ga Stipe.

- Da, da, mladi gospodin - zapenta Lovro.

- A što strepiš? Ta koji ti je bijes? - čudio se Stipe kočijašu.

- A gdje ti je taj mladi gospodar? - nasmije se Joso, kao da kiše od hunjavice.

Lovro se trže i zavrti glavom, pa promrlja:

- Ajde tražite ga!

- Već sam ga našao! - uzviknu Joso i ispruži vrat.

- Daje li ti kadgod tvoj mladi gospodar novaca? - upita važno Antonio.

Lovro uhvate grčevi. Antonio probode ga svojim pogledom.

- Novaca!... On!... Da, korbačem po leđima - izmuca Lovro.

- Antonio! - preseneti se trgovac.

- Prisjest će mu onaj novac! - zagrozi se Antonio muklo.

Lovro se otetura iz dućana.

- Antonio, vjere mi, ne razumijem tvojih riječi! Ta što si na nj tako navalio? Što ti je skrivila ona nevolja?

- Ništa!

Stipe slegnu ramenima, pa upita:

- A te puške?

Antonio ispriča sve, što se bješe zbilu u gori i kako je dopratio plemića do Lučice.

- Gdje je Marija? A, lupeži! - vikaše trgovac zgražajući se.

- Otišla je kući.

- A što si amo donio puške? Oduzi ih načelniku, pa mu reci, da sve sudu prijavi.

- Načelnik bi nas zatvorio! - zahunta Joso.

- Pravo imaš, Joso! Gle, nisam ni pomislio! Načelnik je prijatelj Salettijev.

- Tako je! - potvrdi Antonio.

- Tko ti je rekao, Antonio, da će oni lupeži za Marijom u goru? - upita Stipe.

Antonio, pomislivši na Elviru i Marka, uzbuni se malko, pa zataji trgovcu, kako je čuo razgovor pred plemićevom kućom prošle noći.

- Nisam ja zastalno znao, da će ovaj gospodin za Marijom u goru - usili se Antonio izvraćati. - Sinoć kod večere reče Jele Mariji, da urani po jedno breme ječma, a ja odmah pomislih, dočekat će ju Saletti u gori.

- Da, da; ona hulja napastuje djevojku - ljutio se trgovac.

- Ja i Joso ribarismo cijelu noć; u zoru rekoh mu, da pođe sa mnom. Kad dođosmo na jedan kuk, opazim preko doline na strani brijega Mariju. Podaleko za njom idahu dva čovjeka; odmah se dosjetih jadu!

- Gle, a ništa mi onda nisi rekao! Zar si ih zbilja vidio? - začudio se Joso.

Antonijeve posljednje riječi bile su istinite. On ne htjede Josi kazati, da vidi one ljude s puškom, jer se bojao, da će mu Joso umaknuti.

- A tko je kazao Salettiju, da će Marija po ječam? - upita Stipe.

- Njegove sluge paze na svaki joj korak - odvali Antonio.

- Vaj meni, oh da ste Stipe, čuli, kako je Marija vriskala! Ma sve me jeza hvataše! - reče Joso i podigne pram ridavih i žutkastih vlasi s tjemena uvis, da bolje pokaže, kako mu je bilo pod zidom onoga dolca.

- Antonio, valjan si ti momak!... Sirota djevojka! Da tebe ne bude, sramota bi danas bila pala na Šabarićevu kuću. Ti si spasio Marijino poštenje i osramotio onoga lupeža. Eto, to su vam ta lučička gospoda. Bi li se i sama hudoba što poganijega izmislila! - vikaše Stipe.

- Antonio, zašto ih nismo utukli? - junačio se Joso.

- Bolje da niste! Ruglu i sramoti izvrgoste ih, a to je za sada dosta, dok sud ne kaže svoju. Gle, takve se hulje tove u našim krajevima! Nije im dosta, da gule i zatiru naš jadni puk, već hoće da nas i sramote, da nam i djevojke obešćašuju. Ne, nema više pravice na svijetu! Ovi su skotovi za vješala! Briga Salettija za naše nevolje; puni su mu ambari, njegove kese pucaju, a narod gladuje! E, lako njemu! Kad su bile one zle godine, davaše on o Božiću vreću kukuruza, da mu kmetovi za nju povrate tri vedra vina o Miholju! Ta što ćemo, kad smo siromasi? Ona gospoda, koju šaljemo u Beč, mjesto da se za nas zauzmu, za ovaj nevoljni puk, pravdaju se i nadmudruju, u kom jeziku da se uče naša djeca, a nas malo svrbi glava, da li smo crni il bijeli, kad nas deru, kad nas sramote skotovi poput onoga staroga lupeža nad Lučicom! - bjesnio je Stipe naglo koračajući dućanom.

Majka i otac došavši u dućan stanu ga miriti, videći ga onako ljutita, no sve uzalud. Stipe vikaše kao izvan sebe, a kad se izvikao, pođe u jednu malu sobicu, gdje običavaše pisati. Tu sjedne, obori glavu na prsa i uze nešto mrmljati.

Antonio i Joso ostave puške u dućanu, izađu iz kuće, pa se upute k Šabarićevima.

Jela i Marija sjedile su na ognjištu, plačući i jadikujući. Marko šeta se kuhinjom. U licu bijaše blijed i zamišljen. Kad žene spaziše Antonija i Josu, glasno zajecaju. U sobi ležao je stari Antun na visokoj postelji. Nesretni mornar upiraše staklene i suzne oči u prozore i slušaše jecanje žene si i kćeri.

- Ah, dragi Bože, što smo ti skrivili - uzdisaše Jela lamajući rukama. - Svemu, svemu sam ja kriva! Ah, mi tužne sirote! Sad razumijem, zašto me je Luka pitao jučer i ovo i ono. Draga Marijo, rano moja, nemoj mi jecati! Nikad nećeš više sama iz kuće. Ma zar su već ljudi poludjeli? Oh, oprost mi, Bože! A što znam ja, što govorim?

- Umiri se, majko! Marija se samo preplašila.

- Antonio, ti si spasio čast ove kuće! Deder kaži, kako je bilo - reče Marko drščućim glasom.

- Zar vam nije Marija rekla?

- Jest, no gdje su ti puške?

- Dao sam ih Stipi, jer bi on morao biti načelnikom.

- Je l' te, zar tebe zovu Josom?

- A, a! Da, Josom. Žao mi je, da nismo u njih zadimili kao u zecove.

- Oh, sveti Bože! - zalomi Jela.

- Majko, ne boj se! - zajeca Marija.

- O čekaj ti, oj plemeniti plemiću! Kazat ćeš ti meni, što imaš s mojom sestrom! - zagrozi se Marko i užasno potrnu.

Antonio gledaše ga smiješeći se, sažaljivo, gorko i skoro prezirno...

- Marko, sine, nemoj se pačati u ljude, koji se otpustiše od Boga! Nemoj da nas i veća zla snađu - moljaše Jela.

Nasta tišina. Iz sobe se začu glas bolesnika.

- Sinko, djeco, čuvajte se tih grešnika; nemojte me spraviti u grob i prije vremena.

- Antonio, Marija pripovijeda, da si ti pred nekoliko dana udario plemića šakom; zašto si šutio o toj stvari? - upita Marko.

- Šutio? Zar nisam vama, Jele, kazao sve one iste večeri, kad ga oborih na cesti?

- Jesi, Antonio, jesi - odvrati Jela.

- Da sam to znao, ne bi se bilo slučajilo ovo današnje! - reče Marko jedovito.

- Šutjele smo, da te ne rastužimo; pa i Mati ne rekosmo ništa, da se ne dogodi veće zlo.

- Zlo uradiste! Ja bih bio govorio s plemićem.

- A bi li danas poručili Mati u Jelenšćicu, da amo dođe? - upita Antonio trpkim i nestalnim glasom.

Marija drhtnu pogledavši mu lice, preko kojega bješe u onom trenutku preletio oblak velike boli.

- Nikako! Pošto da dođe amo? Moja je briga, da sa Salettijem obračunam. Ja ću ga već dozvati k pameti! - izvikne Marko gnjevno.

Njegovim krasnim licem prostrla se gorka zabrinutost i ljuta pečal.

- Da, da, sinko, bolje je da Mato ne dođe u Lučicu, ta čemu da ga rastužimo! Bit će najbolje da zapitamo za savjet gospodina plovana i Stipu; oni će znati, što nam valja činiti i komu da se obratimo. Sreća naša, da imamo takvih ljudi u Lučici! Gospodin plovani pomogao bi i nekrstu, a kamoli ne nama! Marko, da si pop, ne bi se to događalo tvojoj sestri. Tko; tko da se takne sestre jednog plovana? Ah, što ćemo mi sirote, siromašni mornari!

Glas o Salettijevu mrskom nedjelu u tili čas raznio se Lučicom. Skoro svi požale krasnu i dobru Mariju i jadne joj roditelje. Tiho mjestance silno se bješe uzrujalo. Majke zabrinuto pogledavahu svoje kćerke, osipavajući ih lijepim i korisnim savjetima. Joso ševrdaše duže vremena gradskim klancima, uličicama, pripovijedajući i hihotajući o Mariji, o plemiću, o dolcu u gori i o puškama. Žene dovikuju se preko puta, ispituju, grde plemića, lamaju rukama i ne mogu da se prečude Josinu junaštvu. Djeca, što opkoliše ribara, gledaju ga zapanjeno i prestrašeno, pa ga slijede sve od kuće do kuće, a on kazivaj i pripovijedaj, kao da je poklao nepreglednu vojsku. Joso s četom dječurlije pane pred načelnikovu kuću, pa opet nabrajaj i drobi radoznanim susjedama.

- Što mi se derete pred kućom! - zakvrči s prozora Anastazija Murelli.

Silne li sada, brajne, graje! Joso u svom junačkom zanosu poviče:

- Gle, gle, sovetine na prozoru!

- Sovetina! Sovetina! - zaurliču djeca.

- Gadovi, razdrapanci! Ajte kući, da vam matere hlače zakrpaju! - zakriješti opet Anastazija.

- Grdoba, vještica stara, ciganko! - stane pljuštati sa svih strana.

Malo zatim, pošto se sleže oluja, gledaše načelnik žutkasto lice svoje žene i dlake, što drhtahu po bradavicama, slušajući graju, što se bješe prenesla u jednu drugu ulicu.

VI.

Na onom pitomom humku, što se diže za jedan puškomet na zapadu mrkloj Lučici pod golom strmom stranom sive planine, poviruju gospodski dvori između gustoga stabalja. Okrugli plosnati humak sa svih strana obavijen šumom. Među njim i planinom pukao je uzak tajanstven prodol. Svrne li zamišljen mornar obalom, plovio ma kuda divotnim zaljevom, mora mu oko zapeti za ono bijelo pročelje na brežuljku. A kad ga ugleda, nepovjerljivo preleti očima svoju krhku lađu; bolno čeznuće stisne mu grudi, u srcu ga zazebe, pomišljajući na ženu i djecu. On razmišlja o tihoj sreći, koju uživaju neznani njemu ljudi na onom zelenom humku, u onom tihom i zabitom kraju, a ne zna jadan, da se je na jedan prozor one kuće naslonila mlada, nesretna djevojka, koja mu zaviđa njegov udes.

Elvira Saletti u sjetne je utonula misli, promatrajući tihu morsku pučinu, što se pred njom svjetluca i zrcali. Crno joj i zagasito oko nehajno bludi pustim predjelima otoka Cresa, tražeći u njegovim zagušnim vrhovima najsamotnije uvale i prodole.

Sunce čisto i sjajno zaći će sada za visoku Učku. No njezinim ponosnim glavicama silan je planuo požar. Goleti Velebita i nekoji viši vrhovi kvarnerskih otoka sunčaju se jošte u zadnjem rumenom prosjaju. Kud ti oko siže, cijelom kotlinom, što je pukla od Kapele do Učke i od Osora do kršnoga gorja nad Kraljevicom, svud se prepliću, svud se izmjenjuju ogromne sjene s dugačkim i rastrganim pjegama sunčanoga zlata. Istočna istarska gorska kosa, dižući se i padajući poput ogromna vala, oštro reže zapadno nebo i zasjenjuje cijelo more i sva pomanja ostrva, koja su mu čedno na površinu isplivala.

Sparno srpanjsko predvečerje veličanstveno zgara.

Lagodan hlad pao je na Lučicu. Elvirine misli već duže vremena lijetaju prama predjelima otoka Cresa. Samoća i tišina onih šumica, onih kukova i onih prodola vabe njezin duh u svoje čarobno krilo, obećavajući mu blaženstvo i potpunu zaborav. Elvira je bila obljubila onu tajnovitu cresku obalu, ona ju često promatraše, tužeći joj se i nalazeći u njoj neizmjernu utjehu. Djevojka se radovaše, kad bi tamo preko mora šume prolistale, a sjeta ju obuzimaše, kad bi stale žutjeti i venuti. Za tmurnih zimskih dana, probudivši se iz teška sna, pogledala bi iz svoje tople i mekane postelje kroz nabrekle prozore, te bi po creskim glavicama često spazila snijeg i mraz, kakav bješe već više puta na srce joj pao.

Elvira krene prekrasnom glavom nalijevo i pogleda na lučičko groblje u tihoj dolini. Samotan i visok čempres diže se do velika nadgrobna spomenika. Tu sniva vječni san dobra joj majka, koja ju je ostavila na ovom nevoljnom svijetu, kad je ona još malena djevojčica bila.

Crne Elvirine oči lagano se natopiše suzama, a u sobi iza nje zaškrinuše naglo vrata. Djevojka se trže i okrenuv se nato, spazi pred sobom brata. Alfredo ju pogleda i stane po sobi koračati.

- Elviro, došao sam amo, da te nešto umolim - reče Alfredo hodajući pognute glave.

- Da me nešto umoliš? - začudi se Elvira, taruč si suze.

- Murelli je veliko magare! - istisne Alfredo muklo i ljutito.

- Murelli?... A zašto? - upita Elvira, gledajući brata si pogledom iskrena sažaljenja.

- Da, ona bluna!

- Murelli bluna? Zar on nije tvoj prijatelj?

- Ne luduj! Je li baš trebalo, da odmah amo doleti i da sve ocu izbrblja?

- On nije zlo mislio; htio je, da oca pripravi. Trebalo bi, da mu budeš za to zahvalan.

- Znam, otac bi svakako dočuo...

- Pa što se onda ljutiš na načelnika?

- Da, ja se ljutim; ja sam na sve ljutit! Čekaj, platit će mi ono kopile! To mi je već dozlogrdjelo!
- A tko ti je kriv?
- Elviro!
- Srami se, Alfredo!
- Što? - viknu plemić i zaustavi se pred njom, pogleda joj oštro u oči.
- Da, srami se! - suzbije ga Elvira, pa sjednuvši na divan okrene mu leđa.
- Elviro, zlo po tebe, ako me razljutiš!
- Djevojka slegne ramenima i uzevši knjigu sa stola, počne ju mirno listati.
- Zar si se i ti proti meni urotila? Elviro, ti me ne poznaš! - zaprijeti joj brat.
- Ona krenu glavom, promjeri ga crnim velikim očima, pa nasmjehnuvši mu se uze opet listati knjigu.
- Elviro, pazi da ne zaludim!
- Tko te je putio da ne daš djevojci mira? Srami se!
- Elviro, šuti!
- Što bi se tebi činilo, da ljudi tvoje bagre mene napadnu?
- Pobjesnit ću! - vrisnu Alfredo i uhvati se objeručke za glavu, koja bijaše sredinom ćelava.
- Pa i dozrio si za ludnicu! Što diraš u djevojke? Što bi ti učinio, da tko mene napadne?
- Ubio bih ga! - upadne joj Alfredo u besjedu.
- A zar nije Marija Šabarićeva božji stvor, kao što sam i ja?
- Ti si luda! Ne znaš što govoriš! Mornareva kći!
- Šteta za novce, što ih je otac na te potrošio! Hoćeš, da te svijet drži za obrazovana čovjeka, a pravi si divljak. Ah, što velim! Ta divljaci ne znaju za...
- Ti braniš, ti se zauzimalješ za prostu seljakinju? Ta molim te, ne budi blesasta!
- Ti si prost i opak, a ona je čestita i plemenita! - odsiječe Elvira!
- Elviro, ti ćeš me prisiliti, da te išćuškam!
- Djevojka ga prezirno promjeri.
- Nemoj, da mi živci popucaju! Pa otkuda poznaš ti onu djevojku?
- Poznam ju, kao što poznam i druge ljude u Lučici - odvratila Elvira i porumenjevši zagleda se u knjigu.
- Elviro, ti si čula, kako me je danas otac kod stola ispsovao - reče Alfredo nakon kratke stanke.
- Pravo je imao!
- Nije mi do šale! - razljuti se iznova Alfredo.
- Ja se ne šalim. Žalim, da sam ti sestra, jer nas sve sramotiš; ta već neću moći ni iz kuće radi tebe!
- Elviro, sad je dosta! - lupnu Alfredo nogom o pod. Po ćelavom tjemenu zasjaše mu kapi znoja.
- O grozi se do mile volje! Ja se tebe ne bojim! - reče Elvira i pogledav ga uzme otvarati i zatvarati knjigu dršćućim rukama.
- Čuj me! Elviro! Pazi, da mi se žuč ne razlije! Ja nisam više dijete od deset godina, pa ti dajem svoju poštnu riječ...
- Tvoju poštnu riječ! - nasmija se Elvira, naglašujući slovku po slovku.
- Gusko, hoćeš li, da ti vratom zakrenem? Da, moju ti poštnu riječ zadajem, da će biti zla u kući, ako me bude otac još psovao. Nisam više deran, a on ima manje prava negoli itko drugi na svijetu...
- On ti je otac!

- To je slučaj! Elviro, došao sam k tebi, da mu kažeš, neka me ostavi na miru. Što bi on učinio, da se je tko pačao u njegove poslove, kad je bio mlad?

- Što, zar se ne bojiš Boga? - izlanu Elvira ustavši.

- Što je to Bog?

Elvira zadrhta, problijedi i spustivši se na divan, zastre si lice rukama.

- Naravno, mi mlađi, mi smo svi lopovi, a zašto? Jer se zaboravlja u starosti na svoje mladenačke šale. Moj otac! Ha, ha, ha!

- Alfredo, ja se zgražam! Zar se tako govori o svom ocu?... Alfredo?... Nesretniče, ti si duboko pao!

- Što znaš ti! E, ništa zato, nek me samo psuje, no dobit ću ja već svoje puške, a mornari u Lučici saznat će, tko je mladi Saletti!

- Alfredo, zaklinjem te, da ostaviš ljude na miru.

- Ti si bena! Oni će me tužiti sudu; slobodno, ne bojim se, no ako mi tko od onih skotova jednu riječ reče, ako me tko pogleda, vjeruj mi, platit će glavom.

- Ti to nećeš učiniti.

- Što? Neću učiniti? To ćemo vidjeti! Ako njezin brat samo pisne, vidjet ćeš...

- Alfredo, zaklinjem te uspomenom naše pokojne majke!

- Ne luduj! Šta će meni uspomena naše majke!

- Nesretniče! - zastenje Elvira bolno i opet si sakrije lice rukama.

Uspomena na majku i Marijin brat, to bijaše sve, što imашe najdražega na svijetu!

- Da, vidjet ćeš, ja ću naučiti prostačinu pristojnosti!

- Ostavi me! - izlanu Elvira drščući.

- Reci ocu, da me se okani, jer ne znam, što bih mogao počiniti u svom ludilu! - izusti Alfredo bijesno i izade naglo iz sobe.

- Oh, Bože! - uzdahnu Elvira i metnuvši ruke na stol, prekriži ih malko, pa nasloni na njih čelo krasne si glave.

Elvira bijaše odjevena lakom crnom haljinom od svilena baregea. Ta haljina skrojena je po struku. Oko vrata bacila si je nehajno bijel rubac od lijepih čipaka. Ispod debelih pletenica otraga zavijenih, izraslo je nekoliko kratkih mekanih vlasi na nježnom zatiljku. Gospodska soba puni se već polusjenom raskošna i ljupka sutona: Djevojka sjedi lijevim bokom prema prozoru, a u onom nešto jasnijem svjetlu, što ulazi u sobu kroz otvoren prozor, vidi se šav na njezinoj haljini. Taj šav idući od vitka pasa do pazuha, čim se više diže, tim je većma napet. Obla i jaka noga od strane prozora gubi se pod haljinom u prekrasnim, u bibličkim crtama. Na šarenom sagu pod stolom sjaju se otvorene cipelice, povećavajući svojom crninom bjelinu čarapa preko nježno svedenih nožica iznad širokih svilenih vrpca, kojima su svezane lake cipele. Elvira osta duže vremena onako na stol naslonjena. Njezino tijelo bješe isprva mirno, no kasnije poče se tresti, a lijepa ramena podrhtavati, leđa joj pako, u onaj par svedena u dražestan luk, dizahu se i padahu.

Elvira jecaše tiho...

Soba joj je bogato i ukusno uređena. Na laštenom podu križaju se skupi sagovi; na svijetlomodrim zidovima vise četiri velike slike u širokim zlatnim okvirima. U kutu sobe stoji ukusan jednostavan krevet, a nad njim se diže svileno nebo. Čitavo pokućstvo, stolice, naslonjači, zavjese sve je modro, sve od svile i baršuna. U jednom ormaru sjaju se pozlaćeni hrpti knjiga. Nad tim ormarom stoje dva poprsja: Dante i Petrarca. Neumrli Dante gleda strogo u plaću Elviru, koja je lijepa kao njegova Bice. Nad pijaninom, u jednom polumračnom kutu sobe stoji opet poprsje. Debeli slavni maestro Rossini zadovoljno se smiješi, te reć bi, čudi se djevojčici, videć ju onako rascviljenu, a kano da joj veli: Ta budi vragoljasta poput moje Rosine!

Sobom se ne širi jak vonj raznih sapuna i prašaka; zdrav miris lovorove šumice, hrastovine, stoljetnih lipa, ružmarina i šarena cvijeća napunjuje sobu, sad jače, sad slabije, kako već dahne večernje povjetarce, koje se titra visokim svilenim zavjesama prozora, kao da se gospodsko dijete poigrava zavjesama svoje zipke, snivajući, da si majku ručicom po obrazu gladi i miluje.

Elvira presta jecati. Jedra joj ramena ne dršću više. Uzdahnu i lagano podignu glavu, pa onda naslonivši se ostane mirna. Lice joj je blijedo i suzama nakvašeno; rumene usne časomice od plača jošte podrhtavaju. Te su usne pootvorene; gornja se je malko uzvinula i odgalila nekoliko malih bijelih zuba. Crne joj i vlažne oči posve otvorene, no ona ne gleda na nijedan predmet u sobi, već u neki drugi svijet - u svoje srce. Kad pogledaš tu krasnu djevicu, svi njezini čari iščeznu, sve se raspline u nekom divnom skladu, samo one duboke, sjajne i misaone oči otvaraju se pred tobom, obuhvaćaju te svojim čarobnim krugom, tako da se utapljaš u njenom milom pogledu, u dublinama plemenite joj duše.

Elvira ustane i pođe k prozoru. Stasa je povisoka, a vitka u pasu. Od stolice do prozora nije ni pet koraka, a njezino tijelo, čaroban sklad bujnih i divotnih oblika, ganulo se tako plemenito i uznesito u to malo puta. Naslonivši se na prozor, zagleda se u nastalu noć.

Nad Velebitom sjaji se nebo, a nad tim sjajem nešto prema sjeveru blijedi jedna milovidna zvijezda. U šumici okolo kuće cvrkuću ptice, tražeći noćište i namještavajući se po granama. Iz Lučice čuju se razni glasovi i nečiji smijeh.

Elvira gleda u mrak. Iza Velebita pomalja se komad sjajna srebra. Mjesec se diže lagano, a kad se izali, plane mu svjetlo cijelim Kvarnerom i obasja milo Elvirino lice, po kome se prostrla tuga i pečal. Teško uzdiše Elvira; pod rascvjetanim grudima ljuta bol steže joj srce, peče ju nešto u duši, gdje se gorke i crne slutnje križaju, a zlatna mjesečina mami ju u nepoznate krajeve...

Netko pokuca na vrata.

- Tko je?

- Milostiva gospođice, izvolite k večeri - oglasi se jedan sluga.

Elvira uzdahnu i prošavši nizom soba, dođe u blagovaonicu.

- Dobar večer, dragi oče! - pozdravi djevojka tiho.

Marino Saletti sjedio je već pri stolu, čekajući na svoju djecu. Da mu vrijeme brže prođe, čitao je neke novine. Nad očima imao je zelen štitić protiv svjetla. Taj štitić bijaše svezan straga na glavi. Saletti je čitao kroz naočale. Kad ga bješe Elvira pozdravila, kimnu joj glavom. Starome Salettiju bit će šezdeset godina. Ima punu, sijedu podstriženu bradu.

- Gdje si bila, Elviro? - upita otac promuklim glasom, gladeći si bradu na kojoj su kratke i oštre dlake kao u četke za haljine.

- Bila sam u sobi - odvrati djevojka, pogledavši bojažljivo tamno očevo lice.

- Gdje je Alfredo? - promrmlja Saletti, srčuć juhu i gledajuć pladanj nad kojim bješe nadnio debelu, posve okruglu glavu.

- Ne znam, dragi oče, malo prije...

- Taj »dragi« ostavi za drugi put!

- Malo prije bio je kod mene - produlji Elvira.

- Što veli? - upita otac ljutito.

- Kako, oče?

- Zar ti nije ništa o meni govorio?

- Jest, molio me, da ti kažem, da ga ne psuješ - usudi se Elvira.

- Ja ga ne psujem, no on mene sramoti! - povikne Saletti, podigavši glavu tako, da mu je pao na puno i crno lice sjaj svjetiljke, što je nad stolom visila.

Plemić zadjenuo si je ubrus za ogrljak košulje, pa raširivši ga po prsima, naslonio se na stol. Omašna mu je glava upala u široka i uzdignuta ramena.

S glave osula mu se sila prhuta po starom modrozelenom kaputu od orléansa, a na zatiljku iskobasio mu se debeo val tustila, koji se miče i zaljuljava, uzgiban žvakanjem čvrstih čeljusti.

Blagovaonica je vrlo prostrana, te ju ne može svu rasvijetliti nad stolom viseća svjetiljka. U uglovima sobe prava je polutama. Visoki ormari, što su uza zid poredani, puni su svakojaka posuda i srebrenine. Po zidu visi i nekoliko slika, no što predstavljaju te slike, teško je razbrati, jer su tako visoko pribite, da ne može na njih pasti sjaj svjetiljke, zastrte velikim zelenim štitom.

- Gdje je ona ništarija? - upita plemić - zar neće k večeri?

- Želiš, da pozvonim služi, neka ga potraži? - upita tiho Elvira.

- Pozvoni! - reče Saletti jedovito i isprazni u jedan mah kupicu vina.

Plemić je jeo žurno i pohlepno; užasno je hrustao i žvakao pečeno pile, grabeci kus za kusom debelim nadutim rukama, rutavim i po istim prstima:

- Potraži mladoga gospodina; reci mu da smo kod stola - zapovjedi Saletti Luki, koji bješe pritrčao u dvoranu.

- Već javih gospodinu, da je večera na stolu - izusti Luka ponizno.

- Magare, idi!

Luka se išulja iz sobe ogledavajući se bojažljivo.

- Molim te, dragi oče, ja bih ti nešto rekla, no bojim se, razljutit ćeš se.

Brišući si ubrusom velike usne, promrmlja plemić:

- Mani me se, ne napastuj me!

- Ali, dragi oče!

- Neću da čujem ni riječi!

- Alfredo je mlad, oprosti mu...

- Ti braniš onoga luđaka? Šuti!

- Oče, pokaraj ga, prisili ga, da ti obeća, da neće više...

- Uzalud sve! On njega nikad ništa! Protepst će, što sam ja mukom sabrao. On nije samo hulja, već i bluna. Kopilad, skotovi osramoćuju ga! A, je l' to plemić? Je l' to moj sin?

- Oče, umiri se, molim te, umiri se!

- Ja ne mogu da pregorim te sramote! I drugi su bili mladi, no i... - ne doreče Saletti, već progutne riječi, zalivši ih kupicom vina.

Uto unide u sobu Alfredo. Ne izustivši ni slova, sjedne na svoje mjesto. Dvoranom zavlada muk. Lice Alfredovo snuždeno je i mračno. Stari jede i guta jošte naglije nego prije. Elvirino srce silno kuca, onaj grobni muk u dvorani steže joj grudi. Svaki joj zalogaj zapinje u grlu. Napokon ostavi jelo, te ne znajući što da počne, uze gledati slike, što su visile na zidu naprama njoj. Ukočivši oči u sliku svoje majke, koja joj se je sjetno smiješila iz one polutame, osjeti suze na trepavicama. Djevojka se muči, da priguši plač, da oca ne razljuti, no ne može da se suzdrži, jer joj srce od tuge puca. Znajući, da se neće moći nadvladati, ustane i pođe u jedan ugao te velike sobe, pa sjednuvši tu na kožnati divan, glasno zajeca. Kad začu stari Saletti Elvirino jecanje, stanu mu se tresti ruke. Pogledavši ljutito sina, izvali se iz naslonjača, baci ubrus na stol i počne šetati dvoranom, koračajući naširoko. Plemić je oniska stasa i vanredno širokih pleća. Hlače su mu kratke, do članka, a kako naglo hoda, sve poskakuje, kao da je pruživa lopta. Nogavice prostranih hlača klepetaju mu nad velikim cipelama.

- To mora već jednom prestati u mojoj kući! Ovdje sam ja gospodar! Jesi li čuo? Ako ti nije po volji, nosi se odavle! - zakriči otac, zaustavivši se pred sinom.

- Ta mani me se! Ja nisam deran il koji od tvojih sluga! - mahnu rukom Alfredo.
  - Srami se! Što, deran? Prava si bluna! Zaslužuješ da te iz puške ubijem.
  - Ta svrši jednom! I u mojim žilama teče krv! - viknu Alfredo.
  - Nesretniče, ne sramoti mi imena, ne izvrgavaj me ruglu ove prostačine, među kojom živimo! Zar si zaboravio, tko ti je otac, ili misliš, da si sin kojega mornara?
  - Ne buncaj!
  - Alfredo, čuvaj se, da te ne zadavim. Hoćeš li da te izbatinaju?
  - Ti si poludio!
  - Šuti gadna huljo! - vrisnu plemić.
  - Oče, zaklinjem te, smiri se! - moljaše Elvira jecajući.
  - Sluge su dakle tvoji drugovi! S njima se tepeš po planini za mornarskim kćerima! Nije li to sramota? Divna li mi plemića! Ide u lov, a dolazi kući bez puške! Pa tko ga još sramoti! Nekakvo kopile, što se ovdje nastanilo.
  - Oče, molim te, prestani! Ako si ti poludio, nisam ja.
  - Poludio? Evo, to je moj sin! Nesretniče! Bolje bi učinio, da si puške potražiš.
  - Da mi ih oduzeše, puki je slučaj. I tebi se je moglo dogoditi što takva, kad si se s kočijama šuljao k mornarskim ženama. Svi nisu sretni kao ti! - prebaci Alfredo gnjevno.
  - Što? - zareži Saletti, protrnu i skameni se, kao da je u nj grom udario.
  - Ne diraj u me, pa neću ni ja u te!
  - Nesretniče! - istisne otac muklo i potrči u bližnju sobu.
- Vrativši se u dvoranu, stupi pred sina i ispruživši proti njemu samokres, zaurla:
- Jošte jednu riječ, pa si mrtav!
  - Oče! - vrisnu Elvira i skočivši k njemu, uhvati ga očajno za ruku, u kojoj držaše samokres.
- Alfredo problijedi.
- Nosi mi se ispred očiju! - kriknu otac nestalnim glasom.
- Alfredo ustane i izađe iz sobe. Otac, držeći samokres isprati ga sve do vrata krvavim pogledom.
- Elvira jecaše klečeći do očevih nogu.
- Elviro, ustani i pođi u svoju sobu.
  - Oče, oprosti Alfredu, smiluj se mojim suzama!
  - Idi, Elviro, idi... Ostavi me, ja moram biti nasamu, da, moram... Idi, drago dijete, molim te, idi...
- Elvira pogleda oca suznim očima te izađe iz sobe pognute glave.
- Stari Saletti uvali se u velik naslonjač i obuhvativši si glavu objeručke, izbulji oči u samokres, što ga bješe ostavio na stolu. Debele kaplje znoja cure mu po prestravljenom licu. Donja klepava i kao sredinom prorezana usna objesila se i prevrnula, te tako otkrila jake, pocrnjele zube. Riječi Alfredove začavliše mu se u glavi; moždani mu se trgaju. Plemić se osjeti obnemoglim i pode u svoju spavaću sobu. Protegnuvši se po divanu, pokrije si lice rutavim rukama. Htjede misliti, no ne uzmogne, jer ga sinove riječi neprestano kidahu, probadajući mu moždane i vrteći se u njih. Saletti dršće: košulja hvata mu se mrzla znoja na leđima, u glavi mu šumi, soba se okreće oko njega, a pred očima lebdi mu plaćuća mlada mornarska žena i...
- Jošte iste večeri oko jedanaeste ure šetala se pred kućom Elvira. Noć bijaše tiha i vedra. Pun mjesec mirno je plovio sredinom nebeskoga svoda; noćno blago povjetarce saneno je strujilo srebrenim zrakom i umiljato šuštilo lišćem granatih lipa.
- Elviru mori crna tuga, srce joj je prepuno boli i čemera. Duša joj ljubi Marka neizmjernim žarom; ona samo za nj živi i uzdiše. Bez Marka pričinja joj se život tužnim i pustim, kao što je tužan i pust

onaj samotni čempres na grobu njezine majke u onoj od mjesečine maglovitoj dolini. Marko je njezina radost, njezino žarko sunce, u njegovu zagrljaju zaboravlja ona sav jad i svu nevolju, što ju bijednu okružuje.

Elvira se bješe zagledala u Marka već u svojoj petnaestoj godini; venula je za njim i umirala, dok se nije i on u nju zaljubio. Otac ju bješe poslao u Milano, u jedan glasoviti ženski zavod, no ona bi dolazila svake godine u Lučicu i tuj bi provela dva mjeseca svojih praznika. Osam je godina učila u Milanu, gdje joj se svi učitelji čudahu radi velike marljivosti i bistra uma. U šesnaestoj godini ispjeva Elvira vijenac pjesama, koje pozdravi Italija pravim zanosom. Sada, u devetnaestoj svojoj godini, najmilija joj je knjiga Danteov neumrli pjev. Jadna djevojka često prisposodblja muke Danteova pakla sa svojim, a uvijek se uvjeri, da su njene užasnije i groznije. Koliko puta klonula je glavom na pjev Ugolina!

Elvira i Marko već se dvije godine tajno ljube, zgaraju jedno za drugim, lica im gasnu u slatkim zagrljajima i u dodiru toplih usana, a svaki put, kad pomisle na budućnost, krv im stine u bolnom srcu.

Antonio, vjerni Antonio, on jedini znade za njihovu tajnu ljubav. U nj se sasvim pouzdavaju, jer da ga paraš, ne bi on pisnuo.

Elvira izlazi skoro svake večeri, da se prošeće baštom okolo kuće i da se naužije svježega noćnoga zraka. Često se ona ocu tuži, da ne može oka stisnuti u postelji, pa da se mora malko prošetati, i umoriti ako želi okom trenuti. Njezin otac, kao i sva čeljad u kući, nije ni izdaleka slutio, da se Elvira sastaje s krasnim Markom, koga ljubljaje cijelom svojom čistom djevičanskom dušom, kao što su prve mučenice kršćanstva ljubile svoju vjeru.

Na zvoniku u Lučici lijeno tuče jedanaesti sat. Elvira obazre se na sve strane, pogleda na prozore i videć da je svuda tamno, zamakne za ugao kuće i unide u šumicu, što se prostire humkom sve do jedne ceste, koju je izveo Saletti do svog dvorca. Pod brežuljkom svija se carska cesta. Pročelje kuće ima izgled na more, a pred njim, kako već znamo, stere se mala ravnica. Iza kuće gusta je bašča, široka do tri stotine koračaja; za bašćom cesta, što silazi niz carsku cestu, onda velik prodol, a najposlije na dnu strma planina.

U šumici za gospodskom kućom rasplesla se cijela mreža stazica, što se vijugaju i križaju na sto načina. Uz te uske staze, posute bijelim pijeskom, izrastao je ponajviše gust lovor, komu se vršci spajaju nad sredinom putova, te tako sačinjavaju krasan zelen svod. Te tajinstvene stazice veoma su slične odugim hodnicima starinskih manastira. Mjesečina teško probija gusto granje; samo gdjegdje sjaji se na bijelom pijesku, kao oveća zlatna ljaga. Među tamnim zelenilom lovora bjelasa se po koji kip. Tim hladnim i oštećenim grčkim božicama sjaji se u mjesečini jednoj glava, drugoj nešto malo ramena, ovoj polovica lica s razbijenim nosom, a onoj opet polovica grudi i nešto nogu, kojima su oškrljeni neki prsti.

Elvira, čim je dalje od kuće, tim naglije ide. Pod malim cipelama škriplje bijeli pijesak. Sa stazice na stazicu bane napokon na jednu čistinu. Tu joj oblije mjesečina prekrasno tijelo. Sada opet pobrza i iščezne u mračnom lovoru. Duskora stupa u najskrovitiji zakutak šumice i zaustavi se naglo pred mladićem, koji stajaše nehajno naslonjen o podnožje jednog kipa.

- Marko! - šapnu djevojka i, oborivši glavu, spusti ruke niz vitko tijelo.

Mladiću su na prsima prekrizene ruke, stoji nepomično, gledajući u zemlju.

- Ti me ne čuješ... Zar ne poznaš tvoje Elvire? - izlanu djevojka milim i drščućim glasom.

Marko upre sada lijevi lakat u vrh podnožja onoga kipa, spusti glavu u lijevu ruku i kimnu dva, tri puta, kao da hoće reći: Čujem te, čujem!

Elvira mu se približi, ogrli ga nježno jednom rukom, a drugom ga primi za obraze i okrenuvši ga lagano prema svom licu, slatko mu reče:

- Ljubljeni Marko, nuder me pogledaj!... Nemoj mi više raniti srca!... Oh, ti ne znaš, koliko ja trpim!

- Elviro!
- Da, slatki moj miljeniče, znam, da ti je teško u duši, da, sve, znam...
- Što da počnem?... On ti je brat!
- Oprosti mu! Budi plemenit! Govorila sam s njime, molila sam ga, da ti sestru...
- Nesretnik!
- Marko, sjedni do mene, umiri se, evo vidiš, ja sam uz tebe, tvoja Elvira.
- Što misli on, da je moja sestra? Elviro, da u njegovim žilama ne teče ista krv, koja i u tvojima, vjeruj mi, najveća slast...
- Ti si moj, Marko, pa tako govoriš! Nemoj, da mi srce pukne! Nikada te nisam čula kazati takva šta! Gdje je tvoje plemenito srce?
- Plemenito!
- Gorke li su danas tvoje riječi! Da, tvoje plemenito srce, koje me tako ljubi!
- Nesretna ljubavi!
- Marko!... Ubij me, no nemoj me gaziti, mene nedužna i jadna crva!... Zar me više ne ljubiš?
- Bijedna moja Marijo, ja te ne mogu osvetiti!
- Ne, ti nisi više onaj Marko, za kojim moja duša vene. Marko, umiri se, ogrli svoju Elviru.
Mladić ju odrinu od sebe.
- Ti me ne ljubiš! - istisnu Elvira i osjeti u grudima veliku bol, kao da joj je srce na dvije pole puklo.
- Ljubim te, no ne bih smio...
- Elvira padne na koljena, sklopi bijele ruke i podigne ih prema njemu govoreći:
- Marko, oprosti mu! Ja te molim, tvoja Elvira moli te.
- Nesretna djevojko, ustani!
- Ah; ne paraj mi srca! Smiluj mi se, smiluj mi se!
- Elviro, ti ne možeš, ti me ne smiješ ljubiti - šapnu Marko očajno i muklo.
- Milost, milost!
- Ustani, jadna Elviro! - izusti Marko i primiv ju za ruke, podignu ju.
- Ne, ti me nisi nikad ni ljubio!
- Tvoj otac i tvoj brat radije bi te ubili, negoli privoljeli, da mi budeš žena. Veći je sada jaz među nama pukao.
- Nikad dakle, nikad tvoja! - zastenja djevica i spusti mu se zdvajajući na prsa.
- Ne, nikad! Koliko tebe ljubim, toliko mi je draga i sestra, toliko mi je na srcu i čast moga imena, ako i mornarskoga.
- Ti me dakle ne ljubiš više negoli svoju sestru? A ja, ja ljubim tebe više negoli svoga oca, ljubim te koliko i uspomenu pokojne mi majke. Marko, ja ne mogu bez tebe živjeti; dozvoli barem, da umrem u tvom naručju; daj, da više dana ne ugledam! Da, umrijet ću, evo srce, koje za tobom gine, koje je tvoja ljubav orajila, prestat će kucati. Marko, ove usne, koje su se s tvojim tako često sastale, uvenut će, pobljedjeti i istrunuti u grobu. Ti nećeš više slušati slatkih riječi iz usta tvoje Elvire, koja ti je dosta puta razvedrila to krasno čelo. Rano moja, ljubim te i umirem... Reci, Marko, hoćeš li doći katkad na moj grob? Da, da, ti ćeš doći; no nemoj zaboraviti kitice ljubica, koju ćeš mi položiti na humak. Ti znaš, gdje je onaj samotni čempres na groblju, iza one male crkvice. Marko, tamo, tamo posjeti me, u predvečerje, kad sunce umine za goru. Da čut ćeš iz moga groba...
- Elviro, mila Elviro!
- Što, što si rekao!? Ah, reci još jednom te riječi!

- Elviro, mila moja Elviro!

- Ako sam ti mila, uništi me, no nemoj me okrutno mučiti. Da, okrutni čovječe, ti ne poznaš moje boli, ti ne znaš, kako me ovdje peče i pali. Marko, otkad te poznam, snivam o tebi, grlim te u zlatnim sancima. Ah, jadne li mene, ta samo onda potpuno sam sretna, da, samo onda, kad snivam! Ti ne znaš, koje se slasti u moju dušu tada slijevaju, ti ne znaš, kako dršćem od radosti, kad se budim, ti ne znaš za moje suze, koje se toče iz ovih očiju, koje si toliko puta poljubio.

- Ljubljena Elviro! - uzdahnu Marko i ogrli ju strastveno.

- Da, tvoja sam; tvoja ljubljena Elvira! Marko, ti me grliš! Vidiš moje srce umire od slatke boli u tvom zagrljaju! Sva, sva dršćem od radosti, no to sve nije ništa, jer kad te viđam u snu, onda sam istom blažena, jer ne znam ni za zapreke, ni za oca...

- Elviro, niko mi te ne može ugrabiti! Da, rajska djevo, ljubi me... ljubi me!

Elvira ga ogrli oko jaka vrata, pa uzvinuvši svoju glavu nad zatiljak, upre mu crne i vlažne oči u lice i stane govoriti i jecati zanosom:

- Marko, da, ja te ljubim koliko i cvijeće na humku moje majke, koliko i onoga, koji je upalio one sjajne luči, što trepte nad našim glavama. Marko, koliko već proživjesmo slatkih časova, koliko nam se već puta sastaje naše vruće usne! Sunce moje, sjaji u moju ranjenu dušu, ljubi me, grli me, cjelivaj me, koliko te volja! Marko, daj cjelov, osladi mi jedno i ranjeno srce!... Slušaj! Svud je tiho okolo nas! Pogledaj u ovaj lovor nad nama; lijepo li se njim prelijeva mekani i zlatni sjaj mjeseca! Daj još jedan cjelov... tako... još... još! Oh, Bože, blažena li sam! Marko, ova me noć tako čarobno opaja, tako su slatki tvoji cjelovi... oh, koliko je u ovom bilo slasti! No što to dršće okolo mene? Da, nešto bruji i šumi okolo moje glave, sve me čudni srsi prolaze, osjećam dah usnule naravi po licu, nebesko božanstvo prelijeva se mojim bićem... Marko, tvoja, zauvijek sam tvoja...

Mladić uništen spusti se na kamenu klupu i uzme na koljena prekrasnu djevicu.

Elvira ogrli ga i položi mu svoju glavu na ramena u najsladoj ljubavnoj zaboravi. Umukoše.

Mjesečina biva sjajnija, lovor zeleniji. Svud vlada čarobna tišina. Prostori se razmiču, zrakom zuje neznani glasovi i zamiru na glavicama planine. Sjaj mjeseca probira granje lovora i puzi po mramornom kipu i po usnama, što gasnu...

Mjesec iščezne. Noćno povjetarce šušti lišćem; izdaleka, s mora, čuju se mukli glasovi, smijeh i... grohot...

- Elviro, ne plači, umiri se. Već je kasno, dušo slatka.

- Evo, ja ne plačem; smijem se!

Lice joj je nakvašeno suzama. Jedan vlas njene crne kose bješe se prihvatio sredinom vlažna joj lica, od sljepoočice pa skoro do usta.

- Elviro, otari suze, ja te ne mogu gledati takvu!

- Marko, ti me dakle ljubiš?

Mladić poljubi je strastveno, pa onda upita:

- Elviro, što misliš, hoćeš li ikada biti mojom ženom?

- Hoću, bez dvojbe. Ta bih li ja mogla živjeti bez tebe i bez tvoje ljubavi?

- Tvoj otac neće nikad dozvoliti, da budeš moja.

Elvira se zamisli.

- On me mrzi - produlji Marko.

- Past ću na koljena, molit ću ga...

- To ti neće koristiti! Ti si plemkinja, a ja...

- Marko!

- Znam, da su predsude, no on drukčije misli negoli mi.

- Molim te, ne govorimo o tom - izusti djevojka tiho, a glava joj klonu na grudi.
- Elviro, ti znaš dobro, da se neće nikada ugasniti u našim srcima ova kobna ljubav...
- Kobna?
- Da, kobna! Dok budu kucala naša srca, mi ćemo se ljubiti, no ja mnijem, da nam neće nikada ogranuti sunce sreće. Mila Elviro, ako ti je ikako moguće...
- Marko! - kriknu djevojka.
- Da, zaboravi me! Da, ljubljena djevo, ja neću da ti otrujem tvoje mlade dane, cijeli tvoj život. Tvoje će srce krvariti, no s vremenom svaka se rana...
- Marko, nemoj! - zastenje djevojka i protrnuvši uhvati ga grčevito za ruke.
- Dušo moja, tvoj mir na srcu mi...
- Ti me vrijeđaš!
- Ne, Elviro, ne vrijeđam te; ja te molim, da me zaboraviš.
- Nikad!
- Elviro, promisli dobro! Evo, slušaj me...
- Šuti! Smiluj mi se!
- Elviro, još te jednom molim, da me uslišaš...
- Ne! Šuti, okrutniče! - izlanu bolno i baci mu se u naručaj u najužasnijem očajanju.
- Elviro!
- Smiluj mi se!
- Čuj me, mila Elviro! Znao sam, da me neizmjerljivo ljubiš, no da si pripravna sve žrtvovati...
- Marko, što sam ti skrivila?
- Dobro, ljubljena dušo, tvoj sam zauvijek! Ljubi me, Elviro, a to sveto čuvstvo nek ti podaje jakost, da te bol i tuga ne srvaju. Amo, slatko dijete, amo u moj naručaj! Čuješ, Elviro, taj hlapat u mojim grudima? Slušaj, kako za tebe bije! Da, vidiš, ovako će kucati, dok bude u njemu tople krvi.
- Djevojka ovije mu ruke oko vrata: Bujno njeno tijelo grozničavo dršće. Marko se poboja, da se ne onesvijesti.
- Elviro, tebi nije dobro. Već je kasno... - ne doreče Marko naglo trznuvši se.
- U blizini bjehu zašuštale grane.
- Što je to? - upita Elvira protrnuvši.
- Zar si čula?
- Jesam.
- Opet zašušte grane, i to posve blizu. Elvira se stisnu uz Marka.
- Ne boj se, dušo! - izusti Marko, a jak i onizak čovjek ušulja se u sjenicu. Crne oči grozno sijevnu.
- Antonio! - začude se oboje.
- Gospodine, bježite! - šapnu Antonio. - Sluge bi na vas nabasati mogle.
- Zbogom, slatka Elviro! Idi, idi! Zbogom!
- Zbogom! - šapnu Elvira.
- Sutra! Elviro, sutra! U isti sat - reče Marko i udalji se s Antonijem.
- Elvira uništena i srvana uputi se laganim korakom prama kući. Po sredini šumice susretnu ju Luka i Lovro, pozdrave ponizno i začude se, da još nije u postelji. Elvira došavši u sobu, svuču se velikom mukom. Legne i usnu u vrućici.

VII.

U onoj malenoj i čednoj sobici, na onoj istoj postelji, gdje bješe onesviješćeni Mato otvorio oči, da se naraji krasne Marije, leži sada stari Antun, jadni otac njezin. Mornareva obitelj teško je zabrinuta, jer joj je glava opasno oboljela.

Bolesnika često posjećuje župnik, Stipe i drugi dobri ljudi. Već su prošla dva dana, što je onaj plemić htio da mu obljudi kćer i okalja čestito ime. Ta nesreća bješe za nj užasan udar. Marijino jecanje i Jelino naricanje srva jošte jače i onako već obnemogla mornara. Trgovac Stipe, da umiri bolesna prijatelja i kuma, sve bi ga sokolio, ljuteći se na nj i obećavajući mu, da će poći glavom k sudu, pa ako ustreba i k istome caru, da tuži onoga gospodina s brežuljka. Antun pogledavaše pouzdano u oči Stipine, gladeći si kratku sijedu bradu, što mu bješe izrasla na blijedom i upalom licu u ono malo vremena njegove nemoći.

Vesela je subota osvanula. Sjajno jutarnje sunce upire svoje zrake u pročelje Antunove kuće. Deveti je sat. U sobi je ljupka polutama, kao da je suton. Marija je pomno pomela pod, zatim zatvorila stare vratnice na prozorima, da odveć jaka svjetlost ne izmuči slabe oči njezina oca. U sjajnim zrakama, što ulaze koso u sobu kroz škuljice klimavih vratnica, titra se i miješa uzvitlana prašina, koja se ne vidi svuda u onom sivkastom i nešto malo rumenom zraku sobe, već samo u onim sunčanim ravnim prugama. Budući da su one škuljice ponajviše okrugle, čini se, kano da se je po podu i po krevetu prosulo nekoliko zlatnih novaca razne veličine. Te zlatne ljage miču se lagano, umanjuju se, šire se, iščezavaju na jednom mjestu, da se na drugom zasjaje, dulje se i plaze po pokrivaču na krevetu, po uzglavlju i pocrnjelim rukama bolesnikovim.

- Marko, je li Stipe otišao na Rijeku? - upita otac slabim glasom.

- Nije; govorio sam već danas s njime, pa mi reče, da će poći za dva, tri dana - odvrati Marko čitajući jednu knjigu i pogledavajući u očevo lice.

- Ne valja otezati s takvim stvarima. Kad je ono Antonio odnio puške onom zlotvoru? Jao meni, već me i pamet ostavlja!

- Prekjučer, oče!

- A ne bi li ti mogao ići k sudu?

- Pošto? Ta znaš, da sam ja trn u oku onoj gospodi.

- A zašto, dragi sinko?... Da, da, znam, da te ona gospoda mrze; krive su svemu one novine, one laži, što ti dolaze poštom, ne znam ni sam otkuda. Ah, što mi je stalo, da smo ovo il ono, samo da mi Bog da zdravlja.

- Da, dragi oče, tako je!

- No zašto da si razbijaš glavu za druge, dragi sinko? Vidiš, otkad sam živ, uvijek zlo i zlo!

- Ma baš radi toga moramo nastojati, da bude bolje našem puku.

- Sinko, nisam ja mudre glave kao ti, što ćeš, mornarina! Nisam ja išao u škole toliko godina, no vidio sam dosta svijeta...

- A je li po cijelom svijetu, je li svuda kao kod nas?

- Koliko sam čuo, nije; no ono su svoji ljudi, gospodari u svojoj kući.

- Pa zašto da ne budemo i mi gospodari u svojoj kući?

- Nikad, sinko!... Zar se ne sjećaš, kako ti je mati plakala i vriskala, kad se je bojala, da će te upisati u vojnike; znaš li prije četiri godine? E, vidio sam ja, kad sam jednom bio u Maršiji, kako su Francuzi išli na vojsku. Ma kao na pir! Ne, naše susjede ne bi vjerovale, da im to pripovjedim!

- I mi smo ljudi kosmata srca, dragi oče! Ta znaš, kako se pjeva po onoj dalmatinskoj knjizi.

- Da, da, po Kačiću. Sinko, nema ti dalmatinske lađe ni bez kormilara, ni bez Kačića. No čuj, Marko! Ljudi govore, da je jedan sudac iz Dalmacije; e, gle, ako je to naš čovjek, mogao bi i ti s njim štogod opraviti.

- Poznam ga; nije od naših! - mahne Marko rukom.

- E, dobro, neka ide Stipe! On je štovan i pošten čovjek i ne boji se onih, s kojima ne možemo govoriti! Baš smo siromasi! Na mnogim mjestima, gdje sam bio, ma i u istoj Londri, govore isti jezik i gospoda i siromasi. - A, što ti ja naklapam! Te stvari znaš ti bolje negoli ja! A gdje su stara i Marija?

- Otišle su u vrt; doći će naskoro. Čuješ li, oče, ja bih morao na poštu.

- Idi, sinko, idi po tvoje laži! - nasmiješi mu se otac ljubežljivo.

Marko izade i nabasa pred kućom na Antonija, koji je pleo, sjedeć na zemlji, velik koš od gužve za smokve.

- O, Antonio, što to pleteš?

- Koš.

- Je li skoro gotov?

- Duskora.

- Čuješ, Antonio! Nije od tebe lijepo, da se u me ne pouzdaješ.

- Zašto nije lijepo?

- Koliko te molih, da mi iskreno kažeš, zašto si došao noćas u onu šumicu. Vjeruj mi, kruto se prestrašismo, ona i ja.

- Mene?... Govorite tiše!

- Dakako! Pomisli, jedan sat poslije ponoći! Dvije se već godine ondje sastajemo, pa da nas je ma jednom tkogod našao!

- Da nisam ja došao, zatekle bi vas sluge.

- Misliš, da su nanjušili?

- Što?

- Da se s njom sastajem.

- Nisu.

- Antonio, ja te ne razumijem!

- Da nije tako, ne bi vam koristilo.

- Reci mi barem štogod, jer si ja uzalud razbijam glavu!

- Da, štogod ću vam reći: odsada kad se budete s njom sastajali, javite mi.

- Da ti uvijek kažem? Hoću, no zašto?

- Da budem na straži.

- Oni nešto slute; jesu li možda tebe opazili, kad si joj listove nosio?

- Nisu.

- Antonio, molim te, govori... Sve, što se tamo zbiva, tiče se mene.

- Mene jošte više.

- Govori!

- Jedne večeri, bila je kasno, čuo sam razgovor slugu s mladim...

- Što si čuo? - upita Marko probljedjev.

- Kako ih je najmio, da me ubiju - šapnu Antonio posve hladnokrvno.

- Što! - trže se za korak Marko.

- Da, da me ubiju. Od onda išao sam svake noći, i kad nisam nosio lista, u onu šumicu pred kućom, te sam tako čuo sve njihove dogovore.

- A jesi li čuo govoriti o meni?

- Nisam.

- Ja ne pojmim, radšta da te ubiju.

- Jer sam mu na putu do vaše sestre.

- Sve razumijem! Da, sve...

- Možda.

- Antonio!

- Kod Stipe zatekoh jučer Lovru, njegova kočijaša, baš kad je mijenjao mnogo novaca iz jednoga komada. Stipe mu je dao sto forinti, a ja mu rekoh, da znam, otkud ima te novce. On je to sigurno Luki kazao, pa su obojica pomislili, da ih je netko čuo, kad se pogađahu za moju glavu. Ja držim, da su stoga i križali noćas oko kuće.

- Bit će tako! Oni su križali, da vide, da li se tkogod oko kuće povlači.

- Oni ne smiju saznati, da sam ih ja čuo.

- Zašto?

- Vrebali bi na mene, pa tko bi nosio vaše listove?

- Pravo imaš! Gle niti ne pomislih na to! Antonio, hvala ti! No što kaniš sada?

- Očuvati si kožu i ne ogriješiti duše, Ako me lupeški napadnu, branit ću se ovim nožem. Tužiti ih ne smijem, jer nemam svjedoka, pa da i imam, ne bih to učinio, jer bi se saznalo, odakle sam čuo njihove razgovore i zašto sam tamo dolazio. Da ih tužim, ne bih smio nositi vaših listova, a ona bi plakala... - ne doreče Antonio opazivši općinskoga slugu Tompića, koji dolazaše prama njima uskom uličicom. Tompić, kad je hodao, nije išao uvijek istim korakom, jer bi sada malko potrčao, a sad opet laganije koračao. To bijaše njegov obični hod.

- Dobro jutro, Miro! Što je nova? - pozdravi i upita Marko Tompića.

- Dobro jutro, dobro jutro, gospodine! Kako ste spavali? Da, poslao me amo gospodin načelnik; njegova mi je žena rekla, da trčim, da trčim, ja sam letio, te vidite, da ne mogu ni govoriti - piskutaše Miro, tresući neprestano glavom i stišćući oči.

Tompić je čovjek u godinama. Tijelo mu je dugačko, noge kratke, ramena uska i vanredno niska.

- Miro, a tko vam je dao taj dugi kaput? Reć bi, da vas ne stišće pod pazuhom! - našali se Marko prisiljeno.

- Dao mi ga je gospodin načelnik. E, bolje je, da je malko širok! - odvrnu Miro, gladeć si ruke sa sviju strana, kao kad ih sapunicom peremo.

Načelnik bijaše u objemu za tri Mira.

- A pošto vas je poslao amo Murelli? - pita Marko.

- Poslao me je, ta vi znate! Da, bijah doma; brijao sam se, gospodin načelnik zovnu me... Vi znate, ja se brijem svaki treći dan; on me zovnu, a žena mu, gospođa Anastazija, poslala me amo, da radi onih pušaka...

- Kakvih pušaka? Miro, vi ste poludjeli!

- Po... Po... poludio! Ja, poludio! Molim, gospodine Marko, drugi, drugi, a ne ja! E, čujte, bi li imali jednu smotku? Da, puške! Ma ona vještica me poslala. Antonio, idi, idi k načelniku..

- Doći ću! - odvrati Antonio pletući koš.

- Znaš, odmah! On će me ispsovati, ako ne dođeš. Zapovjedio je, da odmah dođeš i da doneseš puške. Ne boj se, nije Murelli zločest!

- Da, odmah! Uoči sudnjega dana! - obeća Antonio.
- Dobro, dobro! Neće ti se zla dogoditi. Gospodine Marko, Bog vam daj zdravlje, zbogom! Idem, idem. Znaš, odmah! Da, puške - pozdravi Miro i udalji se skakutajući.
- Antonio, ti nećeš k načelniku!
- Ne.
- Danas idem tamo na brežuljak.
- Čuo sam, kad se noćas s njom rastajaste.
- A ti?
- Pazit ću, da vas tko ne zateče.
- Antonio, ne znam, kako da ti zahvalim!
- U jedanaest sati?
- Da, u jedanaest.
- Čekat ću vas.
- Antonio, zbogom!
- Sretno!

Za nekoliko časova dođe Marko pred kuću trgovca Stipe, koji pregledavaše po dvorištu velike bačve, na koje mu ljudi nabijahu obruče.

- O, Marko! Dobro jutro! - mahnu mu Stipe rukom.
- E, ne može da bude svakomu kao vama! A kamo ste se to uputili?
- Ajte sa mnom! Idem na poštu.
- Očekujete li kakav listić iz Beča?
- Stipe, vi ste dobre volje.
- A zašto da ne budem? Ta gdje je na ovom svijetu ljepše, negoli u Lučici? Mir, bogat puk, poštena i čestita gospoda na onom brežuljku, ta što želite više! Marko, je l' te da je tako?
- Da, da! - uzdahnu mladić.
- Počekajmo malko, pa idemo zajedno.

Kad se zatim došetaše na cestu, ustaviše se pred kućom, gdje je prizemno poštanski ured. U maloju sobici pripravljaše, svezavaše i pečataše stari poštar tri, četiri lista. S ceste se je lijepo vidjela njegova zamišljena glava, jer prozor bijaše širom otvoren.

- Dobar dan, gospodine Miko, je li prošla koja pošta? - upita Stipe.
- Ostavite me sada! Ta koga me bijesa bunite? - otrese se ljutito poštar. - Zar ne vidite, da su mi pune ruke posla? Dobar dan! Da, jedna je pošta prošla, ona iz Pariza; a sad će doškripati iz Rijeke - reče pogledavši preko naočala na sat, što je visio na zidu. Na tom satu bijaše samo jedna kazaljka, a i ta slomljena.
- Miko, vi ste čudne čudi! Ta koga se vraga ljutite? - šalio se Stipe.
- Lako vama! Ne znate vi što je carski kruh. Ako li se u čemu pomutim, hoćete li vi platiti globu od pedeset novčića? E, što je to vama pedeset novčića! No još trista i devedeset i devet puta toliko, pa eto ti moje godišnje plaće?
- Je li došao koji list s pazinske strane?
- Jedan; no doći će ih više iz Rijeke - odvrati poštar pokunjeno.

Sad se začu roptanje i škripanje malih poštarskih kola. Prođe nekoliko vremena, a pred poštom zaustavi se mršav konj, sav nakićen hrastovim granama, da ga muhe na izjedu. Kad bi taj konj molio Cigane, da ga ukradu, zgrozili bi se s njegove drzovitosti. S rahitičkih kola skoči na cestu

postilon Janez, pozdravi lučičku gospodu, otvori klimavu škrinju, pa izvukav iz nje žutu kožnatu torbu s listovima, odnese ju u kuću.

Bilo je vruće toga dana. Konj se sav pušio od slabine. Spaziv malo trave na rubu ceste, povuče za sobom kolica i uze ju čupati i griskati. Uto bješe poštar istresao na stol pakete iz torbe. Brojeći ih zabrinuto, pregledavaše, da li je koji za Lučicu. Ispruživši zatim glavu u prozor, javi gospodi, što su na cesti čekala, hladnim glasom:

- Ništa!

- Sav je svijet na Lučicu zaboravio! - nasmiješi se Marko.

- Ne dajmo se! Sutra mora nešto stići - tješio se je Stipe. - Ja očekujem... a, eno ih! Baš se pravi pokupiše! - šapnu opazivši načelnika i Alfreda Salettija podalje na cesti.

- Stipe, hajdmo! Neću da se s njima sastanem - pohita Marko, probljedjevši u licu.

- Mislit će, da ih se bojimo!

- Hajdmo, Stipe! Odurni su mi, a vi znate, kako je Saletti bezobrazan i drzovit. Lako bi moglo doći do svade, a sad nije tomu vrijeme.

- E, pa da dođe i do šaka? Razbit ćemo im nosove!

- Stipe, u meni sve kipi.

- Smirite se, niste više dijete. Gle ih kao dva lupeža! Da, amo idu.

Uto se primaknuše Alfredo i Murelli.

- Dobar dan, gospodine Stipe! Dobar dan, gospodo! - pozdravi ljubezno okrugli načelnik i uniđe u kuću.

Stipe i Alfredo pozdrave se šuteć, podignuvši malko šešire.

- Kada idete, gospodine Stipe, na Rijeku? - upita plemić nestalnim glasom.

- Želite li štogod? - hoće Stipe nadrto.

- Da, trebao bih one knjige, koje sam vam dao pred dva tjedna. Molim vas, da se popitate kod knjigoveže, da li su već gotove. Ja mu ne znam imena. Molim vas, recite mi ime knjigoveže, da mu pišem, ili donesite mi vi knjige - govoraše plemić ogleđavajući svoju batinu. Bijaše on veoma uzbuđen.

Marko se bješe okrenuo prema moru.

- A, po ovako krasnu vremenu da čitate! - uskliknu Stipe ujedljivo. - Koliko mi znamo, vi se bavite vrlo rado lovom - svrši ukočiv mu pogled u oči.

- Razumijem vas! Bolje bi bilo po vas, da se okanite svake šale!

- Ja se ne šalim. Vele ljudi, da ima ove godine sila zecova i da im velik kvar čine, pa držim, bit će vam zahvalni, ako tu divljač utamanite. Ako nemate puške, mogu vam ja koju posuditi.

- Vi ste bezobrazan kramar! - planu Alfredo.

- Huljo - zaškrinu trgovac.

Alfredo protrnu. U to ispane iz kuće debeli načelnik, poštar i žena mu.

- Tko je bezobrazan, tko je prost zločinac, to će odlučiti sud! - istisnu muklo Marko.

- Dozrio si već za vješala, lopove! - viknu Stipe.

- Pazi, skote, tko pred tobom stoji! - izusti sada Alfredo nekim smiješnim dostojanstvom.

- Gospodine Alfredo! - uze miriti načelnik.

- Ja nisam skot! Tvoj djed doklatio se amo bosonog. Gol bi i ti bio, da niste tati i varalice! - bjesnio je trgovac.

Alfreda uništiše te riječi.

- Stipe, manite se toga drznika! - mahnu Marko prezirno.

Alfredo zakrene se prema njemu, htjedne ga udariti po licu, no trgovac ga odrinu svom silom od prijatelja.

Marko protrnu, zagrozi mu se rukom i ruknu:

- Lopove!

Načelnik uhvati plemića ispod ruke, pa ga silomice odvede sobom.

Lučica se uzruja ponovo, kad se prosu glas o svadi pred poštom. Svi proklinjahu one gospodske dvore na brežuljku...

Istoga dana poslije podne plakaše Elvira gorko, slušajući oca si i brata, gdje se pravdaju i psuju u bližnjoj sobi.

- Zašto diraš u te skotove? Kakav si ti plemić? Po cesti se inatiš s mornarskim sinovima i kramarima? - vikao je stari Saletti.

- Ta rekoh ti već, da sam slučajno na njih nabasao.

- Ne laži!

- Ne lažem. Da sam se ugnuo, pomislili bi oni, da sam kukavica!

- Ništarijo, osramotio si me!

- Nemoj me više psovati! Pa što sam napokon počinio?

- Što si počinio? To će ti kazati sud. Sramota, sramota! Salettijeva sina tuže mornari! Stidi se, Alfredo. Znam i ja, što je mladost. Budala si, prava muha bez glave! Zašto nisi bio oprezniji s djevojkom, ako ti se je baš prohtjelo šale? Ludo! Zar je ono način? Što imaš sad od tvoje naprasitosti? Ja ti ne branim, da si vrijeme kratiš... znam, da si mlad... no, no, ne treba da budeš toliko nagao!

- Više sam ju puta nagovarao, no sve uzalud...

- Kad si vidio, da je tvrdoglava, mogao si mirovati i strpljivo čekati.

- Ta nije mi pet godina! Zar nisam dosta u svijetu bio? Žene su sve jednake, no ona je baš luda. Da ti istinu kažem, nisam naučan na okolišanja...

- To je baš ono zlo! Ne znaš li, da je ova prostačina glupa i puna predsuda? E, druga je stvar u velikim gradovima! No, što da sada učinim? Lako, da nema župnika i onoga trgovčića. Oni će te tužiti, bit ćeš osuđen, pa eto ti bruke i sramote! Seljaci pokazivat će na nas prstom!

- Svemu se dade pomoći.

- Da, i brata one djevojke morao si vrijeđati!

- Nije mi bilo ni na kraj pameti; on i trgovac baš me izazvaše.

- O, znat će, oni, tko je stari Saletti. Ti si napokon moja krv, moj sin, moj jedinac! Da, ovi gadovi moraju te štovati!... Čuda li! Bune se, bijesne, jer ti se prohtjelo jedne djevojčure!

- Pa zašto si me toliko psovao? Nije li bolje, da se mirno porazgovorimo.

- Ti si veliko magare! O čemu da se porazgovorimo... Stvar se mora zabašuriti, no za to treba vremena. Tužit će te bez dvojbe; već se raduju našoj sramoti. E, nema pomoći, valja da im osujetim sve nakane. Naći ću ja svjedoka, pet, deset, sto! Ta znaš, da ja imam ovu golotinju u šakama.

- Teško; ovi glupaci neće htjeti krivo svjedočiti; no slušaj, što da svjedoče?

- Eee! Lako zato! Onako, kako ću ja, ili njihovo pod bubanj! Izjavit će pod prisegom, da su vidjeli, kako te je napalo ono kopile, da kopile... kako ti je oduzelo pušku u lovu, i kako nije bilo u blizini ma ni jedne djevojke.

- Oče, dvojim, da će naši kmeti krivo prisizati, jer znaš...

- Hoće! Svud ima ljudi, koji razborito misle.
- Ako baš napnemo, iskopat ću se lasno iz te ogavne...
- Što se djevojke tiče, valja da dokažemo, da je htjela od nas novaca izmamiti, no kako već rekoh, treba za to vremena... Gle, najbolje će biti, da ti otputuješ u inozemstvo, a ja i Murelli zavlaić ćemo, koliko se bude dalo. Ako ustreba, pisat ćeš mi iz tuđine, da si obolio, da ne možeš u domovinu.
- No, ako sud ne vjeruje?
- Priložit ćeš pismu ma i deset liječničkih svjedodžaba.
- Hoćeš li, da idem u Francusku?
- Kud te volja! Čim dalje, tim bolje.
- Dobro. Idem u Pariz. To će mi i koristiti: vidjet ću barem nešto svijeta. Znam ja, dragi oče, da si ti dobar. Katkada si malko nagao, krv ti prenaglo uzavrije, no što ćeš, to ti je prirodeno. Slušaj me... daj da se pomirimo!
- Lopove!... Samo da mi odviše ne trošiš. U svijetu valja štedjeti - reče pogledav ga u oči i pruživ mu ruku.
- Barem tri stotine forinti mjesečno - predloži Alfredo.
- Dobro! Tri stotine dakle, no ni novčića više.
- Odlazim?
- Čim prije. Sutra. Ne smiješ čekati, da te tuže.
- Dobro; sutra!

Alfredo izade iz sobe. Lice mu sijevaše od radosti. Stari Saletti, gledajući za njim i klimajući glavom, uvali se u jedan naslonjač. Uzme zatim neke velike novine, razvije ih posve pred sobom i stane čitati. Sav se je skoro pokrio tim novinama; vide mu se samo noge, od koljena dolje, i polovica debelih i rutavih prsta ruke na rubu novina.

Mladi plemić bane u sestrinu sobu, smiješeći se i sučuć debele crne brkove. Elvira sjedeći na divanu bješe si sakrila lice među mekane modre jastuke od baršuna.

- Elviro, što ti je opet?... Ti plačeš?
- Ostavi me, nesretniče! - šapnu bolno Elvira.

Alfredo se lecnu i u čudu ju pogleda.

- Elviro, umiri se... Sutra odlazim.

Djevojka ne izusti ni riječi. Alfredo kimnu, slegnu ramenima i izade tiho i zamišljeno iz sobe...

Kod večere malo se je govorilo. Saletti žvače naglo, pogledavajući sina, komu je mašta već Parizom bludila. Naprotiv Alfredu sjedila je Elvira, a on, da izbjegne njezinim pogledima, škiljaše u veliko ogledalo, što je visilo na zidu iza nesretne djevojke. Alfredo je zabrinuto promatrao nad čelom ćelavu si glavu te upalo i izrovano lice, jadne te ostanke iz burne i raskošne mladosti. Plemić se je tješio, da je još mlad, te je bio uvjeren, da ga neće ni sam Pariz posve srvati. Kad se Alfredo zagleda u krasnu crnu glavicu svoje sestre i u mlada joj i puna ramena, što se vidahu u onom ogledalu, čudne ga obužeše misli. U njegovu duhu puknu i razvi se veličanstven grad. Nepregledne ulice križaju se po njemu, svud se silna svjetlost valja; nebo je nad njim krvavo. Sjajna noćna magla povlači se bulevarima. S odaljenih brežuljaka, koji se u mraku gube, piri svježe povjetarce; rujanska rosa sjaji se po vlažnim pločnicima i crnim kočijama, što hrlo zamiču za uglove ogromnih palača, pravih mramornih otoka. U onom maglovitom i raskošnom zraku, u kome se smiješaju uzdasi od dva milijuna srdaca s raznim mirisima sjajnih dućana, sa dahom čarobnih bašča i s vonjem rijeke, da, u onoj žarkoj magli, gleda Alfredo neizmjernu nalogu otmjena svijeta i neke čudnovate i zanimljive slike, što se giblju, komešaju i iščezavaju.

Alfredo opazi sad bijel rubac od čipaka oko Elvirina vrata, pa se začudi, da ga je mogla uznemiriti Marija Šabarićeva. Prezirno se nasmiješi. Plemić isprazni kupicu, natoči ju opet rumenim vinom i zagleda se u nju. Opet bludi njegov duh maglovitim ulicama, a one se slike dižu pred njim, usne im se miču, šapću mu, oko njega šušti svila, već osjeća po licu topao dah pariške noći.

Na otvorene prozore slijeva se u Salettijevu dvoranu srebrena mjesečina. Elvira gleda u bajnu noć i u jedan dio modroga nebeskoga svoda, na kojem trepte dvije sitne zvijezde. U srcu joj grozno i tijesno, boli ju nešto i peče, htjela bi uzdahnuti duboko, iz dna svojih grudi, odlanulo bi joj, no njezin uzdah uznemirio bi joj oca, koji se nadnio nad svoj tanjur.

Poslije večere ode Alfredo k načelniku Murelliju, da se malko razveseli uz kupicu vina. Ocu i sestri bješe rekao, da ide spavati. Murelli se od srca uzradova videći mladoga plemića. Načelnik je imao izvrsna vina. Prijatelji pili su i šalili se do kasne noći, vrlo dugo. Alfredo pripovijedaše koješta o Parizu. Načelnikova žena i kći joj pomno ga slušahu diveći se, a kad ih prevlada zijevanje, udaljiše se i legoše.

Alfredo obazre se po sobi, pa onda živo pogleda načelniku u oči. Plemić će mu nešto reći, a on, načelnik, nasmiješi se slatko, te razumije i ne razumije taj važni pogled.

- Mnogo trošite! Razljutit ćete oca - šapnu načelnik.

- Murelli?

- Koliko?

- Pet stotina.

- Velika svota. Nemam...

- Pst! Ni riječi! Murelli!

- Velika svota Već mi dugujete tri hiljade četiristo i tri forinta.

- U Parizu trebat ću mnogo. Neću da razljutim oca.

- Vjerujem, no petsto! Petsto!

- Murelli!

- Pst, tiho da nas ne čuje ona sotona.

- Vaša žena?

- Da, moja žena; no koliko bi vi navrgli na pet stotina?

- Predložite.

- Gospodine! Nikad! Nikad! Zar me vi ne smatrate prijateljem? Moja savjest bila je uvijek čista. Ako vam mogu pomoći, učinit ću vrlo rado, kao prijatelj. E, da imam svojih novaca, lako tada! Što ću, moram se mučiti! Vjerujte, ne dobijem ni za duhan. Ta koliko mi daje Maletti? Dva posto!

- Malletti? Načelnik je u Jelenščici?

- Da, ja radim o njegovim novcima. Ajde, recite, koliko ćete mu navrci.

- Pet stotina.

- Na koliko godina?

- Na tri.

- Lijep novac, no Malletti će se ljutiti; znate, nije sigurno...

- Zašto da nije sigurno?

- E, nisam ja htio da vas uvrijedim.

- Pet stotina, ni novčića više!

- A otkuda mislite vratiti tu svotu?

- Salettijevo vrijedi...

- Znam, milijun! No da vi umrete prije vašeg oca?
- Ha, ha, ha!
- Sve je moguće! Vi ćete mi vratiti za tri godine hiljadu forinti, je l' tako?
- Da, tako je! Murelli, ako budem trebao u Parizu?
- Vidjet ćemo! Pišite mi!

Sto uglaviše, metnuše pod pero. Načelnik nabroji plemiću pet stotina forinti. Dugo su jošte pijuckali i šalili se, iskreno, prijateljski do kasne noći, vrlo kasne...

Polnoć već je odbilo na zvoniku u Lučici.

U nijednoj kući ne vidi se luči, izuzevši načelnikovu. Na prozorima mnogih mornarskih kuća sjaji se tiha mjesečina.

Za Salettijevom kućom, u šumici, šapću dva čovjeka.

- Je li mladi gospodin već kod kuće? - upita Lovro.
- Ne vjerujem. No što će to reći, da se tako naglo odlučio na putovanje? - reče Luka.
- Meni je drago, da odlazi. Zaslužili smo na laku ruku nekoliko desetača.
- E, mogle bi nam prisjesti! Ja sve mislim, da Antonio ovuda obilazi, pa da nas je možda i prisluškiavao.
- Ma i ja držim! ta kako bi drugačije mogao znati, odakle sam dobio stotinjaču, koju sam promijenio kod trgovca.
- On ti je samo rekao, da zna, otkuda tebi toliki novac, no nije ti kazao, da ti ga je dao baš mladi gospodin.
- Govori tiše! Čuješ li, ne šušti li nešto?
- Ne čujem ništa - odvrati Luka.
- A da ga i nademo, reci što ćemo s njim?
- Ništa; htio bih se osvjedočiti, da li se uistinu ovuda vrze.
- Ono je sigurno Antonio bio - šapnu Lovro.
- Tko? Gdje?
- Znaš, što si mi jučer kazivao, da si vidio prije nekoliko vremena, kada se je netko s ceste u šumu sakrio.

- Da, ja sam vidio čovjeka pred sobom na cesti, a u jedan mah mi iščeznuo pred očima. Onaj čovjek bijaše stasa Antonijeve; no, tomu ima već dugo vremena, više od pol godine.

- Hajdemo, Luka, oko kuće i kroz šumicu do naše ceste. Pazi na granje!

Sluge stanu obilaziti šumicom, iduć jedan za drugim prisluškujuć, mašuć rukama i pregledavajući svaki kutić. Svaki od njih nosio je tešku toljagu.

Dok se oni šuljahu na jednoj strani, razgovarahu Marko i Elvira na drugoj, na običnom mjestu, u onoj sjenci.

Divotna je noć. Mjesec se već visoko digao na nebeskom svodu. Čarobni struji njegov zlatni sjaj uspavanom morskom pučinom. Sanjivo noćno povjetarce piri toplo i mekano u Elvirino lice. Lovrovo lišće dršće; ruža otvara njedra blagoj rosi, zvijezde raskošno blijede, grudi se šire pohotno, snatrive čežnje provlače se srcem, ljupkim zrakom rasplinulo se nešto zavodljiva, a sjena visoka i tužna čempresa dulji se po malenim humcima na lučićkom groblju.

- Oprosti, Elviro, ne mogu zadovoljiti tvojoj želji. Sve bih mogao žrtvovati tvojoj sreći, no da pogazim svoju čast, to, to ne mogu nikako!
- Koja ti hasna, da ga tužiš sudu? Marko, nemoj, slušaj svoju Elviru!
- Ako me ljubiš, ne možeš toga od mene zahtijevati.

- Oh, jadne mene! Ta rekoh ti već, da on sutra u inozemstvo odlazi. Tvoja sestra udat će se doskora, zaboravit će se vremenom na sve, što je bilo. Marko, usliši mi molbu, čuj me! Zašto da bukne još većma plamen mržnje? Oprosti Alfredu, budi plemenit, kao što si uvijek bio. Marko, pogledaj mi u lice, ne tako mrko, nasmiješi mi se, smiluj se mojim suzama!

- Elviro, umiri se, ne plači! Ljubi me, dušo, budi strpljiva, a s tvojim bratom ja ću...

- Oh, kako je nemilosrdno tvoje srce! Što ti može moj otac?... Ti ga ne poznaješ?

- Nikoga se ne bojim! Sestra mi je uvrijeđena, majka mi jadikuje, tvoj je brat rastužio stara mi i bolesna oca, puk je ogorčen, a ti hoćeš, da se umirim, da sve zaboravim! Elviro, da to učinim, zar se ti ne bi sramila mene i moje ljubavi?

- Iz tvog srca govori ljudska oholost i ružna osveta. Oprosti mu, sažali ga! Marko, zar ti nije na srcu naša sreća, naša budućnost? Zar mi ti ne možeš ništa žrtvovati?

- Sve, ali časti nikada!

- Ti hoćeš, da mu se osvetiš; zar se to čuvstvo osvete slaže s čašću? Marko, budi plemenit, budi veći od moga brata! Alfredo je tvojoj obitelji nanio veliku sramotu, njegovo je ponašanje drsko; za nj se ne zauzimljem, ne branim ga, dosta se za toga nesretnika Bogu molim, no duša me boli, da si ti, Marko, tako nemilosrdan. Ja uvijek mišljah, da tvoje srce ne pozna nego plemenita i uzvišena čuvstva, a sama uviđam, da su te zaokupile sićušne misli niska i tobože uvrijeđena ponosa.

- Elviro!

- Dobro, tuži ga, a onda? Ne predviđaš li ti, da ćeš tim i sebe i mene unesrećiti? Moj će otac bjesnjeti, on neće nikad dozvoliti...

- Ti ćeš uteći iz njegove kuće. Obećala si mi!

- Jesam... da... jesam. Pripravna sam na sve, jer samo u tvome naručju mogu naći mir i zaborav. Sto put bih si smrt zadala, da me polože s tobom u isti grob! Marko, ti znaš, da mi srce za tobom gine, ti znaš, da mi bez tebe nema života. Da, slatki moj raju, gledaj ove suze, da, sve si mi ti na ovom svijetu. Oh, bijedne li mene! - proplače Elvira.

- Dušo mila, umiri se!

- Marko, smiluj mi se! Zar ne vidiš moje tuge?... Majke nemam... sva mi je sreća s njom u grob pala! Ona znade za bol svoje Elvire, no daleko je od mene, daleko, pod onim čempresom... nad onim zvijezdama! - jecaše Elvira, gledajući suzom okom u nebo. Otac me ne grli, ne cjeliva, no on mi je dao život, njegova sam krv, neću da ga rastužim bez potrebe, neću da njegovo prokletstvo pane na moju nevoljnu glavu... jer hoću da se opet sastanem, gle nad ovim modrim svodom, sa svojom majkom. Marko, vječnu sam ti prisegla ljubav, kad i ne bih htjela da te ljubim, morala bih, jer tako hoće Bog. Past ću pred očeva koljena, razgalit ću mu svoju dušu, a...

- Elviro!

- Ako mi se ne smiluje...

- Rajska djevo, daj da te zagrlim, daj da mi tvoj cjelov dušu osladi! Da, Elviro, ako ne bude htio, da nam ljubav blagoslovi...

- Bog će mi oprostiti; on sam znade, koliko te ljubim!... Pa čemu da živim bez tebe? Marko, tko je stvorio naše duše, tko je sjedinio naša srca? Tko je upalio sveti plamen, što u njima gori?...

Oslonjen u mramorni onaj kip, privinu ju Marko na svoje grudi, opasav ju ljevicom oko vitka stasa. Ona uzvinu svoju nježnu glavu, ogrli ga jednom rukom, a drugu položi mu na čelo. Njezine oči gledahu ga milo i zanosno, topli joj dah opajaše ga.

- Dobra moja Elviro, nemoj skinuti tih divnih i rajskih očiju s moga lica, daj da u njima gledam svoje nebo, pa puklo mi i srce prepuno blaženstva!

- Marko, ja trpim... ljubim te... i blažena sam... Čuješ li, kako mi srce bije, čuješ li, kako šušta okolo nas lovorovo lišće? Marko, bajna je ova noć!... Svemoguć je Bog! Sve je ovo on stvorio! Ja ga

osjećam u svom srcu... da, i naša srca i našu ljubav, sve, sve je on stvorio! Marko, pogledaj kroz ovo granje nad našim glavama; vidiš li sjajni mjesec? Gle, kako mirno plovi. Svu je noć protkao svojim tanahnim sjajem. Oh koliko puta mi se pričinja, da vidim u ovoj zlatnoj mjesečini koprenu, koja je lepršala oko vijenca na križu moje majke, kad su je na groblje nosili, niz brežuljak, i onu dolinu. Marko bila sam onda malena... nisam ni znala, da živiš. I moju vječnu koprenu vidam često u sjaju mjeseca, no kad bolno uzdahnem, raspline se ona u noćnom lahoru... Marko, kako si krasan i mio! Osjećaš li tajanstveni sjaj na svom licu? Gle, baš ti je rasvijetlio polovicu glave! Sad iščezava, no ja vidim jošte rumenilo tvojih slatkih usana. I u ovoj polusjeni tvoje su oči sjajne! A što me gledaš tako čudnovato?... Sad ti je opet mjesečina na čelu i na mojoj ruci, no evo, dignula sam ruku; čekaj, da ti pogladim kosu. Marko, ti si mi najmiliji, kad ti nije čelo snuždeno... Nemoj me tako gledati, skoro da se bojim tvojih očiju...

Elvira spusti glavu na njegovo rame.

- Dušo mila, govori, šapći mi! Slatke i medene su tvoje riječi. Ah, opetuj, da me ljubiš! Elviro, uljuljaj mi dušu u sne blažene budućnosti.

Marko pridigne joj glavu, ona mu se nasmiješi kao nikad, usne im se spoje u topao i trajan cjelov. Elvira izusti drščućim glasom:

- Krasna će nastati noć, u mraku gubit će se ova šumica, ti ćeš me ovdje čekati. Molit ću oca, kazat ću mu, koliko te ljubim i svu tugu moga srca. Ako mi se ne smiluje, ostavit ću kuću, gdje sam se rodila... gdje mi je majka umrla...

- Mila Elviro!

- Noć će biti krasna, kao što je sada, a ako dođem amo, kad te budem ogrlila, da s tobom pođem, planut će mjesečina...

- Elviro, šuti! Čujem nešto... ljude...

Umuknu.

- Netko trči cestom niz brežuljak - šapnu Elvira.

- Iza ove šumice?

- Da. Tko da bude, u ovaj sat?

- Ne znam... Možda Antonio - odvrnu Marko, privinuvši Elviru na grudi.

Po Salettijevoj cesti, iza šumice, čuju se nagli i teški koraci.

Marko i Elvira protrnu, začuvši kako je netko povikao:

- Kopile! Što se ovud skitaš?

- Glas moga brata! - izlanu Elvira.

- Ah, huljo! - razlegnu se noćnom tišinom bolan krik.

- Oh, Bože, što to biva? - drhtnu djevojka.

- Šuti, Elviro!

Opet se čuju koraci s ceste.

- Slušaj, Elviro! Na cesti ima više ljudi. Sad kao da trče niz humku dva čovjeka... Gle, opet tiho; valjda se zaustaviše.

Nekoliko časova kašnje šapnu Elvira:

- Čuj, sad opet netko bježi, no uzbrdo.

- Da, uzbrdo... Što se dogodilo?

- Već nisu daleko od nas; u šumi su. Idu prema našoj kući. Marko, čudne mi slutnje obuzimaju dušu; vidjet ćeš, bit će zla!

- Tiho, Elviro! Sad idu laganije, evo ih tamo na onoj stazi. Da, idu prema kući.

- Gdje, gdje? Ne vidim ih; šumica je gusta... A, eno ih, u mjesecini! Gle, kako se prigiblju i svijaju! Marko, evo, sad nisu daleko... Gle, to su naše sluge, čini mi se... da, jesu, naše sluge, Luka i Lovro - šaptaše Elvira, raširivši granje sjenice.

- Jesi li, Elviro, sigurna da je ono bio glas tvoga brata?

- Jesam. No čudnovato; on nam je rekao, ocu i meni, da ide spavati... Izašao je valjda kašnje. Da, ono je bio njegov glas, no što znači da mu ne čujemo koraka?

- Ne znam - odvrati Marko zabrinuto.

- Alfredo se susreo s Antonijem...

- Svakako; ta čuli smo, kako je na nj navalio, veleć mu...

- Da, da, čuli smo... Marko, sva se tresem.

- Elviro, umiri se i podi kući. Vidjet ćemo sutra, što se dogodilo.

- Ne bih htjela, da me sluge opaze.

- Sluge su već u kući. Idi, dušo, idi. Spavaj mi slatko, dobra moja Elviro. Idi, dušo, idi! Sutra ću te opet ovdje čekati - reče Marko nestalnim glasom i poljubi ju naglo usred toplih usna.

Elvira uputi se uskom stazom, a on gledaše za njom dok mu ne iščeznu ispred očiju. Marku je bilo teško na srcu. Duboko uzdahnuvši prođe rukom preko čela i zamisli se... Na zvoniku u Lučici odbiše dva sata. Mladić prenu se iz svojih misli i izađe iz onoga zakutka, pa idući šumicom stupi na cestu, što se je spuštala niz humak na carsku cestu. Marko stane silaziti. Bijaše teško zabrinut.

Cesta je posuta bijelim pijeskom. Svud naokolo vlada najveća tišina. Marko korača lagano i pogledava u nebo i stabla, mjesecinom oblivena. Elvira mu lebdi pred očima u onom bajnom zraku... Marko trgnu se naglo i zaustavi se u hod. Nekoliko koraka pred njim preko ceste, u mjesecini, leži čovjek na ledima. Marko se približi i sav uzdrhta. Alfredo. Na bijeloj košulji i po prsima puši se u sjaju mjeseca krv. Jake i bijele ruke, što su mrtvo na zemlju pale, okrvavljene su. Staklene oči, širom otvorene, bulje u divotnu noć. Blijedo lice i krvava usta, sve je grčevito iskrivljeno. Marko položi ruku na Alfredovo čelo i okameni se. Studeno.

- Gospodine Saletti, čujete li me? Gospodine!... Mrtav!

Do lešine na cesti ležao je samokres. Marko protrnu, leden znoj probije mu čelo. Zagledav se u Alfredovo lice, oči mu se zaliju suzama. Pogleda u nebo i uzdahnu: Bože, smiluj se njegovoj duši!

Marko stane razmišljati, što da učini. - Da! - kimnu i povrati se uzbrdo na vrh brežuljka. Prođe kroz šumicu i bane pred Salettijevu kuću. Tu bijaše sjena. Vrata su zatvorena. Marko uhvati zvonice i jako ga uzdrma. Elvira i otac joj pristupe k prozoru, otvore ga i opaze čovjeka pred kućom. Samo Elvira prepozna ga u sjeni. Njezina soba bijaše dosta udaljena od očeve. Elvira videć Marka prestravi se.

- Tko zvoni! - povikne ljutito stari Saletti.

- Na cesti, za šumicom, leži vaš sin u krvi - odgovori Marko, stojeći baš pod njegovim prozorom.

- Što!?

- Idite, možda se prevarih, možda nije mrtav.

- Tko si ti? - upita muklo otac.

Marko bješe već iščeznuo ispred kuće. Prošavši pod prozorima Elvire, pričinu mu se, kao da je netko zastenjao. Elvira bješe se onesvijestila i na pod srušila.

VIII.

Podješ li iz Lučice, kad počne zora pucati, pa kreneš li prema sjeveru kamenim stazama, što se motaju nad vrletnom obalom, uzvinut ćeš se na grdan kuk, a sunce će ti veselo ogranuti. S tim

kukom spušta se još jedan usporedno nad more, no nijedan se ne pruža u samo more, nego kao da si ih sjekirom presjekao, padaju okomito u mračnu duboku vodu. U uvali među tim kukovima, a na prisoju sjevernoga, vida se trošna kuća samica, ispod koje teče širok potok. Oko kuće izraslo je maslinâ, pitoma kestenja i smokava. Nad tamne pučeve potoka nagibaju se grane kestenja. Po prisoju ima i nešto obrađene zemlje, no da nije zidova i prezida, sve bi voda do kamena isprala, kad se težak oblak na kuk isprazni. Sjeverni kuk štiti kuću i rijetko trsje od bure, koja bi raznesla i stari krov i uništila mlade nasade, kad o Božiću onako kruto zapali, zadimi. U toj zabiti stanovahu mornar Martin Kožulić i sin mu Joso, Antonijev prijatelj.

Vedra je noć. Istočna se polovica Kvarnera jošte magli u blijedu sjaju mjeseca, koji se je već primakao istarskoj planini, ploveći mirno modrim nebeskim svodom. Ljupko noćno povjetarce s kopna zategnulo je sredinom zaljeva, gdje se crni poput široke pruge. U mjesecini zasjaji se gdjegdje i pjena valova. Antonio, verući se lomnim putovima, uzvinu se na hrbat onomu kuku, što se je izbočilo nasuprot Kožulićevoj kući, pa skočivši na jednu stijenu, pogleda u uvalu. Kroz grane maslina provirivalo je nešto malo krova, jedan dio pocrnjela zida i bijela stakla jednoga prozorčića. Odlučivši čekati, dok se malo razdani, sjedne na kamen i skrsti ruke na prsima. Pogledavši još jednom u prisoj, da li ima svjetla u mornarevoj kućici, uvuče glavu među ramena, stisne se, zguri i nijemo se zagleda u more.

Bijeli i modri valovi, lagano se gibajući, dolaze k obali, gdje se mrtvo razlijevaju, pljušteć po mračnim grebenima. Antonio sluša to prelijevanje vode i gleda u daljinu, prema istoku, odakle očekuje utješljivu svjetlost. Sjene mjeseca prostiru se sve to većma morskomo površinom, a napokon zahvate i otoke i goleti Velebita. Antonija okruži tmina. On opet gleda u istok; oči su mu širom otvorene, široka mu se leđa zaokružuju, sav je zguren. Velika ga bojazan obuže; čini mu se, da se nečija glava diže ispod zuba klisura, i da se nešto prigrblje i savija među kamenjem i grebenima, što strše pred njim u mraku po onom samotnom kuku. On gleda zapanjeno i križa se od groze, no sve uzalud, jer mu se čini, da čuje, kako netko muklo i bolno stenje i uzdiše oko njega, negdje među stijenama, među smrekama. Okrenuo bi se, da može, pogledao bi u uvalu, da vidi, je li već svjetlo u mornarevoj kući, no on se je skamenio, groza ga hvata, smrtni ga prolaze srsi. Antonio sav se strese, jer mu se pričinja, da nešto oko njega leprši, da ga nešto obletava, a kad osjeti na zatiljku nečiji vrući dah, nečiji čudnovat dodir na leđima, naglo skoči s kamena, čepne na zemlju, kose mu se nakostriješiše, pa sakrije si lice i sav se sviže. Sad je Antonio prava lopta od čovječjeg mesa, u kojoj dršće svaka žilica, u kojoj dršće svaki živac. Krv mu šumi u ušima, čvrsto prste zabada u kuštravu kosu, jer pod kukom na žalu jauče netko, jer po kamenju okolo njega bruse noževe maglovita bića. On osjeća na rukama kaplje tople krvi, otire si te ruke o poderane hlače, križa se opet i pomišlja na rub klisura. Hoće da ustane i da potrči na onaj rub, da se strovali u hladno more, da u vodi na sve zaboravi, da ga minu grozne muke, no na mračnom žalu među grebenima razlijeva se voda, toči se mrtvo, kao kad nešto zaklokoće u lešini, kad ju naglo ganemo. Antonio pokuša da se digne, no ne može se ni maknuti, prikovalo ga nešto o velik kamen, pred kojim se je skućio. Pogleda u more i sav zadrhta. Iz modre površine pomaljaju se dvije bijele ruke. Antonio se osovi, i uhvativši se za srce, upre svoje crne oči u one ruke. Sad se pomoli iz mora i glava. Čelo je razbijeno i blijedo; rastučene usne smiješe mu se. Antonio prestravljeno gleda u poznato lice. One ruke mahnu krvavim nožem, operu ga u moru, pa opet mahnu, oštrac se očisti i sjajno zasvijetli, a onda ga baci prama kuku. Nož zviznu mračnim zrakom, pa udariv o kamenje na kuku, zazveči i sav se razleti. Antonio se zguri pod stijenom...

Kad zatim otvori oči, spazi, da je nebo golubinja na istoku. Uzdignu se, pogleda u uvalu i videći svjetlost u mornarevoj kući, stane trčati niz kuk. Prešav preko grede, preko mosta na potoku, pođe lagnije penjući se prisojem prema kući. Kad stupi k prozoru te prizemne kućice, pade mu na lice svjetlo plamena kroz čadava stakla. U kuhinji počadaloj od dima na niskom ognjištu sjedio je sijed i mršav čovjek, bacajući suho granje na oganj. Granje je praskalo i pucalo, plamen buktao visoko u zrak i lizao crnu željeznu posudu, što je visila na dugačkim verigama. I lice starčevo ožario je rumeni plamen.

Antonio kucnu po staklu, a starac, trгнуvši se i razvalivši oči, pogleda u prozor i upita:

- Tko je božji!

- Martine, ja sam!

- Antonio, ma je l' to tvoj glas?

- Da.

- A Joso?

- Zar nisi s njim ribe lovio?

- Nisam. Otvorite!

- Evo, evo, čekaj!

Starac stane vrtjeti ključem u ključanici, pa kad nakon teške muke otvori, reče tužeći se:

- E, kad preteče ovo željezo, ne može da ga ključ zahvati. A što je s tobom, Antonio? Zar nisi dakle noćas ribe lovio? Nisi, dakle, nisi?

- Nisam.

- Ma lice ti je kao da su te iz lužije izvukli! - opazi mornar klimajući glavom. - Sjedni, Antonio, sjedni - nastavi on - a koja te sreća ili nesreća amo donijela? Ej, kakvo je vrijeme vani? E, lijepo, lijepo! Poznam ti ja po dimu; evo puna ga je kuća! Da, da, vjetar s kraja. Ma sunce je sinoć zapalo u vedrinu. Lijepe li noći da jadrish put Jakina! Al ova voda, kao da neće da uzavrije. Htio bih zapaliti lulu, no ne mogu natašte, znaš na ovako prazan želudac. Antonio, žlica crne kave dobra ti je to stvar; da, da, dobra. Znaš, da razbiješ drijemež, da očistiš grlo.

- Gdje je Joso? - upita Antonio, buljeć u vatru.

- Pošao je na ribe. E, doći će doskora! No koji ti je bijes, Antonio? Čuješ, kako me to gledaš? A znaš li, kakav si? Ma kao da si omulio s vrh jarbola na palubu!

- Martine! - izusti Antonio muklo.

- A! - lecnu se mornar i izbulji u nj oči.

- Ja ne smijem u Lučicu.

- Što, ti ne smiješ?

- Da, ne smijem u Lučicu.

- Tko ti brani?

- Čujte, Martine...

- An... Antonio!

- Vi ćete me sakriti u svojoj kući.

- Sakriti, sakriti!

- Da, u vašoj kući.

- U mojoj kući! Aj, do vraga i kava! Gle, baš sam se ludo opekao! što si to rekao? Sakriti, sakriti?

- Da, ja ne smijem više u Lučicu.

- Ti, ti ne smiješ?

- Uhvatili bi me i žandarima predali.

- Što, žandarima!?

- Da, znate, onaj Alfredo...

- Saletti?

- Ja sam ga noćas...

- Antonio!

- On je mrtav valjda.
- Mrtav! Ti si ga?
- Da.
- Ubio?
- Da, ja sam ga ubio.
- Svoga brata! - kriknu mornar, oči mu sijevnuše.
- Antonio se skameni i razvali oči u starca.
- Što... Brata?... On moj...?
- Da, on je tvoj brat - šapnu mornar, a glava mu klonu na prsa.
- Ja sam nahod - izusti Antonio muklo.
- Da, nahod, da, sin Salettijev... Oh, jadna moja ženo! - zastenja mornar i pokrije si lice rukama.
- Žena! Brat!... Brat!... Saletti!... Vaša žena... žena! - Nisam je poznao.
- Tvoju majku... Ne, ne, nisi je poznao; umrla je, kad te je rodila, deset dana kasnije, da, deset dana. Oh, jadna ženo!
- Vaša žena!... Saletti!... Jest, jest, Lovro, kočijaš Salettijev, da, on je pripovijedao, da, čuo sam...
- Što, gdje je pripovijedao?
- Lovro, da, on je kazivao, da je stari gospodin noću zalazio k jednoj mornarskoj ženi, da ima s njom... sina...
- Oh, nesretna ženo!... Jest, tako je, Antonio, čuj, da ti kažem! Mene nije bilo pet godina kod kuće, bio sam na moru. A kad odjadrih iz Trsta, baš mi se Joso rodio. Da, pet godina nije me bilo kod kuće!... Saletti mi je vidio ženu, a kako bijaše mlada i lijepa, stao ju je onaj zlotvor napastovati i siliti, dok ju nije napokon i osramotio. Kako će, da se sirota brani u ovoj samoći?... Nesretna moja Marice, Bog ti neka oprost, ako si sagriješila i svojom voljom!... Antonio, trideset je već godina tomu, srce me za njom još boli, a njezine su već kosti strunule u grobu! - jecaše sijedi mornar.
- Antonio slušaše gledajući u vatru i svaki čas govoraše:
- Ja sam nahod... nahod...
- Kad te je rodila, nitko nije znao do njezine tetke Kate...
- Stara Kata, ona je znala?
- Da, stara je Kata sve znala. Moja žena bijaše se oporavila nakon tri, četiri dana poslije poroda, a Kata, da sakrije sramotu, uze te jedne noći i odnese u Trst, gdje te položi u jedan prozor nahodišta.
- U prozor nahodišta?... Da, da, nahod...
- Da, u jedan prozor. No, čuj, Antonio! Da te kasnije uzmogne natrag uzeti iz nahodišta, bješe ti objesila o vrat malen prsten. Kata se povratila iz Trsta u ovu jadnu kuću i nađe na umoru svoju ženu. Marica umrije za nekoliko dana...
- Nožem, da nožem, da ovako - istisnu Antonio i ispruži desnicu prema plamenu.
- Maricu pokopaše ljudi i rekoše: Umrla je, kao što ćemo svi umrijeti!
- Kad u nj nož porinuh, pričinu mi se, da sam nešto u njem prerezao...
- Kata uze sebi maloga Josu, a kako se bješe zavjerila mojoj ženi, da će i tebe k sebi uzeti, pođe u Trst, popita se za te, označi ljudima znak, što si ga imao na vratu...
- Jest, ubio, ubio...
- Ljudi te nadoše i predadoše Kati, koja te amo donese. Lučičani vjerovahu, a i danas vjeruju, da si ti nahod, da ti se ne zna ni za oca ni za majku. Antonio, znat ćeš, da mnoge naše žene tuđu djecu iz Trsta amo donose, pa ih odgoje i napokon kao svoje obljuje. Kad te je Kata uzela iz nahodišta, bio

si navršio baš jedno ljeto. Ti si živio u Katinoj kući s mojim Josom, dok sam se ja kući povratio, a onda sam, dok je Kata umrla...

- Alfredo moj brat!... Joso moj brat...

- Do Katine smrti nisam znao za svoju sramotu. Dan prije, negoli će izdahnuti, sve mi reče i otkrije. Antonio, čuj me; htjedoh te uzeti u svoju kuću, kad je Kata umrla, no što ćeš, kad sam i sam siromah? U staroga je Salettija srce od kamena; znam, da ga je Kata molila...

- Da, sjećam se, da me je na brežuljak vodila, da je tamo nešto molila...

- Saletti ne htjede dati starici ni za vreću kukuruza, da te prehrani.

- Jednom me je bacio iz svoje sobe, a nekakav malen dječak do krvi me istuče...

- To bijaše Alfredo, njegov sin.

- Da, njegov sin... Zašto mi ne rekoste, da je tako... da je vaša žena moja majka?

- Sinko, zašto da te žalostim? Zašto da sramotim grob svoje pokojne Marice? Često puta htjedoh da ti pomognem, no ti znadeš, da mi je Saletti sve ugrabio. Moj pokojni otac bješe se kod njega zadužio, a ja sam se dosta namučio, da ga isplatim, no sve uzalud. Kad bijah u svijetu, on bi dolazio amo među ove kukove, da mi se ženi grozi, da će ju izagnati iz kuće, da će joj zemlju prodati, a pokojna žena molila ga i zaklinjala, da joj se smiluje. Onaj zlotvor uze ju zatim napastovati, no videć, da ona voli i od gladi umrijeti...

- Lupež!

- Jedne noći zateče sirotu samu, pa ju osramoti pomoću svojih slugu. Kad je Kata ležala na smrtnoj postelji, upitah ju, zašto ga nisu pravici prijavile, a ona mi reče: Martine, što smo mi sirote mogle učiniti nego da plaćemo, da jadikujemo i da sakrivamo sramotu?

Antonio plakaše.

- Antonio, umiri se! Da, tako je bilo, što ćeš, sinko, nema tu pomoći! Ti si dobar čovjek, dosta si već pretrpio na ovom svijetu, još ovoliko možda, pa kad legneš u grob, jednak si i samom caru. Sinko, pomogao bih ti, da mogu. Sad znaš, tko si, ostaj kod mene, radit ćemo zajedno i lomiti crni kruh zajedno.

Antonio gledaše mornara suznim očima. Na njegovu licu prostrlo se čuvstvo boli i tuge.

- Zašto vi niste moj otac?

- Ako ti i nisam otac, drag si mi, kao da si moja krv. Sinko, ne plači; što ti to hasni?

- Ja sam nahod... Ne smijem više u Lućicu. Martine, gdje ću se sakriti?

- Ovdje u kući bi te našli; čekaj, razmislićemo. Gle, već se malko razdanilo. Antonio, ne boj se, oni te neće naći... Gle, čujem mu korake; da, to je Joso.

Joso uniđe u kuhinju, noseć malen košić pun riba. Kad spazi Antonija, poviknu:

- E, otkud ti? Zašto nisi došao, da zajedno ribarimo? Oče, gle, koliko riba! E, e, ala ćemo peći!

- Joso, šuti! Slušaj, što se dogodilo.

- Ta šta vam je obojici? Gledajte ovu ribu; a, a, još je živa! E, ovo nije ništa! Vukao sam lubena, da, od sete funti, a on vuci amo, vuci tamo, a povraz se nateže, ja popuštam, no sve mi se isprekida, pa hajd do bijesa, kao da sam mu metnuo soli na rep - smijao se Joso.

Ruke mu zaudarahu po morskoj ribi; o prste prihvatilo mu se nekoliko ljustica, a tako i o zamazanu suknenu kapu.

- Joso, kamo da sakrijemo Antonija? - upita otac.

- Kamo da ga sakrijemo!? - začudi se Joso i protegnu dugi i mršavi vrat.

- Da, sakrijte me; neću, da me žandari vode.

- A što si ukrado? Ne šali se; ti bi volio umrijeti od gladi, negoli da i udicu komu ukradeš.

- Sinko, nije Antonio ništa ukrao.
- Branio sam se. Da nisam ja njega, bio bi on mene.
- Što ti njega, on tebe, što bi bili?
- Da, on bi mene ubio.
- Ubio? - puhnu Joso kao zec i zavrti glavom.
- Da, Alfreda, da on u mene ne skreše kuburu.
- Ti si ga... ti si ubio?
- Nožem.

Joso pogledavaše sad oca, sad Antonija.

- Valja da Antonija sakrijemo. Reći ćemo, da ga nismo vidjeli. Najbolje je da se sakrije u jednu spilju do mora. Joso, ti ćeš mu nositi hranu.
- Da, ja ću mu nositi hranu; no, Antonio, reci, gdje si ga ubio? Zašto si ga ubio?
- Alfredo je dao mnogo, mnogo novaca Lovri i Luki, da me ubiju. Ove noći čučio sam na rubu ceste iza Salettijeve kuće. Sluge me nađoše. Imali su velike toljage. Da me ne ubiju, bjež ja niz brijeg. Nisam se baš uplašio toliko njihovih toljaga, no ne htjedoh, da me prepoznadu. Ja trčim, a ispred mene stvori se Alfredo. Reče mi, da sam... kopile, ispruži kuburu prema meni, a ja, da se spasim, skočim k njemu i rinem mu nož u prsa.

Sva trojica umukoše...

- Ako te budu tražili, kazat ćemo, da te nismo vidjeli - šapne stari mornar.
- Je li se valjao po cesti, kad si ga probo? - pitaše Joso bojažljivo.
- Ne znam; udarih i naglo otrčah.
- Je li te tko vidio? - upita Martin.
- Sluge valjda.
- Zlo po tvoju kožu, ako te ulove - zaglavurda Joso, gutajući teško slinu.
- Sakrijte me. Joso, ti ćeš ići podvečer u Lučicu, da čuješ, što ljudi govore.
- Čuješ, kako si ga ubio? Zar ne: ovako? - upita Joso i ispruži mršavu ruku prema njemu.
- Da - kimnu Antonio i zgleđa se u plamen.

IX.

Načelnik Ermano Murelli duže se vremena zabavi u svojoj pisarni, prevrćući i pregledavajući razne spise. Bilo je već kasno; cijeli je sat prošao, što je Alfredo otišao kući veseo i zadovoljan opipavajući džep, u kojem bijahu novci, onih pet stotina forinti. Načelnik čitaše njegova pisma jednako smiješeći se i gladeći okruglo rumeno si lice. Mala sobica bila je prepuna dima. Na stolu se jošte rumenjelo nešto vina u staklenki. Murelli, držeći smotku u zubima onako po strani, uvis, nagnu glavu nad desno rame, te zatvorivši desno oko, da mu ne ide u nj dim, uze promatrati Alfredov potpis na obaveznici. I on se je dobro napio onoga zdravoga vina, pa mu se crvene i obrazi i uši, štono su iznutra bile jako runjave. Smiješeći se nad plemićevim potpisom pijucka, mljaska i liže si usnice, te pogledava u plamen lojenice, kojoj se stijenj silno puši. Načelnik pogleda na zaprašenu uru na zidu. Dva sata. Zamalo ustane, pozatvara nekoje pretince, pa uzevši lojenicu uputi se u spavaću sobu, no opazivši na zidu malen okvir, ustavi se pred njim, podigne svijeću i počne čitati riječi, natiskane na lijevoj hartiji u onom okviru. Lijepa i glatka hartija bijaše dekret, kojim mu bjehu javile oblasti, da je odlikovan zlatnim križem za veliku požrtvovnost prigodom poznatoga brodoloma. Načelnik se nasmiješi na veliki pečat onoga dekreta, kimne zadovoljno, zanjiše se, te koračiv nekoliko puta unide u spavaću sobu.

Na širokoj postelji protegnula se Anastazija nauznak. Na dugački nos hrče grdno, u grkljanu i u hripelama cvili joj i hropće sopa. Načelnik položi lojenicu na stolic kraj uzglavlja, pa pogleda u lice svojoj ženi, kojoj se micahu usta, kano da nešto žvače. I dlake na bradavicama po licu gibahu se. Koščate, crvenkaste, kao vrućom vodom oparene i do lakta gole ruke pružila je niz tijelo nad pokrivačem. Glava joj je zavezana žutim rupcem, i to sve do polovice čela, a nad čelom velik uzao. Iza uzla vire okrajci rupca, koji se prikazuju kao zečje uši. Murelli pogledava u žutkasto lice svoje žene i u laki pokrivač, koji se nadimlje i pada po postelji baš kao jadra male lađe, kad ga mornari rastegnu na grebenasti žal. Slegnuv ramenima stane se svlačiti. Kako je malen i debeo, veliku mu to zadaje muku. Izvlačeći jednu nogu iz široke nogavice silno se zaljulja i skoro da se ne prevali na pod. Kad se svuče, pogladi si gola tusta prsa, uzdignu desnu nogu na jednu stolicu, puhnu u lojenicu, uzvinu se u zrak, odmaknuvši se triput lijevom nogom od poda, zaveli se u postelju i, uzdahnuvši: Ah!, protegnu se. Postelja škripnu. Anastazija se trže iz sna. Iskesivši se ljutito, zavika:

- Ne možeš li mirnije leći?

- Ne ljuti se, Anastazijo, spavaj.

- Da, da spavam! Zar si morao do sada lokati?

- Molim te, spavaj.

- A kada je otišao Alfredo? Koliko ste boca ispili? Zadnje vam bilo!

- Bit će sat i više, što je Alfredo otišao.

- Ti si mu opet novaca dao! Reci, govori, reci, koliko si mu dao?

- Anastazijo, spavaj; govorit ćemo sutra.

- Ne ljuti me; istinu kaži!

- Pet stotina forinti; da, pet stotina!

- Što! Pet stotina! - kriknu Anastazija, pa pridignuvši se u postelji, podboči se mršavim laktima.

- Ne viči; ne viči; da, pet stotina, a obavezao se je, da će toliko postotaka...

- To je malo. Ti si luda! Prevarit će te! Zašto se nisi sa mnom prije posavjetovao?

- Anastazijo, spavaj; umiri se!

- Sram te bilo! Sve ćeš nas zatrti, kuću ćeš nam uništiti! Zar ne misliš na našu Idu? Alfredo će te prevariti, glupane! Lopov je ono, kao što mu je i otac. Što će biti od nas, što će biti od moje Ide?

- Lako za nju! Molim te, Anastazijo, umiri se! Ja znam, što radim.

- Oh, sve, sve si nas zatro!

- Ida je pametna djevojka, a nije još ni stara; ima ih, koje se i u pedesetoj godini udaju. Anastazijo, ne brini se, kunem ti se, naći ću joj muža.

- Ne brbljaj, magarče! Ta deset joj ga već godina tražiš! Pet stotina, pet stotina!

- Molim te, slatka ženice, molim te, ostavi me u božjem miru!

- Čovječe, ti si poludio! Oh, jadne li mene! Pet, pet stotina!

- Anastazijo, spavaj, daj mi mira, umoran sam. Alfredo mi je već nekoliko puta povratio novce, što sam mu ih posudio, pa će mi i ove povratiti.

- Ta pet godina nije ti ni novčića povratio, a sad ti duguje na hiljade! Zar mi nisi obećao, da mu nećeš više posuđivati?

- Anastazijo, spavaj; svrši već jednom! Molim te, dobra moja dušice, molim te!

- Što da spavam? Ma pljunut ću ti u lice!

- Molim te, ženice draga!

- Zar se ti tako brineš za svoju obitelj?

- Anastazijo!

- Šuti, glupane! Proklet bio čas, kad sam se s tobom združila! Uništio si me, zatro si me!
- Molim te, ne deri se, molim te, ne viči; govori laganije, da, laganije, dušice moja...
- A, vidi sotone, da ne vičem, da ne govorim, da se ne brinem za obitelj, za kćer!
- Anastazijo, ti me siliš, da...
- Što, ti mi se groziš? Hajde, reci, izmeći, na što te silim?
- Ta molim te, ne brundaj mi više! Spavaj!
- Evo ti tvoj spavaj! Pljus, pljus! - vrisnu Anastazija, udarajući ga po debelim obrazima.
- O, sada je dosta! Ti, kosturo, vještice, gujo, hoćeš li mirovati? - viknu Murelli, uhvativši je za grkljan i pritiskujući ju k zidu.
- Ido, Ido! Ubit će me ovaj lupež! Ido, u pomoć, u pomoć! - vriskaše Anastazija grebući mu noktima jake ruke.
- Ida je spavala u obližnjoj sobi. Probudivši se odvratila srdito majci:
- Mani me se!
- Ubit će me; zadavit će me!
- Nek te zadavi!
- Ne vjeruj, Ido, neću je zagušiti, no ne zaslužuje nego da crkne.
- Molim vas, ostavite me na miru! Tucite se, koljite se, kao što ste se i do sada klali, no pustite druge da spavaju! - viknu Ida jedovito.
- U taj par udari netko na kućnim vratima.
- Ido, skoči iz postelje! - zapovjedi otac.
- Zašto?
- Zar ne čuješ, da netko po vratima lupa, kao da ih hoće razbiti?
- Čujem, no meni je dobro u postelji. Neka lupa, ako će do sutra. Ustani ti! - odgovori djevojka i navuče pokrivač preko glave.
- Oh, prokleta djeco! - zakuka načelnik.
- Ta što mi kuneš kćer, zar ti je salo tako teško? - izdere se Anastazija.
- Murelli se izvuče iz postelje i stane tražiti žigice, pa kad ih nađe, struži i struži po zidu, no ni jedna neće da plane.
- Čemu ti treba svijeća?
- Anastazijo, hoćeš li, da te batinom opalim? Šuti, grdobo!
- Idi, gnjuse, da ti oči ne iskopam!
- Kad upali lojenicu, pođe k prozoru, otvori i ljutito upita:
- Tko je?
- Ja sam, gospodine!
- Magare, zar ne znaš drukčije kucati na vrata?
- Vi ste valjda spavali, gospodine! Oprostite, nesreća je, velika nesreća; stari gospodin vas moli, da odmah k nama dođete.
- Tko si ti?
- Ja sam Luka, sluga gospodina Salettija.
- Što se zbilo? Kakva nesreća? Zar nisi mogao počekati dok dan svane? Je li to način buditi ljude iz mirna sna? Baš sam bio usnuo...
- Nesreća, gospodine! Idite čim brže; da, velika nesreća! Stari gospodin moli vas...

- Ta govori! Što je, kakva nesreća?

- Znae, Alfredo...

- Alfredo!... Što je s njim?

- Ubili su ga...

- Ubili?

Načelniku pade lojenica iz ruke.

- Da, ubili, razbojnici, ne zna se tko.

- A-A-Alfreda? - mumljaše načelnik u stravi.

Ida pruži glavu ispod pokrivača.

- Stari gospodin vas moli, da odmah k nama dođete, da, odmah.

- Ubili?... A je li već mrtav? - izusti načelnik drščućim glasom.

- Glupane, zar ne čuješ, da su ga ubili? - razljuti se Anastazija, stojeći u košulji iza muža.

- Što izvolite, da kažem staromu gospodinu? Hoćete li skoro doći? - upita Luka.

- Čekaj, idemo zajedno. Evo me za časak! - reče Murelli i pođe da se obuče.

- Zatro si me! - zareži Anastazija gnjevno, grozeći mu se noktima.

- Ubili, ubili! - drhtaše Murelli.

- Pet stotina forinti!

- Šuti, kujo!

- Toliko hiljada! Oh, jadne li mene!

- Zaklat ću te, vještice!

- Uništeni smo zauvijek! Propali smo! Tko će ti sada vratiti novac, što si mu ga posudio? Oh, gdje su naše hiljade! Ta od glada ćemo skapati! Znala sam ja, da će te on prevariti!

- Ta ubili su ga, ubili, zar nisi čula?

- Pitaj Luku, da li se je našlo novaca kod njega?

- Čekaj, dok se obučem.

- Pitaj ga, da ti ne izgrebem lice!

Murelli pođe k prozoru i navalio na Luku:

- Čuješ, dođi bliže; znaš, reci mi istinu...

- Ta velim vam, da su ga ubili.

- Ne pitam te za to, no jesu li ga i porobili?

- Ne znam... Čekajte... da, jesu, jer ura i zlatan lanac...

- Zar nisu našli novaca kod njega?

- Nisu ni novčića.

- Alfredo je nosio novčarku sobom, zar niste ni nje našli?

- Tko?

- Vi na brijegu, njegov otac; niste li mu pretražili džepove?

- Jesam pred ocem, no ništa nismo našli.

Murelli protrnu. Anastazija zdvajaše.

- Ubit ću te, ako mi dođeš kući bez novaca! Sve si nas uništio - zagrozi mu se, kad se otpravi, pa dođe sa slugom.

Načelnik se je neprestano križao, idući s Lukom iz Lučice.

- Sve, sve mu dakle ugrabiše?
  - Da, sve, jer nismo ništa našli, a pretražili smo mu sve džepove, znate pred ocem, da, pred starim gospodinom.
  - A gdje su ga ubili?
  - Na cesti, iza kuće.
  - To nije moguće! Luka, ti si poludio! Alfredo mrtav, ne, to nije moguće!
  - Hajdemo, osvjedočit ćete se; vidjet ćete ga.
  - Ti lažeš, Luka! Na cesti, iza šumice! Ne, nije moguće.
  - Jedan čovjek javio je starom gospodinu, da mu sin u krvi leži.
  - Tko je taj čovjek?
  - Ne zna se; svi onda spavasmo.
  - Luka, ti si pomahnitao! Ja ti ne vjerujem!
  - Onaj čovjek probudio je gospodina, no gospodin nije ga mogao prepoznati u tmini.
  - Gdje je sada Alfredo? - hoće načelnik križajući se.
  - U kući. Sav je bio okrvavljen.
  - Kako su ga ubili?
  - Nožem. I gospodici Elviri nije dobro. Kad nas stari gospodin probudi, stadosmo letjeti po kući, te ju nadosmo na podu kraj jednog prozora. Bijaše se onesvijestila. Svi se kruto prestrašismo, pa ju kao mrtvu na postelju položismo. Prije negoli podoh k vama u grad, rekoše sobarice i druge žene, da je progovorila i da će biti zla.
  - Sve su dakle ugrabili, i lanac i uru?
  - A valjda i novce ako ih je imao pri sebi?
  - Luka, takav gospodin, pa nećeš, da ima pri sebi mnogo novaca! On je sigurno imao više stotina!
  - Više stotina?
  - Da, no što si se prepao?
  - Ja prepao... Da, da, pričinilo mi se, kao da vidim pred sobom Alfredov duh.
- Načelnik se prekriži.
- Dakle vi mislite, da je on imao pri sebi više stotina? - upita Luka otresavši se neke zabune.
  - Da, ja mislim. No jesi li siguran, da su ga porobili?
  - Jesam, ta pred ocem, pred svima ukućanima pretražili smo mu sve džepove. Da, pred ocem; svi bijahu okolo lešine, jest, svi.
  - A što ti misliš, tko ga je ubio? Ovdje nema razbojnika.
  - Čujte, gospodine, nema vam u mojoj glavi odviše soli, no nisam baš glup, pa mi se sve čini...
  - Reci, Luka, što ti se čini?
  - Oh, proklete žene!
  - Luka! Žene, žene?
  - Da, ja mislim...
  - Da, da, i to je moguće. Ovdje u Lučici nema lupeža... Ta tko drugi da bude? Jest, moglo bi biti. Jučer, kad ga htjede Alfredo pljusnuti, on mu se je zagrozio...
  - Gospodine, je l' te da nisam baš bez moždana - hoće Luka, a oči mu rado sijevnu, videći, da ga je načelnik razumio.
  - Ako je on, neće nam uteći; naći ćemo ga i na kraju svijeta.

- Čujete! Zar nije moguće, da su dvojica sporazumna?

- Da, pravo imaš. Nahod i on. Kad vidjeh jučer, kako mu se je zagrozio, odmah pomislih, da se iz njegove prepirke ne može izleći ništa dobra. Evo, moje se slutnje obistinile! Sve, sve su mu dakle uzeli?

- Da, sve, i lanac i uru i novce valjda... Pazite, ovdje, malo više gore, ovdje su ga ubili. Vidi se još krv - govoraše Luka, kad se penjahu po onoj cesti.

- Gdje, gdje?

- Ta evo pred vama! Zar ne vidite skrućenu krv?

Načelnik probljedi.

- Čuješ, Luka, jeste li ovud razvidjeli? Ovdje, gore su ga ubili, u jarku, u blizini? Znaš, ovdje bi mogla biti njegova novčarka...

- Potražit ćemo kad svane, no ja mislim, da je onaj, tko ga je ubio, i novce odnesao.

- Marko?... Ne vjerujem, da je tat. Uostalom, tko ne treba novaca?

- Ne mislim na Marka; no Antonio...

- To je moguće, jer ga je on i ubio po naloga svoga gospodara. Luka, počekaj malko; vratimo se natrag ovo malo koraka, pa daj da razvidimo oko one krvi. Znaš, možda nađemo novčarku...

Luka se osupnu i vrnu natrag s načelnikom, koji ga uze za ruku, bojeći se, da ne nađe novčarku i da ju ne sakrije. Nakon duljega uzaludna pretraživanja pođu kroz šumicu i stignu pred kuću.

* * *

Svi su prizemni prozori Salettijeve kuće rasvijetljeni. Luka i načelnik uniđu. U veži skupilo se mnogo čeljadi, sve kućne sluge, kao na čudo. Vrata jedne prostrane sobe širom otvorena. Načelnik poglednu u sobu i probljedi. Na velikom stolu, posred sobe, leži krupna Alfredova lešina, pokrivena bijelom plahtom. Vidi se samo jedna ruka, što se mrtvo spustila prema podu, gdje je sila razlivene vode. Pod plahtom crtaju se jaka uda mrtvogoga tijela. Podalje od stola, u jednom kutu sobe, sjedi Elvira u noćnoj haljini. Lice si prikrla rukama i spustila glavu na naslon stolice.

- Gospodine, hajdemo, izvolite u prvi kat; gore vas čeka stari gospodin - reče Luka prestravljenom načelniku.

- Hajdemo - šapnu Murelli i pođe za slugom.

Kad se popnu u mali hodnik u prvom katu, pokaže Luka načelniku staroga Salettija kroz otvorena vrata jedne sobe. Saletti, sjedeći pred jednim stolom, držaše glavu na rukama, uprtima laktima o stol.

Načelnik pokuca i uniđe. Saletti podignu lagano svoju veliku glavu, okrene se, pogleda i žalosno mu kimnu. Tamna mast crnomanjasta lica prelazi u žutu; pod očima nabrekla mu koža neobično. Kad mu se načelnik približi, pokaže mu rutavom rukom stolicu, da sjedne, pa istisnu dubokim i razbijenim glasom:

- Umorstvo!

- Da, umorstvo, grabežno, grabežno umorstvo, da, grabežno!

- Nisam slutio...

- Tko da vas utješi?

Saletti pogleda načelnika zapanjeno, pa slegnuvši ramenima izusti mirno:

- Mišljah, da je u svojoj sobi; poslije večere, reče mi, da ide odmah spavati.

- Bio je do kasna kod mene.

- Kod vas?
- Da kod mene; došao me pozdraviti... da ide u Pariz.
- Kod vas?
- Bijaše vanredno veseo; dugo se vremena šalismo. Tko da sluti ovakvu nesreću?
- Nesreću? Da, da, nesreću! Jadna moja Elviro!
- Luka mi reče, da je došla k sebi. Vidjeh ju dolje u sobi. Gospodine, žalim, srce mi puca od boli.
- U Pariz, da, u Pariz! Sad ga više neće tužiti oni skotovi! - progundā Saletti i pogleda vrlo važno u oči načelnikove.
- Jeste, i ja mislim... Nikada se nije pročulo, da ima u ovim krajevima razbojnika. Sve je moguće. On mu se jučer strašno zagrozivo. Nesreća, nesreća.
- Ne, ovuda nema razbojnika.
- Alfredo htio ga je pljusnuti pred poštom... Silom ga odvucoh, da se ne osramoti, da si ne okalja ruke na onom prostaku.
- To sve radi jedne mornarske kćeri!
- Odbijte to na ludost-mladost!
- No tko trpi polag toga?... Čujte, Murelli!
- Slušam; raspoložite sa mnom.
- Ja bih rekao, da ga on nije svojom rukom usmrtio.
- I ja mislim tako.
- Naložio je onom mulcu... Poznate li Antonija, onoga nahoda iz Trsta?
- Ta naravno, da ga poznam! Pogibeljno, vrlo pogibeljno stvorenje! Jučer ujutro dao sam ga zvati u općinski ured radi onih pušaka; mislite li, da je došao?
- Ne dvojim; on ga je probo - reče Saletti, gledajući mrko preda se.
- Čekaju ga vješala, no ne samo njega, već i najamnika Marka Šabarića, komu nije ništa sveto, koji bi utopio svu gospodu u žlici vode. Gospodine, ono vam je prava hulja, lupež, da mu na svijetu para nema. E, skrhat će si doskora vrat! Umjesto da s nama u miru živi, brani ove skotove, ove naše kopače. Dobro, neka ga sada kopači od vješala izbave.
- Umorstvo! Murelli, umorstvo!
- Grabežno! Luka mi kazivaše putem, da su Alfreda orobili...
- Jeste, sve su mu porobili, i lanac i uru.
- I lisnicu s novcima... Tako... tako... možda koju stotinu...
- Ne vjerujem.
- Valjalo bi, da čim prije uhvatimo ono kopile, jer je kod njega sigurno ura, i lanac, a možda i novci.
- Ta velim vam, da nije imao novca.
- E, tko bi znao? Pa ako je i nekoliko forinti, zar nije dobro, da ih spasimo?
- Poslao sam odmah Luku po vas, da ne zakasnimo. Odmah moramo javiti sudu i umoliti, da povjerenstvo dođe još danas u Lučicu. Žandari ne smiju manjkati. Murelli, napišite, što se je zbilo, pa pošaljite odmah izvješće u Volosko. To morate učiniti čim prije. Lupeži se neće nadati žandarima. Danas je nedjelja, kod suda je malo posla, pa mislim, da je povjerenstvo još danas popodne u Lučici. Murelli, učinite sve potajno, da nam ne umaknu. Uhvatit ćemo ih iznenada.
- Sve ću vam učiniti po volji, no mislim, bit će najbolje, da ovdje, u vašoj kući izvješće napišem. Pošaljimo Luku k meni, da donese općinski pečat.
- Izvješće može otići još prije dana u Volosko.

- Dobro, gospodine! Nadam se najboljem uspjehu. Možda spasimo uru i lanac i novce.
- To mi je deveta briga! Ono kopile, ono kopile mora na vješala.
- Da, na vješala! Ja mislim, dobro bi bilo, da se nađu kod njega i ura i novci, jer bi to bio dokaz grabežna umorstva.
- Tako je! Murelli, žurno!
- No čujte, kako da se Alfredo nije branio?
- Iz zasjede! Našli smo kraj njega na cesti nabijenu kuburu.
- Nije valjda imao vremena da puca. Oh, nesreća, nesreća po Lučicu, da Alfreda više nema! Divan mladić, duša od čovjeka!

Malo kasnije nastave Saletti i načelnik izvješće za sud. Još nije ni sunce ogranulo, kad Miro Tompić, općinski sluga, gurnu u njedra načelnikovo pismo. Miro se je križao u svakom potoku, skakutajući, brzajući i zaustavljajući se po cesti, što vodi iz Lučice u Volosko.

X.

Pozlaćeni križ na crkvenom krovu, stari bršljan napolak porušenih zidina, što pašu Lučici, svi prozori mornarskih kuća na istočnoj strani gradića, sve se već sjaji i kupa u rumenoj sunčevoj svjetlosti. Sunce je planulo sjajno i veličanstveno iza modroga Velebita. Vesela je nedjelja. Iz dimnjaka se lijeno diže sivi dim, pa se povlači pocrnjenim krovovima, te se gubi i rasplinjuje u čistom i prozirnem jutarnjem zraku. Tiha Lučica probudila se već iz slatka sna. Na niskim ognjištima kipi već voda u lončićima za kavu; mornarske kćeri umivaju si pred kućama svježa lica i oble lakte; starci gledajući u prozore; mole jutarnju molitvu i opipavaju si brade, da se osvjedoče, jesu li se čisto i glatko obrijali, a mladi mornari trgaju najljepše kite sestrina bosiljka, kojima će izmamiti stidan osmijeh na rumene usne svojih ljubava, kad im zadjenu te kite na cvatuće grudi.

Zvonar Franina tetura uskim, pomno pometenim gradskim uličicama, idući iz svoje kuće u zvonik, da pozove pobožni puk k prvoj sv. misi. Starac kašljuca, trpa šiljasti nos samljevenim duhanom, kiha i sam si nazdravlja: Zdravo, Frane! Ljudi, koji ga čuju, vele: Franina ide u zvonik. Zvonar susretnu putem nekoliko ljudi, koji mu kazuju, da se je u Lučici dogodilo nešto, na što ne bi nitko ni u snu pomislio. Kad sazna Frane, da su razbojnici ubili onoga mladoga gospodina s humka, zažmiri, povuče vrat u ramena, pa naglo napuni nozdrve duhanom. Zureći zapanjeno u ljude, kihnu, strese se i promrmlja: A, Bog ga pomiluj! Ja mu ne mogu pomoći!

Ljuljajući se na iskrivljenim nogama, dolunja napokon u klanac, u uličicu, gdje je Šabarićeva kuća. Vrata su širom otvorena. Franina ispruži glavu, zaviri u kuhinju, pa pozdravivši Jelu i Mariju, nazove, im dobro jutro i izmuca:

- E, je li kava gotova? Lijepo miriše po kuhinji! Popijte, popijte zdjelicu, ta i onako nemate ništa dobra na svijetu!... Dakle ubili su ga, ubili! Bit će tuđi ljudi. Što se sve po božjem svijetu ne klatari!
- Frane, što to govorite? Ubili, ubili? - začudi se Jela.

Frane kihnu.

- Na zdravlje, Frane!
- Bog daj, kumo Jele. Dakle vi ništa ne znate?
- Sad se baš ustasmo. Što ćete, nedjelja je! - odvrati Jele.
- E, nisam ni ja ništa znao; ma sad, ovamo dolje u klancu, rekoše mi ljudi. Kumo, prije bih vjerovao, past će do godine Božić na Veliki petak! Da, da, ako je istina, bit će tuđi ljudi.
- Frane, tko da vas razumi?
- Ma puče glas, da su razbojnici ubili Salettijeva sina.

- Što mi to govorite - prekriži se Jele od čuda.

Marija probljedi.

- E, tako vele ljudi - hoće starac smičući ramenima.

- Ma je li to istina? Oh, dragi, Bože, što moram čuti! Ubili, ubili!

- Ako je istina, nema ga više! I onako imasmo od njega malo dobra! - umovaše Frane mahnuvši rukama.

- Frane, nemojte tako; Bog će vas! Oh, neka mu se smiluje! Dosta mi je tuge zadao, dosta sam suza prolila - zalomi Jela.

- Kad, gdje su ga ubili? - upita Marija bojažljivo.

- Noćas, negdje iza kuće; no kad ću početi zvoniti? Kumo, Bog s vama! - pozdravi Frane i otetura dalje.

Žene podoše u sobu k bolesnom Antunu i kazivahu mu, što su čule od Franine. Stari Šabarić ne može da se prečudi. Kad se naklima glavom, glasno se pomoli za Alfredovu dušu.

- Marko, jesi li se već probudio? - poviknu zatim Jela sinu, koji je spavao u drugoj sobi, kraj očeve.

- Jesam. Što želiš? - odvrnu sin tiho.

Jela i Marija uniđu u sobu, i stanu mu kazivati grdnu novost. Marko, podvivši si pod glavom ruke, gledaše u majčino lice mirno i sabrano.

- Marko, svuda ima već zlotvora! I Franina veli, da ga nisu ubili naši ljudi - reče Jela.

- Tko da to znade! Gle, tomu se glasu nisam nadao! - odvrnu mladić gledajući u strop.

- Ti si valjda i noćas do kasna šetao; zar nisi čuo ni vike, ni pucanja? - upita sestra.

- Nisam.

- To su učinili putnici. Jao meni, velik to mora biti grijeh - šapnu Marija.

- Da, da putnici - potvrdi Jela.

- Moguće - slegnu Marko ramenima.

Žene izađu iz sobe.

Marko bijaše u licu vrlo blijed. On običavaše čitati i učiti do kasno doba noći, a da je izlazio na šetnju poslije učenja, tomu se nisu njegovi ni najmanje čudili. Svi mišljahu, da on izlazi iz kuće radi svježja noćna zraka da se malko od naporna učenja odmori.

Marko leži nauznak. Velika sumornost pala mu je na krasno lice. Sve crte toga lica mirne su i spokojne.

Oko mu se miče lagano, bez sjaja i života. Cijele noći nije o ničem mislio, nije htio misliti, nije htio da raskine crnu koprenu, kojom ga bješe sudbina obavila. Samo slika Elvire lebdi mu pred očima, no negdje daleko, u nedostiživim visinama. Čini mu se, da je propao u grdan bezdan: prizor prošle noći spušta se na nj kao težak i olovan pokrov onoga bezdana. U svojoj duši osjeća neizmjernu i pustu prazninu i čudi se onomu miru i hladnoći svojoj. Volio bi, da je nesretan, tužan i skršen od boli i jada. Ogledava se i promatra sličice po zidovima, a sve mu se pričinja novo i nepoznato. U grudima oćuti nešto, no samo na časak, a to nije ni bol, ni tuga, ni slast, ni radost. Lešina Alfredova pričinja mu se kao visok stup, obasjan tužnom mjesečinom. Taj stup diže se pred njegovim duhom i stoji na granici dosadanjega mu života. Kad prvi traci mladoga sunca u sobu sinuše, stanu se proti njegovoj volji raspredati čudnovate misli u izmučenim mu moždanima. Sav tečaj toga razmišljanja, toga snatrenja, spor je i zamršen. Elvira se pomalja u daljini, lice joj se blista, sva se pretvara u sunce, a on vidi, kako traci toga sunca prema njemu zrakom struje, kako se zaustavljaju na po puta, kako ne mogu da dopru do njega, da probiju mrak, što ga zaokružuje, da ga ogriju, da mu srce ožive. On zna, da mora biti nesretan, on zna, da jest nesretan, pa se ljuti, što mu je srce beščutno i ledeno. Želio bi, blažen bi bio, kad bi ga morilo crno oćajanje, kad bi mu tuga srce cijepala.

Marko dohvati malenu knjigu, što ležaše na stolicu do postelje. Otvori knjižicu i uze čitati neumrle stihove, kojima nam pjesnik opisuje veličanstvenom grozotom muke i patnje jadne raje. Riječi, riječi, prazne riječi i ništa više! Marko prevrće listiće, no svud nerazumljivo, svud pusto, ništa ne nalazi odaziva u njegovom srcu. Sjeti se, da su mu toliko puta suze na oči navrnule čitajući one stihove, i pomisli na prošlost...

Tužna slika razvi se pred njegovim duhom: sve goli krš te bijedan, potlačen i gladan narod. Marko pročita: »Hljeba, hljeba, gospodaru! Ne vidjesmo davno hljeba!« Uzdahnu teško, kao da mu je srce puklo, cijelo mu se biće uzdrma, knjižica mu pade iz ruke na prsa, a on, stisnuvši pesti, bolno izlanu: Elviro!...

Sedam je sati. Pred crkvom se sakupilo mnogo puka. Jošte zvonu na misu. Svi razgovaraju o istoj stvari, o Alfredu. Jedni pripovijedaju, jedni pitaju, svi znaju nešto, svima se vidi na licu neka neizvjesna bojazan i briga. Žene se zaustavljaju sve putem, klimaju, lamaju rukama; starice uzdišu i slušaju mlade. Djeca se miješaju među pukom, povlače se kroz hrpu mornara, bulje u njih zapanjeno i slušaju pomno svaku riječ. Dva Lučićana pripovijedaju, da je Alfredo bio pripit; da su ga vidjela dva noćna stražara, kad je išao kući kasno u noć. Pred crkvom među mornarima nalazi se i Mato Bartolić. Dan prije, u subotu, došavši sa svojom lađom s Rijeke u Jelenščicu, bješe saznao, da je mladi gospodin Saletti bio napao u gori njegovu zaručnicu, te da ju je htio silomice osramotiti. Mati uskipjela krv u srcu, pa je stoga uranio nedjeljom i uputio se hladom u Lučicu, da se popita, da razvidi, što je na stvari, i da utješi svoju Mariju. Što se je pročulo i u Jelenščici, da su Antonio i Joso mladom Salettiju puške oduzeli, nije nikakvo čudo, jer te dvije župe graniče, a zao glas se brzo prenese i raširi.

Mato sluša Lučićane pred crkvom i snebiva se. Velik je tu žamor, no razabiru se riječi: - Tim bolje, oslobodili smo ga se, Bog ga je kaznio, i vrijeme je bilo, imat će djevojka mira, doskora će i stari protegnuti pete, čudo i pokor; Bog neka mu se smiluje...

Među pukom šuljaju se i dva domaća omražena čovjeka, lukavo propitkujući ljude, no svako im odgovara, da ništa ne zna. Neki prijatelj Murellijev opazi Matu i odmah otklipsa na brežuljak, a kad se uvuče u kuću Salettijevu, upita ga načelnik:

- Što se govori po gradu?

- Ljudi svašta nagađaju i naklapaju.

- A Marko i Antonio?

- Nisam ih vidio, no Mato Bartolić bijaše malo prije pred crkvom.

- Onaj trgovčić iz Jelenščice?

- Da; on je zaručnik Marije Šabarićeve.

- Razumijem, razumijem! Pametno si uradio da si mi došao javiti, da je ovdje. Idi opet u grad i da se nisi vratio, dok ne saznaš štogod o onoj dvojici, Marku i Antoniju.

Načelnik potraži staroga Salettija i javi mu, da je Mato u Lučici.

- Tko je taj Mato? - upita stari plemić.

- Jedan trgovac iz Jelenščice, onaj, što mu se zimus lađa razbila.

- Da se nije razbila, ne biste vi imali onoga zlatnoga križića.

- Vama moram zahvaliti, jer da nije vaše preporuke... - nasmiješi se načelnik slatko i nakloni se.

- No što je s tim trgovčićem?

- On je zaručnik Markove sestre; mladić nagao i naprasit. Gospodine, poštenja mi, okladio bih se, da nije čist, da...

- Mislite?

- Bez dvojbe! Sznao je u Jelenščici o onim puškama, pa došao noćas amo, da se osveti. Jest, ne može...

- I na nj valja paziti! Svu trojicu ćemo okovati. Jedan je sigurno od njih. Jeste li što dočuli?

- Ništa do sada.

- No dobro bi bilo, da ih odmah uhvatimo.

- To je vrlo teško! - smiješio se načelnik, ispričavajući se.

- Zašto?

- Tko da ih uhvati? Općinski sluga pošao je u Volosko, pa da je i ovdje, malo bi nam koristio. Lučičani ne bi dirnuli u Marka, da ih zakolješ; da sam car dođe, ne bi ga oni poslušali, da im naloži, neka ga svežu.

- Nije dakle moguće?

- Nije, gospodine! Valja da se ustrpimo, dok dođu žandari - slegnu načelnik ramenima.

U crkvi kod prve mise vladaše velika tišina. Stari župnik čitaše tiše negoli obično; glas mu podrhtavaše, a kad bi se okrenuo prema puku, oko bi mu nestalno bludilo nad glavama Lučičana. Ljudima se pričinjaše, kao da se je nešto teška nad Lučicu sleglo; crne slutnje križahu se u njihovim dušama, svima bijaše teško pri srcu, a zlatne sunčane zrake veselo i bezbrižno dopirahu u crkvu, gdje se mirno sjahu po glavama, po šarenim haljinama, po bijelim zidovima i pa malenim žrtvenicima.

Kad se misa svrši, pođe Mato Bartolić k Šabarićevima. Malena obitelj sakupila se u sobi oko postelje bolesnoga Antuna. Mato uljeze u sobu, a Marija obori stidljivo krasnu glavu.

- Dobro jutro, ljudi! - pozdravi zaručnik.

- Bog daj, Mato - odvrnuše mu.

- Kako vam je, Antune?

- Bolje, bolje - pohvali se stari mornar.

- A jeste li čuli za čudo? - upita Jela.

- Ma čuo sam! Zar je zbilja istina, što ljudi govore?

- A što vam mi znamo? - reče Jela.

- Kako si ti, gospodine Marko? A vi, Marijo?

- Dobro! - odvrnuše brat i sestra u jedan mah.

- Ma baš se presenetih, kad mi rekoše pred crkvom, da su onoga gospodina ubili.

- Mato, kad ste došli u Lučicu? - upita ga Marko.

- Malo prije negoli je na misu odzvonilo.

- Crna nam je danas nedjelja osvanula! - glavinjaše Jela.

- A zašto? - upita začuđeno Mato.

- Ma ta nagla smrt! Ta otkad sam živa, nije se šta takva u Lučici dogodilo.

- E, draga moja Jele, ne plaća Bog svake subote! Baš mi se srce rastužilo, kad sam dočuo da je pokojnik na Mariju u gori...

- Antonio i Joso uzeli su im puške, njemu i Luki. Svršio je svoje dane, a Bog zna, kada ćemo i kako ćemo i mi naše. Ostavimo ga u miru! - reče Antun, dignuvši desnu ruku uvis i spustivši ju mrtvo na pokrivač.

- Marijo, vi ste se sigurno naplakali? Zaboravite i oprostite mu - govoraše Mato, gledajući u njezine crne oči.

- Što mi koristi plakati? - nasmiješi mu se djevojka tužno.

- Čujte me, bit će bolje, da se porazgovaramo o drugim stvarima. Čovjek je poginuo, a svijet neće još rad toga propasti. Škoda je, kad pogine čovjek dobar i čestit, ili otac mnogobrojne djece, no

ludo bi bilo, da za ovim žalimo. Lučićani su dosta pretrpjeli od one kuće; znamo, kakav mu je otac, a vjerujte, sin bi bio još gori - reče Marko, gledajući kroz prozor u more.

- Sinko, pravo imaš. Umro je, bilo mu je tako suđeno; ta jedan ovako, drugi onako, ne znamo ni ure ni časa! - puhnu Jela.

Antunu bilo okrenulo na bolje; Marko se ne bojaše više da bi mu otac umro. Mato i Šabarićevi ostanu duže vremena na okupu, razgovarajući o smrti Alfredovoj i nagađajući, tko da ga je usmratio. Marija ne bijaše vesela kao obično; čudne misli smučivahu joj dušu svaki put, kad bi pogledala u mirne i spokojne crte bratova lica. Nešto nesnosna i neotkidljiva bješe se prihvatilo njezina srca, koje bi časomice stalo naglo tući, da se onda umiri i pritaji.

Marija se bješe silno u gori preplašila, u onom dolcu, te od onoga časa osjećala se sebi veliku promjenu. Teška i neprestana uzrujanost zavlada njezinim bićem; iznenada bi se trgnula, svakoga se štropota uplašila, noću pako ne mogaše mirno usnuti, a ružni ju sni mučiše.

Jela pođe u kuhinju, da pripravi ručak, a Marko i Mato posjetiše trgovca Stipu. Male uličice u Lučići bijahu sve puste. Svijet se u kućama pozatvarao.

- O, Mato, kako vam idu poslovi? Dobro jutro, Marko! Što rade drage u Beču? - šalio se Stipe, rukujući se s prihodnicima.

Marko mu se nasmiješi i kimnu glavom.

- Ah, dragi Stipe, kako se možeš danas smijati? - ukori Tonka sina.

- A zašto da plačem? - hoće Stipe.

- Opet će zlo na Lučiću! Tko bi znao, što znači ova smrt? - jadikovaše Tonka.

- Stara, ne čavrljaj! Škoda, da ga nisu prije poslali pod lipu. Koliko se je boljih i poštenijih od njega u moru utopilo, kad su se mučili da si koju krajcaru za starost prigospodare i da si obitelj prehrane? A koliko ih palo nevinih u ratu? Što znaš ti, stara! Na hiljade, na hiljade! - svrši pjevajući stari Tomo, Stipin otac.

- Ma da, briga Lučićane za onakve ljude! - potvrdi Stipe.

- Tomo, stari smo, nema ni vama mnogo do groba! - našali se Marko prisiljeno.

- Što! Stari! Čujte, pet takvih, kakvi ste vi, mogao bih baciti preko mora na otok Cres! Što, ja star? Tonka, pazi na meso! Ja, ja, pod lipu? Tra la la, tra la la... veseli se, zemljo Bosno ravna, eto tebi lipo...

- Tomo, vi ćete pjevati i na smrtnoj postelji - prekinu ga Marko.

Tonka klimaše slušajući svoga muža, koga se nije doimala svaka trica. Tomo bješe doživio koješta u svijetu, po moru i po kopnu.

- Marko, molim vas - pozove trgovac mladića u svoju pisaću sobu.

Kad bjehu sami, zatvori Stipe vrata i reče tiho:

- Čujte me, prijatelju, umirite me!

Marko ga pogleda u čudu.

- Bojim se, da, vrlo se za vas bojim...

- Vi se bojite?

- Marko, umirite me! Vi znate, iskren sam vam prijatelj.

- Što vam je Stipe?

- Jučer, znate, pred poštom... Ja znam, da ste pošten čovjek; dajte mi vašu ruku i recite mi, da li štogod znate.

- Ja da vam kažem!... Što da vam kažem?

- Govorimo iskreno; znate li vi, tko je ubio Alfreda?

- Tiho! - trgnu se Marko, obazrev se po sobi.
- Ovdje smo sami, nitko nas ne čuje. Molim vas, zaklinjem vas, da mi srce umirite. Znete li vi, tko ga je ubio?
- Ne znam zasigurno, ne bih mogao priseći no mislim...
- Što mislite?
- Antonio - šapnu Marko.
- Antonio?
- Da; barem tako nagađam.
- No Alfreda su i porobili, kako čujem.
- Ako je istina, porobili su ga njegove vlastite sluge.
- Odakle vi to znate? Jeste li govorili s Antonijem? Gdje je Antonio?
- Nisam ga vidio od jučer... Stipe, amo vašu desnicu! Znam da ćete šutjeti.
- Trgovac ga pogleda i položi desnicu na prsa, pa reče kao da je uvrijeđen:
- Marko!
- Poznate li?
- Prijatelju, vi blijedite, vama nije dobro.
- Nije ništa, da, ništa - odvrnu mladić, prošavši rukom preko čela.
- Trgovac se silno uzruja.
- Poznate li Elviru?
- Kako da ju ne poznam!
- Dobro, evo znajte, ja ju... da, meni je mučno pri srcu...
- Marko, sjednite, evo vam stolice, sjednite.
- Ja ljubim, da, ljubim Elviru - šapnu i spusti glavu na naslon stolice.
- Vi Elviru? Elviru?
- Plemenita je duša. Da; već se dvije godine ljubimo... Često se s njom razgovaram u šumici iza kuće. Da ljubim Elviru, zna jedini Antonio. Jučer sam bio kod nje, Antonio je stražio na cesti, da me tko ne zateče...
- Marko, što ja čujem!
- Elvira je nesretna!
- Umirite sebe i umirite mene.
- Marko mu ispričovijeda sve, što je znao i vidio. Stipe se čudio. Kad Marko svrši reče trgovac:
- Vi ste dakle vidjeli sluge, kad se vraćahu kući?
- Da, vidjeli smo ih, ja i Elvira.
- Sad pojmim: Antonio ga je valjda ubio, a sluge su ga oplijenili. Marko, ne bojte se ništa.
- Nemam razloga da se bojim, no izgubio sam zauvijek...
- Što ste izgubili?
- Elviru...
- Vi dakle ne znate, gdje je Antonio?
- Ne znam.
- Oh, jadni moj Antonio, Bog bi znao, što će biti s njim? Eh, valja čekati, vidjet ćemo! Murelli je sigurno već javio sudu. No sad hajdemo, Marko, ne bojte se!

- Rekoh vam, da nemam razloga. Stipe, molim vas! - opomenu Marko, metnuvši kažiprst na usta u znak, da šuti.

- Ne budite dijete! - obrani se trgovac, podignuvši desno rame.

Oko četiri sata popodne zaustave se dvije velike kočije na cesti pred Lučicom. Iz kočija izmota se više gospode. Svih je skupa šestorica. Lučičani se čude. Malo zatim uniđu gospoda u načelnikovu kuću. Murelli se klanja, skakutajući i slatko se smiješeći. Četvorica one gospode uljeznu u sobu, gdje je općinska pisarna. Bijahu to: sudac, dva liječnika i pisar. Pred sobom, na hodniku, stahu dva žandara. Načelnik ispriповijeda sucu sve, što se bješe dogodilo, no na svoj način. Kad ga sudac upita, da li sumnja na koga, odvratu mu: - Ja mislim, da su ga ubili Marko Šabarić, Mato Bartolić i Antonio Marola.

Sudac ga nato upita, da li je njegova sumnja osnovana, a on mu reče, da je jedan od one trojice mora da je izveo onaj zločin, pa mu onda sve razjasni, pripovijedajući mu na svoj način o Mariji, o puškama i o svađi na cesti pred poštom. Murelli ponajviše navraćahu na Alfredovu novčarku.

- Molim vas, gospodine načelniče, da mi kažete, gdje se nalaze ljudi, kojih mi spomenuste imena? - upita sudac.

- Ovdje u Lučici. Imam nekoje vjerne ljude, koji su danas pazili na svaki njihov korak. Da, za jednoga ne znam, za Antonija Marolu. To vam je pravi lupež! U njega ćemo naći bez sumnje Alfredovu novčarku, Molim vas, gospodine suče, jeste li poznavali nesretnoga Alfreda Salettija?

- Od vida.

- Kad su ga ubili? - upita liječnik.

- Noćas, gospodine doktore, noćas.

- Ima li više rana na tijelu? - hoće opet liječnik.

- Samo jednu, da, samo jednu. Vjerujte, gospodo, vjerujte mi, pokojnik bijaše duša od čovjeka, kao što mu je i rascviljeni otac. Ovaj jadni puk obožavaše ga do skrajnosti, ma kao svoga oca, kao svoga brata.

- Gospodine načelniče, vi ste vrlo mekana srca - primjeti jedan liječnik zamišljeno.

- Ma puca mi od boli, jer znam, koliko su Lučičani izgubili s ovom nesrećom. Ta pod nebom ne bijaše većega dobrotvora za...

- Molim vas, dragi načelniče, gdje stanuju oni ljudi, u mjestu ili u okolici? - upadne mu sudac u besjedu.

- U mjestu. Nadam se, da ćemo ih lako pohvatati.

Sudac se zamisli, pa umoli načelnika, da pošalje općinskog slugu sa žandarima, da potraže ljude, na koje je pala sumnja. Žandari pođu sada k Šabarićevima, a sudac, liječnici i pisar k plemiću Salettiju.

Dok se je to zbivalo u kući gospodina načelnika, razgovarao je Mato Bartolić s obitelji Antuna Šabarića. Vrijeme im je prolazilo dosta brzo, jer se je bilo dogodilo koješta u Lučici od ono doba, otkad su se bili rastali. Njihov prijateljski i srdačni razgovor nije zapinjao, no ipak nisu bili veseli onako, kao one nedjelje, kad je Mato djevojku isprosio. Vanredna spokojnost na Markovu licu zadavala im veliku brigu.

Marija pogledavaše čas na brata, čas na zaručnika. Svaki joj osmijeh bijaše turoban i kao prisiljen. Jela, sjedeć na nisku stolčiću, uprla lakte o koljena i podbočila rukama glavu. Antun se u postelji pridigao.

- Mato, ostanite još časak; ta nije ni sjenotok; vidim kroz prozor Cres. Ima još dva sata dana - govoraše Antun.

- Neću još poći; pa kad sam već došao s prijateljima, hoću da se s njima i vratim - privoli Mato, koji bješe došao iz Jelenščice s dvojicom seljaka.

- Jeste li im rekli, da vam se oglase, kad svrše svoj posao? - upita Jela.

- Jesam, draga Jele, jesam. Bit će oni kod Stipe; došli su, da mu ponude svoje vino.
- Još nije kasno - osmjehnu se Marija sjetno i stidljivo.
- U mene su dobre noge. Idem kao vjetar - pohvali se Mato. - Nut gle, Marko, što ste se to zamislili? Zar ste danas lijevom nogom ustali? Kad ste vi zle volje, ne možemo ni mi da budemo dobre. Koga si bijesa neprestano glavu razbijate? E, vi mi nećete zamjeriti; ne znam ja, što su te vaše debele knjige, već znam, što je veslo i jadro.
- Ništa, dragi Mato! Vjerujte, ništa! - odvrnu Marko, izbjegavajući sestrinu pogledu.
- Ma kamo se zabio onaj Antonio? Čitav dan nema ga kod kuće - čudila se Jela.
- E, ribari. Ta nemoj se za nj brinuti! Zar ne znaš, kolik je čudak? - reče Marko.
- Marko, bojim se... - počne Marija.
- Ta šuti, molim te. Čega da se bojiš? - ukori je brat.
- Tko je to unišao u kuhinju? - šapnu Jela i pogleda u lica, začuvši teške i nepoznate korake.
- Marko ustane naglo. Netko pokuca na vrata, koja se napola otvore. U sobu pruži glavu Miro Tompić, općinski sluga, i pogleda Matu i Marka. Ne izustivši ni slova, ustegnu glavu i reče nekome u kuhinji: - Unutri su.
- Dva žandara s bodežem na puškama unidu. U sobi svi protrnu, svi se skamene osim Marka, koji upita žandare:
- Izvolite, gospodo?
- Je li ovaj? - upita jedan žandar općinskog slugu.
- Jest, taj i onaj drugi - odvrnu sluga, pokazavši drščućom rukom na Matu.
- Žandari se pogledahu važno i kimnu jedan drugomu. Pristupivši svaki k jednomu od mladića, izvade u tren oka lance iz džepa i rekoše hladno:
- Amo vaše ruke!
- Oh, Bože! - vrisnu Marija i Jela.
- Bolesni Antun, spustivši glavu na uzglavlje, zastenje i onesvijesti se.
- Što? - probljedi sada Marko.
- Molim, nije nam do šale. Amo ruke! - otrese se žandar.
- Želim znati, zašto hoćete, da mi okujete ruke? - upita Marko mirno.
- To će vam kazati drugi ljudi; mi vršimo svoju službu! - zakriješti žandar.
- Ako treba, idemo s vama, nije nužno, da nas vežete. Mi se drage volje pokoravamo; je l' te, Mato?
- Da, mi se pokoravamo. Mi nismo lupeži, vi nas ne smijete svezati! - vikao je Mato.
- Marija uhvati ga za ruke, pa ga jecajući umoli:
- Mato, poslušajte žandare; neka rade što ih volja. Vi ste nedužni kao i Marko.
- Ne šalite se! Amo ruke! - zagrmi žandar.
- Nemojte, ako ste kršteni! Nisu to razbojnici! To je moj sin, a ono je Mato! Ljudi, smilujte se siroti ženi! - moljaše Jela, cvileći i hvatajući za ruke žandare, koji je odrinuše od sebe.
- Jela si pokrije lice rukama, nasloni se na postelju i očajno zarida:
- Antune! Antune! Oh, sramote! Jadne li mene!
- Antun ne odgovori. Žena, opazivši ga blijeda i onesviještena, prestravi se i ciknu:
- Muža su mi ubili! Marijo, daj octa! Oh, crni dane!
- Žandari svežu mladiće i viknu:
- Hajdmo!
- Marko! Mato! Oh, Bože, što smo ti sagriješile - vriskahu žene, očajavajući i lamatajući rukama.

- Majko, Marijo, umirite se! Duskora smo slobodni.

- Ne plaćite! Ja ne znam, zašto su me svezali - poviknu Mato, gledajući u Marijino prestravljeno lice.

Žandari gurnu mladiće iz sobe. Marko promjeri ih sažaljivo i odsiječe:

- Molim vas, da postupate s nama, kako se pristoji! Kako vidite, mi vam se pokoravamo.

Za nekoliko časaka skamene se Lučićani, videći okovane mladiće. Kad su ih žandari gonili pred sobom kroz gradske uličice, čulo se sa sviju strana škripanje vrata i vratnica. Ljudi ispružavahu glave iz svojih kuća, nagibahu se na prozore i ne vjerovahu svojim očima. Nešto dječurlije idaše šuteći za Matom i Markom i buljeći u one svijetle bodeže na puškama.

Jela i Marija plaćući i naricajući trle su Antuna i kvasile mu sljepoočice, da ga dozovu k svijesti. Sirote žene drhtahu cijelim tijelom od plača i boli.

Stari Saletti šetao se naglim koracima po svojoj sobi. Oči su mu crvenije negoli obično. Lice mu se trza. U kući mu, prizemno, paraju liječnici lešinu sina. Starac se šeće, a Elvira sjedi na jednom divanu. Bijelim rupcem pritiskuje si oči. Prestala je plakati, no gospodska joj ramena dršću od tiha jecanja.

- Elviro, ne žalosti me! Molim te, prestani s tim jecanjem... Ah, ne mogu više - uzdahnu Saletti i spusti se sruvan u jedan naslonjač.

- Oče, ti ne znaš, kako sam nesretna!... Jadni Alfredo!

- Milo moje dijete; molim te, umiri se! Molim te; ja ne mogu gledati tvojih suza.

Iza kratke šutnje nastavi Saletti: - No čudnovato! ne znam, što je to, da mi ne javljaju, da li su uhvatili žandari one lupeže. Naložio sam, da mi se odmah javi.

On u riječi, a netko pokuca. Saletti na vrata i oštro poviknu:

- Naprijed!

Općinski sluga unide.

- Stupi bliže!

- Molim, molim...

- No?

- Dvojicu! - odvrati Miro i dignu uvis dva prsta lijeve ruke.

- A treći?

- Nema ga - šapnu Miro sada, te ispruživši desnu ruku, zavrti s njom u zraku.

- Koje su uhvatili?

- Matu Bartolića i Marka Šabarića iz Lučice. Žandari su ih doveli okovane gospodinu načelniku.

Elvira bolno kriknu.

- Idi! - zapovijedi Saletti slugi, a kad ovaj ode, priskoči k Elviri i upita ju zabrinuto:

- Kćerko mila, što ti je? Dušo, ti sva dršćeš. Elviro, tebi je zlo!

- Oče! - uzdahnu djevojka i pritisnu si srce rukom.

- Elviro, dobra moja Elviro, govori, reci svom ocu, reci, što ti je?

- On je...

- Elviro!

- On je nedužan... on je...

- Tko je nedužan?

- Oče!

- Elviro! Govori!

- Smiluj mi se, ubij me... on je nedužan...

- Kćerko, ja te ne razumijem! - izlanu otac prestrašeno, pa ispustivši joj ruke; ustane i udalji se od nje dva, tri koraka.
  - Oče, smiluj mi se! - uzdahnu djevojka i pade na jedno koljeno, a na drugo spusti glavu.
  - Elviro, ne muči me! Govori!
  - On je nedužan, ja se s njim razgovarala, on vam je javio, da Alfredo u krvi leži...
  - Što! S kim si se razgovarala?
  - Marko Šabarić je nedužan. Oče, zapovijedi, da ga oslobode. Ja ga...
  - Elviro!
  - Ja ga ljubim...
  - Gromovi nebeski pucajte, evo vam moje glave! - riknu Saletti.
  - Milost, milost! On je nedužan! Ubijte mene!
  - Nesretnice! Ti si mi pogazila srce.
  - Ja ga ljubim... On je plemenit, on je dobar... Razgovarao se u šumici, kad...
  - Govori, jadni stvore!
  - Da, razgovarao se i začuo trku s ceste... Ja ne znam, tko je Alfreda...
  - Nosi mi se ispred očiju, besramnice! Ti moja kći, ti moja Elvira? Ne... ne!
  - Oče, milost! Milost!
  - Još jednu riječ, pa si mrtva! Ti braniš onog lupeža, onoga skota? Ti... ti, moja kći!
- Elvira naglo ustane i osovi se. Gledajući neustrašivo u oca, izusti:
- On nije ni lupež, ni skot. Marko mi je sve, što imam najmilijega na svijetu. Oče, ljubim ga, otkad ga poznajem, ljubim ga iz dna svoje duše. Za svjetske predstave malo se staram. Njegova ili ničija! Marko je nedužan! Oče, Bog je nad svima, nemoj si ogriješiti duše.
- Saletti uhvati se objema rukama za sijede kose i izađe iz sobe uzdišući: - Moja kći! Moja Elvira!

* * *

Djevojka, gledajući za njim, zamisli se na časak. Licem joj nešto sijevnu, zadrhta i potrči u svoju sobu. Omotavši si glavu velikom koprenom, ogrnu se šalom i izađe iz kuće. Naglo idući kroz šumicu jednom samotnom stazom uputi se u Lučicu. Župnik don Jure Ratković bijaše joj duhovnim ocem. Ona ga je silno ljubila i štovala. Vidjevši, da joj se ne bi otac smilovao, odmah bješe pomislila na dobroga župnika, jer je bila uvjeren, da joj on može pomoći dobrim savjetom. Kad je prelazila Lučicom, ljudi je u čudu gledahu sažaljujući je, jer bijaše vrlo obljubljena među pukom radi dobra i milosrdna srca. Elvira dođe pred župnički stan i tu nađe zvonara Franinu. Starac turio je cijelu lijevu ruku u jednu dugačku župnikovu čizmu, pa uprijevši ju o nizak zid, lijeno je vukao po njoj četku, duhajući svaki čas u kožu, da mu bude što sjajnija. Opazivši Elviru izvuče ruku iz čizme, pogladi si nos hrptom te ruke, pa ispruživši vrat promumlja:

- Gospodina nema doma.
- Kamo je otišao?
- K Šabarićevima, da ih utješi. Ja sam mu govorio, da ne ide, no on me nikad ne poslušao. Žene uvijek plaču.
- Gdje je kuća Šabarićeva? - upita Elvira posve tiho.
- A? Glasnije! - opomenu nagluhi zvonar, zaokruživši rukom uho.
- Gdje stanuju Šabarićevi? - ponovi Elvira glasnije.

- Gle, misljam, da ste iz Lučice, kći onoga gospodina na brežuljku; posve ste joj slični!

- Da, iz Lučice sam; da, kći Salettijeva.

- Ma to i ja velim! Naravno da jeste! E, poznam vas dobro! Svaki put, kad istresem crne krajcare iz škrabice na klupu u sakristiji, odmah znam, da su vaši bili oni bijeli, one šestice. E, e! Milostinja, elemozina! Najveća zadužbina! Pa kako, da ne znate vi, gdje je Šabarićeva kuća?

Elvira porumeni pod crnom koprenom.

- Počekajte malko, pokazat ću vam ja - ponudi se zvonar i odnese čizme u kuću.

- Je li daleko kuća? - upita Elvira, kad se otputiše.

- Ovdje gore. Ma što da bude daleko u Lučici? Ja sam vidio u Maršiji trg, na kojem bi mogle plesati tri naše Lučice! E, e, kad je to bilo! Čekaj, Frane, čekaj! Da, pedeset godina ima tomu. Šabarićevi dobri su ljudi, mirni ljudi. Jela vrijedi zlata, no škoda da nije Marko pop. Ni vašem ocu nije dobro kao gospodinu plovanu. Da, ni vašem ocu! Ma vidite mene, ja nisam ni kapelan, pa što bi mi manjkalo, da su mi noge u redu? Krajcarić kaplje ipak za krajcarićem, a napokon nakapa i do forinte! Škoda, vječna škoda za Marka! Dakle i vi... i vi idete ih tješiti? Vidjet ćete samo suze i plač. Jadni ljudi! Ma nečastivi ne bi se izmislio! Sad je žandarima na um palo, da je Marko ubio vašega brata! Oprosti im Bože! E, ljudi su gotovo pomahnitali. Tako je, kad im se ruka nikada ne dotakne blagoslovljene vode. E, e, govorit ću ja sa starim Tomom; kazat će on meni, kako je došlo do te pometnje. Zar ne poznate Tome? Dobar čovjek! No vi... vi ne pijete rakije, onako u zimi jednu čašicu, znate, kad čovjek legne u postelju. Da, žao mi je, da se je to u vašoj kući pripetilo. Neka se Bog smiluje duši vašega brata, no da rečem istinu, nije baš živio po božjim zakonima. E, i ja sam bio mlad, ali pačati se, dirati u poštene djevojke! A, evo nas, gledajte tamo ona vrata, da, ono su Šabarićevi.

Elvira zahvali zvonaru pa koraknuv još nekoliko puta, stupi na prag skromne mornarske kuće. Tu popostane malko, a onda uzdahnuvši unide u kuhinju. Pokuca i začu dva, tri glasa: Naprijed! - no osta kao okamenjena pred vratima sobe. Sad otvori Stipe iznutra. Svi se presenete, videći na pragu krasnu bijelu djevojku.

- Gospođice! - povikne radosno župnik, pa došavši k njoj uzme ju za ruke i povede do jedne stolice. Elvira sjedne i pokrije si rukama lice. U sobi nastaje tišina. Stari Šabarić bješe se već osvijestio. Bijahu tu župnik, Stipe, Jela i Marija. Žene bijahu zaplakane. Soba se punila ljupkim sutonom. Marija gledaše bijele Elvirine ruke. Župnikovo se lice razvedrilo.

- Gospođice Elviro, vi sami trebate melema utjehe, a ja vidim, da ste došli amo, da druge tješite. Dobra gospođice, milinom u srcu pozdravljam vas u ovoj tužnoj i čednoj mornarskoj kućici. U sretan čas nam došli! Budite ovim dobrim ljudima andeo utješitelj, budite im osvitanak sreće i božjega blagoslova! Govorite, draga gospođice, ublažite bol ovoj rascviljenoj obitelji...

Elvira jecaše tiho...

Njezina tajna i sveta ljubav bila je poznata župniku.

- Gospođice, umirite se, uzdajte se u Boga, vi znate, kako je on dobar.

- Gospodine župniče, pomozite mi jednoj! Recite mi, što da učinim...

Jela ju gledaše zapanjeno i bojažljivo.

- Gospođice, ja vas slušam i nadam se, da ću vam pomoći savjetom - izusti župnik utješljivo i primi ju za vruće ruke.

- On je nedužan, on je sa mnom govorio, kad su mi brata...

- O, hvala ti, dobri Bože! - uskliknu župnik radosno, te podignu ruke i oči prema nebu. - Jelo, Antune, Marijo, umirite se! Marko je slobodan!

- Marko! - drhtnu tri glasa.

- Da, on je sa mnom govorio, kad mi je poginuo nesretni Alfredo.

- S vama! S njom! - začuše se opet tri glasa.
- Ne znate li, tko je počinio zločin? - upita Stipe.
- Ne znam - šapnu Elvira.
- Za Matu Bartolića znate da nije? - hoće opet Stipe.
- Za Matu?... Tko je to?... Da, znam, znam, ne vjerujem - odvrnu Elvira i milo pogleda Mariju suznim očima.

Marija primi Elviru za ruke, sagnu se nad nju i zajeca:

- Oh, draga gospođice, vi ste naš anđeo! Govorite, vi znate, zar ne, da znate, da je moj Mato, nedužan? Recite mi, da će ga pustiti žandari...
- Dragi djevojko!... Marijo, vidite, ja poznam vaše ime... Da, mnogo sam puta radi vas plakala!... Marijo, umirite se, vaš je Mato sigurno nedužan. Ne bojte se, dušo moja!
- Znala sam, da ste dobri! - uzdahnu Marija, htjede pred nju kleknuti, no ona ju ogrli, veleć drščućim glasom: - Amo, Marijo, amo, na moje grudi!

Stipe si otare suze.

Djevojke dulje vremena ostanu u naručju jedna drugoj. Jela kao da je onijemjela. Župnik gledaše blagim pogledom u one dvije krasne glave, što se nježno dodirahu. Njegove usne šaputahu svete riječi, dozivajući nebeski blagoslov na one glavice...

Elvira obuhvati objeručke Marijinu glavu, izvinu ju natrag, pa zagledavši joj se bolno i zanosno u lice, tiho šapnu:

- Marijo, koliko si slična bratu!

Taj Elvirin pogled bijaše trajan, pun tuge i miline. Njena krasna duša zrcalila se u tom trenu u dubokom joj, sjajnom i vlažnom oku. Njezin glas bijaše drhtaj, srh cijeloga bića njezina; svaki je zvuk imao u sebi nešto topla i ranjena, kao da je za svako slovo morala puknuti i zazujiti jedna žilica njezina srca, živac njezinoga dražesnoga tijela. Licem Elvirinim bješe preletjelo nešto nadzemna, sva se bješe preobrazila i u onom zanosu poljubila Mariju usred usta. Marija stojaše pred njom presenećena, zatravljena i uznesena. Onaj vrući, vlažni i trajni dodir cjelova bješe ju uništio, srvaio i opojio.

Elvira opet utonu u Marijine oči. Trgnuvši se, izlanu:

- Marijo, i tvoj brat ima takve oči! Da, u takvoj zjenici otvorio se je raj mojoj duši! Oh, mila djevojko, znaš li ti, što je ljubav? Peče li tebe u srcu? Sapinju li se tvoje grudi? Čuj, dušo, jučer, noćas; krasna je bila noć, nebo bilo se osulo sjajnim zvijezdama... Marijo, zar se ti nikad s njima ne razgovaraš? Nemoj, dušo, varav je njihov sjaj, daleko su one, ne čuju hlapat našega srca, ne znadu, što je ljubav... Krasna je bila noć, mjesočina bajna bila planula, drhtala je zrakom sjajna joj svjetlost, ja sam bila na prozoru, i moje je srce drhtalo. Kad dođe tvoj brat... Oh bijedne li mene! Ja idem, on je okovan, idem, sudac će mi vjerovati... da, on, Marko me je cjelivao...

- Gospođice, ne valja čekati. Marko je... - prestane župnik, jer se naglo otvoriše vrata.

- Antonio! - uskliknu svi.

- Gdje je Marko? - upita hladno.

- Kod Murellija, u lancima! - odvrati Stipe.

- On je nedužan. Alfreda ubio sam ja. Hajdmo, da me vješaju.

- Da!

- Gdje si bio cio dan? - upita ga Stipe.

- Kod Martina Kožulića. Josu poslasmu u Lučicu. Kad je vidio, da su žandari uhvatili Marka i Matu, dotrčao je kući, da mi to javi. Evo me! Neću da idu drugi za mene na vješala. Ja sam nahod - svrših hrapavim glasom.

Oči mu neprestano sijevahu. Pogledavši u Mariju smrče mu se čelo.

- Jadni Antonio, što si učinio! - reče mu župnik.

- Branio sam se. Ja sam nahod, kopile, mulac. Na vješala!

- Antonio! - šapnu Marija.

Antonio zadrhta na njezin glas, pogleda ju i trže se korak natrag, kao prestrašen lav.

- Hajdmo! - šapnu Elvira.

- Hajdmo! Marko je nevin! Hajdmo, da Marija ne plače... - izusti Antonio utrnulim glasom.

Antonio uhvati Elviru za ruke i povuče ju za sobom. Djevojka stupiv na prag, okrenu se, svrnu pogledom po sobi, mahnu rukom Mariji, Jeli i bolesnom Antunu, te iščeznu. Jela gledaše preplašeno za njom. Ona htjede nešto reći, no riječi joj zapeše u grlu, nabiše se u njemu.

Župnik i Stipe pozdraviše Šabarićeve, pa se i oni upute k načelniku. Putem stignu Elviru i Antonija.

Dok se je to u Lučici događalo, bješe povjerenstvo obavilo svoj neugodan posao u Salettijevoj kući. Liječnici revno pregledaše Alfredovu lešinu. Razgledavši mjesto, gdje se bješe ubojstvo zbilo, pa ispitavši i ono i ovo, sve metnuše pod pero. Kad se povратиše u gradić, već se je mrak hvatao.

Sudac se nemalo začudi, a tako i liječnici, kad opaziše Marka Šabarića, koji čekaše na njih u hodniku pred općinskom pisarnom, sjedeći među žandarima s nesretnim zaručnikom svoje sestre.

Gospoda i Marko hladno se pozdrave, kimnuvši glavom. Sudac uniđe u pisarnu i odmah se lati posla. Mato dođe slučajno prvo na red. Sudac uze ga ispitivati, a malo zatim začu poznate glasove s hodnika.

Elvira, župnik, Stipe i Antonio bijahu banuli u načelnikovu kuću. Djevojka pritrči k mladiću i ranjeno uzdahnuvši: - Marko! - baci mu se u naručaj i ogri ga. Žandari se pogledaše u čudu. Sudac otvori vrata, te opazivši župnika i Stipu, porukova se s njima, gledajući djevojku i govoreći:

- Da ste mi zdravo, gospodo! Kako Bog pomaže, gospodine župniče? A vi Stipe, kako ste?

- Borne zlo! - odvrnu trgovac.

- Nesreća, nesreća! - kimnu župnik.

- Nije ni prva ni zadnja! - odvrati sudac gladeć si veliku bradu.

- Gospodine suče, u Lučici šta takva! - reče župnik.

- Čija je ovo gospodica? - upita sudac tiho.

- Kći Salettijeva.

- Tako!

- Ljubav... plemenita srca... - uzdahnu župnik.

- Smijem li u pisarnu? Valja svakako, da s vama govorimo! - izusti Stipe značajno.

- Izvolite, gospodo, izvolite... Eej, kako je, dragi Stipe? - upita sudac ponovno, kad uljeze u sobu, potepavši ga prijateljski po ramenu.

Načelnik, videć to tapanje, lecnu se; pričini mu se, da sudac ne tapa trgovca po ramenu, nego da njega čuška.

- Kako rekoh, zlo! Gospodine, dozvolite, da vas prekinem u vašem poslu, ta što da uzalud tratite vrijeme! Sve ćemo vam razjasniti i na najbržu ruku. Da, gospodine suče, ta nesreća, ta nagla smrt, to vam nije za nas knjiga sa devet pečata. Zar ne da je tako, dragi gospodine župniče?

- Da, tako je - potvrdi župnik.

- Govorite; slušam - kimnu sudac.

Župnik i Stipe opaze sada Murellija, koji je pisao u jednom kutu sobe. Načelnik nakloni im se i nasmiješi, a oni stanu pripovijedati sucu, sve što su znali o Alfredovu ubojstvu.

Sudac umoli djevojku, da uniđe. Elvira mu ispriповijeda sve, kako je bilo i sjede do župnika. Mato se pozove na svjedoke, na ona dva čovjeka iz Jelenščice, veleći, da je on s njima otišao iz Jelenščice oko pete ure ujutro. Oni seljaci čekahu na Matu pred načelnikovom kućom, pa kad stupiše pred suca, izjaviše, da je Mato istinu govorio.

Kad je došao red na Marka, ne zataji ni jedne okolnosti, već otkrije i opiše cijeli događaj, baš sve, što je znao, голу istinu.

U sobu stupi Antonio. Svi se ganu. Sudac ga upita:

- Kako vas zovu?

- Kopile.

Sudac se trže, te pogledavši Stipu i župnika, ponovi:

- Vaše ime pitam? Kako se zovete?

- U Lučici Antonio Marola, u nebu Antonio Saletti.

Svi se osupnu i presenete. Elvira usta naglo i opet spusti se na stolicu. Glava joj klonu na grudi.

- Otkle ste rodом?

- Iz Lučice.

- Iz Lučice? - ponovi više glasova tiho i začuđeno.

Antonio mrko gledaše sucu u oči. U jednom kutu sobe drhtaše prestravljeni Murelli.

- Jeste li oženjen?

- Mulci ne imaju poroda.

- Antonio! - ukori ga župnik.

- Vi dakle priznajete, da ste prošle noći ubili Alfreda Salettija?

- Da, ubio sam ga nožem.

- Zašto ste ga ubili?

Antonio stupi k Elviri, položi joj ruku na rame i muklo i hrapavo izusti:

- Čujte, ako govorim, sve će se saznati...

Elvira podignu glavu i šapnu:

- Kažite sve...

- Da, sve... - ponovi Marko.

Antonio ispriповijeda hladnim glasом sve, što je znao; kako je čuo razgovore Alfreda sa slugama, kako je nosio listove Elviri, i kako je Alfredo na nj htio pucati. Njegove riječi bijahu izražene silnom i neodoljivom moći istine.

- Vi rekoste, da ste ga proboli, pa da se niste na nj ni osvrnuli, nego da ste odmah otišli k nekom mornaru; no niste li vi uzeli lanac, uru i novčarku onomu, koga ste ubili?

U kutu sobe ganu se nešto - Murelli.

- Nisam.

- Što mislite, tko ga je orobio?

- Valjda slugе. Oni su sigurno vidjeli, kad sam ga probo.

Sudac pogleda župnika i Stipu i kimnu im više puta, kao da će reći: Da, da, stvar je posve jasna.

- Gdje je gospodin načelnik? - upita jedan liječnik.

- Izvolite, izvolite? - odvrati Murelli, približivši se smiješeći.

- Načelniče dragi, kako nam ono kazivaste, kako nam pripovijedaste o tom ubijstvu, kad stupismo u vašu kuću? - hoće liječnik s posmijehom.

- Molim, molim... - nakloni se načelnik nekoliko puta.

Sudac ga promjeri prezirnim pogledom te mu reče:

- Govorit ćemo sutra! Sad shvaćam vaše izvješće.

- Molim, gospodine suče, pisao sam, kako mišljah, da je najbolje - ispričavao se načelnik ponizno.

Stipe se od gnjeva sve vrtio na stolici. Krv bješe u njemu uskipjela. On se silio i silio, da priguši svoj bijes, a kad provali oluja, upre oči u načelnika i navali na nj:

- Huljo! Ništarijo!

Načelnik osmjehnuvši se najprije, protrnu i odvrat:

- Molim vas, vi ste u mojoj kući!

- Nije istina! Ovo je općinska pisarna! - suzbi ga Stipe.

- Molim, gospodo, molim! - primetnu sudac pomirljivo.

Kad se Stipe utiša, počne kazivati o kočijašu Lovri, kako je kod njega promijenio stotinjaču, te o cijelom onom prizoru, zbivšem se u dućanu.

Sudac naloži žandarima, da uhvate Luku i Lovru. Miro Tompić odvede žandare na Salettijev humak. Za pol sata eto ti u pisarnu okovanih slugu. Blijedi su, prestrašeni, dršću. Sudac ih promjeri očima i nasmiješi se ostalima. Opet ispitivanje. Sluge sve poriču, taje, koprcaju se, pletu, protuslove si, znoje se. Vrata se otvore. U sobi osvanu stari Saletti. Ne videći Elvire kod kuće i sjetivši se jadu, odmah se bješe uputio u Lučicu. Bijesan je stari plemić; sav dršće, oči su mu krvlju zalivene, lice mu je tamno, ožareno, guste obrve stisnute nad velikim nosom. Sve su oči u nj uprte. Antonio probada ga svojim pogledom. Elvira se strese.

- Nesretnice, ubila si me! - ruknu Saletti, spopav se za glavu.

- Ne huli Boga! - istisnu Antonio muklo.

- Šuti, kopile! - zakriješta plemić.

- Bogomrski čovječe, ne bi mene na svijetu bilo, da nisi prisilio na grijeh moju pokojnu majku, ženu mornara Martina Kožulića! Da, grešni starče, ti, ti si mi dao ovaj jadni život! - Svi se skamene. Elvira grozničavo zadrhta i protrnu. Marko stupi k njoj. Djevojka klonu mu u naručaj, a on lagano spusti ju u jednu stolicu. Stari plemić stajao na svom mjestu prestravljen, ukočen i kao prikovan o pod. Antonio koraknu pognuto k Elviri, kleknu pred nju, upre velike i sjajne oči u njeno blijedo i tužno lice, pa izusti tronuto i zanosno:

- Krasna i dobra djevojko! Vi ste tako slična onoj slici svete Marije, koja je na velikom oltaru u našoj crkvi... Molite ju, da me sačuva od grijeha!

Antonijeva kuštrava glava klonu na Elvirina koljena...

Elvira položi svoje bijele ruke na njegovo tjeme. Ružičasti nokti i nekoji punani prsti sakriju se u vrane, bujne i rude mu kose. Osjećajući dodir kose i toplinu te nevoljne glave, uzdahnu Elvira:

- Antonio, molit ću se...

Srca sviju tiho biju, svi su ganuti, više očiju suzi. Načelnik iz kuta sobe zablenuo se u ljude. Antonio kleči pred Elvirom. Sunce preplanulo je njegov jaki vrat, na širokim leđima po crvenoj košulji sve je zakrpa do zakrpe; stare modre hlače zasukane su do čvrsta debela lista, a bosa mu noge na više mjesta ogreble su se po kamenitim stazama i lominama.

Tišinu u sobi prekinu ruk plemića. Stari Saletti, uzdrnav se i stresav se kao u srce ranjen lav, skoči k Elviri, uhvati ju za ruke, podigne je, bijesno vičući: - Ovo kopile laže, laže! - povuče ju za sobom, otvori vrata i naglo iščezne.

- Moj otac! - uzdahnu Antonio očajno...

Kad kazivaše zatim, što bješe saznao od Martina Kožulića, svi se u sobi zgražahu. Jošte iste večeri budu pušteni na slobodu Marko i Mato. Župnik i Stipe jamčili su za njih svojim imetkom i životom, no toga nije trebalo, jer je sucu bilo sve jasno kao na dlanu.

Slijedećega dana budu preslušani Martin Kožulic i sin mu Joso kao svjedoci, no samo u stvari Alfredova ubojstva. Obojica iskažu, kako je Antonio k njima došao i kako im je ispovjedio, da je plemića ubio. Pri premetačini našla se novčarka u jednoj Salettijevoj staji, a lanac i ura u kočijaševoj sobi. U novčarki bilo je nešto preko pet stotina forinti. Načelnik Murelli, koji bijaše prisutan premetačini, kao i stari Saletti, videć novac poviknu u naglosti i nesmotreno:

- Ovo su moji novci!

- Kako to? - začudi se Saletti.

- Da, moji novci... - uzbuni se načelnik.

- Vaši novci?... Govorite!

- Prekjučer, u subotu, posudio sam Alfredu pet stotina...

- Vi ste Alfredu posudili novaca? Ne vjerujem!

- Molim vas, dragi gospodine Saletti, nemojte se ljutiti, znate, mlad čovjek, htio je siromah u Pariz... Nemojte se ljutiti, toliko me je molio. Pokazat ću vam njegovu... - zapne Murelli.

- Što ćete mi pokazati?

- Njegovu ob... obveznicu - nasmiješi se, načelnik gledajući u zemlju.

Opet bruke i sramote po Murellija. Saletti veli: - Neću da platim! - A jadni načelnik pokaže obveznice Alfredove. Plemić ne da ni novčića, nego grdi i psuje lihvara i grozi mu se, da će ga tužiti. Murelli da poludi! Ima još popare! Sudac, razgovarajući se s trgovcem Stipom i župnikom, navrnu riječ i na onaj brodolom pod Lučicom, i na Murellijev križić. Kad začu da nije bilo Murellija u Lučici, kad se je razbila lađa, što će sudac, nego da se čudi? Sudac veli: - Prijevarena, zavedenje viših vlasti! Stat ću ja na rep toj lisici!

Murelli gotovo pomahnitao i pobjesnio. Anastazija čupa si kose, te vičući i grozeći se mužu, da će se utopiti, da će od jada skočiti u more, razblažuje mu time donekle bol i čemer i oslađuje mu gorke časove. Ida plače, grdi roditelje! ćuške, ćuške i ćuške. A Lučica grohotom se smije.

U ponedjeljak po podne sakupi se mnogo svijeta na cesti pred Lučicom. Gospoda članovi povjerenstva izrukuju se s plovnom i Stipom, pa sjednu u svoje kočije. Ljudi ne gledaju toliko na kočije i konje, koliko u jedan dosta odaljeni brijeg, na čijem se boku uvija carska cesta.

- Eno ih opet! - viču djeca. - Vidite, kako se sjaju na puškama oni dugi noževi! Da, ono su, pet ih ima; dva žandara a pred njima sluge i Antonio. Do noći će doći u Volosko; idu brzo. Gle, sad će opet zamaknuti u potok. Siromah Antonio! Meni je rekao otac, da ga neće vješati, jer da se je branio, kad je ubio onoga gospodina. Ja sam vidio krv na cesti; još se jučer vidio trag, gdje je ležao. Mene je strah u noći, da me onaj mrtvi gospodin ne izvuče iz postelje. Noćas sam spavao s ocem. Gle, kako veliku bradu ima onaj gospodin! Jest, ono je sudac! Gle, opet se vide oni noževi na puškama!...

Kočije se maknu i odjure glatkom cestom. Sudac zapali smotku, uvali se u ugao kočije, te stane razmišljati o predistrazi. Nakon dužeg razmišljanja dođe do uvjerenja, da je Antonio listove nosio, da je ubio Alfreda i da će ga porota, po svojoj prilici, proglasiti nevinim. Bio je nadalje uvjeren, da su Lučičani dobri ljudi, da su Marko i Mato posve nedužni, da su Alfreda porobile sluge i da je Murelli veliki lopov, varalica i lihvar: Sjetivši se napokon izvrsnog vina Stipina, zaključio u sebi, da još u svom životu nije vidio krasnije djevojke od Elvire, te blago smiješeci se zadrijema.

XI.

Sivi gusti oblaci, u spodobi ogromna vala, nadvili su se nad vrletne glavice planinâ što zatvaraju kvarnersku kotlinu sa sjeverne strane. I ponosna Učka oklobučila si je tjeme tmastom magluštinom, i tužni Osor, u dalekom jugu, prikrio si je lice i omotao glavu mrkim oblakom, pa

malo haje, što mu brije bura oko golih rebara i što mu raznaša rahlu zemlju u mutno more. Blijedim zimskim nebom lete i nagone se ogromne i rastrgane gromade oblaka, te zaklapaju čas po čas slabo sunce, što se je nagnulo prema toplom jugu. Sjene oblaka provlače se morem, po strmim istarskim stranama, po obroncima i kukovima. Južno je obzorje vedro i prozirno, a istočno, tamo nad Velebitom, baš se zamezdrilo. Snijeg je pritisnuo i gole šumo i pašnjake i livade. Čim bliže ka klisurastoj obali, tim tanji on postaje, jer ga more *izjida*, kakono veli tamošnji puk. Samo na sjevernim bregovima, nad bijelom Kraljevicom, prši snijeg i danas. Morem brije bura, sjeveroistočnjak, sad jače, sad slabije, već kako se gdje izaspe ispod oblaka na uzburkanu pučinu. Na mjestima pjene se valovi; gdje gdje se more bijeli, kao da i nema vjetra, a tu i tamo leti površinom hladan i crni raz, što naglo napuhne šarena jadra talijanskih ribara, koji krstare sredinom zaljeva. Kruta je zima. Tijelo Alfreda Salettija već pol godine trune u lučičkom groblju, pod onim tužnim i samotnim čempresom.

Zadnja je pokladna srijeda, radni je dan, a Lučica je nekako neobično vesela. U tijesnim uličicama susreću se i sustižu ljudi i svi se radosno smiju. Mnogi su u svečanu ruhu, kao na Uskrs, il na koji drugi veliki svetac. Sve, što je u Lučici živa, sve je istrčalo na cestu ili u klanac, gdje je Šabarićeva kuća. Nekoji mornari privezali su si na rukave, iznad lakta, velike kitice umjetna i pozlaćena cvijeća, a mnoge djevojke zatakle si takvo cvijeće u kosu. Ma kićeni svatovi!

Na cesti, pred Lučicom, šeće trgovac Stipe i mornar Antun Šabarić, koji se bješe već posve oporavio od tromjesečne bolesti. Obojica stisla su se u teške i oduge zimske kabanice, no sudeć po njihovim klobucima, hlačama i postolama, vidiš u prvi mah, da će i oni u svatove. Na cesti ima i drugih ljudi, a nekoliko djece odbrusilo je prema Jelenščići.

- Zima, zima, dragi Stipe! E, kako nam snijeg pod nogama škriplje! - reče stari Šabarić.

- Nije ni za prst debeo. Mislim, pošta će danas zakasnuti. Ružno vam je vrijeme stiglo sina; ova bura neće nikad prestati! E, obrijao sam se, ako i nije subota, znate, da se malko pomladim, pa mi ovaj vjetar dere kožu poput britve. A znate sigurno, da će Marko doći?

- Hoće, Stipe, svakako. Pisao je sestri, da će obaviti svoje poslove, da na vrijeme dođe. Vidjet ćemo doskora; deveti je već sat, a pošta valja da je negdje blizu.

- To ne bi ni lijepo bilo, da mu se sestra vjenča, a njega da nema u Lučici. Kako rekoste, vidjet... - prestane Stipe naglo i nasmiješi se Antunu.

S južne strane začu se pucanje kubura i veselo pjevanje. U Lučici odmah nato prasne nekoliko izmetaka.

- Dolaze iz Jelenščice! - povika Antun.

- Bit će da su se izmotali na onaj kuk, na pomolj Lučici, pa nas evo pozdraviše. E, dosta će danas ispaliti praha!

- Bog ih čuvao od zla! Stipe, prah je vrag, a kad se mladež pripije...

- Dobro borme treskaju! Ma kao da smo u ratu!

- A ovi iz grada! Zar ne čujete, kako grme? Kao kad je car na Rijeku dolazio.

- Eee! To su moji mužari! - pohvali se Stipe. - Antune, od srca se radujem, da ćete ovako lijepo udomiti svoju Mariju. Znam, neće se ona uvaliti u svako dobro, u veliku gospoštiju, no koliko je gledna, toliko je vrijedna i spretna.

- Da, da, znat će ona i raditi i kućiti, a zlo bi po nju bilo, da nije tako, jer su naši stariji govorili, da ne stoji kuća na zemlji, nego na ženi.

- Antune, sretan vam danas osvanu dan, a sve nevolje, što su vas snašle, hajde da ih preturimo preko glave! - mahnu Stipe.

I ne potraje dugo, a djeca navale vičući: - Svatovi! Svatovi!

Lijepa ih se kita pokaza iza oblaka na cesti! Sve vesela i jedra čeljad iz Jelenščice. Ima tu ljudi u godinama, mladih mornara, djece i djevojčica, krasnih mladica, što će se doskora zadjevojčiti, da dođu pod prsten. Ima tu zamišljenih i sretnih snaha, a sve je ta čeljad vedra, radosna i zdrava kao dren. Mato stupa ponosno, pozdravlja Lučičane, maše rukama. Antonio korača ozbiljno. Svi mu se čude, djeca se u nj zablenu. Nije on danas čupav i dronjav, jer je Mato imao dosta okapanja, dok je silom na nj navukao bolje haljine iz svog ormara. Lijepo je počesljan, a i brada mu je uređena: Na glavi mu crn šešir, ponešto tijesan, no tko da na sve pazi? Haljine su mu od modra engleskog sukna, što obično mornari nose. Ljudi vele: - Gle ti njega! - A djevojke: - Ma pristao je i lijep, ko pogdjekoji od naših mornara!

Antonio je proveo dva dana u Jelenščici, da pomogne Mati pobijeliti sobice u kući. Među svatovima su i Pero i Menego. Crnooke djevojke pjevaju, što im grlo smaže, mornari dižu ruke u zrak, a kubure treskaju jedna za drugom. Ubogi vrapci, šćućureni pod žljebovima, dršću od zime i straha. Htjeli bi otrpnuti s kuća, što su na cesti, u Lučicu, na crkveni krov, e, al se i tamo nebo prolama od praska i jeke, i tamo dršću drugi vrapci, proviruju ispod žljebova i gledajući u nekakve nemani, naime Stipine mužare, iz kojih svaki čas sukne roj varnica uvis, koji grme i zrakom potresaju, koji se prevrću na rudinu pred crkvom. Na Stipinoj kući leprši velika trobojnica. Mornari vele, da su i u franceskoj zastavi te iste boje, a mnogi se Lučičani dive Stipi, kad im pripovijeda, kako su mu nekoja gospoda htjela zabraniti, izvjesiti tu zastavu na njegovoj kući, i kako je svake njihove tri riječi jednom svojom presjekao.

- Zdravo, Antune! Zdravo, Stipe! Dobar dan, ljudi!

- Zdravo, sretno, veselo! - kliktahu Lučičani.

Antonio mrko promjeri ljude, pa se zagleda u zvonik, gdje se bješe zaljuljalo zvono.

- Je li došao Marko? - upita Mato.

- Čekamo ga - odvrnu Antun i Stipe.

Svatovi uniđu u grad, a za njima odrasli Lučičani i djeca.

Poštar Miko osvanu na prozoru i reče trpko Antunu:

- Ispit će vam bačvu vina! Ima ih toliko, da bi mogli jurišati na Lučicu. Da, bačvu vina!

- Bože daj, u veselju! Gospodine Miko, ostat će i za vas koja čašica; zar nećete vi danas k meni?

- Mnogo posla! - uzdahnu i nasmiješi se Miko, pa si oblizne usne.

- E, popodne na crnu kavu - kimnu Antun.

- Vidjet ćemo! - odvrnu poštar gledeći na planinu.

- Miko, a gdje je danas pošta? - upita Stipe.

- Zar mislite, da se po toj cesti loj bijeli?

- Snijeg nije ni za poplat!

- I željeznica zakasni! - obrani Miko Ministarstvo komunikacija, smičući ramenima.

- Tiho, stanite! Čini mi se kano da negdje škriplje - spomenu trgovac prislušujući.

- Da, pravo imate! Eee! Uho mi valja, ali oči, oči! - potuži se Antun.

- Tako vam je i mojemu ocu. Ma šaptale žene u kuhinji kako ih volja, on ih čuje! Kad su ga oči boljele, dadoše mu liječnici nekakvu zelenkastu vodu, pa sad vidi toliko, da mi udari majku po ruci, kad hoće da mačka na ognjištu šibom opali. Antune, hajdemo mi u kuću! Kod gospodina je Mike toplo.

Kad udoše u poštarevu sobu, razljuti se ovaj i poviknu:

- Uh, ta ostavite me u miru! Zar ne vidite ove zamote?

- Ta tko vas buni? - mahne Stipe šaljivo.

- Ova soba! Zna li vi, što je ova soba? Zar mislite, da je carski ured kakav trg? Pa sad nije vrijeme da čavrljamo. Evo koliko posla! Ta samo za Rijeku imam dva lista! A za Pulj također dva. Ovi mornari, ove lude, neprestano pišu i pišu! Čitajte propise, evo vam ih pribitih na vratima.

- Miko, koga se vruga srdite! U gradovima primaju na hiljade listova, pa se sa svakim činovnikom na pošti može govoriti! - zasoli Stipe.

- Što vi znate? U gradovima! A zar nije u gradovima deset, trinaest, sto činovnika na pošti? Zar ne vidite, da je u Lučici sve na mojem hrptu? Oh, jadni Miko! - požali poštar sam sebe pečateći listove. Uto dokotrljaju se pred kuću poštarska kola.

Antun i Stipe izađu na cestu.

- Dobar dan, oče!

- Bit ćeš se, sinko, od studeni nadržtao!

- Sretno nam došao!

- Kako je, Stipe?

- Dobro vama! Ta sidite s te kosture!

Marko pribere si haljine, da ne zapne o koji čavao, pa skoči oprezno na cestu s trošnih i klimavih kola.

Izljubivši se s ocem i trgovcem reče:

- Vi mišljaste, da neću doći?

- Sinko, dobro si uradio, da si danas došao, jer da tebe nije, tko da ti razveseli sestru?

- A šta da radim u Beču? Ravno sam putovao, da ne osvanem, gdje sam zamrknuo. Danas je dakle vjenčanje?

- Da, danas. Jao meni, kako će se radovati Marija vašemu dolasku! - uskliknu Stipe.

- Požurih se, jer da vam istinu kažem dosadan mi je već Beč, dozlogrdjele su mi već i one knjige.

- Marko, sad nećete više u Beč?

- Ne, Stipe. A kako je, dragi prijatelju?

- E, dobro, no sad hajdmo kući.

Upute se. Marko se nešto lecnu i problijedi, okrenuvši se prema humku, gdje se među golim stabljem bijeljelo pročelje gospodske kuće...

Putem reče mu trgovac.

- Marko, pričinja mi se, kao da su vam lica upala. E, učili ste odviše! Ta naravno, teške su to stvari, ti vaši ispiti. A koliko je prošlo vremena da se ne vidjesmo?... Čekajte, do četrdeset dana. Da, da, toliko; znate, kad ono dođoste iz Beča u Trst.

- Govore li jošte Lučičani o našoj parnici?

- A kako i ne bi? Dosta im je ono škode nanesla - potuži se trgovac.

- A što je s Antonijem? Je l' jošte mučaljiv?

- Čudak, kao i prije, pravi odljud! - odvrati mu otac.

- Siromah, odsjedio je ipak četiri mjeseca u zatvoru - požali ga Marko.

- A onaj zlotvor s humka, on i danas meće narod na muke. E, da je pravice na svijetu, ne bi on gledao ni sunca ni mjeseca, već bi mu kosti u tamnici gnjile. Da njega nije, možda bi i danas živjela Kožulićeva žena. No što ćeš? Kad si bogat, kad imaš novaca, svatko se lijepi uza te, pa da skineš i sunce s neba, naći ćeš ljudi, koji će ti reći, da si duša od čovjeka.

- Stipe, ne ljutite se. Dobro je, da se je i onako svršilo! - slegnu Marko ramenima.

- Ta bolje nije ni moglo! - mahnu otac.

- U prvi mah, kad ga žandari iz Lučice odvedoše, znao sam, da će ga porota proglasiti nevinim i sud riješiti optužbe - ustvrdi Marko.
- A sjećate li se, kako ga je onaj odvjetnik lijepo branio? Rekoše mi kasnije u Trstu, da je ono bio prvi odvjetnik u Istri - mahaše Stipe, pa kad svrši, fijuknu.
- A koliko vas je ono u Trstu bilo? - upita Antun.
- Ma najmanje petnaest; ta sve bih mogao nabrojiti - udari Stipe rukom po čelu.
- Da, do petnaest - potvrdi Marko.
- Da vam iskreno kažem, meni je baš drago, što sam vidio sve one suce i svu onu gospodu - uze govoriti Stipe. - E, pametni ljudi! A znate li, koga sam najviše gledao? Onoga crnoga suca, što nas je ispitivao. Lijep čovjek! Na licu mu vidiš da je pametan. I one gospode iznad nas, i njih sam promatrao. Ma cijeli su božji dan tamo sjedile, kao da nemaju drugoga posla. E, bogati ljudi, može im biti! Te vam gospode neprestano gledahu Antonija i Salettijevu kćer, a imale su pri ruci ona stakla kao u kazalištu, kao dvojnice. Antune, duše mi, baš me je srce boljelo, videći Salettijevu kćer onako tužnu i snuždenu.
- A šta je ona sirota kriva, da joj je otac pravi lupež - primijeti Antun i pogleda skoro bojažljivo sina, koji se bješe zanio u misli.
- Kad je Antonijev odvjetnik govorio, poštenja mi - nastavi Stipe - plakah... Čast našem župniku, no onako ne umije.
- Stipe, zar mislite, da je onaj odvjetnik onako lijepo govorio, da brani Antonija? - upita Marko.
- Dakako! - uščudi se Stipe.
- A, ono vam je zanat; govorio je onako, da sebe proslavi - osmjehnu se Marko.
- Vi gospoda, vi ste si svi slični! - opazi bezazleno otac.
- Bilo kako bilo, kažem vam, da sam plakao. Svaka odvjetnikova riječ, ma da ju u zlato kuješ! Neka, neka, sad zna sav Trst, tko je Antonio i što je stari Saletti! Sve, sve im je odvjetnik rekao i otkrio. No, što je on sve nabrajao? Da su ljudi nepošteni, bez srca, da zakoni ne valjaju, pa onda o djeci bez oca i majke, o sreći u obitelji, nesretnicima, o prokletstvu, o milosti, al što da vam čavrljam? Velim opet: plakao sam!
- Stipe, zlo je i naopako na ovom svijetu! - uzdahnu Antun. - Čestite li sluge drži Saletti! Razbojnici, lupeži! E, ne vele badava ljudi: Zaklela se zemlja raju...
- Da se sva otajna znaju - svrši Stipe poslovicu i nastavi: - Da, lupeži! Sad imaju dosta vremena da razmišljaju, kako da si dušu spase. A gle ti hulja! Lovro, Luka! Lijep par, ma baš našla vreća zakrpu. No tri godine teške tamnice malo je, malo je za onakve lopove.
- Luka i Lovro osuđeni su dakle na tri godine teške tamnice? - upita Marko zamišljeno.
- Da sam ja sudac, zaljuljaše se oni na vješalima! Lopovi! - ljutio se Stipe. - Zar ih niste čuli, kako su se branili? Da, al što će proti svim svjedocima! A oni novci Murellijevi, i oni, koje sam ja kočijašu promijenio? Sve, sve su saznali suci i ona gospoda...
- Porota - pomognu Marko.
- Da, porota, pa nije ni čudo, da se Antonio šeće, i da su Luka i Lovro u hladovini.
- Stipe, ta čujte! Gotovo zaboravih, da vam čestitam.
- Na čemu, dragi Marko?
- Zar niste vi naš načelnik?
- Da mi čestitate! Ta očiju vam, nemojte se sa mnom šaliti! Da, jesam, jesam načelnik, a to mi i zadaje dosta brige i skrbi! - mahnu Stipe objema rukama.
- Bit će barem reda u općini.

- Hoće, hoće, Marko, al valja da najprije uredimo općinsku blagajnu, jer joj je silno odlanulo pod Murellijem - otpovrnu Stipe žalosnim glasom.

- Blagajnu? - uščudi se Marko.

- Ta da, blagajnu, ako se može tako krstiti prazan ormar.

- Zar je Murelli mnogo pronevjerio?

- Ta recite: ukrao! - do tri hiljade...

- Ništarija!

- Hulja, tat! Da lopov, oplijenio nas je do gole kože. Sve se doznalo, no utekla krava, zatvori tor!

- A gdje je sada Murelli?

- Neka ga bijes nosi! Tko bi znao, kamo se ono otklatio? Onaj križić i naše tri hiljade, sve mu to zadalo dosta posla, no iskopat će se on iz svake neprilike! Marko, zar ne znate, kako je na ovom svijetu? E, lako za onakve lopove, ali teško poštenim ljudima! Marko, gdje vam dobričina šije, tu već lopov pošiva! Da, da, teško je i gorko nastalo vrijeme, a ne možeš da mu kraja dogledaš! Poznam ja naš puk, neće se on opametiti, dok ga ljuta nevolja pameti ne nauči, dok mu sljeme ne padne na tjeme, dok mu djecu ne istjeraš pod plot, da se tu skuće i da zinu od glada! Što će bijedan narod! Da barata, da se otme gospodi, ne zna iz svoje pameti ni dvije unakrst! Od nikud pomoći, nikoga nema, tko bi ga poučio i na pravi put doveo, a go je kao krst, jer ga svako dere i globi do mile volje. Prijatelju Marko, nadajmo se, okrenut će na bolje, ogrijat će sunce i našu golotinju.

- A kako se držahu Lučićani, kad je Murelli odlazio?

- Baš mi je žao, da vas nije bilo kod kuće! Murelli nije se nadao kolaču, što mu ga je dala Lučica na put! Bilo vam je dosta graje, huke i buke, kad se je onaj skot odavle tornjao. Mišljah, neće iznijeti žive glave. No, evo me pred kućom. Duskora ću k vama, imam nešto posla. A zar nećemo u crkvu? Već zvoni pol sata. E, danas ćemo malko zaboraviti na naše jade! - kliknu Stipe.

- Baš mi je drago, da sam se malo sprošao, da sam ispružio noge od ceste doвле, te ukočile su mi se na onim kolicima. Stipe, da se vidimo! - pozdravi ga Marko mahnuvši mu rukom.

- Nemojte, da vas čekamo! - povika za njim Antun.

Stipe ne odvratni ni riječi, nego onako brzajući u kuću podigne obje ruke u znak i mahnu, kao da će reći: Doći ću, doći!

Stipe išao je kući, da otoči dva vedra vina za svatove.

Otac i sin, noseći svaki po jedan mali kovčeg, pođu dalje tijesnim uličicama, pozdravljajući se s ljudima, koje sastajahu putem.

Šabarićeva kuća nabila se svatovima, a i pred njom zgrnulo se dosta svijeta. Marija bješe pozvala na pir prijateljice, drugarice i susjede. Mlade djevojke nekim milim ganućem promatraju i ogledavaju lijepu nevjesticu, dive se njezinim haljinama, njezinu vijencu, prstenju. Marija je vrlo zamišljena, a čini ti se i neveselom, no u dubinama crnih joj i neobično sjajnih očiju tinja neki blaženi žar, u njezinoj miloj zjenici čas po čas zablista zraka tihe i neizmjerne sreće.

Jela ima dosta posla oko prostranoga ognjišta, gdje se koče veliki lonci, sve jedan do drugoga. Starica pričvrstila si o pas velik ubrus; debeo znoj izbija joj po navoranom čelu, krupno diše i ljuti se na oganj, na mačka i neke susjede, što joj pomažu kod kuhanja. U maloj kuhinji sve je lijepo uređeno, oprano i očišćeno; cijela kućica izgleda vanredno svečano, Marija tuži se majci, veleć, da se boji, da neće Marko doći, jer da je već minuo sat, kad pošta dolazi u Lućicu. Majka i Mato tješe ju, kad jedan dječarac dotrči sav usopljen i kad javi, da je Marko prispio, razveseli se Marija, lice joj se razvedri, usne stanu joj se radosno smiješiti; ma nestašna je i nemirna kao nikad. Matino srce rastapa se od miline, sva čuvstva njegove duše zrcale mu se u dubokim očima, što miluju milovidno Marijino lice trajnim pogledima. Jela se čudi svojoj kćerci i prijekornim osmijehom predbacuje joj, da je odviše vesela, te da ne bi smjela biti, jer da odlazi iz očinske kuće, od svoje majke, kod koje da

nije doživjela nego svako dobro i svaku sreću. Starica se vrti oko lonaca, uzdiše i promišlja: - Ah, dragi Bože, odgojila sam ih, dosta sam se namučila oko njih, a pod stare dane ostavljaju me. Marija odletjet će danas u drugo jato, a Marko je gospodin, pa neće ni on čamiti u Lučici. Ja i Antun ostat ćemo sami, kao dva ogorjela panja na njivi!

Marija ševrlja po kući, stidljivo se osmješkujе na svatove, ogledava i ovo i ono, pa kad ju toliko ljubljenih stvari sjeti minulih dana, kad joj se zazeleni pred očima bosiljak; njeno milovanje, oćuti ona, da joj je teško na srcu. Nijema sjena prikrije njeno lice, bolan smiješak pomoli se na rumenim usnama. Idući po sobi ustavi se pred jednim prozorom i zagleda se u more. Stakla zamagle se njezinim dahom, a ona napiše prstom ime svoga zlata...

Mato stoji iza nje, zdrav, veseo, otresan i blažen, a ne u nesvijesti, krvave glave, kao...

Stojeći iza nje gleda, kako piše, i obuhvaća ju nježno oko vitka pasa. Ona se okrenu, zirne mu u oći i šapnu: Mato! - i nekoliko velikih suza kanu joj niz mila lica.

- Marijo, što znaće te suze?

- Mato, sjećam se, kako sam i lanjske zime tvoje ime pisala na staklu, znaš, kad si ti na postelji...

- Dušo, nemoj više na to misliti!

- Neću, Mato - osmjehnu se djevojka povjerljivo, i blago mu pogleda u oći.

Antun i sin mu Marko banu u kuhinju. Jela ogrli sina jecajući od radosti. Marija i Mato pritrće iz sobe. Izgrle se i izljube. Marija spusti glavu na bratova prsa, ovije mu desnicu oko vrata i proplaće.

- Sestrice mila, zašto plaćeš?

- Marko, mišljah, da nećeš doći.

- Zar ti nisam pisao iz Beća, da ću doći, ako mi bude ikako moguće. Obećati sigurno nisam ti mogao; još pred tri dana imao sam ispите.

- Znala sam ja, dragi sinko, da ćeš doći, da nas malo razveseliš.

- Ali, molim te, majko, radšta da ne budete veseli?

- Ta kako da budemo bez tebe? Što bi ljudi mislili, da nisi došao? Da, rekli bi da nas se sramiš, da si gospodin, da ćeš nas zaboraviti, jer da nas više ne trebaš.

- Ta nemoj toga ni govoriti. A što te briga za pogane jezike? - ukori Antun ženu.

- Pravo imate, Antune, pokarajte mi kumu! Ta što bi od nas bilo, da se obaziremo na naklapanja susjeda - uplete se jedna susjeda šaljivo.

- Marko, ti već nećeš u Beć? - upita Jela.

- Neću.

- Sinko, bolje po te i po nas! - reće majka, a težak uzdah izbije joj se iz prsiju.

- Svršio sam nauke, znaš; no kako da ti kažem? Postao sam liječnikom, doktorom.

- Sad već neće nitko umrijeti na ovom svijetu! - osmjehnu mu se majka.

- Majko, nemoj ga ljutiti! - umoli Marija.

- Majko, nemoj slušati Marije! Hajde iskali si srce, bit će ti bolje! - našali se mladi liječnik.

- Sinko, umrla bih od sreće, da je na moju!

- Na tvoju... A, a, razumijem!

- A, da si pop... da, pop, pop!

- A koga bijesa hućeš! Oh, oprosti mi Bože! Stara umiri se već jednom! Marko, ta ne slušaj je! - našali se Antun, našto se svatovi nasmiju.

- Da je Marko mene slušao, kamoli veće radosti za Lućičane, negoli kad bi danas vidjeli, kako brat sestru vjenća!

- A kako je, dragi Mato? - upita ga Marko, položivši mu ruke na ramena.

- Dobro... dobro - odvrnu mladoženja smiješeći se.
- A ti, Antonio? - Daj mi ruku!
- Evo je! - pruži Antonio naglo desnicu i pogleda u Markove oči.
- E, lijep si mi borme danas! Ma tko da te i prepozna u tim haljinama!- naraduje mu se Marko.
- Antonio slegnu nehajno ramenima i izađe iz kuće.
- Čudak! - zaljulja Marko glavom, pa pljesnuvši rukom o ruku nastavi: - Sad u sobu, da se malko uredim. Hoćemo li doskora u crkvu?
- Hoćemo, hoćemo - zaklima jedna starica.
- Marko i Marija uniđu u jednu sobicu, gdje nije bilo svatova. Kad budu tako na samu, uhvati brat sestru za ramena, pogleda joj vrlo važno u oči, pa ju upita:
- Kad si primila moj list?
- Prekjučer.
- Jesi li našla u njemu onaj drugi za...?
- Marija kimnu, da jest.
- Kad si joj ga poslala?
- Antonio je bio dva dana u Jelenščici.
- Marko zanese se u misli. Čelo mu se smrknu.
- Jučer izjutra vidjela sam Elviru - šapnu Marija.
- Tako?... Marijo, molim te, govori!
- Tvoj list ne mogah joj predati, jer ga nisam imala kod sebe.
- Što si onda učinila?
- Izlazeći iz crkve zajedno, šapnuh joj: Gospodice, imam list za vas. Antonio nije u Lučici, čekajte na nj sutra u noći iza kuće. I Marko će možda doći sutra iz Beča.
- Sve si joj to rekla?
- Da, naglo. Išla sam uza nju nekoliko koraka.
- Je li ona razumjela tvoje riječi?
- Bez sumnje; kimnu mi glavom.
- Kimnu?
- Da, kao da mi je htjela reći: Dobro, čula sam!
- Vidjevaš li ju češće?
- Vrlo rijetko. Vele ljudi, da otac na nju strogo pazi.
- Koliko si joj ti listova predala?
- Ta pisah ti; dva.
- Antonio predao je dakle samo jedan.
- Da, jedan.
- Jesu li drugi ljudi ikad opazili, kad si joj utisla list u ruke, ili ona tebi?
- Nisu, ne vjerujem!
- A što je s Antonijem?
- Otkad smo došli iz Trsta, nije progovorio ni sto riječi.
- Marijo, ti si sretna!
- Nisam radi tebe...
- Mila sestrice, doskora ćeš kleknuti pred oltarom!

Marko ju ogrli i spusti glavu na njezino rame...

Iz kuhinje začu se Stipin glas.

- Kum je došao - šapnu Marija.

- Marijo, Marko, Mato, ljudi, gospodin je župnik u crkvi - vikaše Stipe.

Brat i sestra izađu iz sobice. Sila svatova! Pred kućom graja, veselje i pjevanje. Mato se smiješi; Pero i Menego, njegovi mornari, očijukaju s rumenikom vinom, što im se osmješkije iz velikih staklenka na jednom stolu.

- Menego, a kad se ti ženiš? Kad ćemo tebi na pir? - upita Stipe mornara.

- Ima vremena; nije se još zatrla žensko uho! - otpovrnu mu Pero.

- U crkvu! Veselo! - uskliknu Stipe.

- Veselo! Veselo! - kliktahu svatovi.

Jela poškropi blagoslovljenom vodom mladence, pogleda žalosno sina si Marka, uzdahnu i otare si suze. Ljudi izađu iz kuće, povorka krene put crkve malom uličicom. Pred crkvom slegla se sila svijeta. Sve upire oči u Mariju i Matu. Svatovi uđu u božji hram. Antonio je zadnji u povorci. Tiho je u crkvi, samo katkad strese vjetar visokim prozorima. Župnik blagoslivlje svetu svezu i pita mladence...

Antonio stoji ukočeno iza crkvenih vrata. Kad začu Marijine odgovore na pitanja župnikova, trže se, spusti ruke niz tijelo, smrče mu se pred očima, a glava mu klone na prsa... Srvan, prelomljena srca išulja se iz crkve.

Malo zatim pokažu se i mladenci na crkvenom pragu. Grunuše puške, prasnuše kubure, starom crkvom potresoše mužari. Zeleni bršljan dršće na poluporušenim zidinama, djeca vrište u naručju svojih majka, a vrapci borme pomeše pameću, pa puklo kud puklo, izlete ispod crkvenih žljebova, da se po živicama porazgovore, jer ih, brojne, snašlo i čudo i pokor. Svatovi zagluše tijesne uličice, cijelom Lučicom zaori radosno i neprestano kliktanje i narodna pjesma.

Pred crkvom na utrini se prevrću Stipini mužari, još se potresa nebo od žestoke lomljave, a u najprostranijoj sobi Šabarićeve kuće udariše već svatovi da pribiraju na domaću. Pod škriplje, lica su rumena, mornari plešu, pjevaju i plješću rukama, te podvikuju djevojkama: Obrni se, dušo, tako, tako! Hej, veselo, sunce moje! Udri, udri, jabuko rumena! Ala, ala, tako, tako! Mornari pjevaju plešući, podjarivaju svoje ljube, sokole ih slatkim riječima, ma srce ti puca od miline, gledajući tu jedru, veselu i otresnu čeljad, te kićene svatove, te hitre mornarske kćeri vitka pasa, gipka tijela, kojima dršće svaka žilica, koje se ljupko osmješkiju svojim plesačima vrteći se oko njih.

Dok svatovi plešu, piše Marko u svojoj sobici po bijeloj hartiji, a kad ju napisa, savije ju, zapečati i pođe da potraži svoga vjernoga Antonija. Pita i pita za nj, no nitko ga ne vidje. Napokon reče mu jedan dječak, da je vidio Antonija iza crkve, gdje su oni stari zidovi. Marko se uputi k zidovima i spazi Antonija, koji bješe zagnjurio glavu u jednu od onih pukotina u zidu, otkle se vidi sav zaljev. Kad mu se približi, potapa mu po ramenu. Antonio se lecnu, izvuče glavu iz pukotine i pogleda ga prestrašeno.

- Antonio...

- Čujem.

- Što radiš tu?

- Ništa; gledam u more - brecnu se on jetko.

- Ta koji su te jadi snašli? Ma lice ti je kao da su te izvukli iz groba!

- Iz groba? - progunda tiho Antonio.

- Da, da... Antonio, metni ovaj list u džep. Javljam joj, da sam danas u Lučicu prispio i da želim s njom sutra govoriti. Noćas idi na humak i predaj joj pismo.

- Bit će mi uzalud put.
- Zašto?
- Velika mi čuda! Zar nismo po cijelom svijetu rastelalili, da ju volite?
- Pa onda?
- Otac na nju pazi. Ona ne zna, da ću doći.
- Zna; Marija joj je rekla jučer, da te čeka iza kuće.
- Neće doći.
- Ja bih išao sam, no što bi ljudi rekli, da se udaljim danas od kuće? Rastužio bih samo majku i oca, jer bi se domislili, kud sam otišao. Pa Elvira me danas i ne čeka, a za sutra udesit će već ona tako, da uzmogne sa mnom duže vremena ostati.
- Teško.
- Misliš?
- Kad joj moradoh predati vaš zadnji list, pred petnaest dana, sve sam oko kuće obilazio, da me ona opazi, no sve uzalud, a čini mi se, da me je stari, on, da on, njezin...
- Otac.
- Da, čini mi se, da me je dvaput vidio.
- A kako si joj predao list?
- Jednoga dana, kad je išla iz crkve, pretekoh ju, pa joj izdaleka mahnuh listom i onda ga položih na put.
- Je li ga ona opazila?
- Jest, vidjeh, kad ga dignu.
- Da, pravo imaš, ta na sva mi je pisma odgovorila.
- Govorite laganije.
- Antonio, jadni moj Antonio! Čuj, kad bijasmo u Trstu ne imah vremena niti da te što pitam. Kako ti bijaše u zatvoru?
- Bolje negoli danas...
- Ne razumijem te.
- Meni je svagdje jednako, i na piru i u zatvoru.
- Kako to, čovječe? - upita ga Marko i primi ga prijateljski za ruke.
- Nahod...
- Ne luduj!... Antonio, znaš, idi poslije desetoga sata. Elvira će doći bez sumnje.
- Teško. On stari... on pazi.
- Ti ne ideš rado na humak.
- Da, ne idem rado.
- A zašto?
- Jer... jer ću s njom govoriti - proturi on preko jezika.
- Pa zar se Elvire bojiš? Antonio, pa ona je tako dobra!
- Da, dobra.
- Idi, molim te! Na pravoj sam ti mucu. I njoj i meni učinit ćeš veliku ljubav.
- On... on... pazi...
- Otac njezin spavat će onaj sat.
- Idem... da... idem.

- Hvala ti, Antonio! Molim te, budi barem danas veseo.

Antonio drhtnu. Marko se začudi i upita ga:

- Ta reci mi, što ti je?

- Da, ići ću, poslije desetoga sata - šapnu i okrenuvši Marku leđa udalji se lagano idući. Marko, gledajući za njim tužnim pogledom, uzdahnu: Bijedni moj Antonio!

* * *

Duga zimska noć uvalila se u kvarnersku kotlinu. Mrki oblaci zastrli su nebo. Vjetar je nešto jenjao. U Lučici još prasne po koja kubura, još se ori narodna svatovska pjesma tamnim, teškim, olovnim mrakom. U Šabarićevoj kući sjede svatovi kod vesele večere. Pune su ih tri sobice, a u kuhinji namjestiše se obaška djeca, što se otimlju za ljepšim komadima žute pečenke. Na stolu, pred njima, ima svega u izobilju, pa ne treba im danas strugati nožem kosti. Svatovi su se doista naplesali prije i poslije ručka, sve do tamne noći. Da trgovac Stipe udari rukom po dnu jedne svoje velike bačve, žalosno bi mu se odazvala gornja polovica te napola ispražnjene bačve, pa se stoga i krijese mnoge oči i crvene mnoga uha. Na svakom licu sijeva radost. Svatovi pjevaju i priprijevaju si; naglo se redaju domišljate zdravice. Sad govori župnik, sad Marko, pa Stipe, a onda i Menego, komu se upliće u riječi prijatelj Pero. Veselju i kliktanju ni konca ni kraja!

- Marijo baš sam željan znati, kako će ti obiknuti u Jelenščici - šapne Mato.

Marija dražesno se osmjehnu i obori oči, a on nastavi:

- E, još dva sata, pa da krenemo iz Lučice. Oh, kako nas iščekuju majka mi i otac!

- A kamo ćemo po ovoj ružnoj noći - ukori ga mlada ženica nježno i stidljivo.

- Ta mladi smo, dušice! U dva sata poslije ponoći zagrlit će te moja majka na kućnom pragu. Kad nije velika vjetra, nije ni studeni. Ma i sam mišljah, da ćemo ranije odavle. Gledj, zlato moje, gledj, kako se Stipe srdačno razveselio.

- No Marko mi nije dobre volje - primijeti Marija i nasmiješi se sjetno.

- A gdje je Antonio?

- Čas prije vidjeh ga u kuhinji - izusti Marija tiho i zanese se u misli...

* * *

Na humku, ispod Salettijeve kuće, stoji čovjek posred gole šume i gleda u Lučicu, gdje se krvavo svijetle prozori samo jedne kuće. Zvonik lučički koči se u noćnom mraku poput gorostasne utvare; u tihom prodolu bjelasa se velika lokva, a malo podalje crkvice na groblju. Gusti i teški oblaci spuštaju se nad zemlju, mrko obzorje steže se i zatvara sa svih strana, te sapinje tužnu noćnu zimsku sliku i jadno Antonijevo lice. Rijetke pahuljice snijega križaju se u mrzлом zraku. Bura duva nejednakom silom, a gole grane grmlja, što u tmuni otajstveno strši, udaraju jedna o drugu, taru se i potresaju kao stare mrtvačke okosnice. Prostranu, ukočenu i ledenu tišinu prekida mukli lavež i tužno zavijanje gladnih pasa, prasak pušaka i tajni glasovi, što dolijeću iz gradića. Negdje u daljini zahuji katkad i vjetar; zrakom nešto drhtne, zaprhuta, zakvrči i zapišti.

Na zvoniku odbio je već odavna deveti sat. Antonio upire svoje velike oči u one krvave prozore u Lučici, a neizmjernu tugu, što mu se prostrla licem, obavija tamna noć. On gleda u one prozore, teško i jako uzdišuć, debeo znoj probija mu ledeno čelo. Otrovnja guja svila mu se oko ranjena srca, pa ga steže svojim mrzlim i željeznim obručima, a ne može da ga zdrobi, da ga satre. Sjajna bi noć kružila Antonija, da mu nije puklo srce, da se nije iz toga jasnoga srca istočio i raširio sav grdni mrak, što je ispunio i zacrnio sve prostore...

Još grune po koja puška u Lučici, još se čuju razni glasovi iz mornarske kućice.

Šabarićevi svatovi veselo večeraju...

Oblaci vise nad šumama, obzorje se steže, u tmuši iščeznuše i zvonik i crkva na groblju. Snijeg prši; pahuljice bivaju gušće, nekoliko ih sa već bijeli po Antonijevoj crnoj bradi i po širokim mu ramenima. Prozori se još krvare...

Antonio plače...

Srvan od boli, podignu glavu s prsa i pogleda u gradić. Svud tamno, kao u grobu. Pođe dalje poznatom stazom, pa kad se uzvinu na vrh humka, obađe tihe gospodske dvore i zaustavi se podaleko iza njih, u šumici. Ukočena, tiha je Elvirina bašta. Snijeg prši po lovoru, stazice i zaravanci bijele se od njega. Među grmljem bjelasaju se i smrzavaju kipovi golih božica.

Antonio gleda i gleda u gospodske dvore. Nakon poduljega čekanja začu, kako nešto škripnu. U Salettijevoj kući, otraga, otvore se mala vrata. Antonio drhtnu. Iz kuće pomoli se crna sjena i uputi se, naglo idući, prema onomu skrovištu, gdje se običavahu razgovarati Marko i Elvira.

Antonio, osvjedočivši se, da je ono biće žena, pođe za njom. Elvira, došavši u zakutak, nasloni se na podnožje kipa, što bješe tu postavljen. Djevojka je sva u crnini. Kad opazi, da joj se primiče čovjek, zovne tiho:

- Antonio!

- Evo vam pisma - reče Antonio, kad stupi pred nju, pa uručivši joj ga htjede odmah otići.

- Čekajte, molim vas! - Je li došao Marko? - šapnu djevojka.

- Jest, danas.

- A nije mi ništa javio...

- Čitajte pismo.

- Kod vas je danas pir?

- Da... pir...

- Je li Marko veseo?

- Nije. Idite u kuću; zima je.

- Nije veseo?... A zašto nije veseo?

- Misli na vas.

- Tko vam to veli?

- Nitko. Idite, zima je - izusti Antonio i htjede opet da pođe.

- Čekajte, molim vas!

- Što?

- Zašto vi tako gorko sa mnom govorite?

- Ne znam bolje.

- Antonio...

- Idite; otac vas možda treba...

- Nije mu dobro. Bit će jedan sat i više, da je legao u postelju.

- Zatvorit će tkogod ona mala vrata.

- Imam ključ kod sebe.

- List sam vam predao. Idite, vaš otac pazi na vas.

- Jest, pazi, no on misli da spavam. Vama je žao, da niste sada na piru.

- Meni?

- Da, lijepo je u veselu društvu, a vas toliko ljube Šabarićevi.

- Mene ljube! Ne, Matu ljube.
- Da, Marija ljubi Matu, no i vas ljube svi, i Marko i Marija.
- I Marija! Mene, Marija? - šapne Antonio bolno i uhvati Elviru za ruku.
- Antonio što vam je? Ruke vam dršću.
- Ne, mene nitko ne ljubi, ja sam... - i istrgne svoje ruke iz Elvirinih.
- Antonio, dajte mi opet vašu desnicu.
- On se trže za korak natrag.
- Zar se vi mene bojite?
- Da.
- Oh, jadni Antonio! I mene, i mene se bojite! A zar vi ne znate, koliko me srce boli, otkad saznah, da je moj...
- Idite, kasno je.
- Marko nije dakle veseo?
- Nije.
- Antonio, dajte mi ruku.
- Evo je.
- Vi se niste mene bojali, kad bijasmo zajedno u načelnikovoj kući.
- Nisam.
- Antonio, vi ne znate, da ima i dobrih ljudi na ovom svijetu!
- Znam, ima no ne na ovom brežuljku.
- A što sam ja jedna kriva?
- Jest, vi, vi ste dobri. Marko mi je rekao, da ste dobri.
- Antonio, srce me boli, kad na vas mislim, a svaki dan mislim... Gorak je vaš život! Oh, oprostite ljudima, oprostite mome ocu!...
- Ocu! Vašem ocu! Da, opraštam! Da, Bog je dobar. Vašem ocu! Ja sam nahod! Vaš otac! Da, on je i moj, a vi, vi ste...
- Tvoja sestra... - zastenja Elvira i spusti glavu na njegovo rame.
- Moja sestra!... Nahod nema sestre... Ima, ima, Bog je dobar!
- Oprosti mom ocu! Budi milostiv! Antonio, nisi ti kriv, što si tako nesretan!... Ne, ti ne znaš, što je radost na ovom svijetu!
- Znam, Marija me mnogo puta gledala plačući.
- Tvoja majka nije te nikad cjelivala ni grlila, a tvoj te je otac toliko puta prokleo...
- Marija i vi mnogo ste se puta pomolile Bogu za nahoda. Vi ste dobri; recite mi, da jeste.
- Jesam, Antonio. Da, jadan je tvoj život! Antonio, budi dobar, kao što si uvijek bio. Zaboravi na prošlost i uzdaj se u onoga, koji nam je svima otac. Gledaj, kako nas mračna noć kruži, vidide ove snježne pahuljice; sve, sve je pusto oko nas, ali sve gole grane opet će prolistati, vedro nebo osut će se mnogo puta zvijezdama, zlatna mjesečina prelijevat će se ovom šumicom i ovim lovorom... Antonio, vidiš, mi se sada nalazimo u svetom skrovištu moje ljubavi. Koliko sam blaženih trenutaka provela u ovom zakutku, koliko mi je slatkih cjelova Marko utisnuo na usta!... Antonio, ti ne znaš što je cjelov ljubavi, ti si jadnik, tebe se svijet boji, no ja ljubim i crva, a kamoli ne tebe, tako nesretna! Antonio, u našim žilama teče ista krv. Antonio... - uzdahnu Elvira i ogrlivši ga poljubi ga.
- Tiho je u šumici. Snijeg prši, Elvira jeca na grudima zatravljenoga Antonija...

Elvira nasloni mu lakat svoje desnice na rame, položi mu bijelu i toplu ruku na čelo i uze govoriti utješljivim, nebeskim glasom:

- Antonio, i naš život sličan je ovoj mračnoj noći i ljetnom sutonu, a sve je to djelo ruku božjih...

- Tiho! Čujem korake - šapne Antonio.

- Oh, Bože!

- Tiho! Jedan čovjek!

- To je moj otac - prestravi se Elvira i privije se o Antonija.

- Ah, ogavna besramnice, našao sam te! - riknu stari Saletti, pa zgrabiv naglo Elviru lijevom rukom, povuče ju k sebi i ispruži desnicu prama Antoniju. Kubura planu i prasnu, a Antonio drhtnuvši trgnu nož iza pasa, skoči na Salettija i porinu mu ga svom silom u prsa. Starac se zanjiše i prevali u snijeg. Elvira zastenje, onesvijesti se i sruši na očevo tijelo. Antoniju se zakrijese oči. Dignu djevojku u naručaj, pobrza iz bašte, strugnu niz brežuljak i iščeznu u mraku...

Marijini svatovi sad će dovečerati. Marko napija mladencima toplim i srdačnim riječima, no neka vika iz kuhinje prekine mu jednim mahom govor. Svi se začude na tu viku. Antonio blijed bane u sobu, noseći u naručju Elviru.

Svatovi se osupnu i skamene.

Antonio položi Elviru na postelju, pogleda Mariju, Matu i Marka, pa muklo i očajno istisnu:

- Marko, evo vam je! Svi ste sretni, proklet je samo nahod!

Marko priskoči k Elviri, pa kad ona otvori oči, poviknu on:

- Antonio, što si učinio?

Antonija bješe međutim nestalo.

Marko strese s Elvire snijeg, prestravi se i zdvojno kriknu:

- Elviro, ti si okrvavljena po ramenu!

- Nije moja krv... Antonijeva valjda - uzdahnu Elvira, pa zatvori crne oči.

XII.

Dva dana poslije Marijina vjenčanja dođe u Lučicu povjerenstvo, da pregleda lešinu staroga Salettija. Liječnici razvidješe ranu, iz koje se bješe iscijedila krv plemićeva srca, te videć pred sobom mrtvacu, zabilježi povjerenstvo u zapisnik, da je bila ta jedina rana ma baš smrtonosna. Žandari tražili su svuda Antonija, no sve uzalud.

Salettija sprovelo je malo ljudi na groblje. Snijeg gusto sipaše za vrijeme ukopa. Pod samotnim čempresom zja duboka jama, a na rubu joj, na tustoj zemlji ilovači, stoje crna nosila. Snijeg se bijeli po župniku, po ljudima, po glavi i plećima mlade djevojke, koja se je sagnula nad lijes i licem mu se naslonila na pokrov. Do djevojke stoji Marko Šabarić, te gleda, kako se pahuljice snijega viju nad otvorenim grobom, pa kako se umirene spuštaju njegovom prazninom prama mrku dnu, gdje odmah iščeznu, čim padnu na onu vlažnu zemlju...

Dok župnik moljaše nad mrtvacem, ševrljahu nekoja djeca grobljem, da broje križeve, što se dizahu iz snijega. Opazivši nešto neobična pod jednim zometom, među dvama humcima, prestraše se i otrče ljudima, pa, im kažu, da jedan čovjek tu i tu pod snijegom leži. Ljudi se začude, pođu s djecom na ono mjesto, odgrnu snijeg i prestrave se.

- Antonio!

Snijeg je okrvavljen s jedne mu strane. Kad začu župnik, da su našli Antonija mrtva, uzdahnu duboko, pogleda u tmurni zrak i umoli ljude, da polože nađeno tijelo u jedan lijes, što bijaše u

kućici na groblju. Sad stanu ljudi bacati lopatama zemlju na plemićev grob. Djevojka, spusti glavu na Markovo rame, drhtaše od plaća i boli.

Dok seljaci iskapahu drugu jamu u Salettijevoj blizini, s druge strane čempresa, moljaše župnik s ostalima u maloj crkvi za Antonijevu dušu. Jedan od seljaka grobara umovaše, da je Antonio htio valjda poći k Martinu Kožuliću stazom, što prolazi kroz groblje, a kad je onemogao, te uvidio, da neće moći dalje, da se dovukao do onoga humka, gdje je i svršio svoje nevesele dane... Isti grobar tvrdio je, da je pod onim humkom ukopan nahod, koji se je utopio prigodom brodoloma pod Lučicom.

Marko otare Antonijevo lice, osuši mu i poravna crnu kosu i pregleda ranu pod ramenom, iznad srca. Očistivši mu i zgrušanu krv po širokim prsima, zagleda mu se nijemo i bolno u blijede obraze, u stisnute modraste usne i ukočene i širom otvorene oči. Vrele i obilne suze kapahu Marku niz lice, kad ispusti tešku i ledenu desnicu svoga vjernoga Antonija.

Kad zastrugaše malo zatim konopi o tužne daske, kad pod njima muklo zatutnjiše prve grude, zašumi vjetar u samotnom čempresu, zanjiše mu grane i strese nešto snijega na Antonijev lijes. U grob spustiše po grudu zemlje i župnik, i Marko, i pokojnikova sestra Elvira.

RJEČNIK

barege (franc.) - laka tkanina od vune, svile i pamuka (prema mjestu Barege)

Bice - Beatrice, Danteova ljubav

che nuova (tal.) - što (je) nova?

cvanciga (njem. **zwanzig**) - austrijski novac, dvadeset krajcara

elemozina (grč.) - milostinja, lemozina

epištoła (grč.) - poslanica

funta - stara jedinica mjere, oko pola kilograma

gruh (njem. **Grus**) - šljunak, sitno smrvljeno kamenje

hripela - dio nosne šupljine

Jakin - staro hrvatsko ime za talijanski grad Anconu

Jibraltar - Gibraltar

kantrica - vrsta ribe, bugvica

kantrište - mjesto gdje se love kantrice

kanj - vrsta ribe, krajac, zubaša

krajcarić, krajcara (njem. **Kreutzer**, od **Kreuz** - križ) - sitni mjedeni novac u Austro-ugarskoj, stoti dio forinte

kuša - kadulja

ladvica - ptica ševa

Londra - talijanski naziv za London

lovrata, lovratica (tal.) - vrsta ribe, komarča

luben - vrsta ribe, lubin, brancin

Marsija - zast. naziv za francuski grad Marseille (prema talijanskom)

mezdra - opna, kožica, kora

napoleon - stari zlatni francuski novac, 20 franaka

natoriti - postaviti mamce ribama, brumati

ohoj - gaj, šumarak

ol (tal.) - eno, tamo, gle

ošva - opšiven rub na rukavu košulje, orukvica, ušiven ukras na košulji

pajol (tal. **pagliolo**) - pomična daska na dnu broda, podnica

postilon (franc.) - poštanski momak, kočijaš poštanskih kola

pozlačica - vrsta ribe, zlatopjeg, iverak

Pulj - stari naziv za grad Pulu

sakara (tur.) - vodonoša

sete (tal.) - sedam

smrkiš - morska riba, smrkež

šia (od tal. **sciare**) - uzvik: Veslaj unatrag!

tija - vrsta ribe

vlaška godina - dugi period vremena, mnogo vremena

Voga! (tal.) - Veslaj!